

Στυλιανή Π. Ζωγράφου

ΤΑ ΔΑΝΕΙΑ ΤΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ 1824-1825

Πανεπιστήμιο Πειραιά

Διπλωματική Εργασία για το Διατμηματικό Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα
«Δίκαιο και Οικονομία».

24/07/2020

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ ΧΑΤΖΗΣ

Παράρτημα Β: Βεβαίωση Εκπόνησης Διπλωματικής Εργασίας

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ ΣΧΟΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ «ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ»

ΒΕΒΑΙΩΣΗ ΕΚΠΟΝΗΣΗΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

(περιλαμβάνεται ως ξεχωριστή (δεύτερη) σελίδα στο σώμα της διπλωματικής εργασίας)

Δηλώνω υπεύθυνα ότι η διπλωματική εργασία για τη λήψη του μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών, του Πανεπιστημίου Πειραιώς, «Δίκαιο και Οικονομία» με τίτλο
 Τα Σαινία της Ανόρτυπας 1824-1825

έχει συγγραφεί από εμένα αποκλειστικά και στο σύνολό της. Δεν έχει υποβληθεί ούτε έχει εγκριθεί στο πλαίσιο κάποιου άλλου μεταπτυχιακού προγράμματος ή προπτυχιακού τίτλου σπουδών, στην Ελλάδα ή στο εξωτερικό, ούτε είναι εργασία ή τμήμα εργασίας ακαδημαϊκού ή επαγγελματικού χαρακτήρα.

Δηλώνω επίσης υπεύθυνα ότι οι πηγές στις οποίες ανέτρεξα για την εκπόνηση της συγκεκριμένης εργασίας, αναφέρονται στο σύνολό τους, κάνοντας πλήρη αναφορά στους συγγραφείς, τον εκδοτικό οίκο ή το περιοδικό, συμπεριλαμβανομένων και των πηγών που ενδεχομένως χρησιμοποιήθηκαν από το διαδίκτυο. Παράβαση της ανωτέρω ακαδημαϊκής μου ευθύνης αποτελεί ουσιώδη λόγο για την ανάκληση του πτυχίου μου.

Υπογραφή Μεταπτυχιακού Φοιτητή/ τριας.....

Όνοματεπώνυμο.....

Ημερομηνία.....

Στον άντρα μου

Ευχαριστίες

Ευχαριστώ τους καθηγητές μου Βικτώρια Πέκκα και Αριστείδη Χατζή γιατί οι γνώσεις που μου μεταλαμπάδευσαν με τον άριστο τρόπο διδασκαλίας τους, μου άνοιξαν μία καινούργια οπτική για τα πράγματα αλλά και γιατί με ενέπνευσαν με τις ξεχωριστές τους προσωπικότητες.

Περιεχόμενα

Εισαγωγή	8
Κεφάλαιο 1 ^ο	11
Το εξωτερικό και εσωτερικό περιβάλλον	11
1.1 Οι διεθνείς πολιτικές και οικονομικές συνθήκες	11
1.2 Τα κράτη της Ευρώπης	14
1.3 Ελλαδικός χώρος και Ελληνισμός	15
Κεφάλαιο 2 ^ο	19
Τα οικονομικά του Αγώνα	19
2.1 Γενική κατάσταση και πρώτη οργάνωση	19
2.2 Δημόσιοι Πρόσοδοι	21
2.3 Η Λαφυραγωγία	23
2.4 Ιδιωτικές συνεισφορές	24
2.5 Η ιδέα του εξωτερικού δανεισμού	25
Κεφάλαιο 3 ^ο	28
Το πρώτο δάνειο (1824)	28
3.1 Η προετοιμασία	28
3.2 Οι διαπραγματεύσεις	30
3.3 Η συμφωνία του πρώτου δανείου	32
3.4 Η χρήση του πρώτου δανείου	32
Κεφάλαιο 4 ^ο	35
Το δεύτερο δάνειο (1825)	35
4.1 Η απόφαση	35
4.2 Οι διαπραγματεύσεις	35
4.3 Η συμφωνία του δεύτερου δανείου	36
4.4 Η χρήση του δεύτερου δανείου	37
Κεφάλαιο 5	48
Η χρήση των δανείων εντός του Ελλαδικού χώρου	48
5.1 Οι δαπάνες της ελληνικής χρήσης	48
5.2 Οι Εμφύλιοι πόλεμοι	50
Κεφάλαιο 6 ^ο	53

Η αποπληρωμή των δανείων	53
Κεφάλαιο 7 ^ο	56
Η Οικονομική προσέγγιση.....	56
7.1 Η Οικονομική Επιστήμη.....	56
7.2 Η Κλασική Οικονομική θεωρία.....	58
7.3 Η Νεοκλασική περίοδος και η Θεωρία της Ορθολογικής Επιλογής	59
7.4 Συμπεριφορικά Οικονομικά.....	63
7.5 Η εξελικτική ψυχολογία	67
7.6 Τα Νευροοικονομικά	67
7.7 Τα Συναισθήματα.....	68
7.8 Οικολογική Ορθολογικότητα.....	70
7.9 Οι πανταχού παρούσες παράμετροι.....	70
7.9.1 Ο χρόνος	70
7.9.2 Η πληροφόρηση	71
7.9.3 Η αδυναμία υπολογισμού	72
7.9.4 Τα κίνητρα	73
7.9.5 Η άγνοια.....	74
Κεφάλαιο 8 ^ο	76
Ο Δημόσιος δανεισμός ως δημοσιονομικό εργαλείο.....	76
Κεφάλαιο 9 ^ο	78
Τα πρόσωπα που διαμόρφωσαν τα γεγονότα του Αγώνα.....	78
9.1 Εισαγωγή	78
9.2 Η Φιλική Εταιρεία	78
9.3 Οι Υψηλάντηδες	79
9.4 Οι προεστοί.....	85
9.5 Οι στρατιωτικοί.....	86
9.6 Οι νησιώτες.....	88
9.7 Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος	88
9.8 Οι δανειστές.....	92
9.9 Οι Έλληνες εκπρόσωποι Ανδρέας Λουριώτης και Ιωάννης Ορλάνδος	94
9.9.1 Το Ελεγκτικό Συνέδριο και οι αντιπρόσωποι.....	99
9.10 Ο λαός στον ελλαδικό χώρο	102
Σύνοψη-Συμπεράσματα	106
Επίλογος.....	115

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	116
-------------------	-----

Οι άνθρωποι όλων των εποχών μοιάζουν. Η ιστορία δεν είναι χρήσιμη επειδή διαβάζει κανείς εκεί το παρελθόν, αλλά επειδή διαβάζει το μέλλον. (Jean-Baptiste Say, 1767-1832, Γάλλος οικονομολόγος).

Εισαγωγή

Η παρούσα διπλωματική εργασία έχει σαν αντικείμενο την διεξοδική παρουσίαση των δύο πρώτων δανείων των ετών 1824 και 1825, γνωστά ως Δάνεια της Ανεξαρτησίας, που λήφθηκαν για να στηρίξουν τον ένοπλο αγώνα του ελληνικού έθνους, για την κατάλυση του οθωμανικού ζυγού και την ίδρυση ενός νέου εθνικού κράτους στον ελλαδικό χώρο. Ο στόχος της εργασίας αυτής είναι, μέσα από την παράθεση των γεγονότων της εποχής εκείνης, να αποκαλύψει τον ρόλο της οικονομίας, τόσο σαν σύστημα οργάνωσης και δράσης των κρατών όσο και σαν σύστημα διαχείρισης των διατιθέμενων οικονομικών πόρων αλλά και να αναδείξει τη σημασία του παράγοντα των προσωπικοτήτων, που, κάθε φορά βρίσκονται στα καίρια σημεία, για την πορεία των γεγονότων και την εξέλιξη της κάθε κοινωνίας που αφορούν.

Η ιστορία, ως οργανωμένη παραγωγή γνώσης, έτσι όπως ορίζει τον όρο επιστήμη το αγγλικό λεξιλόγιο, είναι η επιστήμη που μελετά την δράση των ανθρώπων ως κοινωνικών όντων μέσα στις συνθήκες και τα δεδομένα της κάθε εξεταζόμενης εποχής ώστε μέσα από την κατανόηση των όσων διαδραματίστηκαν και των αποτελεσμάτων που επέφεραν, να γίνουμε σοφότεροι στις μελλοντικές μας επιλογές.

Η Ιστορία, έτσι όπως σήμερα αντιλαμβανόμαστε τον όρο, άρχισε να διαμορφώνεται μόλις τον 19^ο αιώνα,¹ την εποχή που εξελίσσονται και τα γεγονότα που θέλει να φωτίσει η παρούσα εργασία. Η Βιομηχανική Επανάσταση, η Γαλλική Επανάσταση και οι Ναπολεόντειοι πόλεμοι νωρίτερα, είχαν επιφέρει ανατροπές στους γεωγραφικούς χάρτες με τη δημιουργία νέων κρατών, μετεξέλιξη των κοινωνιών, διαμόρφωση καινούργιων κοινωνικών τάξεων που μετέτρεψαν την μεγάλη ανθρώπινη μάζα από δούλους σε εργαζόμενους με δικαιώματα και συναίσθηση της ατομικής τους αξίας, προκάλεσαν όμως επιπλέον, την ανάγκη για διαχείριση αυτών των μαζών. Έχει υποστηριχθεί από θεωρητικούς της ιστορίας των επιστημών ότι η ανάγκη αυτή της εξουσίας οδήγησε στην οικονομική υποστήριξη των ιστορικών και στην δημιουργία τμημάτων ιστορίας, στα τότε γνωστά Πανεπιστήμια. Τα νέα κράτη για να εξασφαλίσουν την σταθερότητα στην πολιτειακή και κοινωνική οργάνωσή τους, σύμφωνα με την κυρίαρχη μορφή της εποχής αυτής, του εθνικού κράτους και να διασφαλίσουν την υπακοή του λαού έπρεπε να ενισχύσουν τον εθνικισμό. Η Ιστορία ήταν η κατάλληλη επιστήμη η οποία σε μία εκλαϊκευμένη της μορφή ανέλαβε να εκπαιδεύσει τον λαό επικεντρώνοντας περισσότερο

¹ Ελπίδα Κ. Βόγλη Τι πρέπει να γνωρίζει ο ιστορικός για την επιστήμη και το επάγγελμά του Ελληνικά Ακαδημαϊκά Ηλεκτρονικά Συγγράμματα και Βοηθήματα

το έργο της στην προβολή των γεγονότων που θα δημιουργούσαν την επιθυμητή, από τους σύγχρονους ηγέτες και τις κυβερνήσεις, εθνική συνείδηση και ενότητα αναδεικνύοντας εθνικούς ήρωες και κοινά, εθνικά ιδεώδη. Στην πορεία της εξέλιξής του ο γνωστικός κλάδος της ιστορίας δέχθηκε πολλές κριτικές και διατυπώθηκαν πολλές αναλύσεις από θεωρητικούς επιστήμονες για τον αν είναι επιστήμη ή τέχνη και αν έχει την δυνατότητα να είναι αντικειμενική και αν μπορεί να καταλήξει σε «οριστικά» πορίσματα. Επειδή όμως οι θεωρητικές συζητήσεις για την επιστημονική υπόσταση κάθε γνωστικού κλάδου, ιδιαίτερα των κοινωνικών και ανθρωπιστικών σπουδών, είναι ατέρμονες, δεν αποτελεί δε το αντικείμενο της εργασίας αυτής θα προχωρήσουμε εμμένοντας στην βασική αρχή της κάθε επιστήμης που είναι η οργανωμένη γνώση του αντικειμένου της, που ασφαλώς ισχύει και για την επιστήμη της ιστορίας. Όμως, καμία επιστημονική γνώση δεν μπορεί να έχει σαν χαρακτηριστικό την στατικότητα, αντίθετα πρέπει να προχωράει την προηγούμενη γνώση και να την εξελίσσει προσφέροντας καινούργιους καρπούς στη βελτίωση της ανθρώπινης ζωής και στην ευημερία των κοινωνιών, γεγονός αναμφισβήτητο ως προς τα αποτελέσματα της ιστορικής έρευνας. Ο George Clark² είχε υποστηρίξει την διαχρονικότητα της ιστορικής έρευνας ισχυριζόμενος ότι «πολλές επιστήμες, εξελισσόμενες, αναθεωρούνται χωρίς να απειλείται η επιστημονική τους αξία». Με το πέρασμα του χρόνου, η ιστορία έπαψε να υπηρετεί την απαρχαιωμένη τακτική της καταγραφής των ένδοξων γεγονότων που χρησίμευαν για την ανάπτυξη του εθνικιστικού συναισθήματος και εξελισσόμενη, ασχολείται πλέον με την ανάδειξη, καταγραφή, ανάλυση και ερμηνεία των γεγονότων που συμβαίνουν στις κοινωνίες και επηρεάζουν αυτές, μέσα από ένα ευρύ φάσμα παραγόντων όπως είναι οι κοινωνικοί, οικονομικοί, πολιτικοί, πολιτιστικοί. Είναι χρέος της επιστήμης της ιστορίας να ασχολείται και να αναπτύσσει το έργο της εξετάζοντας τα γεγονότα από διαφορετικές οπτικές γωνίες και μέσα από το πρίσμα διαφόρων επιστημών διότι με αυτό τον τρόπο θα πλησιάσει περισσότερο την αλήθεια και θα τη φέρει στο φως.

Με την παρούσα εργασία μέσα από την μελέτη και ανάλυση των δύο δανείων που λήφθηκαν το 1824 και 1825 από τις προσωρινές επαναστατικές κυβερνήσεις για την υποστήριξη της εθνικής επανάστασης για την αποτίναξη της οθωμανικής εξουσίας και την δημιουργία ενός νέου εθνικού κράτους θα προσεγγίσουμε την παράμετρο της οικονομικής πλευράς των γεγονότων η οποία παρέμενε παραμελημένη, μέχρι το εγγύτερο παρελθόν. Είναι γεγονός ότι όχι μόνο η ελληνική αλλά επίσης, και η παγκόσμια ιστορία δεν είχε δώσει την σημασία που έπρεπε στην ενασχόληση της με τις οικονομικές παραμέτρους, στην διερεύνηση των ιστορικών γεγονότων. Δεν πρέπει βέβαια να αγνοούμε ότι η Οικονομική Επιστήμη, ανήκει στις επιστήμες που απέκτησαν τον ρόλο που τους αξίζει πρόσφατα, τις τελευταίες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα. Σήμερα δε, με την αναγνώριση από την παγκόσμια επιστημονική και όχι μόνο, κοινότητα της

² The New Cambridge Modern History General Introduction History and the Modern Historian The Cambridge Press PPress

θέσης που δίκαια κατέχει μεταξύ των επιστημών, μιλάμε για Οικονομικές Επιστήμες, διότι το πολυσχιδές αντικείμενό της έχει ορθά επιμερισθεί σε ιδιαίτερους επιστημονικούς κλάδους.

Εν κατακλείδι, με δεδομένα όσα προαναφέρθηκαν για τις επιστήμες της Ιστορίας και της Οικονομικής, οφείλει η ιστορική έρευνα, να έχει μοναδικό στόχο το πλησίασμα, όσο το δυνατό περισσότερο, της σύγχρονης, των εξεταζομένων γεγονότων, πραγματικότητας, φωτίζοντας όλες τις παραμέτρους που διαμόρφωσαν τα ιστορικά γεγονότα με την επανεξέτασή τους συνεχώς, κάτω από κάθε νέα οπτική και μέθοδο προσφέρει η εξέλιξη όλων των επιστημών.

Στην παρούσα εργασία, αρχικά θα αναφερθούμε, στην παρουσίαση του κοινωνικοοικονομικού περιβάλλοντος, εξωτερικού και εσωτερικού την χρονική στιγμή της λήψης των δύο πρώτων δανείων της Ανεξαρτησίας, στη συνέχεια θα περιγραφεί η διαδικασία λήψης τους, η χρήση τους και ο ρόλος των δύο εμφυλίων πολέμων που ξεκίνησαν σχεδόν παράλληλα με το ξέσπασμα της επανάστασης και κορυφώθηκαν το χρονικό διάστημα 1823-1825, στην αποτίμηση της ωφέλειάς τους. Περαιτέρω, θα καταγραφούν οικονομικές θεωρίες, υπό το φως των οποίων, μπορούμε να δούμε αντικειμενικότερα τα διαδραματιζόμενα γεγονότα που εξετάζονται. Θα ακολουθήσει ανάλυση προσώπων και ομάδων προσώπων που αποτέλεσαν κορυφαίους παράγοντες των ιστορικών χρόνων που αναλύονται, με σκοπό να αναδυθεί η επίδρασή τους στην χρησιμότητα των δανείων και στην πορεία του νέου ελληνικού κράτους και τέλος θα καταγραφούν τα συμπεράσματα από την μελέτη των δύο αυτών σημαντικών οικονομικών γεγονότων.

Κεφάλαιο 1^ο

Το εξωτερικό και εσωτερικό περιβάλλον

1.1 Οι διεθνείς πολιτικές και οικονομικές συνθήκες

Οι καρποί της Αναγέννησης και του Διαφωτισμού με την απελευθέρωση του πνεύματος έγιναν εντονότερα, φανεροί στις ευρωπαϊκές χώρες από το δεύτερο μισό του 18^{ου} αιώνα και οδήγησαν στη Βιομηχανική Επανάσταση. Εφευρέσεις, ανακαλύψεις και νέες τεχνικές, σε όλους τους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας επιφέρουν μεγάλες αλλαγές στην οικονομία και στην κοινωνία. Η Βρετανία με την χρησιμοποίηση των νέων ατμομηχανών που κατασκευάζουν οι τεχνίτες της, αναπτύσσει πρώτη, την βιομηχανία και στη συνέχεια μεταφέρει τις τεχνικές και σε άλλες χώρες όπως η Γαλλία το Βέλγιο, τα γερμανικά κράτη και οι ΗΠΑ. Νέα κοινωνικά στρώματα εμφανίζονται: οι αστοί, που κατέχουν την οικονομική δύναμη και ζητούν τρόπους να την αυξήσουν και κατά συνέπεια και συμμετοχή στην πολιτική εξουσία ώστε να προωθούν τα συμφέροντά τους και η εργατική τάξη, που την αποτελούν οι πρώην καλλιεργητές των μεγάλων ιδιοκτησιών των γαιοκτημόνων. Η ανάγκη για εργατικά χέρια είναι έντονη, ο πληθυσμός μετακινείται από την ύπαιθρο στις πόλεις. Πολλοί μεταναστεύουν σε άλλες χώρες που αναπτύσσονται για να βρουν καλύτερη τύχη. Οι μετακινήσεις ανθρώπων αλλά και εμπορευμάτων γίνεται ευκολότερη με την εφεύρεση του τρένου και την ανάπτυξη σιδηροδρομικών δικτύων αλλά και με την κατασκευή μεγαλύτερων λιμανιών και ναυπήγηση περισσότερων και αρτιότερων πλοίων. Αποτελέσματα των οικονομικών συνθηκών που δημιουργήθηκαν ως απόρροια της Βιομηχανικής Επανάστασης είναι η νέα μορφή εργασίας, η δυναμική είσοδος των γυναικών στην αγορά εργασίας, η δημιουργία των πρώτων εργατικών συνδικάτων και η ζωή στις πόλεις. Αν και οι συνθήκες δεν ήταν ιδανικές, τα νέα δεδομένα πρόσφεραν στο μεγάλο μέρος του πληθυσμού, των άλλοτε δούλων των φεουδαρχών, προσωπικό εισόδημα σε χρήμα και γνωστικές εμπειρίες που αποτέλεσαν τη βάση για την ανάπτυξη της ιδέας της ατομικής αξίας και των δικαιωμάτων. Οι αστοί με σκοπό την αύξηση του κοινωνικού τους κύρους αλλά και του πολλαπλασιασμού των κερδών τους και οι εργάτες με σκοπό την διεκδίκηση μιας καλύτερης ζωής πιέζουν προς την επικράτηση φιλελεύθερων ιδεών και δημοκρατικών θεσμών που οδηγούν στην πρόοδο. Οι αστοί, κάτοχοι των παραγωγικών κεφαλαιουχικών πόρων αναζητούσαν τρόπους, για την διαχείριση του ανθρώπινου δυναμικού αλλά και αύξησης της πελατείας τους, για τα πολυάριθμα αγαθά, που ήταν σε θέση να παράγουν. Οι εργάτες διεκδικούσαν μεγαλύτερο εισόδημα και δικαιώματα στην ισότιμη συμμετοχή τους στην κοινωνική ζωή και οικονομική ζωή (απόκτηση

καταναλωτικών αγαθών) του τόπου τους. Βλέπουν τώρα ότι υπάρχει ελπίδα να ξεφύγουν από το μέλλον που τους είχαν προδιαγράψει από την γέννησή τους. Μέχρι τότε καθένας, με την γέννησή του, ανήκε σε μία από τις τρεις κοινωνικές τάξεις στους ευγενείς, στον κλήρο ή στον λαό, την πολυπληθή μάζα χωρίς προνόμια και δικαιώματα.

Ένα σημαντικό γεγονός για την εξέλιξη των κρατών παγκοσμίως είναι η δημιουργία του κράτους των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής. Όταν η Μεγάλη Βρετανία θα θελήσει να επιβάλει φόρους στους άποικους της στην Αμερική, αυτοί στις 4 Ιουλίου 1776 κηρύσσουν την Ανεξαρτησία τους και τελικά όταν αυτή, το 1783, χάνει τον πόλεμο, δημιουργείται το νέο κράτος των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής. Η λειτουργία του στηρίζεται στην ύπαρξη συντάγματος και στην διάκριση των εξουσιών που αποκλείει την μετατροπή του πολιτεύματος σε τυραννία. Η Αμερικανική Επανάσταση ανοίγει το δρόμο για μεγάλες πολιτικές εξελίξεις στην Ευρώπη.

Η Γαλλική Επανάσταση θα είναι το επακόλουθο των φόρων που επέβαλε ο Λουδοβίκος ο ΙΣΤ΄ και το μήνυμά της, Ελευθερία – Ισότητα – Αδελφότητα, η κατάργηση των κληρονομικών προνομίων και η Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου προετοιμάζει μια αναστάτωση που σύντομα θα ξεφύγει από τα γαλλικά σύνορα. Ένα σημαντικό αποτέλεσμα της Γαλλικής Επανάστασης, για την ιστορική και κοινωνική εξέλιξη του σύγχρονου κόσμου, είναι η εισαγωγή της έννοιας του νέου μεγάλου πρωταγωνιστή, του έθνους. Από το έθνος προέρχεται κάθε νόμιμη εξουσία και οι άνθρωποι μέσα σε αυτό δεν είναι υπήκοοι αλλά πολίτες (δηλαδή αυτοί που έχουν λόγο στη διακυβέρνηση του). Όμως τα μοναρχικά κράτη Αυστρία, Πρωσία, Ρωσία και Μεγάλη Βρετανία θα συμμαχήσουν και θα ξεκινήσουν πολυετείς πόλεμοι με στόχο από την πλευρά των χωρών αυτών να επαναφέρουν την μοναρχία και από την πλευρά των Επαναστατών να απελευθερώσουν κι άλλους ευρωπαϊκούς λαούς από τους δυνάστες τους. Τους πολέμους αυτούς θα συνεχίσει με νικηφόρα πορεία ο Ναπολέον Βοναπάρτης, που από το 1799 έως το 1815 κυβερνά τη Γαλλία και στις περιοχές που καταλαμβάνει οι ελευθερίες και η ισότητα των πολιτών απέναντι στο νόμο αντικαθιστούν τα παλαιά έθιμα και τα προνόμια των λίγων. Το 1815 ο στρατός του νικιέται στο Βατερλό και η μοναρχία επιστρέφει στη Ευρώπη.

Με το τέλος των Ναπολεόντειων πολέμων με τους οποίους, μια νέα τάξη είχε προσπαθήσει να επιβάλλει την εξουσία της, οι νικητές Ρωσία, Πρωσία, Αυστρία, φοβούμενοι την εξάπλωση των επαναστατικών κινημάτων και την απώλεια της εξουσίας τους, συγκεντρώνονται το 1814 στη Βιέννη για να επιβάλλουν την αρχή της νομιμότητας, δηλαδή ότι η μόνη νόμιμη εξουσία είναι αυτή των βασιλιάδων. Πραγματικός τους στόχος ήταν μέσω της προστασία της μοναρχίας και της μη μεταβολής των συνόρων μέσα στην Ευρώπη, η διατήρηση της παραδοσιακής καθεστηκιάς τάξης. Στο Συνέδριο της Βιέννης, ισχυριζόμενοι ότι θα φροντίσουν για την

ισορροπία δυνάμεων, δηλαδή κανένα κράτος να μη γίνει τόσο ισχυρό ώστε να κυριαρχήσει στα υπόλοιπα, δημιουργούν την Ιερή Συμμαχία μέλος της οποίας ήταν και η Μεγάλη Βρετανία. Η Γαλλική Επανάσταση και οι ιδέες της φαίνεται να έχουν νικηθεί. Αυτό όμως θα είναι μόνο προσωρινό.

Μια άλλη παγκόσμια δύναμη που έπαιζε πάντα ρόλο στις διεθνείς εξελίξεις από το 1721, που υπό την ηγεσία του Μέγα Πέτρου ονομάστηκε αυτοκρατορία ήταν η Ρωσία. Διεξήγαγε συνεχώς επεκτατικούς πολέμους προς όλες τις γεωγραφικές κατευθύνσεις της τεράστιας σε έκταση και της πολυποίκιλης σε διαφορετικότητα λαών, χώρας της. Με την Οθωμανική Αυτοκρατορία ειδικά οι σχέσεις της χαρακτηρίζονται από αλληπάλληλες πολεμικές συγκρούσεις που ξεκινούν ήδη από το 1568. Η Ρωσία πάντα, για την ικανοποίηση και διεύρυνση των οικονομικών της συμφερόντων, απέβλεπε να ενισχύσει την κυριαρχία της στις θάλασσες που περιβάλλαν την Οθωμανική αυτοκρατορία όπως η Μεσόγειος και το Αιγαίο αλλά και να παγιώσει την επιρροή της στους λαούς που κατοικούσαν στις βαλκανικές χώρες. Οι επιδράσεις της παρουσίας της στην πορεία της ιστορίας του Δυτικού κόσμου και της ελληνικής υπόθεσης είναι καιρία, παρόλο που πάντα η στάση της ήταν διπλωματική και ουδέτερη, στοχεύοντας στο ίδιο όφελος. Η συνθήκη του Κιουτσούκ-Καϊναρτζή (1774) και του Βουκουρεστίου (1812) θα δώσουν τη δυνατότητα στο ελληνικό στοιχείο να αναπτυχθεί οικονομικά με την πρώτη και να δράσει επαναστατικά με την δεύτερη. Ο Καρλ Μαρξ γράφει χαρακτηριστικά για την σημασία του ρωσικού παράγοντα στη ελληνικό ζήτημα τα εξής : «Ποιος έκρινε τον αγώνα όταν εξεγέρθηκαν οι Έλληνες; Όχι βέβαια οι συνωμοσίες και οι ξεσηκωμοί του Αλή Πασά στα Γιάννενα, όχι βέβαια η Ναυμαχία του Ναυαρίνου, όχι βέβαια η παρουσία του γαλλικού στρατού στο Μοριά ούτε οι συνδιασκέψεις και τα πρωτόκολλά του Λονδίνου παρά ο Ντίμιτς, που προέλασε με τον ρωσικό στρατό ίσαμε την κοιλάδα της Μαρίτσας περνώντας τον Αίμο»³⁴ Σχολιάζοντας αυτή την αναφορά, χωρίς να υπάρχει η πρόθεση της άρνησης του ρόλου της Ρωσίας για την εξέλιξη του ελληνικού ζητήματος θα σημειώσουμε ότι πράγματι οι υποδουλωμένοι Έλληνες ευεργετήθηκαν από την δράση και της συμφωνίες της χώρας αυτής η οποία ενεργούσε προς όφελος της ίδιας και όχι γιατί είχε πρόθεση να βοηθήσει στην απελευθέρωση της σκλαβωμένης Ελλάδας.

Ο Διαφωτισμός, η Βιομηχανική Επανάσταση, η Αμερικανική και η Γαλλική Επανάσταση, οι Ναπολεόντειοι Πόλεμοι είχαν αποτελέσματα καταλυτικά και αναπόδραστα με την γέννηση κυρίως νέων κοινωνικών τάξεων που αναζητούσαν την μέθοδο της εδραίωσής τους μέσα στις κοινωνίες. Πλήθος μακραιώνων θεσμών είχαν καταρρεύσει στη αναδυόμενη ατομική συνείδηση όσων συγκροτούσαν το πλήθος των μέχρι τώρα υπηκόων των μοναρχών, νέες

³ Κ.Μάρξ -Φρ.Ενγκελς «Η Ελλάδα, η Τουρκία και το Ανατολικό Ζήτημα», εκδόσεις Γνώση, Αθήνα 1985

ριζοσπαστικές ιδέες που αφορούσαν την πολιτειακή και την κοινωνική οργάνωση των κρατών υποστηριζόμενες από την νέα κραταιά τάξη των αστών – ιδιοκτητών των μέσων παραγωγής – εμπόρων, ασκούσαν δυναμική επιρροή και πίεση στον ευρωπαϊκό χώρο. Τα προϊόντα που παράγονταν σε μεγάλο αριθμό από τη χρήση των νέων τεχνικών μέσων αφενός ζητούσαν ευρύτερες αγορές για διάθεση και αφετέρου δημιουργούσαν την ανάγκη για απόκτηση πρώτων υλών από διάφορα μέρη του κόσμου. Επιπλέον παρουσιάζεται αύξηση της ζήτησης για αγροτικά προϊόντα διατροφής για τους ολοένα αυξανόμενους πληθυσμούς των αστικών κέντρων της Δυτικής Ευρώπης. Αναπόφευκτα παρουσιάζεται μεγάλη αύξηση των εμπορικών ανταλλαγών και εντατικοποίηση του διεθνούς ανταγωνισμού, με πρωταγωνιστές την περίοδο αυτή κυρίως την Αγγλία και την Γαλλία. Από τις αρχές του 18^{ου} αιώνα αρχίζει να διαμορφώνεται η εικόνα της παγκόσμιας αγοράς, με τη διακίνηση των αγαθών, είτε πρώτων υλών είτε παραγομένων προϊόντων, μεταξύ μακρινών περιοχών της γης. Ο «φυσικός νόμος» που διέπει την οικονομική διαδικασία, αυτός της προσφοράς και της ζήτησης κάνει φανερή την ισχύ του. Η ανάγκη για ελεύθερη διέλευση των αγαθών και διακίνηση με μικρότερο μεταφορικό κόστος γίνεται περισσότερο επιτακτική σε μια ολοένα αυξανόμενη παγκόσμια οικονομία.

1.2 Τα κράτη της Ευρώπης

Στις αρχές όμως του 19^{ου} αιώνα, η εικόνα του χάρτη της Ευρώπης δεν ήταν αυτή που είναι σήμερα. Η Ιταλική χερσόνησος ήταν χωρισμένη σε πολλά κράτη, η αυτοκρατορία της Γερμανίας επίσης, με μεγαλύτερο αυτό της Πρωσίας, η Αυστρία ήταν επίσης πολυεθνική αυτοκρατορία όπου ζούσαν πολλοί και διαφορετικοί λαοί (Γερμανοί, Ούγγροι, Σλάβοι), το Βασίλειο των Κάτω Χωρών κατοικούνταν από τους Βέλγους και τους Ολλανδούς. Η Οθωμανική Αυτοκρατορία και η Ρωσία ήταν επίσης πολυεθνικά κράτη. Στα πολυεθνικά αυτά κράτη ζούσαν μαζί, κάτω από την ίδια εξουσία πολλοί και διαφορετικοί λαοί που χαρακτηρίζονταν από κοινά χαρακτηριστικά, γλώσσα, θρησκεία, καταγωγή, παραδόσεις που τους έκαναν να διαφέρουν από τους άλλους και που διατηρήθηκαν μέσα από το πέρασμα του χρόνου αλλά και την πολύχρονη προσάρτησή τους σε ξένες προς αυτούς εξουσίες. Χαρακτηριστικό στην άσκηση της εξουσίας εκ μέρους των απόλυτων μοναρχών τους είναι η ευνοιοκρατία έναντι κάποιου λαού, γεγονός που όξυνε τα αισθήματα ανισότητας και αδικίας. Στην Ισπανία και στην Πορτογαλία επίσης η εξουσία ανήκε σε τυραννικά απολυταρχικά καθεστώτα. Η όλο και επιταχυνόμενη μεταβολή των κοινωνιών που ωθείτο από τις οικονομικές εξελίξεις έκανε φανερή την αδυναμία των κεντρικών απολυταρχικών εξουσιών να ανταποκριθούν στη νέα τάξη πραγμάτων.

Η ιδέα του έθνους-κράτους και η αρχή της αυτοδιάθεσης των εθνοτήτων, ήταν πράγματι η πιο πρόσφορη για την εξυπηρέτηση του στόχου της παρακίνησης των λαών να αποτινάξουν το παλιό και να δημιουργήσουν νέα κράτη που θα βασίζονται στο σεβασμό των δικαιωμάτων των νέων κοινωνικών τάξεων και στη συμμετοχή τους στην διαχείριση της εξουσίας. Σαν αποτέλεσμα όλων αυτών, στις αρχές της δεκαετίας του 1820, πολλές αναταραχές και επαναστατικά κινήματα ξέσπασαν στον ευρωπαϊκό χώρο, μεταξύ των οποίων και η ελληνική Επανάσταση.

1.3 Ελλαδικός χώρος και Ελληνισμός

Η κατάκτηση από τους Οθωμανούς, των περιοχών που κατοικούνταν από Έλληνες ξεκίνησε το 1453 με την κατάληψη της Κωνσταντινούπολης και ολοκληρώθηκε δύο αιώνες αργότερα το 1669 με την παράδοση της Κρήτης από τον Φραντσέσκο Μοροζίνι, οδηγώντας, σε μεγάλη οπισθοδρόμηση την πολιτιστική, κοινωνική και οικονομική ζωή του ελληνικού χώρου. Το σύστημα που εφάρμοζε η Οθωμανική αυτοκρατορία για να εξασφαλίσει τις κατακτήσεις των περιοχών και των λαών τους οποίους κυριαρχούσε ήταν αυτό της στρατιωτικής φεουδαρχίας και της κλειστής αγροτικής οικονομίας. Το σημαντικότερο όμως, στοιχείο αυτού του συστήματος είναι ότι επέβαλε την διακοπή κάθε επαφής των ντόπιων με τον εξωτερικό χώρο ιδιαίτερα τον ευρωπαϊκό και απαγόρευε την είσοδο στην επικράτειά της κάθε νέας πολιτιστικής, επιστημονικής και οικονομικής εξέλιξης. Αυτό το σύστημα επέβαλλε και στις ελληνικές περιοχές όπου η ιδιοκτησία της καλλιεργήσιμης γης πέρασε στους μουσουλμάνους στρατιωτικούς ως επιβράβευση για τις προσπάθειές τους να επεκτείνουν την οθωμανική κυριαρχία. Αυτοί παραχωρούσαν την χρήση της στους ραγιάδες επιβαρύνοντάς τους με φόρους διαφόρων μορφών που τουλάχιστον στην αρχή δεν ήταν περισσότερο επαχθείς από τους βυζαντινούς ή φραγκικούς αντίστοιχους.

Στο εσωτερικό της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας ο ελληνοχριστιανικός κόσμος ζει σε μια ιδιόμορφη, σχεδόν σχιζοφρενική σχέση. Ενώ από το ένα μέρος διαθέτει μια αξιοπρόσεκτη σειρά από θεσμικές ελευθερίες - θρησκευτική λατρεία, παιδεία, μορφές αυτοδιοίκησης κ.λ.π. οι οποίες εύκολα θα μπορούσαν να οδηγήσουν και σε μορφές ελεύθερης οικονομικής δράσης, από το άλλο είναι υποχρεωμένος, δεσμευμένος, να μην υπερβαίνει το ρυθμό ανάπτυξης του κυρίαρχου, δηλαδή του οθωμανικού κράτους και της ισλαμικής κοινωνίας. Τόσο το οθωμανικό κράτος όσο και η ισλαμική κοινωνία, στο πλαίσιο της δικής τους εξω-οικονομικής λογικής, γνωρίζουν καλά ότι η οικονομική ανάπτυξη των Ελλήνων-χριστιανών περιέχει την υπέρβαση της συνθήκης υποταγής τους, και αυτό δεν μπορούσε να γίνει ανόδυνα, ούτε τυχαία αποδεκτό. Έτσι μια ανωτέρα βία, η βία του εξωγενούς κράτους, επικάθεται με ένα ιδιαίτερος, επαχθή τρόπο πάνω στο σώμα των

Ελλήνων-οικονομικών υποκειμένων, που έρχεται να επιδεινώσει τους συνολικά δυσμενείς όρους ζωής που επικρατούν στον ευρύτερο χώρο της Βαλκανικής και της Ανατολικής Μεσογείου.⁵

Από τα τέλη του 17^{ου} αιώνα όμως, η κατάσταση αρχίζει να παίρνει άλλη τροπή και οι εξελίξεις στην οικονομία και το εμπόριο στο χώρο της Ανατολικής Ευρώπης και της Μεσογείου επιταχύνονται εντυπωσιακά, ιδιαίτερα, στο δεύτερο μισό του 18^{ου} αιώνα. Οι ανάγκες των Δυτικών χωρών με την επικράτηση της βιομηχανικής επανάστασης είχαν αλλάξει και αυξάνοντας τη διεθνή ζήτηση για αγροτικά προϊόντα για τους πληθυσμούς τους και για πρώτες ύλες για τις βιομηχανίες τους. Ο αστικός πληθυσμός και η αύξηση του εισοδήματος των κατοίκων των χωρών αυτών αύξανε επίσης τη ζήτηση για εισαγωγή ειδών-προϊόντων από μακρινές χώρες. Η αύξηση της διεθνούς ζήτησης, ο αγγλο-γαλλικός εμπορικός ανταγωνισμός που μεταφέρθηκε από τις αποικίες στη Μεσόγειο, η απουσία εμπορικής πολιτικής από το Οθωμανικό κράτος είχαν σαν αποτέλεσμα την αναγέννηση του ελληνικού εμπορικού στοιχείου με σημαντικότερο ρόλο σε αυτό της ελληνικής παροικιακής αστικής τάξης που είχε αναπτυχθεί όχι μόνο στο χώρο της Βαλκανικής, και της Μαύρης θάλασσας, αλλά και στις αγορές της Κεντρικής Ευρώπης και της Νοτιοανατολικής Μεσογείου. Ένας άλλος τομέας στην ανάπτυξη οικονομικής δράσης του ελληνικού στοιχείου είναι η συγκρότηση ελληνικής ναυτιλίας η οποία ευνοήθηκε από την διεθνή οικονομική συγκυρία, την ανάπτυξη του μεσογειακού εμπορίου, τις διαρκείς συγκρούσεις Άγγλων και Γάλλων, τους ναπολεόντειους πολέμους και τους αποκλεισμούς και από τις δύο πλευρές.

Οι λόγοι αυτοί απέβησαν προς όφελος των Ελλήνων караβοκύρηδων οι οποίοι διεξήγαγαν τόσο το νόμιμο όσο και παράνομο θαλάσσιο εμπόριο, διασπώντας τους ναυτικούς αποκλεισμούς των εμπολέμων και έχοντας να αντιμετωπίσουν τους πειρατές που δρούσαν εκείνη την εποχή και απεκόμιζαν μεγάλα κέρδη. Παράλληλα η ανάπτυξη των εμπορικών ανταλλαγών και του εξωτερικού εμπορίου υποκίνησε την δημιουργία στο εσωτερικό του ελλαδικού χώρου βιοτεχνιών κυρίως νηματοουργίας, μεταξουργίας, υφαντουργίας και την εμφάνιση Κοινών Συντροφιών στην άσκηση αυτών των δραστηριοτήτων με προεξάρχουσα την Κοινή Συντροφία των Αμπελακίων. Αυτοί οι έμποροι, βιοτέχνες, караβοκύρηδες πλαισιωμένοι από χρηματιστές και χρηματοδότες καθώς και διανοούμενους που ζούσαν από τη συμμετοχή τους στα κέρδη του εμπορίου της περιόδου αυτής, απετέλεσαν μια νέα αστική ελληνική τάξη, ιδιόμορφη και ατελή βεβαίως, που μαζί με τους Έλληνες που μετείχαν στη διοικητική αριστοκρατία του οθωμανικού κράτους, όπως ο Ανώτερος Κλήρος, οι Φαναριώτες και οι πρόκριτοι που κατείχαν αξιώματα στο κρατικό μηχανισμό, διαμορφώνουν στις παραμονές του 1821 ένα ελληνικό κοινωνικό σχηματισμό.

⁵ Β. Παναγιωτόπουλος Η ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770-2000, Αθήνα 2003

Όλοι οι παραπάνω παράγοντες, ασφυκτιώντας στην δράση τους από τις αρχαϊκές δομές της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας η οποία βρίσκεται ήδη σε πορεία παρακμής, θα δραστηριοποιηθούν για την αφύπνιση της εθνικής συνείδησης του λαού που κατοικούσε στο ελλαδικό χώρο και αποτελεί την πολυπληθή μάζα των μικροκαλλιεργητών, των μικροκτηματιών, του κατώτερου κλήρου και των κάθε είδους εργαζομένων με μικρή αμοιβή. Είναι μέσα σε αυτά τα θερμοκήπια, που δημιούργησε η νέα οικονομική τάξη των απανταχού Ελλήνων εμπόρων και των πλοιοκτητών των ελληνικών νησιών, κυρίως Σπέτσες, Ύδρα, Ψαρά, που θα καλλιεργηθεί και θα ανθήσει η ιδέα ενός νέου, εθνικού, ανεξάρτητου κράτους. Ένα ανεξάρτητο κράτος που η οργάνωσή του, εμπορούμενη, από τις ιδέες του Διαφωτισμού, της Αμερικανικής και της Γαλλικής Επανάστασης θα επέτρεπε σε όλους να αναπτύξουν τις δυνατότητες τους.

Στο σημείο αυτό θα παραθέσουμε τα λόγια του Ένγκελς που, πέρα από την αρνητικά επικριτική διάθεσή του, παρουσιάζουν μια χαρακτηριστική εικόνα της διαφοράς στην ελευθερία οικονομικής δράσης καθενός ατόμου, μεταξύ του ανατολίτικου οικονομικού συστήματος και του μετά την Βιομηχανική Επανάσταση δυτικού οικονομικού συστήματος. Η ελληνική Επανάσταση, θα σημειώσει ο Ένγκελς το 1890, μπορεί να γίνει αντιληπτή μόνο σε συνάρτηση με την διάλυση του ασιατικού τρόπου παραγωγής προς όφελος των καπιταλιστικών κοινωνικών σχέσεων:

Οι Έλληνες [...] ήταν ένας εμπορικός λαός και οι έμποροι υπέφεραν περισσότερο από όλους από την καταπίεση των Τούρκων πασάδων. Ο χριστιανός αγρότης που βρισκόταν υπό τουρκική κυριαρχία περνούσε από υλική άποψη καλύτερα από οπουδήποτε αλλού. Είχε διαφυλάξει τους προ Τουρκοκρατίας θεσμούς του, την πλήρη αυτοκυβέρνησή του. Όσο πλήρωνε φόρους δεν ασχολούνταν ο Τούρκος μαζί του. Μόνο σπάνια υπόκειτο σε βιασμούς αναλόγους με εκείνους που αναγκαζόταν να υπομείνει ο Δυτικοευρωπαίος αγρότης από τον φεουδάρχη [...]. Αντίθετα, το εμπόριο των Ελλήνων άνθιζε τόσο γρήγορα και είχε γίνει τόσο σημαντικό από τότε που η τουρκική κυριαρχία το ελευθέρωσε από τον εκμηδενιστικό ανταγωνισμό των Βενετών και των Γενουατών, ώστε να μην μπορεί πλέον να ανεχθεί την τουρκική κυριαρχία. Πραγματικά, η τουρκική, όπως και κάθε ανατολική κυριαρχία, είναι ασυμβίβαστη με την καπιταλιστική κοινωνία. Η αποκτώμενη υπεραξία δεν μπορεί να διαφυλαχθεί από τους ληστρικούς σατράπες και πασάδες. Απουσιάζει η πρώτη θεμελιακή συνθήκη του αστικού κέρδους: η ασφάλεια του εμπορευόμενου προσώπου και της ιδιοκτησίας του. Δεν είναι λοιπόν παράξενο που οι Έλληνες ξεσηκώθηκαν για μια ακόμη φορά, αφού είχαν ήδη από το 1774 επιχειρήσει άλλες δύο φορές να εξεγερθούν [...] και ποιοι άλλοι ήταν οι Φιλέλληνες που συγκέντρωναν χρήματα και έστελναν βοηθητικά σώματα, ποιοι άλλοι εκτός από τους Καρμπονάρους και τους άλλους φιλελεύθερους της Δύσης;»⁶

⁶ Κ.Μάρξ -Φρ.Ένγκελς «Η Ελλάδα, η Τουρκία και το Ανατολικό Ζήτημα», εκδόσεις Γνώση, Αθήνα 1985

Κεφάλαιο 2^ο

Τα οικονομικά του Αγώνα

2.1 Γενική κατάσταση και πρώτη οργάνωση

Για την ελληνική επανάσταση του 1821 έχουν γραφεί πολυάριθμα και πολύτομα συγγράμματα και μελέτες και έχουν ασχοληθεί συγγραφείς, επιστήμονες, ακαδημαϊκοί, καλλιτέχνες αλλά και πρόσωπα που έζησαν τα γεγονότα, όχι μόνο Έλληνες. Ο βαρόνος Κουμπερτέν σε άρθρο του στη γαλλική εφημερίδα *Figaro* θα γράψει ότι σπάνια ιστορικό γεγονός προκάλεσε τέτοια συγκίνηση και τόσα έργα όσο η Ελληνική Επανάσταση, η οποία εκρίθη πολλές φορές ως το σπουδαιότερο από πολλές απόψεις γεγονός του 19^{ου} αιώνα. Έτσι μπορούμε να γνωρίσουμε με λεπτομέρεια τα γεγονότα που αφορούν την περίοδο αυτή, ιδωμένα μάλιστα από πολλές διαφορετικές οπτικές γωνίες, που σίγουρα βοηθούν τον αντικειμενικό αναγνώστη και μελετητή να τα φωτίσει περισσότερο. Όπως όμως, αναφέρει και ο Ανδρέας Ανδρεάδης στο έργο του *Ιστορία των Εθνικών Δανείων*⁷ γνωρίζουμε πολύ καλά τις μάχες, τον αριθμό των στρατιωτών και των πλοίων, τα ονόματα και τις πράξεις των στρατηγών, των ναυάρχων, των διπλωματών και των πολιτικών ανδρών αλλά αγνοούμε εντελώς με ποιο τρόπο οπλίζονταν και διατρέφονταν οι στρατιώτες, πως συντηρούνται και οπλίζονται τα πλοία, πως συντηρείται ο στοιχειώδης έστω διοικητικός μηχανισμός.

Ως αιτία, για την έλλειψη ακριβούς γνώσεως σε ότι αφορά το πεδίο των οικονομικών στοιχείων, θα εξετάσουμε δύο λόγους. Πρώτον, όπως και στην εισαγωγή αναφέραμε, η γενικότερη παγκόσμια στάση εξέτασης και μελέτης των ιστορικών γεγονότων, αγνοούσε ή ήθελε να αγνοεί την οικονομική πλευρά τους, άλλωστε, η οικονομική επιστήμη με την σημερινή της μορφή τουλάχιστον, ήταν ανύπαρκτη και η ιστορία χρησιμοποιείτο περισσότερο με στόχο την διαχείριση της κοινής γνώμης. Δεύτερον, για τη συγκεκριμένη ιστορική περίοδο που εξετάζουμε η ύπαρξη προϋπολογισμών, απολογισμών και τήρησης πρακτικών δεν πραγματοποιείτο είτε καθόλου, είτε πολύ συνοπτικά, εκ του λόγου ότι, η τήρηση των τυπικών διαδικασιών, στην λειτουργία της υπάρχουσας, «υποτυπώδους», κεντρικής διοίκησης δεν ήταν το πρώτο μέλημα. Αυτό που προεξήρχε για την κεντρική διοίκηση ήταν η διεξαγωγή ενός πολυμέτρου αγώνα για την ανεξαρτησία ενός έθνους, που επί αιώνες υπήρξε

⁷ Ανδρ.Μιχ. Ανδρεάδου «Ιστορία των Εθνικών Δανείων» Εστία Αθήνα,1904

κατακερματισμένο διότι πολύ γρήγορα ο ελληνισμός αντιμετώπισε και έναν εχθρό εκ των έσω, την αδυναμία υπέρβασης πνεύματος ενότητας και υπακοής σε ενιαίο σχέδιο οργάνωσης των υποθέσεων του Αγώνα. Προεστοί, κλήρος, Φιλικοί, άνθρωποι των όπλων (κλέφτες και αρματωλοί), προύχοντες και караβοκύρηδες αποτελούσαν τον κεντρικό πυρήνα της Επανάστασης και της νεοσχηματισμένης στοιχειώδους Διοίκησης. Οι ποικιλία των τρόπων που αυτές οι διαφορετικές ομάδες έβλεπαν τα πράγματα δημιουργούσε ένα κλίμα μεταξύ τους αρνητικό στην οργάνωση και διενέργεια του Αγώνα, γεγονός άλλωστε, που πολύ γρήγορα θα οδηγήσει σε εμφύλιες συγκρούσεις, για τις οποίες θα αναφερθούμε εκτενέστερα κατωτέρω.

Σημαντικό είναι, να καταγράψουμε στο σημείο αυτό ότι ήδη στο πρώτο συνταγματικό κείμενο της αγωνιζόμενης Ελλάδας, έργο του Ιταλού Vincenzo Gallina, του Αλέξανδρου Μαυροκορδάτου, του Θεόδωρου Νέγρη και του Αναστάσιου Πολυζωΐδη, το «Προσωρινό πολίτευμα της Ελλάδος» που ψηφίστηκε στην Α΄ Εθνική Συνέλευση στην Επίδαυρο, την 1.1.1822 και αποτελεί, πράγματι κορυφαίο σημείο για την εξέλιξη του μέλλοντος να δημιουργηθεί νεοελληνικού κράτους. Είναι αξιοθαύμαστο το ότι ένα σχεδόν ανύπαρκτο κράτος διαθέτει στο ξεκίνημά του ένα Σύνταγμα που διακρίνεται για την αρτιότητα του στην σύνταξη, την μορφή και το περιεχόμενο, με το οποίο εισάγονται δημοκρατικές αρχές, η προστασία των ατομικών δικαιωμάτων, η διάκριση των εξουσιών, το δικαίωμα του εκλέγειν για όλους τους άνδρες ανεξαρτήτως οικονομικού εισοδήματος. Το Σύνταγμα περιλαμβάνει και διατάξεις οικονομικής οργάνωσης.

Καταγράφουμε τα συγκεκριμένα άρθρα, εκ των οποίων φαίνεται ότι από το Σύνταγμα ήδη υπήρχε η νομιμοποίηση για λήψη δανείων είτε από το εσωτερικό είτε από το εξωτερικό η διαχείρισή των οποίων όπως και των υπολοίπων οικονομικών θεμάτων ανήκε στις Κυβερνήσεις (Εκτελεστικών).

Τίτλος Γ΄, Τμήμα Δ΄. Περί καθηκόντων του Βουλευτικού Σώματος

μα΄ – Το Βουλευτικόν σώμα επεξεργαζόμενον εγκρίνει εις την αρχήν εκάστου έτους τον υποθετικόν λογαριασμόν των προσόδων και εξόδων, ο οποίος καθυποβάλλεται εις την επίκρισιν του από το Εκτελεστικόν σώμα εις δε το τέλος του έτους επιθεωρεί τον καθολικόν λογαριασμόν των προσόδων και εξόδων αλλά δι' αυτό το πρώτον έτος χρεωστεί το Βουλευτικόν σώμα, άνευ μικράς αναβολής, να προμηθεύση εις το Εκτελεστικόν την ανάλογον εις τας χρείας χρηματική ποσότητα μολοντί δια το αρτιπαγές της Διοικήσεως, και δια το δυσπρόβλεπτον των εσομένων εξόδων, δεν δύναται το Εκτελεστικόν να καταστρώση τον υποθετικόν ενιαύσιον λογαριασμόν εις δε τα τέλος του ενιαυτού οφείλει να παραστήση το Εκτελεστικόν την κατάστρωσιν του όλου λογαριασμού.

Τίτλος Δ΄, Τμήμα Ζ΄. Περί των καθηκόντων του Εκτελεστικού Σώματος

ζγ' - Το Εκτελεστικόν σώμα έχει το δικαίωμα να λαμβάνη δάνεια, είτε έσωθεν είτε έξωθεν της Επικράτειας και να καθυποβάλλη εις υποθήκην εθνικά κτήματα, με την συγκατάθεσιν όμως του Βουλευτικού σώματος.

ζδ' - Έχει ομοίως το δικαίωμα της εκποιήσεως μέρους εθνικών κτημάτων, αναλόγου με τας χρείας, και τούτο όμως δια της συγκαταθέσεως του Βουλευτικού.

Ο «Νόμος της Επιδαύρου» που ψηφίστηκε από τη Β' Εθνική Συνέλευση στο Άστρος (Απρίλιος 1823), τροποποίησε το «Προσωρινόν πολίτευμα της Ελλάδος». Συγκεκριμένα οι διατάξεις που αναφέρονται στο οικονομικό μέρος αναγράφουν:

Τμήμα Δ Κεφάλαιον Δ Περί καθηκόντων του Βουλευτικού

Παρ. λθ'. Το Βουλευτικόν σώμα επεξεργαζόμενον, εγκρίνει εις την αρχήν εκάστης περιόδου, τον υποθετικόν λογαριασμόν των προσόδων και εξόδων, ο οποίος καθυποβάλλεται εις την επίκρισιν του από το Εκτελεστικόν σώμα, εις δε το τέλος της περιόδου, επιθεωρεί τους καθολικούς λογαριασμούς των προσόδων και εξόδων, οι οποίοι καταστρώνονται από τον Υπουργόν της Οικονομίας, με τα μερικά και λεπτομερώς κατεστρωμένα κατάστιχα όλων των λοιπών Υπουργών.

Παρ. λε'. Το Βουλευτικόν αποφασίζει περί δανείων, με την εγγύησιν του έθνους λαμβανομένων, και περί εκποιήσεως μέρους, εξ απάντων των εθνικών κτημάτων, αναλόγου με την χρείαν. Όταν δ' έχη να εκποιήση, η πώλησις αύτη να γίνεται αναλόγως εις όλας τα επαρχίας της Ελληνικής Επικρατείας, και να προκηρύττη τακτικώς την πώλησιν η Διοίκησις εις όλας τας επαρχίας, και να έχωσι την προτίμησιν εις την αγοράν οι Έλληνες.

Διαπιστώνουμε, από την αναφορά των δύο πρώτων κειμένων την αναγνώριση της ανάγκης (α) για κεντρικό έλεγχο και διαχείριση με ορθολογικό τρόπο, των οικονομικών πόρων και (β) για προσφυγή σε δανεισμό. Ήδη, δύο χρόνια μετά την ύψωση της σημαίας της Επανάστασεως και την μέχρι, ως εκείνη την στιγμή, νικηφόρα, ως επί το πλείστον, έκβασή της, η ανεπάρκεια των οικονομικών πόρων είχε γίνει πειστική για την συνέχιση του Αγώνα. Η μέχρι τότε, χρηματοδότηση του Αγώνα που προήρχετο από τις πενιχρές δημόσιες προσόδους, τη λαφυραγωγία και από τις γενναίες ιδιωτικές συνεισφορές ήταν αδύνατο να επαρκέσουν για την συνέχισή του πολύ δε περισσότερο για την τελεσφόρησή του.

2.2 Δημόσιοι Πρόσοδοι

Οι οικονομικοί θεσμοί, το φορολογικό σύστημα και ο μηχανισμός είσπραξης των φόρων της Οθωμανικής περιόδου διατηρήθηκε και στα χρόνια της επανάστασης. Οι πρόκριτοι συνέχισαν να συγκεντρώνουν τους διαφόρους φόρους (κεφαλικό φόρο, χαράτσι κ.α.) με κυριότερο τον έγγειο φόρο, της δεκάτης. Παράλληλα έγινε και προσπάθεια για συγκέντρωση των

τελωνειακών φόρων. Τα έσοδα αυτά αποτελούσαν την κυριότερη πηγή χρηματοδότησης του Αγώνα και προέρχονταν κυρίως από την Πελοπόννησο και τα νησιά.

Για να σχηματίσουμε καλύτερη άποψη περί των δημοσίων εσόδων θα αναφερθούμε στον υποβληθέντα στην Β΄ Εθνοσυνέλευση του Άστρους, «υποθετικό προϋπολογισμό»⁸ Σύμφωνα με το έγγραφο εκείνο, τα έσοδα προϋπολογίζονταν σε 12.846,220 γρόσια και τα έξοδα σε 38.616,000 γρόσια.

Αναλυτικά τα έσοδα παρουσιάζονται ως εξής:

Έσοδα Κρήτης	7.383.620 γρόσια
Έσοδα Νήσων	1.419.100 γρόσια
Έσοδα Ανατ. Ελλάδος	708.200 γρόσια
Έσοδα Δυτ. Ελλάδος	729.500 γρόσια
Έσοδα Πελοποννήσου	2.605.800 γρόσια
Σύνολο	12.846.220 γρόσια

Ως προς τα έξοδα ο προϋπολογισμός μνημονεύει τα έξοδα του εξαμήνου Μαΐου-Νοεμβρίου και διαιρεί τις δαπάνες ως εξής:

(α) Έξοδα ναυτικά. Τα έξοδα ενός πλοίου προϋπολογίζονται σε 10.800 γρόσια κατά μήνα. Τα έξοδα συντηρήσεως και επισκευής ανέρχονται σε 13.130 γρόσια. Τα εξήντα, λοιπόν καράβια του εθνικού στόλου απαιτούν 780.000 γρόσια κατά μήνα στα οποία προστίθενται και 400.000 γρόσια για πολεμοφόδια. Σύνολο ναυτικού προϋπολογισμού μηνιαίως 1.180.100 γρόσια.

(β) Έξοδα στρατιωτικά. Η Ελλάδα συντηρούσε τριών ειδών στρατεύματα:

- Στρατεύματα για πολιορκία διαφόρων φρουρίων (Κορώνης, Μεθώνης, Πατρών, Κορίνθου) και για την κατοχή της Κρήτης με 18.300 άνδρες.
- Στρατεύματα για το εσωτερικό με 6.050 άνδρες.
- Στρατεύματα για εκστρατείες με 26.650 άνδρες.

Σύνολο 51.000 άνδρες για τους οποίους δαπανούνταν κατά μήνα 2.044.000 γρόσια και για τον οπλισμό τους επιπλέον 400.000 γρόσια.

Έτσι ο ναυτικός και στρατιωτικός προϋπολογισμός ανερχόταν κατά μήνα σε 3.624.000 γρόσια.

Για την υπόλοιπη διοίκηση υπέθετε έξοδα μόνο 500.000 γρόσια.

⁸ Ανδρέου Ζ. Μάμουκα, ΤΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΙΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Τόμος Γ΄ εν Πειραιεί εκ της του Ηλία Χριστοφίδου Τυπογραφίας Η ΑΓΑΘΗ ΤΥΧΗ 1839

Το σύνολο των εξόδων για το εξάμηνο Μαΐου-Νοεμβρίου ήταν 24.724.000 γρόσια ενώ για τους χειμερινούς μήνες τα έξοδα υπολογίζονταν στο ήμισυ και συνεπώς έχουμε σύνολο εξόδων 38.616.000 γρόσια απέναντι σε έσοδα 12.846.220 γρόσια.

Παρόλο που δεν μπορούμε να δώσουμε απόλυτη πίστη στους πιο πάνω αριθμούς, άλλωστε και η επί των εθνικών λογαριασμών επιτροπή δήλωσε ότι μόνο για τα έξοδα πλησίασε στην αλήθεια, για τα έσοδα βασίστηκε μόνο στους υπολογισμούς των πληρεξουσίων των διαφόρων επαρχιών, ο παραπάνω προϋπολογισμός που υποβλήθηκε στην Β΄ Εθνοσυνέλευση στις 15 Απριλίου του 1823, μπορεί να μας δώσει μια εικόνα για τη δημοσιονομική κατάσταση της περιόδου εκείνης. Διαπιστώνουμε ότι και την εποχή αυτή που τα πράγματα ήταν ευνοϊκά, τα έσοδα δεν έφταναν, ακόμη και κατά τους πιο αισιόδοξους υπολογισμούς, ούτε στο ένα τρίτο των εξόδων. Διαπιστώνουμε, επίσης, ότι περισσότερο από το ήμισυ των εσόδων προερχόταν από την Κρήτη ενώ τα υπόλοιπα μόλις υπερέβαιναν τα πέντε εκατομμύρια γρόσια. Οι υπολογισμοί της συνελεύσεως του Άστρους επιβεβαιώνονται και από τον Gordon⁹ ο οποίος υπολογίζει τα έσοδα της Ελληνικής κυβερνήσεως στα 5.587.000 γρόσια ή 93.000 λίρες στερλίνες.

Οι πόροι από την φορολογία ήταν συνεπώς αφενός χαμηλοί, διότι ο πόλεμος δεν επέτρεπε την αγροτική και εμπορική δραστηριότητα και αφετέρου η κεντρική διοίκηση δεν διέθετε αποτελεσματικούς μηχανισμούς είσπραξης. Η συγκέντρωση και η απόδοσή τους στηριζόταν περισσότερο στην καλή διάθεση των ενοικιαστών και υπενοικιαστών.

2.3 Η Λαφυραγωγία

Σπουδαία πρόσδοδος για το δημόσιο τα πρώτα έτη της Επανάστασεως, ήταν η πώληση όλων ή μέρους των λαφύρων από τις μάχες. Όμως πολύ γρήγορα το μοίρασμα των λαφύρων, αποτέλεσε αντικείμενο σύγκρουσης μεταξύ των διαφόρων αρχηγών που κρατούσαν τα πολυτιμότερα και ληλασίας μεταξύ των στρατιωτών που δεν άφηναν ούτε την ξυλεία των οικιών, χωρίς να φθάνει τελικά τίποτα στο δημόσιο ταμείο¹⁰

Ένας από τους εντιμότερους άνδρες του Αγώνα, ο Δημήτριος Υψηλάντης, προσπάθησε να θέσει ως κανόνα ότι μέρος των λαφύρων θα διετίθετο υπέρ του κοινού ταμείου, αλλά μάταια. Μετά την άλωση της Τριπολιτσάς, στις 23 Σεπτεμβρίου 1821, στην οποία δεν ήταν παρών, ο

⁹ History of the Greek Revolution τομ.β΄)

¹⁰ Σπυρίδων Τρικούπης, Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασεως τομ. Β΄ εκδ. Λιβάνης, Αθήνα 1993

Παναγιώτης Κεφαλάς του παρέδωσε δέκα χάλκινα κουτάλια ως μόνη λεία στο βωμό της πατρίδας. Επίσης, από τους θησαυρούς που φυλάσσονταν στην Ακροκόρινθο μικρό μόνο μέρος διετέθη υπέρ των κοινών¹¹.

2.4 Ιδιωτικές συνεισφορές

Σημαντικά χρηματικά ποσά είχαν συγκεντρωθεί για το σκοπό της Επανάστασης και συνέχιζαν να συγκεντρώνονται και μετά το ξέσπασμα από τους εύπορους Έλληνες των παροικιών στο βαλκανικό και ευρωπαϊκό χώρο. Σποραδικά υπήρχαν ενισχύσεις και από τα φιλελληνικά κοιμιτάτα. Αυτές όμως οι συνεισφορές δεν μπορούσαν να καλύψουν παρά ένα μικρό μέρος των εξόδων του Αγώνα. Έτσι οι οικονομικές ανάγκες καλύπτονταν από τις εισφορές, ως επί το πλείστον εκούσιες, των προυχοντικών οικογενειών της Πελοποννήσου και των νησιών του Αιγαίου. Υπήρξαν όμως και καταναγκαστικές εισφορές όπως αυτή που θεσπίστηκε στο Άργος, από την Πελοποννησιακή Γερουσία στις 22 Ιουλίου 1822.¹² Στο έγγραφο αυτό αναφέρεται:

Η κινδυνεύουσα πατρίς προσκαλεί τους ευκατάστατους να τη βοηθήσουν εις τον ιερών αγώνα τον υπέρ της φυσικής, ηθικής και πολιτικής υπάρξεώς της. Ωστε η Κεντρική Διοίκηση της Πελοποννήσου και ο γενναιότατος στρατηγός κύριος Θεόδωρος Κολοκοτρώνης δια την κοινήν σωτηρίαν της Ελλάδος εψηφίσαντο χρηματολογίαν παρά των κάτωθι και αποστέλλουν καθ' όλην την Πελοπόννησον τους κύριους συγγερονισιαστές Ανδρέαν Καλαμογδάρτην, Ηλίαν Καράπαυλον και Χριστόδουλον Άχολον με τον φιλογενή κύριον Παναγιώτη Σοφιανόπουλον, συνοδευομένους με την εκτελεστικήν δύναμιν, προς τους οποίους δίδουν όλην την πληρεξουσιότητα να βιάσουν τόσον τους καταγεγραμμένους εις τον παρόντα κατάλογον, δια να λάβουν τας προσδιωρισμένας ποσότητας, όσον και όσους άλλους γνωρίσουν ευκατάστατους εκτός του καταλόγου εις πάσαν επαρχίαν δια να λάβουν όσα χρήματα κρίνουν εύλογον αναλόγως των καταστάσεων δίδοντες απόδειξιν ισχύουσαν αντί της ακολούθως δοθησομένης τακτικής ομολογίας παρά της διοικήσεως προς τους δανειστάς, προς τους οποίους η Γερουσία και ο στρατηγός υπόσχονται εκ μέρους του έθνους μετά την αποκατάστασιν να πληρώσουν τα ληφθησόμενα δάνεια.

Στη συνέχεια ακολουθούσε κατάλογος με συγκεκριμένα ονόματα και οριζόμενα για τον καθένα ποσό. Παρόλο που η Πελοπόννησος κατά την εποχή εκείνη είχε ερημωθεί και το μεγαλύτερο μέρος των ακινήτων κτήσεων είχε καταστραφεί, εν τούτοις οι πλούσιοι της Πελοποννήσου

¹¹Μεδελσον Βαρθόλδη, μεταφρ. Αγγ. Βλάχου τομ.α΄

¹² Το πρωτότυπο του εγγράφου δημοσιεύθηκε από την *Εστία* στο φύλλο της 2ας Απριλίου 1904 και φέρει τις υπογραφές των μελών της Γερουσίας και του Θεοδώρου Κολοκοτρώνη καθώς και τις σφραγίδες της Γερουσίας.

υπακούοντας στις αποφάσεις της Γερουσίας προσέφεραν τα ορισθέντα ποσά και συγκεντρώθηκε το ποσό των 1.066.000 γροσίων¹³.

2.5 Η ιδέα του εξωτερικού δανεισμού

Με την εικόνα των δημόσιων οικονομικών να είναι αυτή που περιγράψαμε παραπάνω και μάλιστα οι πόροι να βαίνουν συνεχώς μειούμενοι, διότι οι δημόσιοι πρόσοδοι από την φορολογία μειώνονταν λόγω του πολέμου, οι λαφυραγωγούμενοι Τούρκοι γρήγορα έλειψαν και οι ιδιωτικοί οικονομικοί πόροι εξαντλήθηκαν, έγινε προφανές ότι η συνέχιση και η επιτυχία του Αγώνα παρουσίαζε επιτακτική ανάγκη για προσφυγή σε εξωτερικό δανεισμό. Η ύπαρξη καλά οργανωμένων και αξιόμαχων στρατιωτικών δυνάμεων και η δυνατότητα σε μακρά στρατιωτική επιχείρηση καθώς και η δημιουργία και συντήρηση ισχυρού στόλου απαιτούσαν χρηματικούς πόρους που ήταν αδύνατο να εξευρεθούν με άλλο τρόπο. Ο Φιλικός Παναγιώτης Σέκερης θα γράψει στον αδελφό του στην Ύδρα, τον Αύγουστο του 1821, να προσφύγουν σε εξωτερικό δανεισμό παραχωρώντας ακόμη και ως «ενέχυρο» την Κύπρο ή την Κρήτη. Ο Ιγνάτιος της Ουγγροβλαχίας, απαντώντας στους προκρίτους των τριών νησιών, Ύδρα Σπέτσες και Ψαρά, που ζήτησαν την γνώμη είπε ότι «χωρίς εξωτερικό δανεισμό το πράγμα δεν πάει».

Η επιτυχής έκβαση του Αγώνα παρείχε ελπίδες όχι μόνο στους αγωνιζόμενους αλλά και διεθνές περιβάλλον για την δημιουργία ανεξάρτητου κράτους που θα μπορούσε να πραγματοποιήσει την αποπληρωμή των χρεών που θα ανελάμβανε. Με αυτά τα δεδομένα άρχισαν προσπάθειες από την μια πλευρά με αποστολές Ελλήνων εκπροσώπων για εξεύρεση ευρωπαϊών δανειστών και από την άλλη με έλευση στην Ελλάδα διαφόρων μεσιτών με σκοπό να διαπιστώσουν ιδίως όμμασι την κατάσταση στον επαναστατημένο ελληνικό χώρο και να αποφασίσουν η χορήγηση δανείων αποτελούσε μια συμφέρουσα οικονομική επιχείρηση.

Με τα οικονομικά των αγωνιζομένων να έχουν όπως προαναφέρθηκε, στις 23 Νοεμβρίου 1821 ο Αρειος Πάγος της Ανατολικής Χέρσου Ελλάδος αποφάσισε την σύναψη δανείου 150.000 φλωρινίων, αποσβεστέου σε πέντε χρόνια. Ανατέθηκε στους βαρόνο Θεοχάρη Ολύμπιο Κεφαλά και τον Πολυχρόνη Δροσινό¹⁴, η διαπραγμάτευση αυτού, ο πρώτος δε εστάλη στην Ευρώπη και τελικά συνήψε δύο δάνεια ένα στη Ζυρίχη 40.000 φλωρινίων και ένα στη Μασσαλία 62.000 φλωρινίων για τα οποία υπάρχουν δύο αποδείξεις με ημερομηνίες 16 Σεπτεμβρίου 1823 και 16 Νοεμβρίου 1823 αντίστοιχα¹⁵.

¹³ «Εστία» στο φύλλο της 2ας Απριλίου 1904

¹⁴ Αρχείο της Ελληνικής Παλιγγενεσίας Βουλή των Ελλήνων

¹⁵ Ανδρέου Ζ. Μάμουκα, ΤΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΙΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ Τόμος Α' εν Πειραιεί εκ της του Ηλία Χριστοφίδου Τυπογραφίας Η ΑΓΑΘΗ ΤΥΧΗ 1839

Επίσης γνωστές είναι και οι διαπραγματεύσεις του Philippe Jourdain ο οποίος είχε σταλεί από τον Ανδρέα Μεταξά για ανεύρεση δανείου τεσσάρων εκατομμυρίων φράγκων. Πράγματι ο Jourdain στο Παρίσι ήρθε σε επαφή με το Τάγμα των ιπποτών του Αγίου Ιωάννη της Ιερουσαλήμ. Το Τάγμα έχοντας χάσει την κυριαρχία του στη Μάλτα προσπαθούσε να βρει άλλο νησί για να ανασυστήσει την πολιτεία του. Δείχθηκαν πρόθυμοι να δανείσουν τα τέσσερα εκατομμύρια φράγκα με αντάλλαγμα την κυριαρχία τους, εκ νέου, στα νησιά Ρόδο, Κάρπαθο και Αστυπάλαια. Μέχρι να τους παραδωθούν θα έπρεπε να κρατήσουν ως ενέχυρο τη Σύρο και μερικά ακόμη ερημονήσια δυτικά της Πελοποννήσου. Επειδή όμως το Τάγμα ούτε δύναμη στρατιωτική διέθετε ούτε χρήματα, ζήτησαν από τον Jourdain να υπογράψει συνθήκη με την οποία θα έπαιρναν δάνειο επιπλέον των τεσσάρων εκατομμυρίων φράγκων και άλλα έξι εκατομμύρια προς χρήση του τάγματος, στο όνομα της ελληνικής κυβέρνησης. Ο Jourdain υπέγραψε την συνθήκη αλλά όταν οι ιππότες έστειλαν ως πρέσβη στην Ελλάδα τον Μαρκήσιο Saint-Croix Molay οι Έλληνες χλευάζοντας όσα είχαν συμφωνηθεί απέρριψαν την συνθήκη και έδιωξαν τον πρέσβη¹⁶.

Άλλες διαπραγματεύσεις έγιναν στην Αγκώνα από τον Παλαιών Πατρών Γερμανό και τον Γεώργιο Μαυρομιχάλη για συνομολόγηση δανείου ενός εκατομμυρίου ταλλήρων για το οποίο κατέβαλε πολλές προσπάθειες και ο Διονύσιος Ρώμας. Δυστυχώς όμως τα σχίσματα που ήδη είχαν γίνει φανερά στις τάξεις των επαναστατών στην Ελλάδα δεν δημιούργησαν κλίμα εμπιστοσύνης στους «συντρόφους του Τραπεζίτου» ο οποίος επρόκειτο να αναλάβει το δάνειο και οι διαπραγματεύσεις δεν είχαν τελικά κανένα αποτέλεσμα¹⁷. Από την άλλη πλευρά υπήρξαν και από τους Ευρωπαίους προτάσεις δανείου μέσω διαφόρων πρέσβων που έστειλαν στην τότε κυβέρνηση, σύμφωνα με μαρτυρίες του Μαυροκορδάτου¹⁸ τις οποίες και παραθέτουμε: α) παρουσιάστηκε κάποιος Roupental ο οποίος ελέγετο ότι είχε σχέσεις με τον Jean Laffite. Ο Roupental ο οποίος ανεμείχθη και στην υπόθεση του δανείου Μεσολογγίου, χαρακτηρίστηκε ως τυχοδιώκτης, β) ο Ποέριος υπασπιστής του στρατηγού των Καρμπονάρων Γουλιέλμο Πέπε, ο οποίος παρουσίασε τρεις προτάσεις δανείου, του Πέπε, του Gregory, εμπόρου στο Λονδίνο, και του Άγγλου χιλίαρχου John Dogle, οι οποίες όμως απορρίφθηκαν από την ελληνική Διοίκηση ως απαράδεκτες και γ) η πρόταση κάποιου Robert Peacock ο

¹⁶ Jourdain «Memoires historiques et militaires sur les evenements de la Grece depuis 1822 jus qu au combat de Navarin τόμ. α', σελ. 187-250 και 269- 300»

¹⁷ Αρχείον Ρώμα σελ. 221

¹⁸ Απολογία Ιωάννου Ορλάνδου κα Ανδρέου Λόντου σελ. 12-16, οδηγίες του Μαυροκορδάτου προς τους μετέπειτα πληρεξουσίου εκ της τυπογραφίας Κωνσταντίνου Αντωνιάδου 1839.

οποίος ήρθε στην Τρίπολη συνοδευόμενος από τον Σπυρίδωνα Κοργιαλένιο,¹⁹ φέρνοντας προτάσεις του κόμη de Wuitz, πρώην στρατηγού στην υπηρεσία της Ρωσίας και ασχολούμενου με την εταιρεία των Ινδιών, ο οποίος επίσης χαρακτηρίστηκε ως τυχοδιώκτης και μάλιστα εξαιτίας της ανάμειξής του σε υπόθεση δανείου της Κύπρου καταδικάστηκε από τα αγγλικά δικαστήρια για απάτη και δόλο

Διαπιστώνουμε, μετά από όσα εκτέθηκαν ότι στις πρώτες προσπάθειες για ανεύρεση χρηματοδότησης του Αγώνα οι προτάσεις που παρουσιάστηκαν δεν ήταν σοβαρές ενώ από τα ισχυρά κράτη Ρωσία, Πρωσία, Ισπανία, και τους Ευρωπαίους τραπεζίτες δεν υπήρξε ανταπόκριση. Παρά το ότι οι προσπάθειες που έγιναν αρχικά για σύναψη δανείου προς τους επαναστατημένους Έλληνες δεν ευδοχώθηκαν υπήρξε όφελος γιατί οι συζητήσεις για σύναψη δανείου έκαναν ευρύτερα γνωστό το ελληνικό ζήτημα σε διεθνές επίπεδο.

¹⁹ Γνωστός Κεφαλονίτης έμπορος, ο οποίος ασχολήθηκε πολύ με τα πράγματα της επανάστασης και χρημάτισε και τραπεζίτης του Λόρδου Βύρωνα.

Κεφάλαιο 3^ο

Το πρώτο δάνειο (1824)

3.1 Η προετοιμασία

Το 1822, ελληνικό κράτος επίσημα, αναγνωρισμένο, δεν υπήρχε. Από τον Ιανουάριο του 1822, όμως, μετά την Α΄ Εθνοσυνέλευση της Επιδαύρου, ο επαναστατημένος ελληνισμός θα εκφράζεται πολιτειακά με το Προσωρινό Πολίτευμα της Επιδαύρου και η εξουσία θα ασκείται σύμφωνα με τη δομή που έχει οριστεί σε αυτό από το Βουλευτικό, που αποτελούνταν από τους αντιπροσώπους των επαναστατημένων περιοχών²⁰, το Εκτελεστικό που το συγκροτούσαν πέντε μέλη εκλεγόμενα εκτός των μελών του Βουλευτικού και το οποίο (Εκτελεστικό σώμα) εξέλεγε οκτώ υπουργούς και διόριζε όλους τους υπαλλήλους²¹ και τα οποία δύο σώματα θα αποτελούν την Διοίκηση καθώς και από το Δικαστικό ανεξάρτητο από τις δύο άλλες δυνάμεις²². Όπως αναφέραμε και παραπάνω το Προσωρινό Πολίτευμα της Ελλάδος έδινε το δικαίωμα στο Εκτελεστικό να συνάπτει δάνεια από το εσωτερικό ή το εξωτερικό υποθηκεύοντας, με την συγκατάθεση του Βουλευτικού, τα εθνικά κτήματα. Αυτά ήταν κτήματα στις επαναστατημένες περιοχές, που ανήκαν στον Σουλτάνο, σε τούρκικα θρησκευτικά ιδρύματα, σε Τούρκους αξιωματούχους ή ιδιώτες που έφευγαν και τα εγκατέλειπαν. Οι Εθνοσυνελεύσεις τα ανακίρζαν σε εθνική περιουσία και απαγόρευαν την πώλησή τους πιστεύοντας ότι αυτά θα αποτελούσαν τη βάση για την στήριξη της οικονομίας του νέου κράτους ως κύρια πηγή εσόδων και ως ασφαλή εγγύηση για ανεύρεση εξωτερικών δανειστών.

Πρόεδρος του Εκτελεστικού μετά την Α΄ Εθνοσυνέλευση και Γενικός Γραμματέας του Εκτελεστικού μετά την Β΄ Εθνοσυνέλευση ήταν ο Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος, άνδρας με μεγάλη μόρφωση, εμπορούμενος από τις φιλελεύθερες ιδέες του Διαφωτισμού, ευφυής, διορατικός, με πολιτική πείρα και ένστικτο και διπλωματικό ταλέντο, για την προσωπικότητα του οποίου και το ρόλο του, θα αναφερθούμε εκτενέστερα σε επόμενο κεφάλαιο. Στο εσωτερικό ο Μαυροκορδάτος επιμένει να γίνει δεκτή η άποψή του ότι η στροφή προς την Αγγλία για αναζήτηση βοήθειας και δανεισμού είχε περισσότερες πιθανότητες να τελεσφορήσει και αυτό πέρα από το οικονομικό όφελος θα σηματοδοτήσει και την αναγνώριση του ελληνικού

²⁰ Προσωρινόν Πολίτευμα της Ελλάδος (Επίδαυρος 1822) Τίτλος Β.Τμήμα Γ΄ Περί σχηματισμού διοικήσεως παρ. ια΄, ιδ΄, ιε΄ και ιστ΄ Ψηφιακή Βιβλιοθήκη της Βουλής

²¹ Ως άνω παρ. κ΄, κβ΄ και κγ΄

²² Ως άνω Τίτλος Ε΄ Τμήμα Θ΄ Περί του Δικαστικού

Αγώνα από μία μεγάλη Δύναμη του τότε κόσμου. Προς τους Άγγλους δε προβάλλει σαν φόβητρο τη Ρωσία ισχυριζόμενος ότι η Επανάσταση που θα συνεχιζόταν θα έφθειρε την Τουρκία και θα την καθιστούσε εύκολη λεία, μαζί με τα ελληνικά εδάφη, της Ρωσίας. Την άποψη ότι η Ρωσία αποτελούσε απειλή για την Αγγλία η οποία κινδύνευε να αποκλειστεί από την ανατολική Μεσόγειο και να αποκοπεί ο δρόμος της προς τις Ινδίες υποστήριζε και ο Κάνινγκ. Η προοπτική αυτή πράγματι φόβιζε την Δυτική Ευρώπη αφού και ο ίδιος ο Μέτερνιχ είδε με τρόμο το ενδεχόμενο οι δυνάμεις της Ρωσίας να επικρατήσουν στην Βαλκανική και μεταξύ δύο κακών προτίμησε να υποχωρήσει στο μικρότερο δηλαδή στην ανεξαρτησία της Ελλάδας.

Η βρετανική πολιτική σκηνή διαμορφώνεται εκείνη την εποχή από τον βρετανικό κυβερνητικό προσανατολισμό προς την εμπορική εξάπλωση και την ανάπτυξη του παγκόσμιου καπιταλισμού με έδρα το Λονδίνο. Η χρηματαγορά του Λονδίνου χαρακτηριζόταν από πληθωρισμό κεφαλαίων και οι κεφαλαιούχοι, της νέας αστικής τάξης που είχε δημιουργήσει η Βιομηχανική Επανάσταση, επιζητούσαν την εκμετάλλευση των διαθέσιμων κεφαλαίων τους με όσο γίνεται μεγαλύτερο κέρδος, δείχνοντας ενδιαφέρον ακόμη και σε επισφαλείς επιχειρήσεις αρκεί να τους διασφάλιζαν μεγάλο τόκο,. Έτσι από το 1822 άρχισαν να δίνουν δάνεια σε χώρες κυρίως της Λατινικής Αμερικής, των οποίων δεν είχε αναγνωριστεί επίσημα η ανεξαρτησία όπως η Χιλή, η Βραζιλία, το Περού, η Κολομβία και η Αργεντινή, τα οποία θα πληρώνονταν μετά την απελευθέρωσή τους.

Όσον αφορά την ιδέα της δανειοδότησης της Ελλάδας, την κερδοσκοπική μανία της εποχής ενισχύει και προσανατολίζει το φιλελληνικό κίνημα που έβαινε και αυτό αυξανόμενο μετά της πρώτες επιτυχίες του Αγώνα. Τα καινούργια κατορθώματα των Ελλήνων εναντίον της οθωμανικής Αυτοκρατορίας θα πάρουν μεγαλύτερη αίγλη κάτω από το φως ενός λαμπρού παρελθόντος. Έβλεπαν τους Έλληνες που προσπαθούσαν να ενώσουν το έθνος τους ξανά, σαν τους απογόνους των αρχαίων Ελλήνων οι οποίοι άφησαν παγκόσμια κληρονομιά τις αρχές της επιστήμης και της φιλοσοφίας που αποτέλεσαν τις βάσεις του Δυτικού Πολιτισμού. Άλλωστε τα χρόνια εκείνα είναι έντονο το στοιχείο του κλασικισμού της ελληνικής Αρχαιότητας τόσο στις επιστήμες όσο και στις τέχνες. Οι συντηρητικοί έβλεπαν ένα χριστιανικό έθνος που μάχεται έναντι σε ένα μουσουλμανικό και οι προοδευτικοί έβλεπαν τον αγώνα ενός έθνους για ελευθερία και ανεξαρτησία. Η έμπρακτη μορφή του φιλελληνισμού εμφανίζεται με την δημιουργία φιλελληνικών επιτροπών σε διάφορες πόλεις της Ευρώπης, «τα κομιτάτα», που με ποικίλους τρόπους προσπαθούσαν να συνδράμουν στον Αγώνα της Ανεξαρτησίας των Ελλήνων είτε περιθάλλοντας πρόσφυγες από τον ελλαδικό χώρο που είχαν καταφύγει στην Ευρώπη, είτε διοργανώνοντας εράνους για να μαζέψουν χρήματα που έστελναν στις επαναστατημένες περιοχές, είτε στέλνοντας με έξοδα δικά τους εθελοντές στην Ελλάδα, είτε εξαγοράζοντας

Έλληνες αιχμαλώτους. Στην δράση τους συγκαταλέγονται αποστολές τροφίμων και πολεμοφοδίων αλλά και ηθική στήριξη με αρθρογραφία σε διάφορα έντυπα και εφημερίδες καθώς και καλλιτεχνικές εκδηλώσεις, έργα τέχνης και συναυλίες. Παρόλο που οι πρώτες αυτές φιλελληνικές επιτροπές εμφανίζονται από τον Αύγουστο του 1821 στην Ελβετία και στην Γερμανία, η δράση τους εκεί βρήκε αντιδράσεις από τις συντηρητικές κυβερνήσεις των χωρών τους αντίθετα με το «Φιλελληνικό κοιτάτο» του Λονδίνου του οποίου η δράση όχι μόνο δεν αντιμετώπιζε προσκόματα στους τομείς που προαναφέραμε, ευρισκόμενο σε μία χώρα που διαπνέονταν από φιλελευθερές ιδέες αλλά και έπαιξε σημαντικό ρόλο στην θετική αντιμετώπιση των δανειοδοτήσεων προς την Επαναστατική Κυβέρνηση των Ελλήνων.

Τον Μάρτιο του 1823 η Επαναστατική Κυβέρνηση αποφάσισε τη σύναψη δανείου ύψους 1.000.000 ισπανικών ταλίων με υποθήκη τα εθνικά κτήματα, που θα πληρωνόταν μετά τρία χρόνια και απέστειλε τον Ανδρέα Λουριώτη για ανίχνευση δανειστών στην Ιταλία, Ισπανία, Πορτογαλία και Αγγλία. Μια άλλη επιτροπή από τους Μιχαήλ Σχινά και Γουλιέλμο Δίττμαρ θα αναζητούσε δάνεια στη Γερμανία και στην Ελβετία. Όμως στην Ευρώπη σε επίπεδο κρατών και τραπεζιτών, όπως και προαναφέρθηκε, το κλίμα δεν ήταν ευνοϊκό για δανειοδότηση του επαναστατημένου έθνους των Ελλήνων εκτός από την Αγγλία. Όταν ο Λουριώτης έφθασε στην Αγγλία, αφού είχε επισκεφθεί την Ισπανία και την Πορτογαλία, γνώρισε τον Blaquierie. Αυτός, τον παρουσίασε στους φιλέλληνες του Λονδίνου οι οποίοι με δεδομένα όσα αναφέρθηκαν, δεν απέρριψαν την ιδέα αλλά αποφάσισαν να στείλουν στην Ελλάδα τον ίδιο μαζί με τον Λουριώτη ώστε να διαμορφώσουν μια πληρέστερη άποψη της κατάστασης εκεί. Η προσωρινή κυβέρνηση που βρισκόταν στην Τρίπολη δέχθηκε με μεγάλο ενθουσιασμό το σχέδιο αυτό. Η οικονομική κατάσταση την περίοδο εκείνη δεν θα μπορούσε να είναι χειρότερη. Χαρακτηριστικό είναι ότι δεν μπορούσε να βρεθεί ιδιώτης να δανείσει τα δεκαοκτώ τάλια που απαιτούνταν για να σταλεί ο Πραΐδης στην Κεφαλονιά να προσκαλέσει επίσημα, τον Λόρδο Βύρωνα²³.

3.2 Οι διαπραγματεύσεις

Μετά από αυτές τις εξελίξεις, στις 2 Ιουνίου 1823, τα μέλη της Διοίκησης της Ελλάδος, παρά τις μεταξύ τους διαφωνίες εκδίδουν ένα διάταγμα, όπου δίδουν πληρεξουσιότητα σε μια επιτροπή συγκροτούμενη από τον Ιωάννη Ορλάνδο, τον Ιωάννη Ζαΐμη και τον Ανδρέα Λουριώτη²⁴ να συνάψουν δάνειο ύψους 4.000.000 ισπανικών ταλίων, διαχειριζόμενοι, τα γύρω από το δάνειο αυτό, θέματα κατά τον τρόπο που θα έκριναν αυτοί προσφορότερο. Ο Αλέξανδρος

²³ Ανδρ.Μιχ. Ανδρεάδου «Ιστορία των Εθνικών Δανείων» Εστία Αθήνα,1904

²⁴ Ανδρ.Μιχ. Ανδρεάδου «Ιστορία των Εθνικών Δανείων» Εστία Αθήνα,1904

Μαυροκορδάτος, ως άνθρωπος που είχε ζήσει περισσότερο στο εξωτερικό και γνώριζε τις αντιλήψεις και τη νοοτροπία των ξένων, μέσα από μια επιστολή του, έδωσε μακροσκελείς οδηγίες στους μετέχοντες στην επιτροπή για την στάση που έπρεπε να κρατήσουν απέναντι στις μεγάλες Δυνάμεις και ιδιαίτερα την Αγγλία ώστε να γίνει πιο πιθανή η επιτυχής έκβαση.

Η επιτροπή όμως θα συναντήσει δυσχέρειες στην πραγματοποίηση της αποστολής της. Κατ' αρχήν, εξαιτίας των πολιτικών ερίδων που ήδη είχαν ξεσπάσει στον ελλαδικό χώρο και τώρα θα έβαζαν μέσα σε αυτές και το θέμα της διαχείρισεως του δανείου που ακόμα δεν είχε ούτε καν συναφθεί. Ο τότε Πρόεδρος του Εκτελεστικού, Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης και ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, που προέρχονταν, ο πρώτος, από την τάξη των προεστών, μιας «εν είδει» τάξη εξουσίας στον μέχρι τότε, τουρκοκρατούμενο χώρο και ο δεύτερος από την τάξη των στρατιωτικών, αυτών δηλαδή που ηγούντο όσων ανδρών είχαν σχηματίσει τα πολεμικά σώματα και διεξήγαγαν τον Αγώνα της απελευθέρωσης, δεν μπορούσαν να δεχθούν την ιδέα ότι την τύχη του δανείου θα την όριζε ο Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος ως Πρόεδρος του Βουλευτικού, πρόσωπο που διέθετε μεν κύρος και αναγνωριζόταν στους εξωτερικούς κύκλους όμως γι' αυτούς ήταν ξενόφερτος όπως και οι ιδέες που πρέσβευε για την δημιουργία ενός νέου ελληνικού κράτους κατά τα δυτικοευρωπαϊκά πρότυπα και τις φιλελεύθερες αρχές του Διαφωτισμού. Άλλο επίσης σημαντικό εμπόδιο για την επιτροπή του δανείου ήταν ότι η Κυβέρνηση δεν διέθετε ούτε τα απαραίτητα για τις μετακινήσεις της χρήματα και τους παρέδωσε εθνικές ομολογίες αξίας 100.000 γροσίων τις οποίες θα εξαργύρωναν στα Επτάνησα, όταν όμως έφθασε εκεί η επιτροπή δεν βρήκε κανένα πρόθυμο να τις εξαργυρώσει. Τελικά ο Λόρδος Βύρωνας έδωσε 4.000 λίρες ως δάνειο προς την ελληνική κυβέρνηση και έτσι οι αντιπρόσωποι έφθασαν στο Λονδίνο.

Η καθυστέρηση αυτή των οκτώ μηνών, μέχρι να φθάσει η επιτροπή στο Λονδίνο κατέληξε εν τέλει, υπέρ της ελληνικής πλευράς, διότι δόθηκε ο χρόνος στον Blaquiere να διαμορφώσει περισσότερο ευνοϊκή την κοινή γνώμη απέναντι στο ελληνικό ζήτημα αλλά το σημαντικότερο είναι ότι η κερδοσκοπική τάση στον κόσμο του Σίτυ με την αφθονία του χρήματος είχε οδηγήσει σε πτώση των επιτοκίων και σε κρίση με την έννοια ότι τα κεφάλαια δεν εύρισκαν ικανοποιητικές πλέον τοποθετήσεις. Για το λόγο αυτό η δανειοδότηση των επαναστατών μπορεί να ήταν επισφαλής, ήταν όμως δελεαστική από άποψη κερδοφορίας.

Οι αντιπρόσωποι αμέσως μετά την άφιξή τους στο Λονδίνο γνωστοποίησαν τον σκοπό τους στον Υπουργό των εξωτερικών Γεώργιο Κάνιγκ κάνοντας αναφορά στον Αγώνα των Ελλήνων για την αναδημιουργία ενός νέου ανεξάρτητου ελληνικού κράτους τονίζοντας ότι κάτι τέτοιο θα εξυπηρετούσε και τα συμφέροντα της Αγγλίας.

3.3 Η συμφωνία του πρώτου δανείου

Έτσι, 25 ημέρες μετά την άφιξη στο Λονδίνο των αντιπροσώπων, στις 21 Φεβρουαρίου 1824, εκδόθηκε το πρώτο δάνειο προς την Κυβέρνηση των επαναστατημένων Ελλήνων με όρους ευνοϊκότερους από αυτούς που είχε θέσει στις οδηγίες του ο Μαυροκορδάτος. Πράγματι, ενώ σύμφωνα με τις οδηγίες το επιθυμητό ύψος του δανείου που ήταν τέσσερα εκατομμύρια τάλιρα, θα γινόταν δεκτό ακόμη και αν κατέβαινε στο ένα εκατομμύριο, το κεφάλαιο του συναφθέντος δανείου ήταν 800.000 λίρες στερλίνες που αντιστοιχούσαν στο επιθυμητό ύψος, η διορία αποσβέσεως οριζόταν στις οδηγίες στα δέκα με είκοσι έτη, οι αντιπρόσωποι πέτυχαν διορία τριάντα έξι ετών με χρεολυτική απόσβεση 1%, ο τόκος που θα γινόταν αποδεκτός ήταν 6% με 8%, ο τόκος που συμφωνήθηκε ήταν 5%. Επίσης ευνοϊκοί θεωρήθηκαν και οι όροι ως προς την προμήθεια, η οποία ορίστηκε στα 3% και τα ασφάλιστρα για την αποστολή του δανείου, που ορίστηκαν στο 1,5% ενώ ο ελλαδικός χώρος, όπου θα αποστέλλονταν, ήταν περικυκλωμένος από εχθρούς. Αυτό διαπιστώνεται αν συγκριθούν τα ασφάλιστρα αυτά με τα ασφάλιστρα επομένων δανείων και μάλιστα με αυτό των 60 εκατομμυρίων που συνάφθηκε εν καιρώ ειρήνης και ήταν εγγυημένο από τρεις μεγάλες Δυνάμεις και ανήλθε στο ίδιο ποσοστό. Τέλος το δάνειο εκδόθηκε στο 59% της ονομαστικής του αξίας στο ύψος που περίπου προέβλεπε η Κυβέρνηση. Ο Μαυροκορδάτος στις οδηγίες του είχε ορίσει στους αντιπροσώπους να μη δεχθούν «τιμήν ουσιωδώς κατώτερη των 60%». Συγκεκριμένα, όποιος έδινε 59 λίρες αγόραζε μετοχή αξίας 100 λιρών, για ολόκληρο δε το ονομαστικό ποσό των 800.000 λιρών ισοδυναμούσε με 472.000 λίρες που είναι και το πραγματικό δανεισθέν ποσό. Οι δανειστές ήταν οι οίκοι Loughman, O'Brien, Ellice & Co. με επίσημο αντιπρόσωπο τον τραπεζικό οίκο των Ricardo.

Εγγύηση για την πληρωμή των τόκων δόθηκαν όλα τα δημόσια έσοδα που κυρίως προέρχονταν από τα τελωνεία και τα προϊόντα των αλυκών και των ιχθυοτροφείων και για την πληρωμή του κεφαλαίου όλα τα εθνικά κτήματα.

3.4 Η χρήση του πρώτου δανείου

Με την έκδοση του δανείου κρατήθηκε προκαταβολικά από τις 472.000 λίρες στερλίνες:

Για προκαταβλητέους τόκους δύο ετών ποσό: 80.000 λίρες στερλίνες

Για χρεολύσια επίσης δύο ετών: 16.000 λίρες στερλίνες

Για προμήθεια επί της πληρωμής των τόκων: 3.200 λίρες στερλίνες

Σύνολο: 123.000 λίρες στερλίνες

Συνεπώς τα οριστικώς εκκαθαρισθέντα για να σταλούν στην Κυβέρνηση των επαναστατημένων ήταν 348.000 λίρες στερλίνες.

Επειδή όμως είχαν γίνει γνωστές στο Λονδίνο οι εμφύλιες αναταραχές και η δημιουργία παρατάξεων στην Ελλάδα αποφασίσθηκε από το κοιτάτο, από φόβο μήπως δεν εκπληρωθεί ο προορισμός του, να σταλούν τα χρήματα στους εμπόρους της Ζακύνθου Καίσαρα Λογοθέτη και Σαμουήλ Μπαρφ σε έξι δόσεις, οι οποίοι θα τα παρέδιδαν στην ελληνική Κυβέρνηση, μετά από συναίνεση του Λόρδου Βύρωνα, του συνταγματάρχη Στάνχοουπ και του Λάζαρου Κουντουριώτη²⁵.

Εξαιτίας αυτής της διευθέτησης, που οφειλόταν βέβαια στον εμφύλιο πόλεμο, η παράδοση των χρημάτων του δανείου καθυστέρησε πολύ, με επιβλαβείς συνέπειες για τους αγωνιζόμενους που στερούνταν οπλισμού και τροφής. Αυτός ήταν ένας σοβαρός παράγοντας της μείωσης του οφέλους από το δάνειο. Γι' αυτό αξίζει να εξετάσουμε λίγο αναλυτικότερα τον τρόπο που έφθασαν τα χρήματα στον ελλαδικό χώρο.

Η αποστολή του πρώτου εμβάσματος 40.000 λιρών έγινε στις 12 Απριλίου 1824 με το υπό αγγλική σημαία, πλοίο «Φλωρίς» το οποίο έφθασε στη Ζάκυνθο μεταφέροντας συγχρόνως караβόσκοινα, χαρτί και μόλυβδο που είχαν αγορασθεί από κάποιο αγγλικό εμπορικό οίκο με χρήματα του δανείου, χωρίς να ερωτηθεί η ελληνική Κυβέρνηση. Η δεύτερη δόση ομοίως 40.000 λιρών έφθασε στη Ζάκυνθο στις 2 Ιουνίου 1824 με το πλοίο «Λιτλ Σάλ» ενώ ακόμη το πρώτο έμβασμα βρισκόταν στη Ζάκυνθο, γιατί εν τω μεταξύ είχε πεθάνει ο Λόρδος Βύρωνας του οποίου απαιτείτο η συγκατάθεση για την αποστολή των χρημάτων στην Ελλάδα και χρειάστηκε να δοθούν νέες οδηγίες. Η τρίτη δόση 50.000 λιρών έφθασε στο Ναύπλιο τον Σεπτέμβριο του 1824 και παραδόθηκε στην ελληνική Κυβέρνηση μετά από πολλές καθυστερήσεις και εξευτελισμούς. Οι υπόλοιπες 150.000 λίρες δόθηκαν σε τρεις ισόποσες δόσεις τον Νοέμβριο του 1825, τον Ιανουάριο και τον Απρίλιο του 1825²⁶. Τελικά στην Ελλάδα έφθασαν 308.000 λίρες και πολεμοφόδια αξίας 11.900 λιρών. Περί τις 28.100 λίρες έμειναν στο Λονδίνο. Τα χρήματα αυτά κατά ορισμένους φέρεται, ότι κατασπαταλήθηκαν είτε για τα προσωπικά έξοδα των Ελλήνων αντιπροσώπων Ιωάννη Ορλάνδου και Ανδρέα Λουριώτη που έφθασαν στο ποσό των 5.046 λιρών, οι οποίοι, ζούσαν σαν μεγάλοι άρχοντες στην Bond Street όταν οι συμπατριώτες τους πέθαιναν κατά χιλιάδες από την πείνα, είτε για αμοιβές και προμήθειες όσων ασχολήθηκαν με το ελληνικό δάνειο, φιλελλήνων και τραπεζιτών²⁷. Επίσης ο

²⁵ Ανδρ.Μιχ. Ανδρεάδου «Ιστορία των Εθνικών Δανείων» Εστία Αθήνα,1904

²⁶ Παράρτημα παρούσας εργασίας Α' α'

²⁷ Samuel Howe («Η σπατάλη του ελληνικού δανείου: κερδοσκοπίες και καταχρήσεις» περ. Ιστορική Επιθεώρηση τευχ. Οκτωβρίου 1971, σελ. 73-76)

επίτιμος γραμματέας του φιλελληνικού κοιμιτάτου, βουλευτής John Bowring έλαβε προμήθεια 11.000 λίρες²⁸ ως αμοιβή για τις υπηρεσίες του στην σύναψη του δανείου.

Για την χρήση των χρημάτων και τον πολεμοφοδίων που παραδόθηκαν στην ελληνική Κυβέρνηση στο εσωτερικό, θα αναφερθούμε διεξοδικά στο Κεφάλαιο 5 της παρούσας εργασίας.

²⁸ Εύη Δ. Σκληράκη «Τα Δάνεια της Εξάρτησης και της Χρεοκοπίας»

Κεφάλαιο 4^ο

Το δεύτερο δάνειο (1825)

4.1 Η απόφαση

Οι πληρεξούσιοι των επαναστατημένων Ελλήνων μετά την έκδοση του πρώτου δανείου, βλέποντας ότι στην Ευρώπη υπήρχε θετική αντιμετώπιση του Αγώνα και επειδή η ανάγκη για οικονομικούς πόρους γινόταν ολοένα και πιεστικότερη, άρχισαν, από τον Μάρτιο του 1824, να πιέζουν το Εκτελεστικό και το Βουλευτικό για αναζήτηση νέου δανείου μεγαλύτερου από το πρώτο. Τα δύο αυτά σώματα που αποτελούσαν την «επίσημη» παρουσία του επαναστατημένου έθνους, αρχικά είχαν δισταγμούς για να προχωρήσουν σε νέο δάνειο όμως ο επικείμενος κίνδυνος από την Αίγυπτο που διαφαινόταν και η συνειδητοποίηση ότι δεν ήταν σε θέση να προβούν σε καμία κατάλληλη προετοιμασία για να τον αντιμετωπίσουν επέβαλε την απόφαση.

Στις 31 Ιουλίου 1824 το Βουλευτικό ψηφίζει την σύναψη δανείου 15 εκατομμυρίων ταλίων και το Εκτελεστικό στις 14 Αυγούστου συστήνει επιτροπή από τους Ιωάννη Ορλάνδο, Ανδρέα Λουριώτη και Ιωάννη Ζαΐμη με την εντολή να διαπραγματευτούν την έκδοση νέου δανείου όπου και όπως θεωρούσαν αυτοί καλύτερα προς επίτευξη του στόχου τους.

4.2 Οι διαπραγματεύσεις

Ο Ιωάννης Ζαΐμης ως τρίτο μέλος της επιτροπής ανακλήθηκε γρήγορα, τον Φεβρουάριο του 1825, για το λόγο ότι μέλη της οικογένειάς του ήταν και μέλη του Εκτελεστικού και σαν αναπληρωτής αυτού, μετά τέσσερις μήνες, διορίστηκε ο Γεώργιος Σπανιολάκης για του οποίου τον διορισμό το Εκτελεστικό έγγραφε «έγινε δια την επιφάνειαν, ο δε κύριος σκοπός ήτο να πληροφορήση περί πάντων των καθ' υμάς και να φέρη την προς τον Κύριον Κάννιγκ επιστολήν»²⁹. Ο Γεώργιος Σπανιολάκης όμως, άνθρωπος προικισμένος με πολλά χαρίσματα, δραστήριος, δεν θα αποδεχθεί αυτόν τον επιφανειακό ρόλο αλλά θέλοντας να αναμειχθεί ουσιαστικότερα στην υπόθεση των δανείων θα έλθει σε σύγκρουση με τους δύο άλλους πληρεξούσιους μια σύγκρουση που θα καταλήξει μετά την κήρυξη της Ελληνικής Ανεξαρτησίας, στις κατηγορίες που αποδόθηκαν στα άλλα δύο μέλη της επιτροπής Ιωάννη Ορλάνδο και Ανδρέα Λουριώτη.

²⁹ Απολογία Ι.Ορλάνδου και Α. Λουριώτου τομ. β'. σελ. 35 έγγραφον 21^{ης} Ιουνίου

Τα δύο αυτά μέλη της Επιτροπής μετά την ανάκληση του Ιωάννη Ζαΐμη, άρχισαν αμέσως τις διαπραγματεύσεις και στο Παρίσι και στο Λονδίνο, όπου έγιναν πρόθυμα δεκτοί και από τις δύο χρηματοοικονομικές αγορές. Μετά από μακρές διαπραγματεύσεις προτίμησαν την πρόταση των τραπεζιτών του Λονδίνου οι οποίοι, διέθεταν προς δανεισμό 50.000.000 ενώ η προσφορά των Γάλλων περιλάμβανε 10.000.000 σταθερά και 10.000.000 προαιρετικά. Οι δύο προσφορές δεν ήταν δυνατό να συνδυαστούν γιατί αυτό ήταν κάτι που δεν επιθυμούσαν οι Άγγλοι τραπεζίτες.

4.3 Η συμφωνία του δεύτερου δανείου

Η συμφωνία των δύο αντιπροσώπων της Κυβέρνησης, Ορλάνδου και Λουριώτη για το δεύτερο δάνειο υπογράφηκε στις 7 Φεβρουαρίου 1825 και το ανέλαβε ο τραπεζικός οίκος των αδελφών Ρικάρντο. Το ονομαστικό κεφάλαιο ανερχόταν στο ποσό των 2.000.000 λιρών το οποίο διαιρέθηκε σε 2.000.000 ομολογίες που εκδόθηκαν με τιμή προς 55,5% της ονομαστικής τους αξίας. Δηλαδή όποιος έδινε 55,5 λίρες έπαιρνε ομολογία με ονομαστική αξία 100 λιρών. Το πραγματικό ποσό του δανείου έφθασε στις 1.100.000 λίρες. Η έκδοση των ομολογιών αυτών είχε μεγάλη επιτυχία στο αγοραστικό κοινό και η συρροή των ενδιαφερομένων για την αγορά των ομολογιών ήταν τόσο μεγάλη, όπως σημειώνει ο Σπανιολάκης³⁰, ώστε όταν αθροίστηκε το σύνολο βρέθηκαν υπογραφές ενδιαφερομένων για αγορά ομολογιών αξίας για 4,5 εκατομμύρια, ενώ είχαν προκηρυχθεί για έκδοση ομολογίες αξίας 2 εκατομμυρίων. Περισσότερες, στο διπλάσιο από όσες ήταν απαιτητές και ο τραπεζικός οίκος των Ρικάρντο θέλοντας να μη δυσανεστήσει κανένα μοίρασε σε όλους την αναλογία των 2 εκατομμυρίων. Το ως άνω ποσό των 1.100.000 συμποσούμενο με 28.100 λίρες που είχαν απομείνει στο Λονδίνο από το πρώτο δάνειο, 2.200 λίρες, προϊόν εράνου που είχε γίνει στην Καλκούτα των Ινδιών από τους εκεί διαμένοντες Έλληνες και 10.500 λίρες από τόκους των εξαγορασθεισών ομολογιών του πρώτου και του δεύτερου δανείου έφθασε στο ύψος των 1.140.800 λιρών ή 28.70.000 φράγκων. Το ποσό αυτό που θεωρητικά, διέθετε η Κυβέρνηση στο Λονδίνο ήταν πολύ υψηλό για ένα κράτος μη αναγνωρισμένο και το οποίο κανείς δεν μπορούσε να πει με σιγουριά ότι θα αποτελούσε πράγματι στο μέλλον ένα νέο ανεξάρτητο κράτος. Από την χρήση του δανείου όμως αυτού όπως θα αναλύσουμε παρακάτω θα διαφανεί ότι η περίπτωση του δεύτερου δανείου εξελίχθηκε σε μεγαλύτερο σκάνδαλο από αυτό της χρήσης του πρώτου.

³⁰ Παρατηρήσεις επί της απολογίας Ι.Ορλάνδου και Α. Λουριώτου Βιβλιοθήκη Ιστορικών Μελετών Εκδόσεις Καραβίας Διον. Εκδόσεις Καραβία Αθήνα, 1840

Η επιτυχία αυτή οδήγησε τους Έλληνες αντιπρόσωπους να θελήσουν να αποφύγουν την κηδεμονία και τον φορτικό έλεγχο του Φιλελληνικού κοιμιτάτου αλλά ευρισκόμενοι σε ξένο τόπο και μην έχοντας ικανή εμπειρία για τέτοιας τάξεως μεγέθους συμφωνίες χρειάστηκαν βοήθεια, την οποία βρήκαν πρόθυμους να τους την προσφέρουν τους εκδότες των δανείων αδελφούς Ρικάρντο και τους φίλους τους Ellice, Hobhouse και Burdett. Αυτοί συνασπίστηκαν και σχημάτισαν, σύμφωνα και με τον ειρωνικό χαρακτηρισμό που εφεύρε για αυτούς ο κόμης Πάλμα και υιοθέτησαν οι *Times*, μία «Τετραρχία»³¹ η οποία διαχειρίστηκε κατά βούληση τα ευρισκόμενα χρήματα στο Λονδίνο, χωρίς να συμβουλευονται ούτε τους αντιπροσώπους της Ελλάδας, πολύ δε περισσότερο την ευρισκόμενη στην επαναστατημένη Ελλάδα, Κυβέρνηση.

Σημαντικό γεγονός επίσης αποτελεί ότι οι ομολογίες του πρώτου δανείου την εποχή της συνολογής του δεύτερου προσφέρονταν στην αγορά στο 60% της ονομαστικής τους αξίας δηλαδή προς 4,5% άνω της τιμής της εκδόσεως του νέου δανείου που ήταν προς 55,5%. Οι αντιπρόσωποι της Κυβέρνησης μεταξύ των οποίων ήταν τότε και ο Σπανιολάκης δεν επεδίωξαν το νέο δάνειο να εκδοθεί στην αγοραία τιμή.

4.4 Η χρήση του δεύτερου δανείου

Σύμφωνα με το υπογραφέν συμβόλαιο τα χρήματα διατέθηκαν, όπως αναλύονται κατωτέρω:

A. Από το καθαρό ποσό του δανείου κρατήθηκαν από τους εκδότες τραπεζίτες τα εξής ποσά:

- α) για τόκους των δύο πρώτων ετών: 200.000 λίρες στερλίνες
 - β) για χρεολύσια ενός έτους προς 1%: 20.000 λίρες στερλίνες
 - γ) για προμήθεια πληρωμής τόκων επί των τόκων 2%: 4.000 λίρες στερλίνες
 - δ) για προμήθεια, μεσιτεία, έξοδα συνολογήσεως 3%: 60.000 λίρες στερλίνες
- Σύνολο: 284.000 λίρες στερλίνες

Όσον αφορά αυτά τα ποσά, η συμφωνία είναι παρόμοια με αυτή του πρώτου δανείου και μπορεί κανείς να ισχυριστεί ότι δικαιολογούνται από το μέγεθος του κινδύνου που ανέλαμβαναν οι δανειστές. Υπερβολικό παρόλα αυτά θεωρήθηκε το ποσοστό του τραπεζικού οίκου των Ρικάρντο που ανήλθε στο 3% και ξεσήκωσε διαμαρτυρίες σε πολλούς κύκλους που ασχολούντο με το ελληνικό ζήτημα. Η αρνητική κριτική αποτυπώθηκε σε δημοσίευμα των *Times* του Λονδίνου, της 5^{ης} Σεπτεμβρίου 1826 που καυτηρίαζε την «κακοήθη διασπάθιση» του δανείου στην Αγγλία ανέφερε μεταξύ άλλων, ότι το ποσό των 64.000 λιρών που κράτησαν για τους εαυτούς τους οι Ρικάρντο αντιστοιχεί σχεδόν στο διπλάσιο του ποσού των συνεισφορών

³¹ Ανδρ.Μιχ. Ανδρεάδου «Ιστορία των Εθνικών Δανείων» Εστία Αθήνα, 1904

όλων των Ευρωπαίων φιλελλήνων, συμπεριλαμβανομένων των συνεισφορών των κοιμημάτων, των συλλόγων, των σχολείων, των πανεπιστημίων, των κυριών που διακρίνονταν για τα θερμά αισθήματά τους για ότι σχετίζονταν με την αρχαία Ελλάδα, των ευεργετημάτων μελών πριγκιπικών οικογενειών, των ιερέων, των καλλιτεχνών, των φιλοσόφων, των πολιτευτών, του προϊόντος των συναυλιών και των εκκλησιαστικών εράνων.

Β. Ποσό 212.220 λιρών διατέθηκε σε εξαγορά ομολογιών του πρώτου δανείου σε εκτέλεση όρου της συμφωνίας ο οποίος όριζε ότι η Ελλάδα όφειλε να αγοράσει ομολογίες του πρώτου δανείου αξίας 250.000 λιρών με στόχο την υπερτίμηση των ελληνικών χρεογράφων και την εδραίωση της πίστης στην επαναστατική Κυβέρνηση.

Η αγορά των ομολογιών αυτών αποτέλεσε όμως πραγματικό σκάνδαλο, κατ' αρχάς διότι, ο όρος αυτός ήταν ολωσδιόλου καταχρηστικός, μιας και η επιτυχία του δανείου ήταν δεδομένη εφόσον από την στιγμή της εξαγγελίας του η ζήτηση για την αγορά των ελληνικών ομολογιών ήταν υπερδιπλάσια της προσφοράς. Επιπλέον αυτού, οι ομολογίες του πρώτου δανείου αγοράσθηκαν στο 60% της ονομαστικής τους αξίας, όπως είχε διαμορφωθεί την εποχή εκείνη η τιμή τους στην αγορά, ενώ ταυτοχρόνως οι ομολογίες του δεύτερου δανείου διατέθηκαν στην αγορά, στο 55,5% της ονομαστικής τους αξίας, γεγονός που αποτελεί βαρεία αμέλεια εκ μέρους της πλευρά των αντιπροσώπων της Ελλάδας, οι οποίοι δεν απαίτησαν η τιμή της νέας εκδόσεως να είναι αυτή της τρέχουσας αγοράς και όχι 4,5% χαμηλότερη. Οι αντιπρόσωποι της ελληνικής κυβέρνησης Ορλάνδος και Λουριώτης όχι μόνο άφησαν την πρωτοβουλία για το θέμα αυτό στην «Τετραρχία» των δανειστών αλλά γενικά την όλη διαχείριση του δανείου και έδειξαν μεγάλη ανοχή στις παράλογες και αισχροκερδείς απαιτήσεις των δανειστών όπως θα αναλύσουμε παρακάτω.

Στη συνέχεια αυτής της σκανδαλώδους διαχείρισης των ομολογιών που έδωσε ευκαιρία για κερδοσκοπία, η Τετραρχία αποφάσισε επιπλέον διάθεση ποσού 99.020 λιρών, ονομαστικής αξίας 218.000 λιρών, από το δεύτερο δάνειο για αγορά ομολογιών. Η εξαγορά των ομολογιών αυτών κατά τον μήνα Οκτώβριο και Νοέμβριο του 1825 έγινε με χρέωση της ελληνικής κυβέρνησης στο 55% της αξίας τους ενώ αυτό το διάστημα οι ομολογίες πουλιόνταν στην αγορά μεταξύ 15 και 20%³² ³³(βλ., Ιστορικών. Τη διαφορά αυτή την οικειοποιήθηκαν τα μέλη της Τετραρχίας. Σε αυτή την αγοραπωλησία, ομολογίες ονομαστικής αξίας 14.000 λιρών, για τις οποίες διατέθηκαν 7.910 λίρες, αγοράσθηκαν για λογαριασμό της ελληνικής κυβέρνησης, και, ναι μεν, οι ομολογίες αυτές πωλήθηκαν προς 10.060 λίρες το 1830, με την αναγόρευση του

³² Επιστολές Π. Γιάμαρη προς τους αδελφούς Στεφάνου Αρχαίον Ρώμα σελ.707 και 727

³³ Παρατηρήσεις επί της απολογίας Ι.Ορλάνδου και Α. Λουριώτου Βιβλιοθήκη Ιστορικών Μελετών Εκδόσεις Καραβία Αθήνα, 1840

Λεοπόλδου ως βασιλιά της Ελλάδος, αλλά προβάλλεται από κάποιους, ο ισχυρισμός ότι οι 7.910 λίρες της αγοράς τους το 1826, ήταν πολυτιμότερες για τον Αγώνα.

Η δικαιολογία από μέρους της Τετραρχίας, για τον χειρισμό αυτό, ήταν ότι με αυτό τον τρόπο πίστευαν ότι θα πετύχουν την αναχαίτηση της εκπτώσεως των ελληνικών ομολογιών. Αυτό όμως δεν ανταποκρινόταν στην πραγματική κατάσταση, διότι η έκπτωση των ελληνικών ομολόγων δεν οφειλόταν στην διάθεση μεγάλου αριθμού τους στην αγορά αλλά στην άσχημη κατάσταση στην επαναστατημένη Ελλάδα και στην επαπειλούμενη καταστροφή του Αγώνα. Συνεπώς αυτή η χρήση των χρημάτων του δανείου, για την αγορά των ομολογιών, σίγουρα απέφερε κέρδος στους Ρικάρντο, με την αφορμή νέων μεσιτειών από τις αγοραπωλησίες τους. Η τεχνητή ανύψωση της τιμής των ελληνικών ομολογιών, επίσης ευνοούσε, τους ίδιους και τους φίλους τους που κατείχαν τα ομόλογα. Άλλωστε όταν υπήρξε μείωση της τιμής αγοράς των ομολογιών τόσο οι Ρικάρντο αλλά και πολλοί από τους ονομαζόμενους ως «φιλέλληνες» όπως οι Άγγλοι βουλευτές Hume και Bowring πίεσαν φορτικότερα τους Έλληνες αντιπρόσωπους και εν τέλει κατάφεραν είτε την εξαγορά τους σε τιμή περισσότερο της τριπλάσιας της τρέχουσας αγοράς (όπως αναφέρθηκε στην προηγούμενη παράγραφο) είτε την αποζημίωσή τους από την επιτροπή των Ελλήνων αντιπροσώπων.

Μαρτυρίες αυτών των γεγονότων περιλαμβάνονται στην «Απολογία των Ιωάννη Ορλάνδου και Ανδρέα Λουριώτη εις την κατ' αυτών εκδοθείσαν απόφασιν του Ελεγκτικού Συνεδρίου». Συγκεκριμένα ο John Bowring, ποιητής, φιλόanthρωπος, φιλέλληνας και βουλευτής τοποθέτησε 25.000 λίρες σε ελληνικά χρεόγραφα όχι όμως ορμώμενος από τις αναφερόμενες ιδιότητες του όπως κατέδειξαν τα γεγονότα αλλά με το σκοπό να βγάλει χρήματα, διότι όταν σε λίγες ημέρες η τιμή των ομολογιών έπεσε, καταλαμβανόμενος από πανικό μήπως πέσουν περισσότερο, απευθύνθηκε στους Έλληνες αντιπρόσωπους θυμίζοντάς τους τις υπηρεσίες του για την Ελλάδα και ζήτησε να πάρουν πίσω τις ομολογίες όχι βέβαια στην πεσμένη τιμή της αγοράς αλλά στο άρτιο της τιμής, πράγμα το οποίο έκαναν οι αντιπρόσωποι, χρεώνοντας την ελληνική κυβέρνηση. Ο δε Joseph Hume, ιατρός, πλούσιος και δραστήριος επιχειρηματίας, πολιτικός, μέλος του φιλελληνικού κοιτάτου, αγόρασε 10.000 ομολογίες προς 59%, υποσχόμενος ότι θα τις κρατήσει ανεξαρτήτως αν έπεφτε ή ανέβαινε η τιμή τους. Όταν όμως οι ομολογίες έπεσαν και διαπίστωσε ότι η ζημιά του ήταν σοβαρή για να σώσει τα προσχήματα λόγω των προηγούμενων υποσχέσεών του ισχυρίστηκε ότι οι Έλληνες αντιπρόσωποι τον προσβάλλαν κατά την διάρκεια μιας συνάντησης στα πλαίσια της αποστολής τους και εκ του λόγου αυτού αποφάσισε να πουλήσει τις ελληνικές ομολογίες. Παρόλο που οι αντιπρόσωποι της Ελλάδας τον διαβεβαίωσαν ότι δεν είχαν καμία πρόθεση να τον θίξουν αυτός ξεπούλησε τις ελληνικές ομολογίες με αποτέλεσμα, ο ίδιος να απωλέσει 1.600 λίρες ενώ η ελληνική πίστη να υποστεί μεγάλο πλήγμα στην αγορά. Όταν τα ελληνικά χρεόγραφα άρχισαν να ανεβαίνουν ξεχνώντας

την ευθιξία του ζήτησε να πάρει πίσω τις 1.600 λίρες. Οι Έλληνες αντιπρόσωποι από φόβο μήπως η αποχώρηση του σοβαρού επιχειρηματία του φιλελληνικού κοιμητηρίου έβλαπτε τον Αγώνα, αποφάσισαν να πληρώσουν τον Hume χρεώνοντας τη ζημιά στο ελληνικό δημόσιο.

Γ. Ποσό 392.600 λίρες δαπανήθηκε για στρατιωτικές και ναυτικές προπαρασκευές στην Αγγλία και στις Ηνωμένες Πολιτείες από τις οποίες όπως θα καταδειχθεί, η Ελλάδα καμία σχεδόν ωφέλεια δεν είχε. Η χρήση του παραπάνω ποσού έγινε κατά τις εξής παρακάτω αναφερόμενες τρεις τοποθετήσεις:

1. Ποσό 77.000 λιρών δαπανήθηκε για αγορά όπλων, πολεμοφοδίων και κανονιών. Εξ αυτών 57.000 στοίχησε η προμήθεια των όπλων και πολεμοφοδίων από εργοστάσια της Αγγλίας, αναλυτικούς λογαριασμούς των οποίων περιέλαβαν οι δύο αντιπρόσωποι στην Απολογία τους προς το Ελεγκτικό Συνέδριο. Οι αντιπρόσωποι είχαν κατηγορηθεί ότι για την αγορά αυτή δεν φρόντισαν να πάρουν την έκπτωση του 10% που δινόταν σε όσους πλήρωναν τους μετρητοίς. Τα υπόλοιπα 20.000 διατέθηκαν για την αγορά κανονιών, σύμφωνα με απόφαση της ελληνικής Κυβέρνησης, η οποία ήθελε να ανακαινίσει των οπλισμό των φρουριών και να οπλίσει αρτιότερα, τον υπάρχοντα στόλο. Όμως και πάλι δεν στάθηκε δυνατό να πραγματοποιηθούν τα σχέδια όπως ήταν η επιθυμία της Κυβέρνησης, η οποία ήθελε να ανταλλάξει τα ορειχάλκινα κανόνια των ελληνικών φρουριών κυρίως του Ναυπλίου με σιδερένια και έτσι να μειώσει το κόστος. Η επιτροπή δεν κατάφερε να επιτύχει την ανταλλαγή και αποφάσισε ότι θα ήταν καλή λύση να πουλήσει τα ορειχάλκινα κανόνια του Ναυπλίου στην εταιρεία των Κοντόσταυλων και Σία και να παραγγείλει νέα σιδερένια κανόνια στην αγγλική εταιρεία Graham. Κατά την σύναψη όμως τις συμφωνίας με τους Κοντόσταυλους δεν φρόντισε να θέσει τον όρο ότι αυτά θα παρεδίδοντο μετά την παραλαβή των καινούργιων, σιδερένιων. Όταν οι Κοντόσταυλοι έφθασαν για να παραλάβουν τα κανόνια απαιτείτο χρονικό διάστημα οκτώ μηνών για να παραδώσουν από την αγγλική εταιρεία τα νέα σιδερένια. Η Κυβέρνηση βρέθηκε σε πολύ δύσκολη θέση διότι δεν ήταν δυνατό να αφοπλίσει το Ναύπλιο έτσι αναγκάστηκε να καταβάλει στους Κοντόσταυλους 600 λίρες για την ακύρωση του συμβολαίου της πωλήσεως. Εν τέλει και από τα αγορασθέντα κανόνια δεν έφθασε όλος ο αριθμός στην Ελλάδα.

2. Ποσό 160.000 λιρών για κατασκευή πλοίων στην Αγγλία και για την διοργάνωση επικουρικού σώματος υπό τις διαταγές του ναυάρχου Cochrane. Και στην περίπτωση αυτή η «Τετραρχία» των δανειστών κατηγορήθηκε ότι φρόντισε να μεταχειριστεί την ανάγκη των ελληνικού Αγώνα για ενδυνάμωση του στόλου των επαναστατημένων, για να κερδοσκοπήσει όσο το δυνατό περισσότερο. Από την αρχή του αγώνα, είχε γίνει φανερό ότι η Ελλάδα δεν είχε να αντιπαρατάξει ικανό στόλο, που θα μπορούσε επί μεγάλο διάστημα να συγκρατήσει τον τουρκικό. Οι λόγοι ήταν κυρίως οικονομικοί. Όμως η συνθήκη αυτή θα μπορούσε να ανατραπεί

αν η ποιότητα του ελληνικού στόλου μπορούσε να αντιπαρατεθεί στην ποσότητα του τουρκικού στόλου. Ο αγώνας τον Ελλήνων στην θάλασσα θα μπορούσε να αποβεί νικηφόρος αν η Ελλάδα διαθέτε ατμόπλοια που θα έφεραν κανόνια π.χ. 64 λίτρων, τα οποία θα ήταν ικανά να διακόψουν την επικοινωνία των τουρκικών πλοίων και να βοηθήσουν και τα ελληνικά πυρπολικά. Το σχέδιο αυτό είχε υποβάλει ο Frank Abney Hastings στον Λόρδο Βύρωνα όμως η εκτέλεσή του εύρισκε κώλυμα στην έλλειψη χρημάτων. Με την προοπτική όμως της συνάψεως του δεύτερου δανείου το κώλυμα αυτό έπαψε να ισχύει.

Σημαντικό γεγονός για τα αποτελέσματα της χρήσης του β' δανείου ήταν το ότι πριν καν ακόμη τελειώσουν οι διαπραγματεύσεις για την σύναψή του ο γνωστός «φιλέλληνας» και μέλος της Τετραρχίας, κ. Ellice, ο οποίος βλέποντας το κερδοφόρο της επιχείρησης, πρότεινε να ανατεθεί σε αυτόν η κατασκευή και ο οπλισμός μίας κορβέτας 400 τόνων, αντί 10.000 λιρών. Η πρόταση αυτή έγινε ασφαλώς άμεσα αποδεκτή και έτσι με την έκδοση του δανείου και συγκεκριμένα στις 25 Μαρτίου 1825, μετρήθηκαν στον κ. Ellice 10.000 λίρες και αυτός ανέθεσε την κατασκευή μιας κορβέτας που θα ονομαζόταν «Καρτερία» και θα την διοικούσε ο ναύαρχος Hastings, στον ναυπηγό Galloway. Ο Galloway ήταν υποχρεωμένος να κατασκευάσει το πλοίο εξοπλίζοντάς το με όλα τα αναγκαία μέσα μέχρι τον Αύγουστο του 1825. Κατά την σύναψη όμως της συμφωνίας ο κ. Ellice έθεσε μεν ημερομηνία παράδοσης χωρίς όμως ποινικές ρητρες για τυχόν καθυστέρηση. Ο ναυπηγός μετά από πολλές αναβολές παρέδωσε την Καρτερία τον Οκτώβριο του 1826, δηλαδή με 15 μήνες καθυστέρηση και πληρώθηκε από τον κ. Ellice αφού απέπλευσε το πλοίο. Τους τόκους 15 μηνών, των 10.000 λιρών τους ωφελήθηκε ο κ. Ellice που κρατούσε αυτό το κεφάλαιο στην κατοχή του λόγω του ότι είχε ανατεθεί σε αυτόν η διαχείριση τους συγκεκριμένου εγχειρήματος.

Λίγο μετά την έκδοση του δανείου και την παραγγελία της Καρτερίας, η Τετραρχία, παρήγγειλε επίσης, στον Galloway επιπλέον πέντε ατμοκίνητά αντί 110.000 λιρών, παραδοτέα σε τέσσερεις με πέντε μήνες. Σε απόσπασμα επιστολής των Ορλάνδου και Λουριώτη προς του Ρικάρντο διαβάζουμε «Άνευ της αδείας μας και άνευ οιασδήποτε προηγουμένης κοινοποιήσεως εδώσατε διαταγές περί κατασκευής πέντε ατμοπλοίων αντί ν' αγορασθώσι τα πλοία ταύτα έτοιμα»³⁴ Η απόφαση αυτή ήταν καταχρηστική και επιζήμια για τους Έλληνες για τρεις λόγους. Πρώτον, την Ελλάδα συνέφερε να αγορασθούν έτοιμα πλοία, τα οποία θα χρησιμοποιούνταν άμεσα στη διεξαγωγή του Αγώνα επιπρόσθετα δε ήταν και φθηνότερα. Σύμφωνα με δημοσίευμα των *Times* (26/9/1825) την εποχή εκείνη το άριστο ατμόπλοιο Valencia είχε πωληθεί αντί 11.000 λιρών. Δεύτερον, η εμπειρία από την συνεργασία με τον Galloway στην παραγγελία της Καρτερίας και η μη καταχώρηση στο συμβόλαιο και πάλι, ποινικών ρητρών για καθυστερήσεις, καμία εμπιστοσύνη δεν ενέπνεε ότι τα ατμόπλοια θα παραδίδονταν εγκαίρως ώστε να

³⁴ Ανδρ.Μιχ. Ανδρεάδου «Ιστορία των Εθνικών Δανείων» Εστία Αθήνα,1904

ανταποκριθούν στις κατεπείγουσες ανάγκες της επανάστασης. Τρίτον, ο Galloway δεν ήταν η κατάλληλη επιλογή για την εξυπηρέτηση των ελληνικών συμφερόντων, με δεδομένο ότι ο γιός του βρισκόταν στην υπηρεσία του Μεχμέτ-Αλή, απέναντι δηλαδή σε εκείνον η Ελλάδα έπρεπε να είναι προετοιμασμένη για να αποκρούσει τις επιθέσεις του που διαφαίνονταν να συμβούν στο εγγύς μέλλον.

Η συνέχεια επίσης είναι ενδεικτική επίσης της αποφασιστικής αναμείξεως της Τετραρχίας στα ελληνικά θέματα η οποία πίεσε την ελληνική επιτροπή να δεχθεί σαν διοικητή του στόλου των ατμόπλοιων τον Κόχραν ο οποίος μόλις είχε επιστρέψει από την Νότια Αμερική μετά από διαφωνίες του με την βραζιλιάνικη κυβέρνηση. Η ελληνική επιτροπή δέχθηκε και υπέγραψε συμβόλαιο με το οποίο οριζόταν ο Κόχραν Ναύαρχος όλου του Επικουρικού Στόλου με το δικαίωμα να διορίζει τους αξιωματικούς και τους ναύτες, στους οποίους όμως, η ελληνική κυβέρνηση όφειλε να δίνει μισθούς και πολεμοφόδια. Για τον ίδιο τον Κόχραν συμφωνήθηκε αμοιβή 37.000 λίρες για την οποία δόθηκε η δικαιολογία ότι αποτελεί αποζημίωση έναντι απαιτήσεως 55.000 λιρών που είχε ο Κόχραν από την βραζιλιάνικη κυβέρνηση και δεν θα μπορούσε να την διεκδικήσει, εφόσον αυτός θα ασχολείτο με τον ελληνικό στόλο των ατμοπλοίων. Συμφωνήθηκε επίσης ότι ο Κόχραν θα είχε δικαιώματα και επί των νόμιμων λειών. Η εκλογή του Κόχραν χαιρετίστηκε από όλους θεωρώντας της ως βέβαιη παράμετρο επιτυχίας, η πραγματικότητα όμως έμελλε να διαψεύσει αυτή την πίστη διότι αυτός ο άριστος μεν ναυτικός είχε το ελάττωμα να πιστεύει ότι είναι και άριστος εφευρέτης και ασκώντας αυτό του το ιδίωμα στην ελληνική παραγγελία κατάφερε να σπαταληθούν ασκόπως 150.000 λίρες του δεύτερου δανείου.

Ο Κόχραν είχε εφεύρει, όπως ισχυριζόταν ένα νέο σύστημα μηχανών και κατάφερε να πείσει τους Hobhouse, Ricardo, Burdett και Ellice να το εφαρμόσει στην παραγγελία των ατμόπλοιων που προορίζονταν για τις ανάγκες του ελληνικού Αγώνα. Οι τραπεζίτες χωρίς να σκεφθούν το επείγον των ελληνικών αναγκών και το ότι η εφαρμογή νέων μηχανών στα ήδη μισοτελειωμένα σκάφη θα προϋπέθετε χρονοβόρες και αβέβαιης έκβασης τροποποιήσεις έδωσαν εντολές στους ναυπηγούς να ακολουθήσουν τα σχέδια του Κόχραν. Η παραγγελία που είχε δοθεί ήταν να κατασκευαστούν πέντε ατμοκίνητα πλοία δύο μεγάλα και τρία μικρότερα. Το πρώτο από τα μεγάλα με το όνομα «Επιχείρησις» μόλις απέπλευσε από το Λονδίνο και ενώ βρισκόταν μέσα στο Τάμεση για να βγει στην θάλασσα παραλίγο να βυθιστεί εξαιτίας σφαλμάτων στην κατασκευή του, σώθηκε δε την τελευταία στιγμή από το παραπλέον αγγλικό πολεμικό πλοίο Colombine και ρυμουλκήθηκε στο Plymouth όπου έμεινε δύο μήνες για επιδιορθώσεις. Στην Ελλάδα έφθασε τον Σεπτέμβριο του 1828 όπου όμως παρέμεινε άχρηστο. Το δεύτερο μεγάλο πλοίο με το όνομα «Ακαταμάχητος» κάηκε στον Τάμεση κατά την διάρκεια των δοκιμών. Από τα τρία μικρά το ένα μόνο το επονομαζόμενο «Ερμής» κατέστη ικανό να πλεύσει στην Ελλάδα,

και αυτό όταν πια δεν μπορούσε να προσφέρει τίποτα στον Αγώνα. Τα άλλα δύο που δεν κατάφεραν να πλεύσουν εξαιτίας κατασκευαστικών προβλημάτων σάπισαν στο Λονδίνο.

Τα γεγονότα αυτά καταδεικνύουν την εγκληματική διαχείριση αυτών των 160.000 λιρών από το δεύτερο δάνειο που τίποτα δεν προσέφερε στον Αγώνα, ενώ θα μπορούσαν με ορθή διαχείριση να προσφέρουν μεγάλο όφελος στην έκβασή του. Όπως, όμως θα διαπιστώσουμε από τα αναφερόμενα παρακάτω, η ελληνική πλευρά, εννοώντας πρωτίστως τους ευρισκόμενους στην Ελλάδα και δευτερευόντως τους δύο εκπροσώπους στο Λονδίνο, δεν στάθηκε ικανή να προασπίσει τα συμφέροντά της γιατί εκείνη την στιγμή ασχολούντο προεχόντως με την ανάληψη της εξουσίας στο ελληνικό χώρο, σε ένα τόπο δηλαδή που δεν είχε προλάβει να απελευθερωθεί ακόμη. Σε όλα αυτά βέβαια πρέπει να προσθέσουμε την άγνοια των παραπάνω για τα ειδικά εμπορικά και τεχνικά ζητήματα που άπτονταν της αγοράς πλοίων.

3. Ποσό 155.600 λιρών διατέθηκε για κατασκευή φρεγατών στην Αμερική. Η Ελληνική Κυβέρνηση είχε αποφασίσει με το διάταγμα της 12/24 Αυγούστου 1824 την προμήθεια 8 φρεγατών 18 κανονιών η καθεμία και επιφόρτισε να φροντίσουν γι' αυτό οι αντιπρόσωποί της στο Λονδίνο. Οι αντιπρόσωποι θεώρησαν ότι η καλύτερη επιλογή για την προμήθεια αυτή ήταν να γίνει από τις Ηνωμένες Πολιτείες και ήρθαν σε συνεννόηση με τον κ. Bayard, ο οποίος εκτός από πρόεδρος του φιλελληνικού κοιμητηρίου ήταν και διευθυντής του γνωστότατου ναυπηγικού καταστήματος Leroy, Bayard και Σία. Αυτός ενημέρωσε ότι οι φρεγάτες των Ηνωμένων Πολιτειών ήταν 50 κανονιών και 1500 τόνων με κόστος 247.500 δολάρια, δηλαδή περί τις 49.500 λίρες και ότι ήταν έτοιμος να προχωρήσει αμέσως στην εκτέλεση αν του έδιναν την παραγγελία.

Τα παράδοξα σε αυτή την υπόθεση είναι πολλά, κατ' αρχάς ενώ η πρόταση αυτή δεν ανταποκρινόταν στην προμήθεια που επιθυμούσε να πραγματοποιήσει η Ελληνική Κυβέρνηση, αυτό δεν εμπόδισε την κοινή απόφαση των αντιπροσώπων της Ελλάδας στο Λονδίνο και της «Τετραρχίας» να προχωρήσουν σε παραγγελία και κατά δεύτερον να στείλουν στην Νέα Υόρκη τον Μάρτιο του 1825 τον Γάλλο στρατηγό Lallemand για να διαχειριστεί την υπόθεση της αγοράς των φρεγατών με τους Leroy, Bayard και Σία. Η επιλογή του συγκεκριμένου ατόμου δεν αιτιολογείται από κάτι που θα ωφελούσε την ελληνική υπόθεση με δεδομένο ότι αυτός ήταν αξιωματικός του ιππικού, και δεν είχε καμία ειδικότητα στα ναυτικά θέματα αφενός και αφετέρου ο μισθός που του χορηγήθηκε για τις υπηρεσίες του, 120 λίρες μηνιαίως, ήταν υπερβολικός. Όπως έγραψε και ο κόμης Palma επί του ζητήματος αυτού στην έκθεσή του που δημοσιεύθηκε στο φύλλο των *Times*, της 12^{ης} Σεπτεμβρίου 1826 «αναμφίβολα η εκλογή ενός σάφρονος επιτρόπου, ο οποίος θα αρκούσαν σε πολύ μικρότερο μισθό των 120 λιρών θα ήταν

επιτυχέστερη του Lallemand ο οποίος ήταν συνηθισμένος σε μεγάλες επιχειρήσεις, ως πρώην υπασπιστής του Ναπολέοντα και είχε επιβληθεί από ισχυρή ομάδα φιλελλήνων».

Σύμφωνα με την παραγγελία που δόθηκε, στην ανωτέρω ναυπηγική εταιρεία, αυτή όφειλε αντί του παραπάνω ποσού να κατασκευάσει μέσα σε έξι μήνες δύο φρεγάτες 50 κανονιών και έξι μικρότερες ώστε με αυτό τον τρόπο να εκτελεσθεί η επιθυμία της ελληνικής κυβερνήσεως για 8 φρεγάτες. Οι Αμερικάνοι όμως κατασκευαστές προχώρησαν στην κατασκευή μόνο των δύο φρεγατών και έστειλαν τις συναλλαγματικές για την αμοιβή τους στο Λονδίνο. Οι αντιπρόσωποι της Ελληνικής Κυβέρνησης βλέποντας τον καιρό να περνά χωρίς να αποπλέουν οι φρεγάτες για την Ελλάδα και οι Leroy, Bayard και Σία να μη δίνουν σημεία ζωής έγραψαν σε αυτούς για να ενημερωθούν για την πορεία της παραγγελίας αλλά η απάντησή αυτών περιλάμβανε μόνο νέα αίτηση για χρήματα ενώ είχαν ήδη καταβληθεί 155.000 λίρες.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να αναφερθεί ότι οι Αμερικάνοι κατασκευαστές είχαν ορίσει αυθαίρετα, επιθεωρητή της κατασκευής των πλοίων ένα πρώην αξιωματικό του αμερικανικού ναυτικού ονόματι Chauncey, με αμοιβή 12.000 δολάρια ετησίως, μισθό που ανεγράφη στον λογαριασμό της Ελλάδας χωρίς αυτή να έχει πληροφορηθεί γι' αυτό. Οι Έλληνες αντιπρόσωποι βρέθηκαν σε μεγάλη απελπισία και έπεισαν τον Αλέξανδρο Κοντόσταυλο να πάει στην Αμερική και να προσπαθήσει ή να επιτύχει δάνειο ώστε να αποπερατωθούν οι δύο φρεγάτες ή τουλάχιστον να πετύχει την ολοκλήρωση της μίας φρεγάτας.³⁵ Η κατάσταση όμως που βρήκε ο Κοντόσταυλος φθάνοντας στην Αμερική ήταν πολύ χειρότερη διότι η κατασκευή των φρεγατών ήταν σε πολύ αρχικά στάδια και οι κατασκευαστές για την ολοκλήρωση της μίας μόνο είχαν ήδη απαιτήσεις επιπλέον 396.090 δολαρίων. Το ποσό αυτό συνίστατο πρώτον, από 261.840 δολάρια που θεωρούσαν απαραίτητα για την ολοκλήρωση της κατασκευής της μίας μόνο φρεγάτας, δεύτερον, από 73.258 δολάρια ως ζημία 20%, που υπέστησαν διότι οι Ρικάρντο δεν είχαν πληρώσει συναλλαγματικές αξίας 55.000 λιρών που αυτοί είχαν εκδώσει και τρίτον ποσά από διάφορες μικρομεσιτείες και δευτερεύουσες απαιτήσεις. Οι Αμερικάνοι απειλούσαν ότι σε περίπτωση μη πληρωμής θα έβγαζαν τις δύο ημιτελείς φρεγάτες σε δημοπρασία όπως είχαν κάνει με μία φρεγάτα και ένα δίκροτο που είχαν παραγγεληθεί από την Κολομβία και την Σουηδία και τα οποία πώλησαν σε δημοπρασία προς 70.000 δολάρια και 32.200 δολάρια, αντίστοιχα, τιμές ευτελέστατες. Η συμφορά θα ήταν μεγάλη για την Ελλάδα σε μια τέτοια περίπτωση.

³⁵. Αρχεία της Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας της Ελλάδος Παράρτημα της παρούσας διπλωματικής εργασίας Α' β.

Πέραν αυτού όμως, οι Αμερικάνοι απειλούσαν τους Έλληνες ότι θα ενεργοποιούσαν εναντίον τους το άρθρο 3 του νόμου της 20^{ης} Απριλίου 1818, σύμφωνα με το οποίο όποιος παράγγελλε στις Ηνωμένες Πολιτείες την κατασκευή πλοίου το οποίο αργότερο θα το χρησιμοποιούσε εναντίον άλλου ηγεμόνος ή πολιτείας, με την οποία οι Ηνωμένες Πολιτείες είχαν ειρηνικές σχέσεις θα καταδικαζόταν σε πρόστιμο μέχρι 10.000 δολάρια και φυλάκιση μέχρι τρία έτη. Το πλοίο δε και όλα τα εξαρτήματά του θα γινόντουσαν ιδιοκτησία της Αμερικανικής κυβέρνησης. Αυτοί βέβαια που απειλούσαν με αυτά ξεχνούσαν ότι οι ίδιες ποινές ίσχυαν και για τους κατασκευαστές των πλοίων αυτών και επομένως οι Αμερικάνοι κατασκευαστές, κυρίως, θα έπρεπε να φοβούνται την εφαρμογή των διατάξεων αυτών.

Ο Κοντόσταυλος βρέθηκε σε απελπιστική κατάσταση, σε μια ξένη χώρα, όπου ο εμπορικός κόσμος ήταν αρνητικά διακείμενος απέναντί του και νοιώθοντας να εξυφαίνονται γύρω του διάφορες διαπλοκές, αποφάσισε να πάει στην Ουάσιγκτον και να απευθυνθεί στην αμερικανική κυβέρνηση. Εκεί με την βοήθεια του Edward Everett, μέλους του Κογκρέσου, στον οποίο τον είχε συστήσει ο Αδαμάντιος Κοραής, κατάφερε να παρουσιασθεί στον Πρόεδρο των Ηνωμένων Πολιτειών Adams και να αποκαλύψει σε αυτόν και στους Υπουργούς όσα είχαν συμβεί γύρω από την υπόθεση των φρεγατών. Στην Ουάσιγκτον υπήρχε ήδη ανεπτυγμένο κοινό εμπορούμενο από φιλελεύθερες και φιλελληνικές ιδέες, το οποίο δέχθηκε με ενθουσιασμό και συγκίνηση τις διηγήσεις του Κοντόσταυλου για τους ηρωικούς αγώνες των Ελλήνων επαναστατημένων. Μεταξύ αυτών θα πρέπει να αναφέρουμε τον γνωστό φιλέλληνα Daniel Webster, μέλος του Κογκρέσου και άριστο νομικό, ο οποίος ενώ καθοδήγησε σε πολλά θέματα τον Κοντόσταυλο αρνήθηκε κάθε αμοιβή και τον γερουσιαστή Συνταγματάρχη Benton ο οποίος χαρακτηριστικά έλεγε στον Κοντόσταυλο «όταν σπούδαζα τον Όμηρο δεν μπορούσα να υποθέσω ότι θα μπορούσα μία ημέρα να φανώ χρήσιμος στους απογόνους του». Με όλες αυτές τις ενέργειες του Κοντόσταυλου και τις παρεμβάσεις των εκεί φιλελλήνων, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγονται οι κυριότεροι των υπουργών, το εκτελεστικό και το νομοθετικό σώμα μαθαίνοντας όσα συνέβησαν στην Ν. Υόρκη τόσο πολύ οργίστηκαν ώστε δεν δίστασαν παραβαίνοντας την αρχή της ουδετερότητας να πάρουν αποφάσεις προς βοήθεια της Ελλάδας. Έτσι δώδεκα ημέρες μετά την άφιξη του Κοντόσταυλου στην Ουάσιγκτον οι δύο Βουλές, με εισήγηση του Benton, ψήφισαν την αγορά του άλλου ελληνικού πλοίου γεγονός που έδινε την δυνατότητα στο άλλο να αποπερατωθεί και να εκπλεύσει για την Ελλάδα. Δυστυχώς όμως ούτε και η παρέμβαση της αμερικανικής κυβερνήσεως δεν οδήγησε σε αίσια αποτελέσματα διότι οι κατασκευαστές δεν αρκούσαν στα 250.000 δολάρια που έδινε ευλόγως, η Αμερικανική κυβέρνηση για την μία των φρεγατών, αλλά απαιτούσε τα 396.000 δολάρια, μην αφαιρώντας την απαίτηση τους για προμήθεια ούτε σε αυτή την αμερικανική κυβέρνηση.

Με αυτά τα δεδομένα ούτε ο απόπλους του ενός πλοίου ήταν εφικτός. Αντιμέτωπος με αυτή την κατάσταση ο Κοντόσταυλος ζήτησε από την κυβέρνηση να μη προβεί στην αγορά της μιας φρεγάτας εάν το αντίτιμο δεν επαρκούσε για την περάτωση της και προσέφυγε σε διαιτησία για την επίλυση των διαφορών με τους κατασκευαστές. Οι διαιτητές, όμως, δεν καταδίκασαν τους κατασκευαστές για την ασυγχώρητη διαγωγή τους να εξαπατήσουν τους Έλληνες με τα ψεύδη που χρησιμοποίησαν για να τους πείσουν να αναθέσουν σε αυτούς την κατασκευή και το ότι παραβίασαν όλες τις υποχρεώσεις που είχαν αναλάβει, αλλά μόνο μείωσαν το ποσό των απαιτήσεών τους από 396.090 δολάρια σε 156.856 δολάρια. Για να γίνει φανερή, η κακή πίστη των κατασκευαστών αναφέρουμε ότι οι *Times* σε μια μελέτη που δημοσιεύθηκε στις 9 Νοεμβρίου 1826, παρατηρούν ότι η φρεγάτα “Brandywine” η οποία είχε κατασκευαστεί από δρυ πρώτης ποιότητας και ήταν τέλεια εξοπλισμένη, στοίχισε στην Αμερικάνικη κυβέρνηση 273.000 δολάρια ενώ το μόνο πλοίο το οποίο απέπλευσε από την Νέα Υόρκη για την Ελλάδα στοίχισε 3.750.000 δολάρια, ποσό υπέρογκα πολλαπλάσιο από το “Brandywine” το οποίο ήταν και από κάθε άποψη καλύτερο. Σχολιάζοντας την απόφαση των διαιτητών, ο δικηγόρος της Ελλάδας Henry D. Sedgwick είπε στον πρόεδρο αυτών, Jonas Pratt, «Κύριε, επράξατε παν ότι ηδύνασθε ίνα καταστρέψητε εν έθνος (την Ελλάδα) και ατιμάσητε εν άλλο (την Αμερική)». Στην απόφαση δε αυτή οι διαιτητές, ο κ. Pratt και οι δύο πάρεδροι έθεσαν τον όρο ότι πριν από κάθε άλλη πληρωμή έπρεπε να μετρηθεί σε αυτούς το ποσό των 4.500 δολαρίων. Την αμοιβή δε αυτή, σε δημοσίευση τους προς υπεράσπισή τους, χαρακτήρισαν μετριότητα. Εν τέλει βέβαια, με αυτή την απόφαση οι επαναστατημένοι Έλληνες απέκτησαν τουλάχιστον μία φρεγάτα, την επονομασθείσα «Ελλάς» η οποία τον Νοέμβριο του 1826 έφθασε στο Ναύπλιο.

4. Ποσόν 232.558 λιρών έφθασε στην Ελλάδα εκ των οποίων:

182.400 λίρες στάλθηκαν απευθείας στην Ελληνική Κυβέρνηση

13.108 λίρες στάλθηκαν στην Ελλάδα δια του Gordon

3.350 λίρες στάλθηκαν δια του Γεροστάθη για βοήθεια του Μεσολογγίου

33.700 λίρες για πληρωμή συναλλαγματικών της Ελληνικής Κυβέρνησης

Αθροίζοντας τα παραπάνω ποσά διαπιστώνουμε ότι μένει ένα υπόλοιπο 29.022 λιρών από τα οποία α) 11.600 λίρες διατέθηκαν για έξοδα των ταξιδιών και της τριετούς παραμονής των διαφόρων επιτρόπων στην Ευρώπη, β) πληρώθηκαν διάφορα έξοδα και ζημιές, μεταξύ των οποίων το ποσό των 4.800 λιρών ως μεσιτεία στον Bonfils, το ποσό των 2.700 λιρών για την ζημία που προέκυψε από την χρεοκοπία του οίκου Μαυρογορδάτου, 1.700 λίρες που χάθηκαν στο Φάλμουθ στην διαδρομή για την Ελλάδα και πολλά άλλα μικρότερα έξοδα που αναφέρονται στην Απολογία των Ορλάνδου και Λουριώτη προς το Ελεγκτικό Συνέδριο όπως π.χ. 80 λίρες δια κ. Βίκτορ που ανέλαβε να υπηρετήσει στην Ελλάδα, δια εκτύπωση της

Επιστολής των Ελληνίδων προς το φιλελληνίδας 8 λίρες, στον κ. Ρεβώ για μετάβαση στην Ελλάδα και μισθούς 170 λίρες, στον Blaquiére για βοήθεια 90 λίρες, στον Ν. Κεφαλά «εις δάνειον, δια να παύση να ενοχλή την επιτροπήν» 30 λίρες κ.α., γ) ένα υπόλοιπο έμεινε στα χέρια των αντιπροσώπων Ορλάνδου και Λουριώτη.

Κεφάλαιο 5

Η χρήση των δανείων εντός του Ελλαδικού χώρου

5.1 Οι δαπάνες της ελληνικής χρήσης

Από το σύνολο της μελέτης της αναφερόμενης στην παρούσα εργασία βιβλιογραφίας γίνεται φανερό ότι όσα χρήματα έφθασαν εν τέλει στην Ελλάδα από τα δάνεια χρησιμοποιήθηκαν όχι στον Αγώνα υπέρ της ελευθερίας και της ανεξαρτησίας του ελληνικού έθνους αλλά στους εμφύλιους αγώνες μεταξύ των παρατάξεων που είχαν δημιουργηθεί με σκοπό την εξασφάλιση της ηγεμονίας, του μέλλοντος να δημιουργηθεί νέου κράτους.

Όπως προαναφέρθηκε, η πρώτη δόση από τα χρήματα του πρώτου δανείου έφθασε σε ελληνικό έδαφος τον Απρίλιο του 1824 όταν είχε ήδη ξεσπάσει από το φθινόπωρο του 1823 εμφύλιος πόλεμος μεταξύ των παρατάξεων που είχαν δημιουργηθεί μεταξύ αυτών που ηγούνταν του Αγώνος. Ο εμφύλιος πόλεμος που διήρκεσε μέχρι τον Ιανουάριο του 1825 εκτυλίχθηκε σε δύο φάσεις η πρώτη φάση (Φθινόπωρο 1823-Ιούλιος 1824) και η δεύτερη (Καλοκαίρι 1824-Ιανουάριος 1825).

Όταν, επιτέλους φθάνουν τα πρώτα χρήματα οι επαναστατημένοι Έλληνες έχουν δύο Κυβερνήσεις, μία στο Κρανίδι με επικεφαλής του νέου Εκτελεστικού σώματος τον Γεώργιο Κουντουριώτη και μέλη τους Παναγιώτη Μπότση, Ιωάννη Κωλέτη, Νικόλαο Λόντο και Ανδρέα Ζαΐμη και μία άλλη στην Τριπολιτσά ψυχή της οποίας ήταν ο Κολοκοτρώνης. Η κατάσταση είναι δραματική και οι εξελίξεις που οδηγούν σε εμφύλιες συρράξεις είναι ραγδαίες. Το γεγονός των δύο εμφυλίων εν μέσω του απελευθερωτικού αγών αποκάλυπτεται αναντίρρητα, ότι το διακύβευμα για τους πρωταγωνιστές της εποχής ένθεν και ένθεν δεν είναι η απελευθέρωση από τους Οθωμανούς και η στερέωση του νέου κράτους αλλά η ανάληψη της ηγεσίας από τη μια παράταξη ή την άλλη και η άσκηση της εξουσίας κατά τον τρόπο που θεωρούσε η κάθε μια παράταξη ορθό. Φυσικά δεν μπορεί να αγνοηθεί η παράμετρος των προσωπικών φιλοδοξιών και αντιλήψεως του προσωπικού συμφέροντος ως αιτία των δύο αυτών εμφυλίων πολέμων.

Με δεδομένη αυτήν την κατάσταση, αναπόφευκτα τα χρήματα που παραλαμβάνει η κυβέρνηση Κουντουριώτη που έχει την αναγνώριση από τους ξένους αλλά και το μεγαλύτερο μέρος του

λαού³⁶, θα χρησιμοποιηθούν σύμφωνα με τους δικούς της σχεδιασμούς για την διαχείριση του Αγώνα. Ο Κουντουριώτης προσπαθεί να δημιουργήσει ένα ικανό στρατό τόσο για τον διαφαινόμενο κίνδυνο του Ιμπραήμ όσο και για την αντιμετώπιση των εσωτερικών εμφύλιων ταραχών, οι οποίες είχαν εξαντλήσει την χώρα, την εξέθεταν στους φιλέλληνες και δεν επέτρεπαν την συνέχιση του Αγώνα της Ανεξαρτησίας. Για το λόγο αυτό το μεγαλύτερο μέρος των χρημάτων πηγαίνει στους καπετάνιους της Ρούμελης, τους οποίους για να προσελκύσει προβιβάζει δίνοντάς τους τις ανάλογες αντιπαροχές για τους ίδιους αλλά και για τους μισθούς των στρατιωτών τους, που οι μαρτυρίες των συγχρόνων συμφωνούν ότι στην πλειονότητα, υπήρχαν μόνο στα χαρτιά. Δόθηκαν χιλιάδες διπλώματα στρατηγίας, αρχιστρατηγίας και άλλων αξιωμάτων κυριολεκτικά σε όποιον εμφανιζόταν στην Κυβέρνηση και δήλωνε πίστη σε αυτήν. Πολλοί από τους νέους αυτούς αξιωματικούς δεν είχαν λάβει καν μέρος στους μέχρι τότε αγώνες για την ελευθερία, πολλοί ήταν ανήλικοι ή ανίκανοι για να πολεμήσουν και άλλοι ήταν απλοί στρατιώτες χωρίς γνώσεις διοικήσεως σύμφωνα με αναφορές των Νικολάου Σπηλιάδη, Φωτίου Χρυσανθακόπουλου ή Φωτάκου και Οικονόμου οι οποίοι βέβαια ανήκαν στο αντίθετο στρατόπεδο, αυτό των στρατιωτικών³⁷. Στην κατάχρηση αυτή συνετέλεσε ασφαλώς το ιδιοτελές και κοντόφθαλμο της ιδιοσυγκρασίας αυτών των καπεταναίων αλλά και το ότι το κράτος δεν είχε ακόμη την άρτια οργάνωση ώστε να συντάσσονται ονοματολόγια και να διεξάγονται επιθεωρήσεις. Άλλωστε σε κάποιες επιθεωρήσεις που έγιναν οι καπετάνιοι συνεννοούντο μεταξύ τους και ο ένας δάνειζε στρατιώτες στο άλλο ώστε να παρουσιάζονται κάποιες φορές και υπεράριθμοι. Παρόλα αυτά, η έλευση των χρημάτων των αγγλικών δανείων τα οποία θα διαχειριζόταν το Εκτελεστικό, όπου πρωταγωνίστησε το νησιώτικο στοιχείο που φημιζόταν για την οργανωτική του δύναμη και εντιμότητα και γι' αυτό είχε πάρει και το μεγαλύτερο μέρος του λαού με το μέρος του, δημιουργεί μια αισιόδοξη ατμόσφαιρα³⁸.

Αυτό όμως δεν κράτησε για πολύ, νέες έριδες, νέα παράπονα, νέες απαιτήσεις παραγόντων για να παραμείνουν στις τάξεις της κυβέρνησης. Η κυβέρνηση πιέζεται ασφυκτικά, από τη μια, από την ανάγκη για την οργάνωση και διατήρηση του στρατού και τη παροχή βοήθειας προς το λαό, ο οποίος υπέφερε και από την άλλη για την ικανοποίηση των ιδιοτελών συμφερόντων διαφόρων παραγόντων είτε αυτοί ήταν παλιοί προεστοί με πολιτική δύναμη είτε στρατιωτικοί. Αυτές οι δύο παρατάξεις δημιουργούν και αναδημιουργούν συνεχώς φατρίες, ανάλογα με το κρινόμενο,

³⁶ Απόστολος Ε. Βακαλόπουλος «Ιστορία του νέου ελληνισμού» Η Μεγάλη Ελληνική Επανάσταση (1821-1829) Θεσσαλονίκη 1982

³⁷ Φώτιος Χρυσανθόπουλος «Απομνημονεύματα περί της Ελληνικής Επανάστασεως» Τύποις και Βιβλιοπωλείω Π.Δ. Σακελλαρίου 1858 Αθήναι

³⁸ Απόστολος Ε. Βακαλόπουλος «Ιστορία του νέου ελληνισμού» Η Μεγάλη Ελληνική Επανάσταση (1821-1829) Θεσσαλονίκη 1982

κατά τις εκάστοτε συγκυρίες, ως συμφέρον για την δική τους επικράτηση έχοντας λησμονήσει εντελώς την Επανάσταση κατά των Οθωμανών και την απελευθέρωση της πατρίδας. Το αποτέλεσμα ήταν ότι το ταμείο βρέθηκε πάλι άδειο χωρίς οι πραγματικές και πρακτικές ανάγκες του Αγώνα κατά του οθωμανικού κατακτητή να έχουν δεχθεί σημαντική ωφέλεια από την χρήση των χρημάτων που έφθασαν στον ελλαδικό χώρο.

5.2 Οι Εμφύλιοι πόλεμοι

Από τον πρώτο χρόνο της Επανάστασης είχαν αρχίσει να υποβόσκουν διαφορές και διαφωνίες. Με την έκρηξη της επανάστασης η χώρα, βρέθηκε χωρίς αρχή, εφόσον η τουρκική αρχή είχε καταλυθεί και παρουσίαζε την εικόνα ενός αχανούς στρατοπέδου, σε μια κατάσταση όπου λειτουργούσε ο νόμος του ανθρώπινου αισθήματος, της προσωπικής ανάγκης και διαθέσεως. Οι κατά τόπους πολεμικοί αρχηγοί διευθετούσαν όποιο πρόβλημα προέκυπτε κατά την κρίση και την επιθυμία τους. Η πρόοδος του αγώνα και οι νίκες, ένωσαν περιστασιακά, τα στρατιωτικά σώματα γύρω από την Τριπολιτσά υπό τις διαταγές του Θεόδωρου Κολοκοτρώνη, διοικητική ενότητα όμως δεν υπήρχε. Οι αρχηγοί μπορούσαν αν διαφωνούσαν να πράξουν κατά την βούλησή τους, Υπηρετούσαν μεν όλοι την κοινή υπόθεση της ελληνικής ανεξαρτησίας αλλά στις επιχειρήσεις συνεργάζονταν περισσότερο σαν σύμμαχοι.

Η πολιτική κατάσταση ήταν σε ανάλογη κατάσταση. Αμέσως μετά την Επανάσταση οργανώθηκαν, κατά τόπους, διάφορες πολιτικές αρχές, οι σχέσεις μεταξύ των οποίων χαρακτηρίζονται από τον ίδιο προαναφερόμενο συμμαχικό χαρακτήρα. Η πολυαρχία και η κατά την προσωπική απόφαση του καθενός, δράση ήταν φυσικό να οδηγήσει σε γέννηση προσωπικών φιλοδοξιών και σε δημιουργία νέων συμφερόντων και δικαιωμάτων εκ μέρους των αγωνιστών. Όσοι συμμετείχαν στον Αγώνα για την ανεξαρτησία και για τον σχηματισμό ενός νέου ελληνικού κράτους το έκαναν αυθόρμητα, με θερμά αισθήματα υπέρ της αναγεννήσεως της πατρίδας θυσιάζοντας όσα υλικά μέσα διέθετε ο καθένας και όλες τις προσωπικές του δυνάμεις, όπως όμως είναι απόλυτα συνυφασμένο με τα ανθρώπινα ένστικτα, αυτό είχε σαν επόμενο στάδιο να κινηθούν για την εξασφάλιση μια θέσεως που θα θεωρούσαν ικανοποιητική, στην νέα κατάσταση που διαμορφωνόταν, σε ανταπόδοση των όσων τώρα θυσιάζαν.³⁹

³⁹ Η Ελληνική Επανάσταση Διονυσίου Α. Κόκκινου της Ακαδημίας Αθηνών Εκδόσεις «Μελισσά», 1957, Τόμοι 1^{ος}, 2^{ος}, 3^{ος}, 4^{ος}

Η έλευση των Φαναριωτών, του Δημήτριου Υψηλάντη και του Αλέξανδρου Μαυροκορδάτου που μαζί τους φέρνουν νέες ιδέες για την δημιουργία ενός αστικού φιλελευθέρου κράτους, με ατομικές ελευθερίες και ισότητα για όλους, ήταν εντελώς έξω από όσα είχαν συνηθίσει και γνώριζαν οι Πελοποννήσιοι άρχοντες και στρατιωτικοί και γι' αυτό δεν έγινε αποδεκτή. Αυτοί πήραν πάνω τους την έναρξη του Αγώνα για την εθνική παλιγγενεσία, χωρίς να έχουν κατανοήσει ότι το νόημα του ξεσηκωμού του λαού ήταν η αναγέννηση ενός νέου ελληνικού κράτους με οργάνωση και δομή που θα έδινε σε όλους την δυνατότητα να προοδεύσουν και να ευημερήσουν, αντίθετα τα γεγονότα των εμφυλίων πολέμων καταδεικνύουν ότι, ταύτιζαν τα εθνικά συμφέροντα με τα προσωπικά τους. Φοβούμενοι να δουν τι συμβαίνει έξω από την καθυστερημένη κοινωνικά Πελοπόννησο, προτίμησαν να ταμπουρωθούν πίσω από την παλιά παράδοση με όνειρο και σκοπό τους να αντικαταστήσουν τους Τούρκους δυνάστες στις επαρχίες τους. Η δημιουργία ενός κεντρικού κράτους με νόμους που θα έφτιαχναν και θα εφαρμόζαν Φιλικόι, λόγιοι και πολιτικοί, «ξενοφερμένοι», σίγουρα θα τους στερούσε από το δικαίωμα να νέμονται τις εθνικές προσόδους και να μεταχειρίζονται τους κατοίκους των επαρχιών που θεωρούσαν δικές τους, σαν υπηκόους. Θα χωρίσουν τον ελληνικό κόσμο στους «αυτόχθονες», τους γνήσιους κατοίκους του ελλαδικού χώρου, αυτούς που ακολουθούσαν το δικό τους παραδοσιακό σύστημα και στους «ετερόχθονες» αυτούς που ήρθαν από ξένες χώρες να φέρουν ξένα στον τόπο συστήματα. Η εγωπάθεια, η φιλαρχία και η άγνοια των στρατιωτικών τους έκανε να σαμποτάρουν την δημιουργία τακτικού στρατού αλλά και να μάχονται μεταξύ τους για την αρχιστρατηγία.

Ο εμφύλιος σπαραγμός δεν θα αργήσει να ξεσπάσει. Ξεχνούν τους Τούρκους και επιδίδονται σε αλληλοεξόντωση με όλους τους τρόπους, αιματηρές συγκρούσεις, φόνοι, βιαιότητες, τρομοκρατία, αρπαγές, δολοπλοκίες, συκοφαντίες, καχυποψία, κατηγορίες και από τις δύο πλευρές ακόμη και για προδοσίες στην τούρκικη πλευρά. Οι ειρηνοποιές φωνές των μετριοπαθών στο εσωτερικό, των φωτισμένων Ελλήνων του εξωτερικού, όπως του Κοραή και του Ιγνατίου Ουγγροβλαχίας και των φιλελλήνων δεν θα βρουν ευήκοα ώτα. Η μη αναστρέψιμη κατάσταση της μισαλλοδοξίας και του φατριασμού που χαρακτηρίζει όλη την περίοδο του Αγώνα, από το 1821 έως το 1825, θα οδηγήσει στην καταστροφή της Κάσου (Μάιος 1824) και των Ψαρών (Ιούνιος 1824), στην εισβολή του αιγυπτιακού στρατού του Ιμπραήμ στην Πελοπόννησο (Φεβρουάριος 1825), ο οποίος θα ανακαταλάβει τα περισσότερα μέρη που είχαν ελευθερωθεί με υπέρμετρες θυσίες. Ο Ιμπραήμ θα κάψει οικισμούς και καλλιέργειες και θα καλέσει τον πληθυσμό να προσκυνήσει. Με την πτώση του Μεσολογγίου (Απρίλιος 1826), ο Αγώνας έμοιαζε να λαμβάνει άδοξο τέλος και ο τόπος κινδύνευε να επιστρέψει εκεί που ήταν πριν την Επανάσταση και σε ακόμη χειρότερες συνθήκες. Η πείνα, η στέρηση και των απολύτως βασικών προϊόντων διατροφής και υγιεινής και οι επιδημίες αποδεκάτιζαν στρατό και άμαχο πληθυσμό. Το πλήθος των εξαθλιωμένων προσφύγων μετά την καταστροφή της

Κάσου και των Ψαρών πολλαπλασιάζεται συνεχώς από κατοίκους των περιοχών που εισβάλλει ο εχθρός, Λειβαδιά, Θήβα, Αττική, Εύβοια. Οι κάτοικοι ρακένδυτοι, ζουν είτε στα χαλάσματα των σπιτιών τους είτε σε σπηλιές χωρίς τροφή και μέσα υγιεινής Η σωτηρία θα έρθει με την επέμβαση των μεγάλων δυνάμεων Αγγλίας Γαλλίας και της αργοπορημένης Ρωσίας, που αναγκάστηκε να συμμετάσχει, διαβλέποντας την επικράτηση των άλλων δυνάμεων, έναντι της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, με την ναυμαχία στο Ναβαρίνο στις 8 Οκτωβρίου 1827. Ο στόλος του Ιμπραήμ θα κατατροπωθεί και θα εκδιωχθεί ενώ με την Εκστρατεία των Γάλλων στον Μοριά θα γίνει και η εκκαθάριση από τον στρατό του, στην στεριά.

Κεφάλαιο 6^ο

Η αποπληρωμή των δανείων

Η αδυναμία των ελληνικών διοικήσεων να εξυπηρετήσει τα δύο αυτά δάνεια και να καταβάλει το τοκοχρεωλύσια έφερε την αναστολή των πληρωμών που το 1827 είχε ως κατάληξη την πρώτη πτώχευση πριν καν η Ελλάδα αναγνωριστεί επίσημα ως κράτος ανεξάρτητο. Η αναστολή της υπηρεσίας των δανείων παρατάθηκε για 60 και πλέον έτη. Στο θέμα που ετέθη αν το ελληνικό Βασίλειο, που αναγνωρίστηκε με το Πρωτόκολλο του Λονδίνου το 1832, όφειλε να αποπληρώσει χρέη που ανέλαβαν μη αναγνωρισμένες κυβερνήσεις και είχαν αιτηθεί συνελύσεις στις οποίες μετείχαν και επαρχίες οι οποίες δεν απελευθερώθηκαν και βρίσκονταν ακόμη υπό τουρκική κυριαρχία και μήπως οι δανειστές του 1824 και 1825 έπρεπε να θεωρηθούν ως κερδοσκόποι που πέτυχαν μόνο μερικώς, η απάντηση που δόθηκε και ορθώς ήταν ότι οι αποφάσεις αυτές δέσμευαν το απελευθερωμένο νέο ελληνικό κράτος.

Οι ελληνικές κυβερνήσεις πάντως ποτέ δεν αρνήθηκαν τις υποχρεώσεις τους και αναζητούσαν μια συμβιβαστική λύση που να ικανοποιεί όλα τα μέρη. Άλλωστε και οι απαιτητικότεροι των δανειστών γνωρίζοντας τους ελλειείς πόρους του νέου κράτους και την μικρή οικονομική ωφέλεια που είχε αυτό από τα δάνεια δεν απαιτούσαν την ονομαστική αξία. Ακολούθησαν ατέρμονες συζητήσεις και αποφάσεις που δεν έφθαναν όμως στην εφαρμογή όπως αυτό της αποσβέσεως των δανείων της ανεξαρτησίας με την παραχώρηση στους δανειστές μέρους των εθνικών κτημάτων της Γαστούνης. Η λύση αυτή ίσως ήταν ευτυχής για την Ελλάδα διότι και οι εθνικές εκτάσεις ήταν άφθονες, οι δε ξένοι έμποροι αλλά και οι κυβερνήσεις τους φαινόταν ότι τις αξιολογούσαν περισσότερο απ' ότι πράγματι άξιζαν. Επιπλέον η άφιξη ξένων γεωργών που γνώριζαν καινούργιες μεθόδους καλλιέργειας θα ήταν ευεργετική για τους Έλληνες αγρότες οι οποίοι ήταν υποχρεωμένοι από την τουρκική διοίκηση να ακολουθούν τον παραδοσιακό τρόπο καλλιέργειας, διότι θα έρχονταν σε επαφή με νέους τρόπους καλλιέργειας και νέες τεχνικές, περισσότερο αποδοτικές.

Η αντιβασιλεία και ο Όθωνας αργότερα, στάθηκαν αρνητικοί σε αυτή την διευθέτηση με το σκεπτικό να κρατηθούν οι εθνικές εκτάσεις για να χρησιμοποιηθούν ως εγγύηση για την σύναψη νέου δανείου και απέφυγαν συστηματικά όλο το χρόνο παραμονής τους, να προχωρήσουν και σε κάποια άλλη διευθέτηση. Όσο όμως δεν τακτοποιείτο το θέμα αυτό δεν ήταν δυνατό να ανακτήσει το νέο κράτος την πίστη του και έτσι στερείτο την δυνατότητα

εύρεσης χρημάτων που ήταν απαραίτητα για την εκτέλεση δημοσίων έργων, για τη βελτίωση της ζωής στην χώρα, και για την δημιουργία τραπεζών και επιχειρήσεων που θα βοηθούσαν στην ανάπτυξή της. Υπήρχαν επιπλέον οι ανάγκες της κρητικής Επανάστασης που ήταν επιτακτικές. Στα χρόνια μετά την μεταπολίτευση, το 1863, έγιναν αλληπάλληλες προσεγγίσεις και τελικά, το οφειλόμενο ποσό των 7.446,150 λιρών στερλινών έφθασε, στην σύμβαση που υπεγράφη με τους Άγγλους στις 700.000 λίρες στερλίνες προς 8%.

Όμως οι συνεχείς εναλλαγές των κυβερνήσεων στην Αθήνα ματαίωσαν και αυτή την συμφωνία. Ο επόμενος δε Υπουργός των Οικονομικών Βαλασσόπουλος μη αντιλαμβανόμενος σωστά τα συμφέροντα της χώρας και θέλοντας να εκμεταλλευθεί την επιθυμία των Άγγλων να λυθεί το ζήτημα θεώρησε ως ευφύες να εξαρτήσει την κύρωση της συμβάσεως με την σύναψη νέου δανείου. Η μέθοδος όμως αυτή εκνεύρισε τους Άγγλους καθώς και τους Ολλανδούς κατόχους ομολογιών των δύο πρώτων δανείων που θεώρησαν αυτή την συμπεριφορά ως εμπαιγμό και για τα επόμενα χρόνια στάθηκε αδύνατη η διευθέτηση των δανείων έως το 1875 που το οφειλόμενο ποσό είχε φθάσει στις 8.428.975 λίρες στερλίνες όποτε, επί κυβερνήσεως Κουμουندούρου, με τις συνεχείς και ακούραστες προσπάθειες του Ι. Γεννάδιου έγινε δεκτή η απόσβεση των χρεών της επαναστάσεως με την έκδοση νέων ομολογιών ποσού 1.200.000 με τόκο 5%. Η συμφωνία αυτή, με την οποία άνοιξε και πάλι για τα ελληνικά χρεόγραφα το χρηματιστήριο του Λονδίνου έγινε δεκτή και στην Αγγλία και στην Ελλάδα με μεγάλο ενθουσιασμό. Παρόλο που οι ανυπέβλητες δυσκολίες είχαν ξεπεραστεί χρειάστηκαν πολλά χρόνια και διευθέτηση λεπτών ζητημάτων ώστε στις 15 Ιουνίου 1880 τα ελληνικά χρεόγραφα να γίνουν δεκτά στο χρηματιστήριο του Λονδίνου.

Σύμφωνα με επίσημο δημοσίευμα («Εκθεσις λογιστική περί του γενικού λογαριασμού των μετατραπέντων δανείων του 1824 και 1825»), η κατάσταση των δανείων αυτών ήταν η εξής:

Δάνειο 1824: 800.000 Λίρες Στερλίνες

Δάνειο 1825: 2.000.000 Λίρες Στερλίνες

Σύνολο: 2.800.000 Λίρες Στερλίνες

Σ' αυτό το ποσό προστίθενται

α) Καθυστερούμενα τοκομερίδια δανείου 1824 από 1/7/1824 -1/1/1825: 700.000 Λίρες Στερλίνες

β) Καθυστερούμενα τοκομερίδια δανείου 1824 από 1/7/ 1844 -31/12/1878: 1.380.000 Λίρες Στερλίνες

γ) Καθυστερούμενα τοκομερίδια δανείου 1825 από 1/1/1827-1/7/1846: 1.900.000 Λίρες Στερλίνες

δ) Καθυστερούμενα τοκομερίδια δανείου 1825 από 1/7/1846-31/12/1878: 3.250.000 Λίρες Στερλίνες

Συνολικό ποσό καθυστερουμένων: 7.230.000 Λίρες Στερλίνες

Το σύνολο των 10.030.000 Λιρών Στερλινών επρόκειτο με την συμφωνία αυτή να πληρωθούν με τα νέα χρεόγραφα, αξίας 1.200.000 Λιρών Στερλινών. Επειδή όμως οι αρχικοί τίτλοι που εμφανίστηκαν για ανταλλαγή ήταν αξίας 8.353.000 Λιρών Στερλινών εκδόθηκαν νέες ομολογίες αξίας μόνο 970.000 Λιρών Στερλινών και άλλες αξίας 29.000 Λιρών Στερλινών για κάλυψη των εξόδων μετατροπής και προμήθειας.

Κεφάλαιο 7^ο

Η Οικονομική προσέγγιση

7.1 Η Οικονομική Επιστήμη

Η αναλυτική παρουσίαση των γεγονότων μέσα από τις καταγραφές των ιστορικών και τις μαρτυρίες των συγχρόνων με την οποιαδήποτε ιδιότητα, παρουσιάζει μέρος μόνο της πραγματικότητας που για να την προσεγγίσει ο μελετητής θα πρέπει να προσπαθήσει να εξετάσει τις ουσιαστικές αιτίες της απαρχής κάθε γεγονότος καθώς και να αναλύσει κάθε παράγοντα που έπαιξε ρόλο ώστε να διαδραματιστούν οι συγκεκριμένες εξελίξεις. Στο έργο του αυτό ο σύγχρονος μελετητής θα πρέπει να χρησιμοποιεί τις γνώσεις και τις μεθόδους και άλλων επιστημών, όπως αυτές έχουν διαμορφωθεί με την πρόοδό τους ως σήμερα με σκοπό να φωτίσει όλες τις παραμέτρους. Εν προκειμένω θα ασχοληθούμε με θεωρίες και αναλύσεις της Οικονομικής Επιστήμης οι οποίες θα μας δώσουν την δυνατότητα να καταλάβουμε καλύτερα τις συμπεριφορές των παραγόντων που έδρασαν την συγκεκριμένη ιστορική περίοδο και επηρέασαν τα εξεταζόμενα γεγονότα. Η Οικονομική Επιστήμη ανήκει στις κοινωνικές Επιστήμες και ως τέτοια μελετά και ερευνά τις δράσεις των ατόμων ή των ομάδων ατόμων μέσα στις κοινωνίες με τελικό στόχο την ικανοποίηση των αναγκών τους. Ειδικότερα το αντικείμενό της αφορά την ανάλυση και την επεξήγηση των διαδικασιών μέσα από τις οποίες οι άνθρωποι φθάνουν στην επιλογή λύσεων και στην λήψη αποφάσεων σε όλες τις εκφάνσεις της ζωής τους, και για τις οποίες, δεν θα ήταν υπερβολή ή κάτι εξωπραγματικό να υποστηρίξουμε ότι είναι όλες οικονομικές και να χαρακτηρίσουμε τα ανθρώπινα όντα ως οικονομικά. Διότι, δεδομένης της ανεπάρκειας των αγαθών, και όχι μόνο των υλικών, οι αποφάσεις τους αφορούν την επιλογή, μεταξύ εναλλακτικών που η επιλογή της μίας αποστερεί από τα αγαθά της άλλης. Επιπλέον η Οικονομική Επιστήμη, ενδιαφέρεται βάσει των συμπερασμάτων των μελετών της να αναπτύσσει προβλεπτικές μεθόδους που θα συμβάλλουν στην οικοδόμηση επιτυχημένων οικονομικών συστημάτων με απώτερο σκοπό την γενική ευημερία. Ως προς το αντικείμενο της παρούσας εργασίας έχει ενδιαφέρον και χρησιμότητα να δούμε την συμπεριφορά των προσώπων που έδρασαν στα συγκεκριμένα ιστορικά γεγονότα, ως οικονομικών υποκειμένων, μιας ιδιότητας που όπως αναλύσαμε ανωτέρω, φέρει ο άνθρωπος εκ της φύσεώς του. Συνεπώς, για να τοποθετήσουμε στις σωστές διαστάσεις το αντικείμενο που εξετάζεται, των δύο δανείων της ανεξαρτησίας και να έρθουμε σε μια ορθή κρίση για την εξέλιξή τους, δεν θα πρέπει να αγνοήσουμε τις παραμέτρους που θέτουν οι οικονομικές επιστήμες. Για το λόγο αυτό θα

αναφερθούμε κατωτέρω σε οικονομικές θεωρίες και αναλύσεις οι οποίες συνιστούν επιστημονικά εργαλεία, με την χρήση των οποίων, παρόλο που απέχουν χρονικά στην παρουσίαση και στην αποδοχή τους από την επιστημονική κοινότητα και την κοινωνία, από τα ιστορικά γεγονότα που μας απασχολούν, μας δίνεται η δυνατότητα, μιας καθαρότερης και δικαιότερης αντίληψης της συγκεκριμένης χρονικής περιόδου, της απαρχής του νέου ελληνικού κράτους.

Η κλασική Οικονομική Επιστήμη, κέρδισε επάξια την θέση της ανάμεσα στις Επιστήμες αλλά και στις σύγχρονες κοινωνίες στηριζόμενη, όπως και η φυσική, σε λίγες αξιωματικές αρχές ή νόμους και στην εξέλιξή της ανέπτυξε μεθόδους ώστε να παρουσιάζει αυτά, μέσα από μετρήσιμα στοιχεία. Κυριότερο αξίωμα της αποτέλεσε η αρχή της βελτιστοποίησης η οποία ορίζει κάθε δράση των ανθρώπων ως Οικονομικών Όντων. Συγκεκριμένα, οι άνθρωποι προσπαθούν με κάθε απόφασή τους να χρησιμοποιήσουν τα μέσα που έχουν στην διάθεσή τους, τα οποία βρίσκονται πάντα σε ανεπάρκεια, με τον ωφελιμότερο γι' αυτούς τρόπο. Έτσι αλληλοεπιδρώντας, τα Οικονομικά Όντα, μέσα στα πλαίσια των κοινωνιών που σχηματίζουν, επιφέρουν ισορροπία, λόγω της ισχύουσας, αξιωματικής, επίσης, αρχής για την Οικονομική Θεωρία, της προσφοράς και της ζήτησης που αναπόφευκτα και φυσικά χαρακτηρίζει αυτή την αλληλεπίδρασή τους. Οι νόμοι στους οποίους, μέσα από μελέτες και έρευνες, έχει καταλήξει η οικονομική επιστήμη και βάσει των οποίων εξελίσσονται τα οικονομικά φαινόμενα είναι σταθεροί και μόνιμοι στην διάρκεια των αιώνων της ανθρώπινης παρουσίας, όπως και οι νόμοι της φυσικής. Η Οικονομική Επιστήμη έγινε αποδεκτή από την επιστημονική κοινότητα και ισχυροποίησε την θέση της πρόσφατα, σε σχέση με τις υπόλοιπες επιστήμες, από την στιγμή που μπόρεσε να επιβάλει την άποψη ότι οι θεωρίες και τα αξιώματά της αποδεικνύονται από εφαρμογές που στην επανάληψή τους φέρνουν το ίδιο αποτέλεσμα, εφόσον οι παράγοντες παραμένουν οι ίδιοι. *Ceteris paribus* είναι ο λατινικός όρος που χρησιμοποιείται από τους οικονομολόγους, δηλαδή «με την προϋπόθεση ότι τα υπόλοιπα δεδομένα θα παραμείνουν σταθερά».

Μία βασική έννοια της οικονομικής επιστήμης είναι το κόστος ευκαιρίας, το κόστος δηλαδή μιας επιλογής σε σχέση με το κόστος άλλων επιλογών, δηλαδή τι θυσιάζει κανείς για να αποκτήσει αυτό που αποφασίζει. Το «ορθολογικά» σκεπτόμενο Οικονομικό Όν (*homo economicus*), πάντα θα συγκρίνει το κόστος κάθε εναλλακτικής επιλογής πριν αποφασίσει. Η κλασική Οικονομική Επιστήμη, σχετικά με την σχέση κόστους-οφέλους έχει διατυπώσει διάφορες μεθόδους ανάλυσης, στρατηγικές και μοντέλα, τα οποία βοηθούν στην διαχείριση των πληροφοριών που διαθέτουμε ώστε με άριστη χρήση αυτών να καταλήγουμε στην ορθολογική επιλογή. Αναφέρουμε επιγραμματικά P.E.S.T.L.E. Analysis, Porters 5 Forces Model, S.W.O.T., S.A.V.E., V.R.I.O Model, Business Model Canvas, GAP Analysis. Συνοπτικά αναφέροντας, θα

τονίσουμε ότι όλες οι μέθοδοι αυτοί αποσκοπούν στην επαρκέστερη γνώση του περιβάλλοντος εσωτερικού και εξωτερικού μια οικονομικής μονάδας, στοιχείο απόλυτα απαραίτητο για την επιτυχή έκβαση κάθε επιχειρήσεως. Επίσης γενικά αναφέρουμε ότι οι στρατηγικές που αναπτύσσονται για την εκτέλεση ενός επιχειρηματικού σχεδίου περιλαμβάνουν πάντα τα εξής στάδια 1)της Διαμόρφωσης (business plan) που περιλαμβάνει οπωσδήποτε μεταξύ άλλων την ανεύρεση και μελέτη των τρόπων χρηματοδότησης (ίδια κεφάλαια, δανειοδότηση, επιχορήγηση κ.λ.π.) και τα χρηματοοικονομικά στοιχεία (κυρίως μελέτες για το πώς οι χρησιμοποιούμενοι πόροι θα αποδώσουν περισσότερο, πως θα γίνει η αποκατάστασή τους, ποιο είναι το αναμενόμενο όφελος) 2)της Υλοποίησης (action plan) και 3)της Αξιολόγησης των αποτελεσμάτων και του Ελέγχου για το τι έπαιξε ρόλο στην επιτυχία ή στην αποτυχία.

Η Οικονομική Επιστήμη επιδιώκει να εφαρμόζει μαθηματικά μοντέλα για την εξαγωγή συμπερασμάτων έτσι ώστε να φθάνει σε αντικειμενικά συμπεράσματα και αναλύσεις που θα βοηθούν την χάραξη της οικονομικής πολιτικής των κατά περίπτωση οικονομικών φορέων.

7.2 Η Κλασική Οικονομική θεωρία

Η Βιομηχανική Επανάσταση και η δημιουργία νέων οικονομικών και κοινωνικών δεδομένων ακολουθεί επανάσταση στην οικονομική θεωρία στην οποία πρωτοστατεί ο Adams Smith ο οποίος με το έργο του που συμπυκνώνεται στο Wealth of Nations και θέλοντας να απαντήσει στο ερώτημα με ποια μέσα θα αυξανόταν ο πλούτος μιας χώρας θα εισάγει θεμελιώδεις έννοιες που αποτελούν ακόμη και σήμερα την βάση οποιουδήποτε θέλει να διατυπώσει ένα οικονομικό ισχυρισμό. Συνδυάζοντας την νεότερη φιλοσοφία με τον επιστημονικό εμπειρισμό ασχολείται με την προαγωγή των οικονομικών συμφερόντων μέσα στις νέες χρηματικές οικονομίες μέσα σε κοινωνίες που χαρακτηρίζονται από πολιτική ελευθερία, κοινωνική ισότητα και κοσμοπολιτικό ανθρωπισμό. Η νέα συναλλακτική κοινωνία του Smith στηρίζεται στην λογική και ελεύθερη κερδοσκοπική δράση περιοριζόμενη πάντα από την δικαιοσύνη και την ευπρέπεια. Η αγαθή συνείδηση οδηγεί στη μέγιστη ωφέλεια για το άτομο και για την ολότητα. Ο Smith προσπαθεί να αποδείξει ότι οι αρμονικά διευθετημένες ανθρώπινες δυνάμεις, επί αιώνες, εξαιτίας εσφαλμένων μέτρων του κράτους, εμποδίστηκαν από τον επιφέρουν τα καλύτερα αποτελέσματα μόνες τους, την μεγαλύτερη παραγωγή, την κατανομή της εργασίας, την ορθή χρήση του κεφαλαίου. Πίστευε ότι ο άνθρωπος, το οικονομικό υποκείμενο είναι ώριμος, σκέπτεται οικονομικά, κατά το αριστοτελικό «Πάντες άνθρωποι του ειδέναι ορέγονται φύσει», δηλαδή ότι όλοι οι άνθρωποι είμαστε καμωμένοι από τη φύση ώστε να επιδιώκουμε τη γνώση. Επιπλέον, ο άνθρωπος διδάσκεται να κρίνει τον εαυτό του «εις το κάτοπρον των ομοίων του». Ο φόβος της μομφής, το πάθος για την τιμή και την εκτίμηση από τους γύρω του

οδηγούσε σε εγωιστικές ψυχικές λειτουργίες οι οποίες διαμορφώνουν τον κοινό εγωισμό αλλά εμφυτεύουν στον άνθρωπο και τα σπέρματα μιας υπέρτερης ηθικότητας και επηρεάζουν τον χαρακτήρα.

Στη συνέχεια οι εκπρόσωποι της κλασικής οικονομικής θεωρίας Malthus και Ricardo θα επικεντρωθούν περισσότερο στα καθαρά οικονομικά στοιχεία της θεωρίας προβάλλοντας ως βασικούς παράγοντες του επιτυχημένου οικονομικού συστήματος την ατομική ιδιοκτησία και τον απεριόριστο ανταγωνισμό, αποκρούοντας κάθε κρατική παρέμβαση. Σημαντική υπήρξε η συμβολή του Ricardo στην μαθηματική απόδειξη της κλασικής θεωρίας.

Ο John Stuart Mill αντιλαμβανόμενος ότι παρόλη την ορθότητα αυτών των θεωριών δεν μπορούν να λειτουργήσουν ρεαλιστικά με επιτυχία, μέσα στις ανθρώπινες κοινωνίες θα προσπαθήσει να συνδέσει τις αρχές της επιστήμης με την κοινωνιολογία. Θα παραδεχθεί επίσης ότι οι αρχικές ιδέες περί ελευθερίας όφειλαν να αναθεωρηθούν και επίσης, κάποιο πλαίσιο οικονομικών ρυθμίσεων είναι απαραίτητο, για να υπάρξει δικαιοσύνη και ευημερία.

Συνεπώς οι οικονομολόγοι αναγνωρίζουν τους κανόνες δικαίου σαν εμπόδια στην δράση των ορθολογικών ατόμων για να μεγιστοποιήσουν την ωφελιμότητά τους και μέσα από αυτή την ευημερία τους αλλά αντιλαμβάνονται ότι ένα πλέγμα δικαίου είναι απαραίτητο για την προστασία της δράσης και ανάπτυξης.

Η μοίρα των ανθρώπων μπορεί να γίνει καλύτερη αν αλλάξουν οι θεσμοί θα πει ο William Godwin.

7.3 Η Νεοκλασική περίοδος και η Θεωρία της Ορθολογικής Επιλογής

Στο ίδιο πνεύμα, αργότερα, και με στόχο την διόρθωση των αποτυχιών στον οικονομικό χώρο δράσης των ανθρώπων, εμφανίστηκαν νέες φωνές που φώτισαν άλλες σημαντικές πλευρές των οικονομικών πράξεων που επηρεάζουν τις οικονομικές επιλογές και αποφάσεις. Αποκαλυπτικές και διαφωτιστικές για την πορεία και την εξέλιξη μιας οικονομικής δράσης είναι οι αναλύσεις του άγγλου οικονομολόγου Ronald H. Coase καθώς και η διατύπωση του πασίγνωστου θεωρήματός του, που του χάρισαν το Νόμπελ Οικονομικών το 1991. Ο Coase, εργάστηκε θέλοντας να αποδείξει ότι, με δεδομένη την ανεπάρκεια των πόρων και το ότι οτιδήποτε κάνουμε έχει πάντα ένα κόστος, το κράτος δικαίου, απαραίτητη προϋπόθεση για την οικονομική ανάπτυξη και συνακόλουθα την ευημερία μιας κοινωνίας αποτελούσε συγχρόνως, τροχοπέδη για αυτές. Τα αρνητικά αποτελέσματα θα μπορούσαν να εξαφανισθούν αν οι νομικοί ελάμβαναν υπόψη τους τις οικονομικές παραμέτρους και τους οικονομικούς στόχους της

κοινωνίας για την οποία νομοθετούσαν. Ο Coase διατυπώνοντας αυτή την θεωρία στα τέλη της δεκαετίας του 1950 είχε αρνητική αντιμετώπιση όμως δεν ήταν ο πρώτος που διατύπωσε παρόμοιες θεωρίες. Στα τέλη του 19^{ου} αιώνα ο Rudolf von Jhering, διακεκριμένος γερμανός νομικός, επηρεασμένος από τον ωφελιμισμό και τις θεωρίες του Karl Marx, υποστήριξε ότι ο άνθρωπος ωθείται στις ενέργειές του για να ικανοποιήσει ζωτικά, βιοτικά συμφέροντα και ανάγκες και το δίκαιο έχει το ρόλο στη συνέχεια να προστατέψει τα συμφέροντα και τις ανάγκες που μακροπρόθεσμα θα συμβάλλουν στην αύξηση της κοινωνικής ευημερίας. Ο Coase αναλύοντας γεγονότα της πραγματικής ζωής, παρουσιάζει εξωτερικότητες που αποτελούν στην πραγματικότητα προσβολές δικαιωμάτων και βάζουν προσκόμματα στην λειτουργία της αγοράς και στην κοινωνική ευημερία. Εξωτερικότητες είναι οι επιπτώσεις από τις πράξεις ενός ή περισσοτέρων ατόμων στην ευημερία ενός άλλου ή άλλων ατόμων. Το εργοστάσιο μολύνει το περιβάλλον με τον καπνό που εκπέμπει και τον οποίο εισπνέουν όχι οι μέτοχοι που στο τέλος του χρόνου θα εισπράξουν μέρισμα αλλά όλοι οι κάτοικοι της περιοχής αναλαμβάνοντας έτσι μέρος του κόστους λειτουργίας του εργοστασίου. Η εσωτερικευση των εξωτερικοτήτων μέσω της φορολογίας, της αποζημίωσης ή της απαγόρευσης της όχλησης που πρότεινε ο Artur Pigou, Άγγλος οικονομολόγος, δεν φάνηκε να δίνουν ικανοποιητικές λύσεις. Στην υπόθεση που προκύπτει όταν ένα γιατρός που διατηρεί το ιατρείο του μέσα στην οικία του, όταν οι δουλειές του πάνε καλά αποφασίζει να κατασκευάσει ένα ιατρείο μέσα στο ίδιο οικόπεδο αλλά πιο μακριά από την οικία του, το σημείο όμως αυτό είναι πιο κοντά στο σιδεράδικο του γείτονα που προκαλεί μεγάλο θόρυβο και δυσχεραίνει την λειτουργία του ιατρείου, ο Coase παρατηρεί ότι και οι δύο έχουν δικαιώματα αλλά το Δικαστήριο στο οποίο θα προσφύγουν θα δικαιώσει ή τον ένα ή τον άλλο. Στην περίπτωση αυτή όμως, υπάρχει η δυνατότητα οι δύο ενδιαφερόμενοι να συνάψουν άλλη συμφωνία μεταξύ τους και ο ηττημένος κατά την δικαστική κρίση, ο οποίος όμως επιθυμεί πολύ να διατηρήσει το δικαίωμά του θα εξαγοράσει αυτό αποζημιώνοντας αυτόν που δικαίωσε το δικαστήριο. Τελικά δηλαδή, αφενός το δικαίωμα πήγε σε αυτόν που το επιθυμούσε περισσότερο αφετέρου και οι δύο να αισθάνονται ικανοποιημένοι, γεγονός που επιφέρει την επιθυμητή αύξηση του συνολικού πλούτου της κοινωνίας. Εδώ συνοψίζεται το θεώρημα του Coase ότι δηλαδή, η κατανομή των πόρων (δικαιωμάτων) είναι ισχυρότερη και αποτελεσματικότερη όταν γίνεται από την αγορά (τα άτομα δηλαδή) παρά από τα θεσμικά όργανα του κράτους. Ο Coase διατυπώνοντας αυτό το θεώρημα κάνει μια περιγραφή της πραγματικότητας χωρίς να την αξιολογεί αν είναι δηλαδή καλό ή κακό αυτό που συμβαίνει. Καταλήγουμε, λοιπόν βάσει αυτής της θεωρίας ότι το δίκαιο δεν επηρεάζει την τελική κατανομή των δικαιωμάτων και θα αναρωτιόταν κανείς εδώ, αν αυτό σημαίνει ότι το δίκαιο δεν έχει σημασία για την λειτουργία μιας κοινωνίας. Αντιθέτως, είναι η απάντηση. Ένα σύστημα δικαίου έχει καθοριστικό ρόλο να επιτελέσει στην διανομή του πλούτου αλλά και στην επίτευξη συμφωνίας, εκεί που τα μέρη δεν μπορούν να καταλήξουν μόνα τους σε συμφωνία. Ο Coase επίσης, αντιλήφθηκε ότι πολλές φορές παρουσιάζονται σοβαρά εμπόδια, «εξωτερικότητες», για

την τελεσφόρηση μιας συμφωνίας, ακόμη και όταν τα μέρη φθάνουν σε συμφωνία για το επωφελές για όλους, μοίρασμα του προϊόντος της, (συμφωνίας). Για αυτά τα εμπόδια εισήγαγε πρώτος, τον όρο «κόστος συναλλαγών» (transaction cost) το οποίο μπορεί να είναι χρηματικό ή μη, ένα κόστος που φυσικά κάποιος θα αναλάβει να πληρώσει. Όπως προαναφέρθηκε το κόστος αυτό μπορεί να αποτελέσει εμπόδιο ακόμη και αν το πληρώσουν αυτοί που απολαμβάνουν τα άμεσα κέρδη από την κοστοβόρα διαδικασία πόσο μάλλον όμως δημιουργεί θέματα, που χαλάνε την ισορροπία του εκάστοτε περιβάλλοντος και προκαλούν αντιδράσεις που σίγουρα απομακρύνουν την ευημερία από μια κοινωνία, όταν το κόστος αυτό επιβαρύνει άτομα που δεν μετέχουν στην διαδικασία ανάληψης του, είτε δεν αντιλαμβάνονται το όφελος από αυτό, είτε, εν τέλει, δεν αποκομίζουν πράγματι κάποιο όφελος. Το κόστος συναλλαγών συνίσταται από το κόστος των επιμέρους σταδίων για την επίτευξη μια συμφωνίας. Διακρίνουμε λοιπόν: 1. Το κόστος έρευνας (search cost) που περιλαμβάνει την συλλογή της απαραίτητης πληροφόρησης και ανεύρεση εναλλακτικών ευκαιριών. 2. Το κόστος διαπραγμάτευσης (negotiation cost), συνήθως για την τιμή, τους όρους της σύμβασης και την μετατροπή της συμφωνίας σε νομικό κείμενο. Το κόστος διαπραγμάτευσης αυξάνεται από τη στρατηγική συμπεριφορά των συναλλασσομένων (take it or leave it) ιδιαίτερα στις περιπτώσεις που το ένα μέρος βρίσκεται σε δυσμενή θέση. Επίσης ενέχει ο φόβος για καιροσκοπική συμπεριφορά (opportunistic behavior) η οποία παρουσιάζεται συνήθως στις συναλλαγές που εμπλέκουν πολλά μέρη, και ιδιαίτερα, όταν αφορούν σε μακροπρόθεσμες συμβατικές σχέσεις οι οποίες, επιπλέον, για την επιτυχία τους έκβαση απαιτούν συγκεκριμένη επένδυση η οποία, μελλοντικά μπορεί να μην αποδώσει τα αναμενόμενα, 3. Το κόστος εφαρμογής (enforcement cost) που έχει να κάνει με τα γραφειοκρατικά έξοδα εκτέλεσης της συμφωνίας και 4. Το κόστος επίβλεψης (monitoring cost) που αφορά τις διαδικασίες εκτέλεσης και διασφάλισης ότι θα τηρηθούν οι συμφωνηθέντες όροι.

Αυτό δεν είναι αντιφατικό με το θεώρημα του Coase που ισχύει ανυπερθέτως όταν το κόστος συναλλαγών είναι μικρότερο από το πλεόνασμα και ειδικότερα όταν εξασφαλίζονται οι εξής προϋποθέσεις:

* Τα άτομα έχουν ελευθερίας επιλογής

* Δεν υπάρχει κόστος συναλλαγών

* Όλα μετριοούνται σε νομισματικές μονάδες

Στην περίπτωση αυτή τα μέρη αν διαπραγματευτούν, θα καταλήξουν σε αποτελεσματική κατανομή των δικαιωμάτων, ανεξάρτητα από την αρχική κατανομή τους από το δίκαιο. Εν αντιθέσει με την περίπτωση που τα έξοδα συναλλαγής είναι υψηλά όπου η κατανομή των δικαιωμάτων θα εξαρτηθεί από την αρχική κατανομή τους από το δίκαιο.

Ο Coase θα προτείνει για την περίπτωση αυτή ότι η λύση θα δοθεί θεσμικά είτε με κρατική παρέμβαση για μείωση του κόστους συναλλαγών είτε από τα δικαστήρια τα οποία κατά την

διαμόρφωση της κρίσης τους θα πρέπει να λαμβάνουν σοβαρά υπόψη τις οικονομικές συνέπειες των αποφάσεών τους, σταθμίζοντας τα διαφορετικά συμφέροντα ώστε να προστατεύσουν εκείνο το οποίο αυξάνει την κοινωνική ευημερία.

Μετά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο η θεωρία της Ορθολογικής Επιλογής (Rational choice theory) αναδύομενη μέσα από τον χώρο των Κοινωνικών Επιστημών θα αποτελέσει το κυριότερο εργαλείο ανάλυσης της ανθρώπινης δραστηριότητας και για την Οικονομική Επιστήμη, με δεδομένο μάλιστα ότι το μοντέλο του Ορθολογικού Όντος παρουσιάζει άμεση σχέση με τη μεθοδολογία της και ταυτίζεται με το πρωταρχικό αξίωμά της αυτό της σχέσης κόστους-οφέλους. Μέσα από την μελέτη των Κοινωνικών Επιστημών με την συμπεριφορά του ανθρώπου στην κοινωνία αναδείχθηκε ότι ο άνθρωπος με την χρήση της ιδιότητας που τον ξεχωρίζει από τα υπόλοιπα όντα, της λογικής, προσπαθεί να ικανοποιήσει τις προσωπικές του ανάγκες και υπερνικώντας με κάθε τρόπο τα όποια εμπόδια να έχει όσο το δυνατό μεγαλύτερη επιτυχία στο στόχο του. Ο Gary Becker, Αμερικανός οικονομολόγος, πήρε το διδακτορικό του στα Οικονομικά από το Πανεπιστήμιο του Σικάγο το 1955 και δύο χρόνια αργότερα δημοσίευσε το βιβλίο του «Τα Οικονομικά των Διακρίσεων» με θέμα τις προκαταλήψεις έναντι των μειονοτήτων μέσα από το πρίσμα της οικονομίας. Ήταν αυτός κυρίως που μετέτρεψε τα οικονομικά από μια επιστήμη που μελετά τις οικονομικές αγορές σε μία επιστήμη που μελετά την ανθρώπινη συμπεριφορά μέσα από τα θεωρήματα και την μεθοδολογία της οικονομικής επιστήμης. Με αυτό τον τρόπο μελέτησε την «αγορά του γάμου», την «αγορά του εγκλήματος», την «πολιτική αγορά» επεκτείνοντας την μελέτη ενός ευρέως φάσματος της ανθρώπινης συμπεριφοράς και σε μακροοικονομικό επίπεδο. Θεωρείται ο ιδρυτής της σχολής της Ορθολογικής Επιλογής. Για το έργο του τιμήθηκε με το βραβείο Νόμπελ των Οικονομικών το 1992. Με το εργαλείο αυτό ανάλυσης, της Ορθολογικής Επιλογής, ασχολήθηκαν σημαίνοντες οικονομολόγοι όπως οι Milton Friedman, Richard Posner, James Coleman που συνδέονται και με την σχολή του Σικάγο.

Το μοντέλο της Ορθολογικής Επιλογής στην οικονομική συμπεριφορά μέσα σε ένα κόσμο που κατοικείται από Οικονομικά Όντα αποδείχθηκε πολύ χρήσιμο για την πρόοδο της Οικονομικής Επιστήμης και στην συμβολή της στην γενικότερη πρόοδο των ανθρώπινων κοινωνιών όμως, όπως φαίνεται, δεν μπορεί να τα εξηγήσει όλα. Μετά την αλματώδη ανάπτυξη της Οικονομικής Επιστήμης, την διατύπωση θεωριών, νόμων και αρχών που διέπουν την οικονομική ζωή, την πίστη στην δράση ενός Ορθολογικά σκεπτόμενου Όντος, εύλογα θα αναρωτιόταν κανείς γιατί το ποσοστό αποτυχίας στις αποφάσεις που αφορούν τον οικονομικό τομέα είναι τόσο μεγάλο, είτε πρόκειται για τον ατομικό, τον οικογενειακό, τον επαγγελματικό χώρο δράσης αλλά και τον κρατικό και τον διεθνή οικονομικό χώρο δράσης επίσης. Οι κακές επιλογές σε όλους τους παραπάνω τομείς, από τις απλούστερες καθημερινές αποφάσεις μέχρι

αυτές που επιβαρύνουν κατά πολύ την οικονομική θέση και οδηγούν σε κακή κατάσταση και δυσπραγία, όπως π.χ. επενδύσεις στο χρηματιστήριο, ενυπόθηκα δάνεια, δάνεια με συναλλαγματικό κόστος, συνταξιοδοτική αποταμίευση, είναι συχνό φαινόμενο στις ανθρώπινες κοινωνίες. Επανειλημμένως δε έχουμε ζήσει σοβαρές οικονομικές κρίσεις σε κρατικό ή και σε διεθνές επίπεδο π.χ. μετά από φούσκες στην αγορά ακινήτων ή πτώση στις τιμές των μετοχών που οδηγούν σε χρηματοπιστωτικό κραχ. Αναμφισβήτητα η ανάπτυξη της Οικονομικής Επιστήμης επέδρασε στην ανάπτυξη των κοινωνιών και στην βελτίωση της ανθρώπινης καθημερινότητας όμως σίγουρα δεν πέτυχε τον στόχο της ευημερίας.

7.4 Συμπεριφορικά Οικονομικά

Ακόμη και κατά την διάρκεια της κλασικής περιόδου, η ψυχολογία θεωρείτο ένα τομέας που δεν μπορούσε να αγνοηθεί σε σχέση με την οικονομική ανθρώπινη δράση. Ο πατέρας της σύγχρονης οικονομικής σκέψης ο Adam Smith, πριν γράψει το μείζον έργο του *The Wealth of Nations* (Ο πλούτος των εθνών), έγραψε ένα βιβλίο «Η Θεωρία των ηθικών συναισθημάτων», με αντικείμενο τα ανθρώπινα «πάθη» όπου εξέταζε την ατομική συμπεριφορά μέσα από τα διδάγματα της ψυχολογίας, όπως και ο Jeremy Bentham ασχολήθηκε με το ψυχολογικό υπόβαθρο της έννοιας της ωφελιμότητας, κάτι που φαίνεται να αγνοούσαν και σε κάθε περίπτωση δεν ελάμβαναν υπόψη οικονομικά εγχειρίδια που αντιμετώπιζαν τα Οικονομικά Όντα σαν ασυγκίνητους βελτιστοποιητές. Η τρωτότητα της άποψης που υποστήριζε ότι η αξία της Οικονομικής Επιστήμης βασίζεται στην ανάδειξή της ως φυσικής επιστήμης αναδείχθηκε έντονη από τις διαστάσεις του φαινομένου των παραδόξων αποφάσεων που ξεπερνούσαν το μικροοικονομικό επίπεδο δράσεως και έφθαναν να επηρεάζουν τα μακροοικονομικά μεγέθη. Σημαντικοί νεοκλασικοί οικονομολόγοι όπως ο Francis Edgeworth, Vilfredo Pareto, Irving Fischer, John Maynard Keynes συμπεριέλαβαν και ψυχολογικές εξηγήσεις στις θεωρίες που ανέπτυξαν θεωρώντας ότι η Οικονομική Επιστήμη ως κοινωνική επιστήμη πρέπει στο πεδίο της να περιλάβει και να εξετάσει τα φαινόμενα που την αφορούν μέσα από τα συμπεράσματα και τις θεωρίες της κοινωνιολογίας και της ψυχολογίας.

Ο Herbert Simon, Αμερικανός οικονομολόγος, πολιτικός επιστήμονας, κοινωνιολόγος ψυχολόγος και θεωρητικός της τεχνητής νοημοσύνης ερευνητής σε διάφορους τομείς όπως η γνωστική ψυχολογία, η γνωσιακή επιστήμη, η πληροφορική, η δημόσια διοίκηση και η φιλοσοφία της επιστήμης και ιδιαίτερα ασχολούμενος με τον χώρο της βιομηχανικής οργάνωσης επινόησε τους όρους της περιορισμένης ορθολογικότητας (bounded rationality) και της ικανοποιησιμότητας (satisficing). Για την πρωτοποριακή του έρευνα στη διαδικασία λήψης αποφάσεων μέσα στους οικονομικούς οργανισμούς το 1978 τιμήθηκε με το Βραβείο Νόμπελ

Οικονομικών Επιστημών. Σύμφωνα με τον Simon οι νοητικές διαδικασίες μέσω των οποίων καταλήγουμε σε ορθολογικές ανθρώπινες αποφάσεις, διέρχονται μέσα από τρία στάδια :

Τον προσδιορισμό και την παράθεση όλων των εναλλακτικών προτάσεων

Τον προσδιορισμό όλων των συνεπειών αυτών των προτάσεων και

Τη σύγκριση της αποτελεσματικότητας των συνεπειών των αυτών των προτάσεων

Όμως στην πραγματική ζωή είναι απίθανο ένα φυσικό πρόσωπο ή ένας οργανισμός να μπορεί να γνωρίζει όλες τις εναλλακτικές προτάσεις ή όλες τις δυνατές συνέπειες αυτών των προτάσεων. Η πλήρης ορθολογικότητα στη διαδικασία λήψης αποφάσεων είναι ανέφικτη διότι οι δυνατότητες των Ανθρωπίνων Όντων υφίστανται πολλούς περιορισμούς εσωτερικούς και εξωτερικούς είτε από τη φύση είτε από τις κοινωνίες. Αρχικά, είναι ο περιορισμός του χρόνου, έχουμε ορισμένα χρόνια να ζήσουμε και 24 ώρες για την κάθε ημέρα μέσα στην οποία πρέπει να ολοκληρώσουμε κάποιες εργασίες. Έπειτα υπάρχουν οι γνωστικοί περιορισμοί δεδομένου ότι από τη φύση του ο άνθρωπος δεν μπορεί να γνωρίζει τα πάντα, και δεν έχει την ικανότητα να επεξεργάζεται γρήγορα μεγάλο πλήθος πληροφοριών ώστε να μπορεί να επιλέξει άμεσα το βέλτιστο. Επιπλέον το σώμα μας, έχει συγκεκριμένες ικανότητες, δεν μπορούμε να πετάξουμε, ούτε να ζήσουμε κάτω από το νερό, βλέπουμε μόνο στο φως και συγκεκριμένα χρώματα, ακούμε σε ορισμένες συχνότητες. Τυχαίες αλλαγές στην φυσική μας κατάσταση, π.χ. ένα κάποιο ατύχημα μπορεί να περιορίσει τις ικανότητες ενός ανθρώπου. Άλλωστε ο καθένας από εμάς διακρίνεται στη φυσιολογία του από ιδιαίτερα σωματικά και βιολογικά χαρακτηριστικά π.χ. η έκκριση των ορμονών σε κάποιον που παρουσιάζει προβλήματα στον θυροειδή αδένα επηρεάζει την λειτουργία άλλων οργάνων και προκαλεί ιδιαίτερες ψυχολογικές διαθέσεις που συνακόλουθα επηρεάζουν τον τρόπο λειτουργίας του εγκεφάλου μας και τις αντιδράσεις μας. Πέρα από αυτούς τους περιορισμούς υπάρχουν και οι κοινωνικοί περιορισμοί όπως είναι ο εισοδηματικός περιορισμός, ο θεσμικός καθώς και οι γενικά αποδεκτοί κανόνες κοινωνικής συμπεριφοράς. Σημαντικότετοι είναι και οι προσωπικοί, εσωτερικοί, (ψυχολογικοί, ηθικοί ιδεολογικοί κ.α.) περιορισμοί. Τέλος περιορισμοί στις επιλογές μας θέτουν, η αβεβαιότητα (uncertainty) διότι οι αποφάσεις αφορούν το μέλλον για το οποίο δεν έχουμε καμία πληροφόρηση και δεν μπορούμε να κάνουμε καμία πρόβλεψη και ο κίνδυνος (risk), για τον οποίο συνήθως, έχουμε αρκετή πληροφόρηση, μπορούμε να κάνουμε υπολογισμούς και προβλέψεις σχετικά με το εάν η απόφαση θα μας οδηγήσει σε επιτυχή έκβαση ή και να πάρουμε μέτρα. Η λήψη των μέτρων αυτών καθώς και το ποσοστό της επέλευσης του κινδύνου βαραίνουν πάντα στην συγκεκριμένη απόφαση, ανεβάζοντας το κόστος της.

Ο Herbert Simon αναλογιζόμενος τι θα μπορούσε να κάνει κάποιος κάτω από τους περιορισμούς για να επιτύχει το καλύτερο αποτέλεσμα γράφει: «Οι άνθρωποι παλεύοντας για ορθολογικότητα και περιορισμένοι μέσα στα όρια των γνώσεών τους, έχουν αναπτύξει μερικές τακτικές που ξεπερνούν μερικές, αυτές τις δυσκολίες. Αυτές οι τακτικές συνοψίζονται στην

υπόθεση ότι μπορούμε να απομονώσουμε από τον υπόλοιπο κόσμο ένα κλειστό σύστημα που περιλαμβάνει έναν περιορισμένο αριθμό μεταβλητών και ένα περιορισμένο φάσμα συνεπειών». Συνεπώς το άτομο ή ένας οργανισμός παίρνει την καλύτερη δυνατή απόφαση μέσα στα πλαίσια των περιορισμών επιλέγοντας αυτήν την λύση, που μεταξύ άλλων, εξυπηρετεί καλύτερα τις ανάγκες του (satisficing). Σημαντικό είναι να αναφέρουμε ότι κατά τον Simon η ορθότητα των διοικητικών αποφάσεων αξιολογείται από δύο κριτήρια που χρησιμοποιούνται ακόμη και σήμερα τόσο στον ιδιωτικό όσο και στον δημόσιο τομέα ως κριτήρια αξιολόγησης:

Την επίτευξη των επιδιωκόμενων αποτελεσμάτων και

Την ευκολία και τη δαπάνη με τα οποία επιτυγχάνονται τα αποτελέσματα αυτά.

Τα γνωστά δηλαδή σήμερα ως οικονομικότητα αποτελεσματικότητα και αποδοτικότητα.

Κατά την δεκαετία του 1960 η γνωστική ψυχολογία, κλάδος της ψυχολογίας που ερευνά την ανθρώπινη νόηση, αποκάλυψε περισσότερες πλευρές της λειτουργίας του εγκεφάλου. Συγκεκριμένα αποκάλυψε πως μέσω γνωστικών διεργασιών όπως η αντίληψη, η μάθηση, η προσοχή, η μνήμη, η σκέψη, ο εγκέφαλος επεξεργάζεται τις πληροφορίες που δέχεται από το περιβάλλον. Ψυχολόγοι αυτού του τομέα όπως ο Ward Edwards, Amos Trevisky και Daniel Kahneman ασχολήθηκαν με την σύγκριση των οικονομικών μοντέλων της ορθολογικής συμπεριφοράς με τα μοντέλα της δικιάς τους επιστήμης για τις γνωστικές διαδικασίες λήψης αποφάσεων. Σαν συνέπεια τα τελευταία χρόνια αναπτύχθηκε ο διεπιστημονικός κλάδος των Συμπεριφορικών Οικονομικών που εισήγαγε μια ανθρωποκεντρική προσέγγιση στην μελέτη των οικονομικών φαινομένων συνδυάζοντας τις θεωρίες της Οικονομικής Επιστήμης με τα ευρήματα της Επιστήμης της Ψυχολογίας. Το έτος 2002 απετέλεσε κομβικό σημείο για την Επιστήμη των Συμπεριφορικών Οικονομικών με την απονομή του βραβείου Νόμπελ των Οικονομικών στον Daniel Kahneman ο οποίος με το βιβλίο του Thinking fast and slow (Σκέψη γρήγορη και αργή) εξηγεί την λειτουργία του ανθρώπινου νου με την «θεωρία του διπλού συστήματος». Σύμφωνα με αυτή όταν πρόκειται ο άνθρωπος να πάρει μια απόφαση υπάρχουν δύο συστήματα που κατευθύνουν τον τρόπο σκέψης του, συγκεκριμένα : Το Σύστημα 1, το διαισθητικό, λειτουργεί αυτόματα και γρήγορα από το ον που δρα και με ελάχιστη ή μηδενική προσπάθεια ελέγχου από μέρους του, δηλαδή υποσυνείδητα, επηρεαζόμενο από συναισθήματα, προκαταλήψεις και προηγούμενες εμπειρίες. Οι άνθρωποι αυτό χρησιμοποιούν συνήθως στις αποφάσεις της καθημερινής τους ζωής και έτσι αποφασίζουν γρήγορα χωρίς να καταναλώσουν ιδιαίτερη προσοχή και ενέργεια για υπολογισμούς. Το Σύστημα 2, ενεργοποιείται όταν βρισκόμαστε ενώπιον μιας διαδικασίας επεξεργασίας πολύπλοκων πληροφοριών για επίτευξη επιλογής που απαιτεί προσπάθεια, προσοχή και συγκέντρωση. Χρειάζεται ενέργεια και χρόνο και οδηγεί σε ορθολογικές επιλογές. Συχνά όμως το Σύστημα 1 παρεμβάλλει ευρετικές μεθόδους, που τον οδηγούν σε γνωστικές πλάνες και λανθασμένες επιλογές. Οι ευρετικές μέθοδοι (heuristics) είναι ένας όρος που εισήγαγε η γνωστική ψυχολογία για την μελέτη της

συμπεριφοράς και αναφέρεται στους απλούς και αυθόρμητους νοητικούς κανόνες στους οποίους κυρίως και πρωτίστως καταφεύγουμε για να πάρουμε μια απόφαση ή να λύσουμε ένα πρόβλημα. Ο Kahneman εξηγεί ότι ο άνθρωπος είναι εφοδιασμένος με απίστευτες δυνατότητες αλλά ελαττώματα και στρεβλώσεις στην σκέψη του και η επίδραση των διαισθητικών εντυπώσεών διαμορφώνουν την συμπεριφορά και τις αποφάσεις τους.

Οι θεωρητικοί των Συμπεριφορικών Οικονομικών και κυρίως οι Daniel Kahneman, Amos Tversky και Richard Thaler, κάτοχοι και οι τρεις βραβείων Νόμπελ θα μας μιλήσουν για φαινόμενα στην ανθρώπινη συμπεριφορά που επιδρούν στην διαδικασία της λήψης αποφάσεως και τελικής επιλογής, παρεκκλίνοντας από αυτή που θα θεωρείτο απόλυτα ορθολογική. Μέσα από μελέτες της ανθρώπινης συμπεριφοράς και έρευνες κατέληξαν σε ένα πλήθος από διαπιστώσεις για πανομοιότυπα κίνητρα σε σχέση με το τι επηρεάζει τις επιλογές και τις αντιδράσεις τους όταν καλούνται να πάρουν μία απόφαση. Σε μια συνοπτική καταγραφή θα αναφέρουμε τα σημαντικότερα: Οι άνθρωποι απεχθάνονται τον κίνδυνο και όταν επιλέγουν προτιμούν το λιγότερο ζημιογόνο από το μεγαλύτερο κέρδος (loss aversion), οι αποφάσεις του επηρεάζονται από τον τρόπο που παρουσιάζονται τα αρνητικά ή τα θετικά ποσοστά μιας πιθανότητας (framing effect). Αξιολογούν υψηλότερα ένα αγαθό όταν τους ανήκει σε σχέση με αυτό που είναι διατεθειμένοι να πληρώσουν για το ίδιο αγαθό αν επρόκειτο να το αγοράσουν από κάποιον άλλο (endowment effect). Επηρεαζόμενοι αυθαίρετα από ένα σημείο αναφοράς υπολογίζουν λανθασμένα τις πιθανότητες, τη συχνότητα ή την ποσότητα ως προς την επέλευση ενός γεγονότος ή φαινομένου (anchoring effect). Επίσης πολύ συχνά οι άνθρωποι βασιζόμενοι στις προσωπικές τους εμπειρίες ή σε πρόσφατα προσωπικά συμβάντα δεν αντιλαμβάνονται αντικειμενικά τις πιθανότητες έκβασης μιας κατάστασης που αντιμετωπίζουν. Επιπλέον οι άνθρωποι συνηθίζουν να υποτιμούν αυτό που πριν είχαν αξιολογήσει και είχαν θέσει σαν στόχο όταν δεν τον πετυχαίνουν (cognitive dissonance). Άλλο φαινόμενο είναι η συμπεριφορά του κοπαδιού (herd behavior or path-dependency) όπου παρατηρείται ότι όταν ο άνθρωπος βρεθεί σε ομάδες ακολουθεί την συμπεριφορά των πολλών είτε χωρίς προηγούμενη προσωπική σκέψη είτε αλλάζοντας, προσαρμοζόμενος στην συλλογική συμπεριφορά. Φαινόμενα επίσης κοινά και συχνά στην συμπεριφορά των ανθρώπων είναι και τα εξής: Κάποιος που έχει πετύχει στο παρελθόν πιστεύει ότι έχει μεγάλες πιθανότητες να επιτύχει και στην επόμενη κίνησή του (Hot Hand fallacy) ή κάποιος αποδίδει την επιτυχία στον εαυτό του ενώ την αποτυχία στους άλλους (self-serving bias) ή αφού έχει επέλθει το αποτέλεσμα κάποιας υπόθεσης πιστεύει ότι είχε προβλέψει τα αποτελέσματα ενώ στην πραγματικότητα δεν συνέβαινε αυτό.

7.5 Η εξελικτική ψυχολογία

Η εξελικτική ψυχολογία, μια επιστήμη που προέκυψε από το συνδυασμό της εξελικτικής βιολογίας και της γνωστικής ψυχολογίας, προσπαθεί στα πλαίσια των ερευνών της να διαφωτίσει περισσότερο την λειτουργία του εγκεφάλου ως προϊόντος της εξέλιξης. Μέσω των μεθόδων και των θεωριών αυτού του επιστημονικού κλάδου επιχειρείται να μελετηθεί και να κατανοηθεί η ορθολογικότητα η οποία ως μηχανισμός της ανθρώπινης νόησης στηρίζεται σε εγκεφαλικές δομές οι οποίες διαμορφώθηκαν κατά την πορεία εκατομμυρίων ετών της ανθρώπινης διαδρομής. Η επιστήμη αυτή μας δείχνει ότι η ορθολογικότητά του ανθρώπινου είδους, μορφοποιείται εξελικτικά από τους περιορισμούς που έχει να αντιμετωπίσει στο εκάστοτε περιβάλλον και στον εκάστοτε χρόνο ώστε επιλέγοντας το λιγότερο κόστος και το μεγαλύτερο όφελος να φθάσει στο σήμερα, αναπτύσσοντας παράλληλα ιδιαίτερες δυνατότητες μάθησης και δημιουργικότητας. Η πορεία της εξέλιξης του ανθρώπινου είδους αποδεικνύει ότι οι μηχανισμοί επιλογής που χρησιμοποιεί δεν τον βοηθούν μόνο να επιβιώσει αλλά να βελτιώνει και το επίπεδο της καθημερινότητάς του.

Ο Δαρβίνος, στην θεωρία του, της Εξέλιξης θα συμπεριλάβει και την εξελικτική πορεία των συναισθημάτων και θα μιλήσει πρώτος για την χρησιμότητά τους στην επιβίωση του ανθρώπινου είδους τόσο μέσω της προφύλαξης από κινδύνους όσο και μέσω της διευκόλυνσης της επικοινωνίας.

Η εξελικτική προσέγγιση μας βοηθάει να κατανοήσουμε την λειτουργία και την διαμόρφωση της ορθολογικότητας μέσα από τις διεργασίες εκατομμυρίων ετών με την επίδραση των προβλημάτων και των συνθηκών τις οποίες έπρεπε να ξεπεράσει το ανθρώπινο είδος για να φθάσει στο σημερινό σύγχρονο άνθρωπο. Κατανοούμε έτσι ότι πολλά κατάλοιπα των διαφόρων μηχανισμών επιβίωσης παραμένουν ακόμη ισχυρά και μπορεί να επηρεάζουν ως ένα βαθμό τον εγκέφαλό μας κατά την διαδικασία λήψης μιας απόφασης.

7.6 Τα Νευροοικονομικά

Τα τελευταία είκοσι περίπου χρόνια από την συνάντηση της οικονομικής επιστήμης με τις νευροεπιστήμες, που ασχολούνται με την λειτουργία του εγκεφάλου, προέκυψε ένας νέος κλάδος αυτός των νευροοικονομικών στον οποίο συνεργάζονται νευροεπιστήμονες, ψυχολόγοι

και οικονομολόγοι με στόχο να δημιουργήσουν βιολογικά μοντέλα λειτουργίας του εγκεφάλου κατά τη λήψη αποφάσεων όπου εμπλέκονται οικονομικές επιλογές. Οι νευροεπιστήμονες με τη χρήση του Αξονικού Τομογράφου παρατηρούν ποιες ομάδες νευρώνων ενεργοποιούνται στις διάφορες νοητικές διεργασίες και πως συνδέονται μεταξύ τους. Επίσης μια πολύ σημαντική ανακάλυψη για τα νευροοικονομικά είναι ο ρόλος της ντοπαμίνης, μια χημικής ουσίας που παράγεται από ειδικά νευρικά κύτταρα και χρησιμεύει στην μετάδοση των πληροφοριών. Η ουσία αυτή εμπλέκεται σε ένα σύστημα ανταμοιβής που αναπτύσσει ο εγκέφαλος ενισχύοντας θετικά κάποιες δραστηριότητες με την παραγωγή ευχάριστων αισθημάτων. Σαν αποτέλεσμα το άτομο τείνει να προτιμά και να επαναλαμβάνει αυτές τις δραστηριότητες. Σημαντικές έρευνες έχουν παρουσιάσει πρόσφατα μια ισχυρή εμπειρική υπόθεση που σχετίζεται με την θεωρία της Ορθολογικής Επιλογής, σύμφωνα με την οποία η επιλογή πραγματοποιείται μέσω της σύνδεσης δύο ξεχωριστών και εξειδικευμένων νευρικών οδών. Αρχικά ένας μηχανισμός αξιολόγησης που διαθέτει το άτομο μέσω της μάθησης και της εμπειρίας δίνει την υποκειμενική αξία στην κάθε εναλλακτική από τις επιλογές του ατόμου. Αυτός ο μηχανισμός ξεκινάει από το μέσο εγκεφαλο όπου βρίσκεται το ντοπαμινεργικό σύστημα ανταμοιβής και καταλήγει στον προμετωπιαίο φλοιό που εδράζεται η ανώτερη σκέψη. Στην συνέχεια ένας δεύτερος μηχανισμός που εδράζεται στο βρεγματικό φλοιό λαμβάνει τα δεδομένα και οδηγεί το άτομο στην επιλογή και καταλήγοντας στον κινητικό φλοιό κατευθύνει τις δραστηριότητες του ατόμου με σκοπό να κάνει πράξη την επιλογή του. Μετά τα παραπάνω οι ασχολούμενοι με τα νευροοικονομικά καταλήγουν σε μια συνάρτηση ενός δικτύου νευρώνων με την θεωρία της προσδοκώμενης χρησιμότητας των επιλογών, διατείνόμενοι ότι ο υπολογισμός κόστους-οφέλους και η ταξινόμηση των επιλογών ανήκει σε μία καθορισμένη φυσική λειτουργία του εγκεφάλου.

7.7 Τα Συναισθήματα

Θυμός, φόβος, ευτυχία, θλίψη, ζήλια, απληστία, ανασφάλεια, σιγουριά, ντροπή, αηδία, έκπληξη, έκσταση, χαρά, ευφορία, αγάπη, αισιοδοξία, συμπόνια, απόρριψη, μοναξιά και ένα πλήθος άλλες καταστάσεις που βιώνονται υποκειμενικά από τα όντα, μέσα από ένα συνδυασμό νοητικών καταστάσεων, ψυχοσωματικών εκφράσεων και βιολογικών αντιδράσεων, αποτελούν τα συναισθήματα. Η διατύπωση ενός ακριβούς ορισμού είναι δύσκολος, περίπλοκος και αποτελεί από την αρχαιότητα έως σήμερα αντικείμενο επιστημονικών αναζητήσεων και ερευνών διαφόρων επιστημονικών ειδικοτήτων και όχι μόνο των φιλοσόφων και των ψυχολόγων μεταξύ των οποίων επίσης η θεώρηση και αντιμετώπιση των συναισθημάτων ποικίλλει.

Κατά το μεγαλύτερο μέρος της ιστορίας του ανθρώπινου πολιτισμού τα συναισθήματα αντιμετωπιζόνταν ως αντιθετικοί παράγοντες της λογικής που μπορεί να θολώσουν την κρίση ακόμη και του καλά πληροφορημένου και κατόχου γνώσεων ατόμου και να τον οδηγήσουν σε λάθος αποφάσεις και ενέργειες. Οι αρχαίοι Έλληνες εξίσωναν τα συναισθήματα με τα πάθη και μίλησαν για το φαινόμενο της ακρασίας που περιγράφει την κατάσταση της αδυναμίας της θέλησης, όταν δηλαδή, κάποιος ενώ γνωρίζει ότι μια λύση Α εξυπηρετεί καλύτερα τον σκοπό του επιλέγει την λύση Β, υπακούοντας στα συναισθήματα-πάθη του. Ο Πλάτωνας θεωρούσε ότι οι άνθρωποι αφήνονται να κυριαρχούνται από τα συναισθήματα και την προσδοκία ηδονών παραγκωνίζοντας την λογική. Για να περιγράψει τις ιδέες του χρησιμοποιεί την περίφημη αλληγορία ενός άρματος δεμένου με δύο άλογα, τη Λογική και τα Συναισθήματα, τα οποία το τραβούν προς διαφορετικές κατευθύνσεις και ο ηνίοχος, η Ανθρώπινη Ψυχή, προσπαθεί να κρατήσει το άρμα στην ορθή κατεύθυνση. Ο Σωκράτης όμως, δάσκαλος του Πλάτωνα υποστήριζε ότι δεν υπάρχει ακρασία και ότι επιλέγει κάποιος το Β αντί το Α, του ορθού λόγου, γιατί το Β είναι αυτό που πραγματικά θέλει. Κατά τον Σωκράτη αποκλείεται να θεωρούσες πιο ευχάριστο το Α και να επέλεξες το Β. Ο Ξενοφών, επίσης μαθητής του Σωκράτη διατυπώνει μια άποψη που βρίσκεται ανάμεσα στους δυο παραπάνω φιλοσόφους. ναι μεν εμείς επιλέγουμε σύμφωνα με τον ορθό λόγο αλλά πολλές φορές η κρίση μας μπερδεύεται από τα πάθη μας. Ο Αριστοτέλης μελετώντας εμπειρικά το φαινόμενο της ακρασίας θα παρατηρήσει ότι υπάρχουν δύο είδη ανθρώπων οι εγκρατείς, που επιλέγουν ακολουθώντας τον ορθό λόγο χωρίς να επηρεάζονται από τα πάθη τους και οι ακρατείς που καταλήγουν σε επιλογές επηρεαζόμενοι από τα πάθη τους. Διέκρινε δε τους ακρατείς στους ασθενείς, αυτούς δηλαδή που ενώ γνωρίζουν το σωστό έχοντας ασθενική θέληση δρουν επηρεαζόμενοι από τα πάθη τους και στους προπετείς, οι οποίοι ενεργούν παρορμητικά όντας έρμια των παθών τους χωρίς καν να δώσουν χρόνο στον εαυτό τους να σκεφθεί ποιο είναι το ορθό.

Οι Έλληνες των κλασικών χρόνων, 4^{ου} και 5^{ου} αιώνα π.χ., μέσα από τον τραγικό λόγο που έφθασε σε εμάς και αναγνωρίζεται παγκόσμια η ισχύς και η διαχρονικότητα του, προβάλλουν την σύλληψη του ανθρώπου ως όντος στο οποίο συνυπάρχουν αξεχώριστα η λογική και το συναίσθημα.. Χαρακτηριστική για την εικόνα της φύσης του ανθρώπου στην φιλοσοφία των κλασικών χρόνων, είναι η αναπαράσταση της χειραψίας του Διονύσου, θεού των ενστίκτων, της έκστασης των συναισθημάτων, του πάθους για την μουσική και τον χορό, με τον Απόλλωνα, θεό του ορθού λόγου, της φωτεινής σκέψης, της αρμονίας, των ιδεωδών, σε ένα ερυθρόμορφο αμφορέα των αρχών του 4^{ου} αιώνα π.χ. που βρίσκεται στην Αγία Πετρούπολη, στο μουσείο Ερμιτάζ, από την οποία συνάγεται ότι τα συναισθήματα και τα πάθη συνυπάρχουν ισότιμα με την λογική και πρέπει να είναι συμφιλιωμένα για μια επιτυχημένη ζωή.

Σε κάθε περίπτωση οι έρευνες έχουν καταδείξει ότι η συναισθηματική κατάσταση του ατόμου την στιγμή της λήψης μιας απόφασης παίζει σημαντικό ρόλο και ότι όταν τα άτομα βρίσκονται σε θετική συναισθηματική κατάσταση λαμβάνουν ευκολότερα αποφάσεις με μεγαλύτερο ρίσκο σε αντιθεση με άτομα σε ουδέτερη ή αρνητική συναισθηματική κατάσταση.

7.8 Οικολογική Ορθολογικότητα

Η προσέγγιση αυτή παρουσιάζει ένα άλλο μοντέλο διαδικασίας μέσω της οποίας οι άνθρωποι καταλήγουν στο καλύτερο γι' αυτούς αποτέλεσμα, λαμβάνοντας υπόψη τον στόχο που έχουν κάθε φορά, τα μέσα που διαθέτουν και τα δεδομένα του εκάστοτε περιβάλλοντος. Η συμπεριφορά μας και η διαδικασία λήψης αποφάσεων προσαρμόζεται κάθε φορά ανάλογα με το περιβάλλον είτε σαν μηχανισμός αυτόματος και υποσυνείδητος που έχει ενταχθεί μέσα μας εξελικτικά, είτε σαν ικανότητα που αποκτήθηκε μέσω της μάθησης και της εμπειρίας είτε χρησιμοποιώντας και τα δύο. Παραστατικότητα είναι η μεταφορά του Simon για να περιγράψει την «περιορισμένη» ανθρώπινη ορθολογικότητα, η εικόνα ενός ψαλιδιού του οποίου η μια λεπίδα είναι το ανθρώπινο μυαλό με τις υπολογιστικές του δυσκολίες και η άλλη λεπίδα είναι η δομή του περιβάλλοντος. Ο Gerd Gigerenzer, Γερμανός πολυβραβευμένος ψυχολόγος ο οποίος έχει διατελέσει καθηγητής της ψυχολογίας σε Πανεπιστήμια της Γερμανίας και της Αμερικής και Διευθυντής ερευνητικών κέντρων υποστηρίζει ότι για να αντιληφθούμε πως οι άνθρωποι καταλήγουν στις διάφορες λύσεις, θα πρέπει να μελετάμε και να αναλύουμε τη δομή των ευρετικών που έχουν διαμορφώσει σαν «προσαρμοστική εργαλειοθήκη» στον νού τους, τη δομή του περιβάλλοντος και τη μεταξύ τους σχέση.

7.9 Οι πανταχού παρούσες παράμετροι

Εκτός όμως από όσα προαναφέραμε ως συντελεστές στην διαμόρφωση της ανθρώπινης σκέψης υπάρχουν και κάποιοι άλλοι παράγοντες που είναι πάντα παρόντες και επηρεάζοντας καταλυτικά τις αποφάσεις των ανθρώπων τις κάνουν να παρουσιάζονται ως ανορθολογικές και τις οποίες παραθέτουμε κατωτέρω.

7.9.1 Ο χρόνος

Ο Gary Becker, Αμερικανός οικονομολόγος, στην διάλεξή του, όταν του απονεμήθηκε το Νόμπελ το 1992, που είχε τίτλο «Ο οικονομικός τρόπος να βλέπουμε τη ζωή» αναφέρθηκε στο σημαντικό παράγοντα του χρόνου λέγοντας ότι ενώ η παραγωγικότητα έχει προσφέρει αφθονία

σε πολλούς τομείς, ο μόνος πόρος που ποτέ δεν θα έχουμε περισσότερο είναι ο χρόνος. Εξάλλου, μέσα από πολλά πειράματα και έρευνες έχει διαπιστωθεί, ότι όταν βρισκόμαστε μπροστά στο δίλημμα να διαλέξουμε μεταξύ ενός μικρότερου κέρδους που μας προσφέρεται άμεσα από ένα μεγαλύτερο που θα το λάβουμε στο απώτερο μέλλον επιλέγουμε το κοντινότερο. Δρούμε «μυωπικά» προτιμώντας το παρόν από το μέλλον. Αυτό προφανώς οφείλεται στη συνειδητοποίηση της θνητότητάς μας αλλά και στην αίσθηση της αβεβαιότητας και του κινδύνου που αυξάνεται ταυτόχρονα με την αύξηση του χρονικού διαστήματος επελεύσεως των αποτελεσμάτων μιας απόφασης.

7.9.2 Η πληροφόρηση

Οι συναλλαγές των ανθρώπων σε κάθε τομέα των δραστηριοτήτων τους χαρακτηρίζονται από την άνιση σχέση των μερών ως προς την πληροφόρηση και το ίδιο ισχύει και στις οικονομικές συναλλαγές. Η πληροφόρηση που λαμβάνει το κάθε μέρος μπορεί να περιλαμβάνει εντελώς άλλα στοιχεία ή να διαφέρει ως προς την ποσότητα ή και την ποιότητα. Ο δανειζόμενος π.χ. γνωρίζει τις δυνατότητες και την θέλησή του για να αποπληρώσει το δάνειο που ζητά να του χορηγηθεί ενώ αυτός που δανείζει έχει λιγότερες πληροφορίες. Ένας επενδυτής δεν είναι σε θέση να έχει τέλεια γνώση ως προς την ποιότητα του χαρτοφυλακίου μιας τράπεζας. Αυτή η έλλειψη γνώσης κάνει επιφυλακτικούς όσους θέλουν να προβούν σε μια οικονομική συναλλαγή και δημιουργεί δυσλειτουργίες και ανισορροπίες στην οικονομική ζωή και των ατόμων και των κρατών.

Η ασύμμετρη πληροφόρηση όπως ορίζεται στην οικονομική επιστήμη η κατάσταση αυτή εμπεριέχει δύο απειλές, τον «ηθικό κίνδυνο» και την «δυσμενή επιλογή». Ως «ηθικός κίνδυνος» ορίζεται εκείνος ο κίνδυνος που η επέλευση ή το μέγεθός του εξαρτάται από την συμπεριφορά και τον χαρακτήρα των αντισυμβαλλομένων π.χ. ο εργαζόμενος θα υπερβάλλει για τις γνώσεις και την εμπειρία του, ο δανειολήπτης θα ισχυριστεί ότι βρίσκεται σε μια καλύτερη οικονομική κατάσταση από αυτή που έχει, η τράπεζα θα προβάλλει μια άριστη ποιότητα του χαρτοφυλακίου της. Σαν συνέπεια ο εργαζόμενος δεν αποδίδει τα αναμενόμενα στην εκτέλεση της εργασίας του, ο δανειολήπτης δεν ανταποκρίνεται σωστά στις υποχρεώσεις του, η τράπεζα έχει και υψηλού ρίσκου στοιχεία στο χαρτοφυλάκιό της που οδηγούν σε μικρότερες αποδόσεις. Στις περιπτώσεις αυτές επέρχονται τα αποτελέσματα της «δυσμενούς επιλογής». Υπό την απειλή της «δυσμενούς επιλογής» αυξάνεται το κόστος της διαδικασίας, ο εργοδότης π.χ. πληρώνει μια εταιρεία αξιολόγησης ανθρώπινου δυναμικού για να του βρει τον κατάλληλο εργαζόμενο, ή προτιμά να πληρώσει λιγότερα προσελκύοντας έτσι μέτριους

εργαζόμενους ενώ οι ικανοί μεταναστεύουν σε κράτη με περισσότερο αξιοκρατικό σύστημα. Η επιχειρηματική δραστηριότητα δεν ευνοείται γιατί κάποιος εξαιτίας των αμφιβολιών για τα αληθή στοιχεία ενός χαρτοφυλακίου προτιμά να αποταμιεύσει τα χρήματά του από το να τα επενδύσει. Το άρθρο του George Arthur Akerlof, Αμερικανού οικονομολόγου, ο οποίος τιμήθηκε με το Νόμπελ Οικονομικών 2001 από κοινού με τον Joseph Stiglitz και Michael Spence, που δημοσιεύθηκε το 1970 στην Επιθεώρηση Quarterly Journal of Economics με τίτλο The Market of Lemons: Quality Uncertainty and the Market Mechanism (Η αγορά των λεμονιών: Αβέβαιη Ποιότητα και ο Μηχανισμός της Αγοράς) είναι αποκαλυπτικό των σοβαρών προβλημάτων της ασύμμετρης πληροφόρησης στις συναλλαγές και της απότοκου «δυσμενούς επιλογής». Χρησιμοποίησε ως παράδειγμα την αγορά των μεταχειρισμένων αυτοκινήτων και την ορολογία των πωλητών τους, οι οποίοι ονομάζουν «λεμόνια» (lemons) τα προβληματικά αυτοκίνητα ενώ ονομάζουν «ροδάκινα» (peaches) όσα είναι σε καλή κατάσταση για να δείξει της κατάσταση ασύμμετρης πληροφόρησης διότι ενώ οι πωλητές γνωρίζουν πολύ καλά την ποιότητα των αυτοκινήτων οι αγοραστές δεν είναι σε θέση να έχουν αυτή την γνώση προκαταβολικά. Δεν μπορούν δηλαδή να ξεχωρίσουν τα «λεμόνια» από τα «ροδάκινα» και έτσι είναι διατεθειμένοι να πληρώσουν μόνο μια μέση τιμή. Σε αυτή την περίπτωση οι πωλητές έχουν κέρδος αν στην μέση αυτή τιμή πουλήσουν τα χειρότερης ποιότητας αυτοκίνητα εφόσον και τα καλύτερης ποιότητας αυτοκίνητα να προσφέρουν πάλι την μέση τιμή μπορούν να πετύχουν. Έτσι όμως η τιμή των αυτοκινήτων συνεχώς μειώνεται και η ποιότητα αντίστοιχα συνεχώς χειροτερεύει με αποτέλεσμα την κατάρρευση της αγοράς.

Επιπλέον σε συνθήκες ασύμμετρης πληροφόρησης, υπάρχει πιθανότητα η μια πλευρά να μην τηρήσει τελικώς τα συμφωνηθέντα με αποτέλεσμα να διακυβευθεί η οικονομική κατάσταση της άλλης πλευράς. Ένα κλασικό παράδειγμα στην προκειμένη περίπτωση είναι αυτό που για πρώτη φορά ανέφερε ο Arrow το 1963 σχετικά με μία ασφάλεια υγείας. Κάποιος απευθύνεται σε ένα ασφαλιστικό φορέα, παρουσιάζει την αληθινή κατάσταση της υγείας του και συνάπτει μια ασφάλεια υγείας. Στη συνέχεια όμως αλλάζει συμπεριφορά και παύει να μεριμνά τόσο για την υγεία του, αυξάνει την κατανάλωση αλκόολ κ.λ.π.

Υπό συνθήκες ασύμμετρης πληροφόρησης αν τα μέρη δεν οδηγηθούν στην μη ανάληψη μιας δραστηριότητας, η προσπάθεια για κάλυψη του ρίσκου θα τείνει στην αύξηση του κόστους και εν τέλει σε απώλεια ευημερίας.

7.9.3 Η αδυναμία υπολογισμού

Αλληπάλληλες μελέτες και επιστημονικά πειράματα έχουν αποδείξει ότι ο ανθρώπινος εγκέφαλος δεν είναι φτιαγμένος από την φύση του ώστε να εκτελεί αυθόρμητα και άμεσα μαθηματικούς υπολογισμούς αλλά αντιδρά την στιγμή που συμβαίνει κάτι, ανακαλώντας στον παρόν διάφορες συμπεριφορές που έχει στην άμεση διάθεσή του από την εμπειρία του, από όσα μέχρι τότε έχει συναντήσει ή έχει αντιμετωπίσει στο παρελθόν.

7.9.4 Τα κίνητρα

Ο N. Gregory Mankiw, καθηγητής Οικονομικής στο Πανεπιστήμιο του Harvard, στο βιβλίο του Αρχές της Οικονομικής μέσα σε αυτές εντάσσει και την αρχή ότι οι άνθρωποι ανταποκρίνονται σε κίνητρα. Συγκεκριμένα αναφέρει ότι επειδή οι άνθρωποι λαμβάνουν αποφάσεις συγκρίνοντας στοιχεία κόστους και οφέλους, η συμπεριφορά τους μπορεί να μεταβληθεί όταν τα στοιχεία αυτά μεταβληθούν. Όταν π.χ. η τιμή του μήλου αυξηθεί οι άνθρωποι θα αποφασίσουν να φάνε περισσότερα ροδάκινα και λιγότερα μήλα. Ταυτόχρονα οι καλλιεργητές μήλων θα αποφασίσουν να απασχολήσουν περισσότερους εργάτες και να μαζέψουν περισσότερα μήλα, επειδή το κέρδος από την πώληση των μήλων είναι υψηλότερη. Άρα ο ρόλος των κινήτρων είναι κεντρικός στον καθορισμό της συμπεριφοράς και γι' αυτό είναι σημαντικός και γι' αυτούς που σχεδιάζουν την οικονομική πολιτική μια χώρας. Η επιλογή τους επιβάλλει όμως μεγάλη προσοχή και έρευνα γιατί μπορεί να αποτελέσουν αιτίες όχι μόνο άμεσων αποτελεσμάτων αλλά και έμμεσων. Ένα τέτοιο παράδειγμα έδωσε σε ένα άρθρο του ο οικονομολόγος Sam Peltzman όπου καταδεικνύει ότι νόμοι για την ασφάλεια των αυτοκινήτων μπορεί να είχαν σαν αποτέλεσμα λιγότερους θανάτους ανά ατύχημα αλλά τα ατυχήματα γενικά αυξήθηκαν όπως συνέβη με την επιβολή των ζωνών ασφαλείας γεγονός που είχε σαν αποτέλεσμα οι οδηγοί αισθανόμενοι ασφάλεια με την ζώνη να γίνουν πιο χαλαροί στην επίδειξη προσοχής ή να αναπτύσσουν μεγαλύτερες ταχύτητες.

Ο George Arthur Akerlof στην διάλεξη που έδωσε στην American Economic Association στις 6 Ιανουαρίου 2007 με τίτλο The Missing Motivation in Macroeconomics εξέπληξε τους οικονομολόγους εισάγοντας την ιδέα της επανεξέτασης της θεωρίας της Μακροοικονομίας μέσα από την θεωρία των προτύπων. Αυτή βασίζεται στην ενδοσκόπηση της συμπεριφοράς των οικονομικών μονάδων και ιδιαίτερα μέσα από κανόνες και πρότυπα που επηρεάζουν την συμπεριφορά τους ενεργώντας ως κίνητρα γι' αυτήν. Πρότυπα θρησκευτικά, επαγγελματικά ή κοινωνικά διαμορφώνουν στο μυαλό μας πίστεις και προκαταλήψεις στις οποίες θεωρούμε ότι θα πρέπει να ανταποκρίνεται η συμπεριφορά η δική μας ή των άλλων. Στην ομιλία του αυτή ο Akerlof υποστήριξε ότι οι αντικειμενικότητες ή ουδετερότητες σε μακροοικονομικό επίπεδο, οι οποίες αρνούνται την πιθανότητα ότι οι άνθρωποι μπορεί να επηρεάζονται από τις απόψεις τους

σχετικά με το πώς οι ίδιοι ή οι άλλοι θα έπρεπε να συμπεριφέρονται στην αληθινή ζωή, συστηματικά παραβιάζονται. Έτσι μια Μακροοικονομία που θα αντανάκλα την πραγματικότητα θα πρέπει να βασίζεται στην εμπειρία και στην παρατήρηση των ανθρώπινων συμπεριφορών και από τι αυτή επηρεάζεται, ώστε με αυτό τον τρόπο οι αποφάσεις των ιθυνόντων να οδηγούν σε ένα περισσότερο επιτυχημένο αποτέλεσμα.

7.9.5 Η άγνοια

Τόσο ο Σωκράτης, που υποστήριζε ότι οι άνθρωποι δρουν ανορθολογικά συνειδητά, επιλέγοντας αυτό που θεωρούν πιο ευχάριστο γι' αυτούς όσο και ο Αριστοτέλης, ο οποίος θεωρούσε ότι η ανορθολογική συμπεριφορά οφείλεται σε ασθένεια της βούλησης, παραδέχονται εν τέλει, ότι αυτή η «επιλογή» για τον ένα και «ασθένεια» για τον άλλον οφείλεται στην άγνοιά τους. Η ανορθολογικότητα, συνεπώς οφείλεται στην έλλειψη γνώσης που θα οδηγούσε τα ανθρώπινα όντα ώστε να φθάσουν στην κατάλληλη επιλογή. Η έννοια της γνώσης περιλαμβάνει μέσα της πολλές άλλες έννοιες όπως μάθηση, εμπειρία, αυτογνωσία, εξάσκηση των ικανοτήτων και ιδιαίτερα της κριτικής σκέψης, συγκέντρωση πληροφορήσης. Υποστηρίζοντας ότι οι περισσότερες αποφάσεις που παίρνει στην ζωή ένας άνθρωπος είναι κατά βάση «οικονομικές» μια πολύ σοβαρή και σημαντική μορφή άγνοιας είναι ο «οικονομικός αναφαλβητισμός». Ο «οικονομικός αναφαλβητισμός» αποτελεί παγκόσμιο φαινόμενο ακόμη και στις ημέρες μας. Σαν συνέπια οδηγούμαστε σε λάθος κρίσεις και λάθος επιλογές τόσο σε προσωπικό όσο και σε συλλογικό επίπεδο, σε αυτό μάλιστα το τελευταίο να είναι σοβαρότερης μορφής τα αποτελέσματά του διότι με τις επιλογές μας αυτές περιορίζουμε και τις μελλοντικές επιλογές τόσο του συνόλου όσο και τις δικές μας. Αγνοώντας την σημασία της οικονομίας σε όλους τους τομείς της ζωής τους οι πολίτες εγκαταλείπουν τους εαυτούς τους αλλά και με την επιλογή τους ως ψηφοφόροι, το σύνολο της κοινωνίας, στα χέρια αδίστακτων πολιτικών δημαγωγών και άπληστων κερδοσκόπων. Ψίθυροι, κουτσομπολιά, μυθικά γεγονότα και κατευθυνόμενη οικονομική πληροφόρηση βρίσκουν πρόσφορο το πεδίο των οικονομικά αναλφάβητων πολιτών.

Ο Bryan Caplan Αμερικανός οικονομολόγος και πολιτικός στοχαστής ακολουθώντας τις θεωρήσεις των, Mancur Olson, Αμερικανού οικονομολόγου και κοινωνιολόγου και Anthony Downs Αμερικανού οικονομολόγου επίσης, ειδικού στην δημόσια πολιτική και στην δημόσια διοίκηση, οι οποίοι είχαν αναπτύξει την θεωρία της ορθολογικής άγνοιας του πολίτη και την επιρροή της ιδεολογίας στις αποφάσεις του, έγραψε ένα βιβλίο με τίτλο «Ο Μύθος του Ορθολογικού Ψηφοφόρου» όπου αναλύοντας την συμπεριφορά του πολίτη όταν καλείται να ψηφίσει περιγράφει αυτήν την σοβαρή μορφή άγνοιας. Μέσα σε αυτό το βιβλίο αποδεικνύει ότι

επειδή το κόστος αναζήτησης πληροφοριών εκτιμάται από τον ψηφοφόρο ως δυσανάλογα υψηλό σε σχέση με το όφελος που αναμένει να αποκομίσει, προτιμά να υποκαθιστά τον κόπο της σκέψης και της κρίσης με ιδεολογικά κριτήρια. Γεγονός που τον οδηγεί σε τραγικά λάθη για τον ίδιο αλλά και για το σύνολο. Κύρια θέση του συγγραφέα είναι ότι η πλειοψηφία των ψηφοφόρων διακατέχεται από προκαταλήψεις λόγω του οικονομικού αναλφαριθμητισμού τα αποτελέσματα όμως της επιλογής του που βασίζεται σε αυτές, τα πληρώνουν όλοι. Οι κυριότερες προκαταλήψεις στις ημέρες είναι: α) Η προκατάληψη κατά της ανοικτής ανταγωνιστικής αγοράς. Μη γνωρίζοντας τη λειτουργία της δεν μπορούν να δεχθούν ότι μέσα σε αυτήν δημιουργείται πλούτος για όλους και ωφέλεια για τον καταναλωτή. β) Η προκατάληψη κατά των ξένων, είτε αυτή έχει την μορφή του διεθνούς ελεύθερου εμπορίου, θεωρώντας τα εγχώρια προϊόντα ως ποιοτικότερα και κατά των ξένων επενδύσεων αντιμετωπίζοντάς αυτές αρνητικά και με καχυποψία, είτε αυτή έχει την μορφή της εισροής μεταναστών, θεωρώντας ότι προκαλούν αύξηση της ανεργίας στον εγχώριο πληθυσμό. γ) Η προκατάληψη κατά της παραγωγικότητας. Ο μέσος πολίτης πιστεύει ότι ο εκσυγχρονισμός μέσω των τεχνολογικών επιτευγμάτων που επιφέρουν αύξηση της παραγωγικότητας προκαλεί αύξηση της ανεργίας και αυτό βλάπτει την οικονομία. δ) Η προκατάληψη υπέρ του παρελθόντος. Ο μέσος πολίτης πιστεύει ότι κάθε χρόνο η οικονομική κατάσταση χειροτερεύει και ότι στο παρελθόν οι άνθρωποι ζούσαν ευτυχέστερα και δεν αναγνωρίζει ότι το βιοτικό επίπεδο ανέρχεται.

Μετά την ανωτέρω παρουσίαση των παραγόντων, εσωτερικών και εξωτερικών, οι οποίοι έχουν αποτελέσει αντικείμενο έρευνας διαφόρων επιστημών και επηρεάζουν την διεργασία στην λήψη των ανθρώπινων αποφάσεων συνάγεται ότι αυτοί εμφανίζονται με συστηματικό και προβλέψιμο τρόπο. Ο καθηγητής Συμπεριφορικών Οικονομικών Dan Ariely, στο βιβλίο του «Προβλέψιμα παράλογοι» ισχυρίζεται ότι, οι ίδιες ανθρωπολογικές αποφάσεις και συμπεριφορές επαναλαμβάνονται σε τέτοιο σημείο που γνωρίζοντάς τις μπορούμε να προβλέψουμε τις μελλοντικές συμπεριφορές των ανθρώπων, με μεγαλύτερη επιτυχία.

Κεφάλαιο 8^ο

Ο Δημόσιος δανεισμός ως δημοσιονομικό εργαλείο

Ο Δημόσιος Δανεισμός αποτελεί ένα φαινόμενο σύνθετο δημοσιονομικό, οικονομικό, πολιτικό, κοινωνικό και νομικό και μια συνήθη πρακτική και για τα σύγχρονα κράτη όχι μόνο τα λιγότερο αναπτυγμένα αλλά και αυτά που θεωρούνται ότι ανήκουν στις ισχυρότερες οικονομίες παγκόσμια όπως η Γερμανία και η Αμερική. Με το όρο Δημόσια Δάνεια νοούνται τα δάνεια που συνάπτει το κράτος με την στενή έννοια του όρου και των οποίων τα έσοδα και τα έξοδα περιλαμβάνονται στον κρατικό προϋπολογισμό. Ο όρος «Δημόσιο Δάνειο» είναι σχετικά νέος όρος στις ευρωπαϊκές δημοσιονομικές επιστήμες και οφείλεται στον Γάλλο δημοσιολόγο Gaston Jeze. Κατά το παρελθόν ο όρος που χρησιμοποιείτο ήταν «Δημόσιο χρέος» ή «Δημόσια Πίστις».

Ο δανεισμός είναι ένας πολύτιμος πόρος-εργαλείο για μια επιτυχή δημοσιονομική πολιτική. Το κράτος χρησιμοποιεί τον δανεισμό: α) λόγω ανεπάρκειας των τρεχόντων εσόδων. Τα έσοδα αυτά κυρίως προέρχονται από την φορολογία. Το κράτος πολλές φορές δεν επιθυμεί να προβεί σε αύξηση της φορολογίας είτε γιατί με αυτό τον τρόπο θα επηρεαστεί αρνητικά η οικονομική κατάσταση είτε για να μη προκληθούν δυσαρέσκειες στους πολίτες και κατά συνέπεια θα υπάρξει πολιτικό κόστος, β) για την χρηματοδότηση δημοσίων επενδύσεων για κατασκευή μεγάλων έργων που έχουν μακροχρόνια χρήση και ωφέλεια για την κοινωνία, για το λόγο αυτό μπορούμε να πούμε είναι ορθό το κόστος της αποπληρωμής των δανείων αυτών να επιμερίζεται και στις μελλοντικές γενιές διότι λαμβάνουν και το όφελος, γ) όταν υπάρχει ανάγκη για σταθεροποίηση της οικονομίας στην περίπτωση που η ζήτηση διαφέρει από την παραγωγή και προκαλείται είτε ανεργία είτε πληθωρισμός. Όταν η παραγωγή βρίσκεται κάτω από το επίπεδο της πλήρους απασχόλησης το κράτος δανείζεται τα αδιάθετα αποθέματα των ιδιωτών και τα χρησιμοποιεί για την αύξηση της ζήτησης και έτσι την αύξηση της παραγωγής και συνεπώς την μείωση της ανεργίας. Όταν αντίθετα υπάρχει πληθωρισμός, δηλαδή η ζήτηση υπερβαίνει το επίπεδο παραγωγής με πλήρη απασχόληση τότε το κράτος παρεμβαίνει και δανειζόμενο περιορίζει την ρευστότητα ώστε να μειωθεί η ζήτηση. Σε αυτή την περίπτωση το κράτος χρησιμοποιεί το δάνειο για αποπληρωμή του δημόσιου χρέους και δ) για να διοχετεύσει τις αποταμιεύσεις σε τομείς που επιθυμεί την ανάπτυξή τους. Επαναδανείζει δηλαδή τα χρήματα, με χαμηλότερο συνήθως επιτόκιο, σε κλάδους που θεωρεί ότι πρέπει να ενισχυθούν και δεν θα μπορούσαν να δανειστούν με τις διαδικασίες της ελεύθερης αγοράς.

Τα Δημόσια Δάνεια έχουν εκούσιο και συμβατικό χαρακτήρα γιατί στις διαδικασίες τους το κράτος δεν ασκεί imperium και δεν μειώνει το ιδιωτικό κεφάλαιο όπως συμβαίνει με την φορολογία. Η κατοχύρωση των δικαιωμάτων των δανειστών δεν εξαρτάται από την ύπαρξη των νομικών μέσων προστασίας, παρά την λεπτομερή αναγραφή τέτοιων μέσων στις υπογραφόμενες συμβάσεις, αλλά από την δημοσιονομική ικανότητα και θέληση του κράτους να ανταποκριθεί στις δανειακές του υποχρεώσεις. Αυτή η δημοσιονομική πραγματικότητα εξηγεί και την παντελή έλλειψη νομολογίας των εθνικών αλλά και των διεθνών δικαστηρίων, σχετικά με την επίλυση διαφορών μεταξύ Δημοσίου και των δανειστών του. Και αυτό γιατί σε όλες σχεδόν τις περιπτώσεις αθέτησης των συμβατικών υποχρεώσεων του έναντι των δανειστών του οι σχετικές διαφορές επιλύονται εξώδικα, είτε μονομερώς από τους δανειστές, είτε συμβατικά έπειτα από διαπραγματεύσεις, βάσει των οποίων διακανονίζονται παλαιότερα δάνεια μετατρέπόμενα σε νεότερα με μεταγενέστερη ημερομηνία λήξης⁴⁰.

Πρόβλημα δημιουργείται όταν ο δημόσιος δανεισμός χρησιμοποιείται για απόκτηση καταναλωτικών αγαθών και κάλυψη τρεχόντων εξόδων και όχι για επενδύσεις και δημιουργία παραγωγικού κεφαλαίου που θα αποδώσουν το κόστος του δανείου και κέρδος.^{41 42}

⁴⁰ Βασίλειος Κοντόλαμος, Δημόσιος Δανεισμός και Διαχείριση Χρέους μια νέα αρμοδιότητα του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους, Σεμιναριακή διάλεξη, 1999

⁴¹ Θ.Γεωργακόπουλος Εισαγωγή στη Δημόσια Οικονομική, Εκδόσεις Μπένου 1997

⁴² Γ.Δράκος Εισαγωγή στη Δημόσια Οικονομική, Εκδόσεις Σταμούλη,1998

Κεφάλαιο 9^ο

Τα πρόσωπα που διαμόρφωσαν τα γεγονότα του Αγώνα

9.1 Εισαγωγή

Έχοντας τώρα γνωρίσει σημαντικές οικονομικές θεωρίες και αναλύσεις των συμπεριφορών των ανθρώπων μέσω της Οικονομικής Επιστήμης η γνωριμία με τις προσωπικότητες ή τις ομάδες συμφερόντων που έπαιξαν τους σημαντικότερους ρόλους στην εξέλιξη των γεγονότων που μας απασχολούν, θα μας δώσει τη δυνατότητα να αντιληφθούμε καλύτερα την υπόθεση των δύο πρώτων δανείων της χώρας μας, να αιτιολογήσουμε τις εξελίξεις που έλαβε η χρήση τους αλλά και όλη η πορεία της Επανάστασης και της αναγέννησης του νέου ελληνικού κράτους. Κοιτώντας τις προσωπικότητες και τις ενέργειες αυτών των προσώπων μέσα από το πρίσμα των οικονομικών επιστημών και των θεωριών τους, θα αντιληφθούμε καλύτερα τις καταστάσεις όπως διαμορφώθηκαν τότε και θα καταλάβουμε γιατί η παρέμβαση των τρίτων χωρών ήταν καίρια αλλά και απαραίτητη για την δημιουργία του νέου ελληνικού κράτους. Κατ' αρχήν θα μας δοθεί η δυνατότητα να δικαιολογήσουμε τις συμπεριφορές αυτών που δεν στάθηκαν στο ύψος των περιστάσεων και περαιτέρω να αναγνωρίσουμε συμπεριφορές που δεν φέρνουν το επιθυμητό αποτέλεσμα. Επιπλέον θα συνειδητοποιήσουμε ότι αντί να κατηγορούμε μονίμως για την όποια αρνητική κατάσταση στην χώρα μας, «τους κακούς ξένους» πρέπει να εξετάσουμε πρώτα τις δικές μας ευθύνες που προέρχονται από τον χειρισμό που κάνουμε εμείς οι ίδιοι στις υποθέσεις μας.

9.2 Η Φιλική Εταιρεία

Η ιδέα της Ελληνικής Επανάστασης θα πηγάζει μέσα στους κόλπους της Φιλικής Εταιρείας, μιας μυστικής οργάνωσης που ιδρύεται το 1814 στην Οδησό της Ρωσίας, και συμπίπτει χρονικά με την απομάκρυνση του Ναπολέοντα στο νησί Έλβα γεγονός που δημιουργεί απογοήτευση στους φιλελεύθερους της Ευρώπης. Οι ιδρυτές της είναι τρεις νέοι, μικροέμποροι με όχι και τόσο επιτυχημένη επαγγελματική κατάσταση αλλά με πατριωτικά αισθήματα και φιλελεύθερες ιδέες, ο Αθανάσιος Τσακάλωφ από τα Ιωάννινα, ο Νικόλαος Σκουφάς από το Κομπότι Άρτας και ο Εμμανουήλ Ξάνθος από την Πάτμο. Εμπνευσμένοι από τον Διαφωτισμό και την Γαλλική Επανάσταση έβαλαν στόχο τους την απελευθέρωση της «Πατρίδας» και την

σύσταση ενός κράτους σύμφωνα με τα πρότυπα που είχαν διαμορφωθεί στην Ευρώπη. Ενώς κράτους αστικού που θα έδινε νέες ευκαιρίες για ανάπτυξη οικονομική και κοινωνική. Εκείνοι, εγκατεστημένοι στην ήδη οικονομικά ανθηρή Οδησό, στην οποία το ελληνικό στοιχείο πληθυσμιακά και πνευματικά έχει τον πρώτο λόγο, ανήκουν όχι στην ανώτερη τάξη αλλά ούτε και στην κατώτερη. Διαθέτουν μόρφωση και γνώσεις για το εμπόριο και τις επιχειρήσεις αλλά και για τις πολιτικές και κοινωνικές ευρωπαϊκές εξελίξεις.

Με την ίδρυση της Φιλικής Εταιρείας ξεκινούν τον αγώνα της ενημέρωσης των συμπατριωτών τους για όλα όσα συμβαίνουν στον κόσμο προσπαθώντας να τους πείσουν ότι ήρθε η ώρα για ένα καλύτερο μέλλον της σκλαβωμένης πατρίδας τους. Στην αρχή τους αντιμετωπίζουν καχύποπτα, αλλά μέχρι το 1820 τα μέλη της ξεπερνούν τις 3.000 μεταξύ των οποίων και πρόκριτοι της Πελοποννήσου και των νησιών του Αιγαίου και οπλαρχηγοί. Ένα σημείο που έπαιξε σημαντικό ρόλο στην επιρροή που άσκησε η Φιλική Εταιρεία και στη συσπείρωση που πέτυχε ώστε να πεισθούν στον ελλαδικό χώρο να ξεκινήσουν την Επανάσταση ήταν η πεποίθηση που είχαν αφήσει να καλλιεργηθεί, ότι το εγχείρημα υποστηριζόταν από τη Ρωσία και τον Πατριάρχη. Έτσι και για να την αύξηση της εμπιστοσύνης στην ισχύ της οργάνωσης, οι ιδρυτές αυτής, που στην αρχή αποτελούσαν οι ίδιοι την Ανώτατη Αρχή, αναγνώρισαν ότι αυτή, απαιτείτο να πάρει την μορφή ενός συγκεκριμένου αρχηγού, τον οποίο θα αναγνώριζαν όλοι, θα αναφέρονταν σε αυτόν και ο οποίος θα προΐστατο του Αγώνα. Η «Άγνωστος Δύναμις» αυτή δύναμη όπως την ονόμαζαν κατά του κώδικες μιας μυστικής οργάνωσης που θα ανελάμβανε την ηγεσία στην αρχή προτάθηκε στον Καποδίστρια, Υπουργό των εξωτερικών του Τσάρου, όταν όμως αυτός αρνήθηκε, μη θέλοντας να δυσαρεστήσει τον Τσάρο ο οποίος καθόλου δεν ήταν πεπεισμένος για την ωφέλειά της Ρωσίας από το ξέσπασμα μιας ελληνικής επανάστασης, στράφηκαν στον Αλέξανδρο Υψηλάντη ο οποίος και δέχθηκε.

Το έργο της Φιλικής Εταιρείας υπήρξε καίριο ως προς την ψυχική προετοιμασία των Ελλήνων για την έναρξη της Επανάστασης προς την υλική προπαρασκευή όμως ήταν μικρό και ασήμαντο. Τόσο οι ίδιοι οι Φιλικοί όσο και οι Έλληνες στο εσωτερικό και στο εσωτερικό στους οποίους απευθύνθηκαν, γοητευμένοι από το όραμα της ανεξαρτησίας, κυριεύθηκαν από ένα παράλογο πατριωτικό ενθουσιασμό και δεν υπολόγισαν με ρεαλισμό τις απαιτήσεις του γιγάντιου αγώνα της απελευθέρωσης απέναντι στην Οθωμανική Αυτοκρατορία.

9.3 Οι Υψηλάντηδες

Οι οικογένεια των Υψηλάντηδων, παλιά, ισχυρή και εύπορη φαναριώτικη οικογένεια, με ρίζα στην αυτοκρατορική οικογένεια των Κομνηνών, διατηρούσε περισσότερο από κάθε άλλη, στενούς δεσμούς με την Ρωσία και αναγνωριζόταν ήδη μεταξύ των κύκλων που προωθούσαν την ιδέα της Επανάστασης, για πολύ χρήσιμες υπηρεσίες για την έναρξη της πραγματοποίησης του εθνικού ονείρου. Κληρονόμοι του προσωπικού ονείρου του πατέρα τους για την εθνική αποκατάσταση, οι αδελφοί Υψηλάντη ο Αλέξανδρος, ο Νικόλαος, ο Γεώργιος και ο Δημήτριος ήταν άνδρες που χαρακτηρίζονταν από τα ευγενή και υψηλά ιδεώδη της καταγωγής τους και της διαπαιδαγώγησής τους αλλά και ικανοί στρατιωτικοί τους οποίους πρωτίστως είχε ανάγκη η διεξαγωγή του αγώνα.

Ο Αλέξανδρος Υψηλάντης είχε διακριθεί για την επιτυχή στρατιωτική του πορεία στον ρωσικό στρατό, ιδιαίτερα στους πολέμους κατά του Ναπολέοντα, όπου στη μάχη της Δρέσδης, 21 ετών, έχασε το δεξί του χέρι. Μιλώντας στο Συνέδριο της Βιέννης, το 1814, όπου συμμετείχε σαν μέλος της αυτοκρατορικής συνοδείας του τσάρου, θέλησε να υποβάλλει στους Μεγάλους της εποχής την άποψη ότι η ελληνική υπόθεση αφορούσε ένα χριστιανικό λαό και γι' αυτό έπρεπε να αναχθεί σε θέμα που αφορούσε όλες τις Βασιλικές Αυλές της Ευρώπης. Διαθέτοντας μια προσωπικότητα αγαθή, ευγενική, ονειροπόλα, ευσυγκίνητη και ενθουσιώδη, ακούγοντας τον Ξάνθο να του εξιστορεί ότι οι Έλληνες ζουν μέσα σε αφόρητη τυραννία, εγκαταλελειμμένοι από αυτούς που είχαν τις ικανότητες να αναλάβουν την πολιτική ηγεσία μιας επανάστασης, αλλά προτιμούν να καταφεύγουν σε ξένους τόπους και να αφήνουν μόνους τους ομογενείς τους, δέχθηκε να αναλάβει ο ίδιος αυτόν τον ρόλο δηλώνοντας ότι δέχεται με προθυμία να διαθέσει και την περιουσία του και τον εαυτό του για τον αγώνα αυτό.

Ο Υψηλάντης όμως δεν διέθετε τις απαιτούμενες για ένα τέτοιο εγχείρημα γνώσεις στα ελληνικά και διεθνή πράγματα ούτε και είχε εμπειρία σε θέματα πολιτικής, ήταν ένθερμος πατριώτης και καλός στρατιωτικός. Διαπνεόμενος δε από τις ιδέες του Ρήγα Βελεστιλινή για μια παμβαλκανική ένωση και συνεργασία και πειθόμενος από τους στρατιωτικούς της Μολδοβλαχίας και τον Ι. Παπαρρηγόπουλο αποφάσισε ότι το κίνημα κατά των Τούρκων έπρεπε να ξεκινήσει και μάλιστα σύντομα, από τις Παραδουνάβιες Ηγεμονίες οι οποίες διοικούσαν από Φαναριώτες Ηγεμόνες και ο τουρκικός στρατός απαγορευόταν να σταθμεύσει εκεί. Χαρακτηριζόμενος από όσα αναφέραμε δεν ήταν σε θέση να εκτιμήσει σωστά ούτε τις παραινέσεις του Παπαφλέσσα που προσπαθούσε να τον πείσει ότι ορθότερο ήταν να κατέβει στην Πελοπόννησο και να κηρύξει εκεί την επανάσταση ούτε όμως και τις συμβουλές του Παναγιώτη Αναγνωστόπουλου.

Ο Παναγιώτης Αναγνωστόπουλος, Φιλικός, πραγματικός πατριώτης, οξύνους και άνδρας ψύχραιμος, διέθετε διορατικότητα και ευθυκρισία. Αυτός αφού είχε επισκεφθεί το Βουκουρέστι

για να εξακριβώσει πως ήταν η κατάσταση στις παραδουνάβιες ηγεμονίες και αν συνέφερε να αρχίσει από εκεί η επανάσταση, αντιλήφθηκε ότι η κατάσταση που είχε δημιουργηθεί στο Ιάσιο δεν ήταν ομαλή και δεν ενέπνεε εμπιστοσύνη για έναρξη του Αγώνα. Πράγματι με το άκουσμα για έναρξη επανάστασης, είχαν προστρέξει εκεί πολλοί άνθρωποι που ο ενθουσιασμός τους στηριζόταν είτε στην επιπολαιότητά τους είτε στον τυχοδιωκτισμό τους με σκοπό να επωφεληθούν από την κατάσταση. Υποσχόμενοι στον Ύψηλάντη, με τον οποίον ήρθαν σε απευθείας συνεννόηση, ότι μόλις έφθανε στον Μολδοβλαχία, αυτοί θα συγκροτούσαν στράτευμα και θα εύρισκαν και τους απαραίτητους χρηματικούς πόρους, τον έπεισαν να διορίσει κάποιους από αυτούς, χιλίαρχους δυσαρεστώντας τον Σάββα και τον Ολύμπιο που θεωρούσαν δικαίως ότι αυτοί ήταν οι μόνοι αρμόδιοι για να προτείνουν τον διορισμό αξιωματικών. Αυτοί προσέτρεξαν τότε στον Αναγνωστόπουλο ο οποίος αφού μελέτησε την κατάσταση κατέληξε σε ένα υπόμνημα προς τον Αρχηγό. Σε αυτό αναγνωριζόταν η ανάγκη να αναβληθεί η έναρξη της Επανάστασης μέχρι να υπάρξει σοβαρή προετοιμασία. Ο αρχηγός θα συνεννοείτο με τα πρόσωπα που είχαν αναλάβει δράση στην Πελοπόννησο, την Στερεά και τα νησιά και θα συνιστούσαν εφορίες για την δημιουργία πόρων για το ταμείο του Αγώνα και θα προδιέθετε τους ντόπιους πολιτικούς και τους οπλαρχηγούς των διαφόρων τόπων, ώστε μόλις έφθανε ο ίδιος στην Ελλάδα να μπορούσε να λειτουργήσει πολιτικός και στρατιωτικός οργανισμός. Η επιτυχία του αγώνα προϋπέθετε οργάνωση και τάξη που θα ακολουθούσαν όλοι συντονισμένα, από τον ίδιο τον αρχηγό.

Επίσης μετά την επιστροφή του από την Πίζα όπου είχε συναντήσει τον Αλέξανδρο Μαυροκορδάτο και τον μητροπολίτη Ουγγροβλαχίας Ιγνάτιο, ήταν πεπεισμένος ότι παρόλο που οι εκεί διαμένοντες είχαν προσωπικές φιλοδοξίες, το συμφέρον της πατρίδας ήταν να σχηματιστεί και να λειτουργεί πέριξ του Ύψηλάντη ένα πολιτικό συμβούλιο απαρτιζόμενο από τους δύο προαναφερόμενους και από άλλους φωτισμένους Έλληνες τον Εμμ. Καπετανάκη, τον Α. Χριστόπουλο, τον ιατρό Χρηστάρα, τον Ι. Ρίζο, και τον Γ. Λεβέντη. Ο Αναγνωστόπουλος αντιλήφθηκε, ότι οι ευρισκόμενοι στην Πίζα της Ιταλίας αν χρησιμοποιούσαν, αφενός με την μόρφωση και τις σχέσεις που διέθεταν με παράγοντες του ευρωπαϊκού χώρου θα προσέφεραν πολύτιμες υπηρεσίες στην επιτυχή έκβαση του στόχου της οργάνωσης του Αγώνα, αφετέρου θα ικανοποιούντο με αυτό τον τρόπο και οι προσωπικές τους φιλοδοξίες και θα εκτονωνόταν η δυσαρέσκειά τους από την ανάληψη της αρχηγίας από τον Ύψηλάντη. Όμως όσοι είχαν λάβει ήδη από τον Ύψηλάντη αξιώματα πληροφορήθηκαν τις ενέργειες του Αναγνωστόπουλου και μη θέλοντας να χάσουν τα προσωπικά συμφέροντά τους αποφάσισαν να συκοφαντήσουν τον Αναγνωστόπουλο στον Ύψηλάντη ο οποίος παρόλο που εν τέλει δεν πείστηκε από την συκοφαντία, περισσότερο ευαίσθητος παρά ορθολογικός επηρεάστηκε από αυτήν και από τα πατριωτικά αισθήματα με τα οποία είχε ανατραφεί.

Επηρεασμένος από τα ανωτέρω δεδομένα καθώς και εμπιστευόμενος τις όχι επίσημα διατυπωμένες υποσχέσεις για συνδρομή χριστιανών ηγεμόνων των Παραδουνάβιων περιοχών, στις 22 Φεβρουαρίου 1821 αποφάσισε να περάσει τον Προύθο και να εισέλθει στις στο Ιάσιο κηρύσσοντάς την επανάσταση. Στην απόφασή του αυτή συνετέλεσαν επίσης το ότι, μη έχοντας συναναστραφεί με άτομα όπως αυτά που συγκεντρώθηκαν για να αποτελέσουν το στράτευμα του, έδωσε πίστη στα λεγόμενά τους για την στρατιωτική ικανότητα τους και την οικονομική βοήθεια που θα εξασφάλιζαν, μη έχοντας επίσης πολιτική πείρα και εμπορούμενος από υπερβολική αισιοδοξία που τη βάσιζε στην εμπιστοσύνη του στην ενότητα της χριστιανικής πίστης, πίστεψε στην συνεργασία των ηγεμόνων των παραδουνάβιων ηγεμονιών, τα γεγονότα όμως διέψευσαν τις πεποιθήσεις του αυτές. Πέρα από αυτά ο Υψηλάντης παρασύρθηκε από την πεποίθησή του ότι αφού ως στρατιωτικός είχε διαπρέψει στο ρωσικό στράτευμα και μάλιστα στους ναπολεόντειους πολέμους το ίδιο θα συνέβαινε πάλι. Το εγχείρημα έλαβε τέλος μετά περίπου επτά μήνες στη μάχη του Δραγατσανίου. Ο Αλέξανδρος Υψηλάντης καθώς και τα αδέρφια του Νικόλαος και Γεώργιος που τους είχε συμπαραστάτες στον αγώνα του, συνελήφθησαν και φυλακίστηκαν στην Αυστρία.

Εντωμεταξύ ο Παπαφλέσσας τον Νοέμβριο του 1820 είχε φθάσει στην Ύδρα εφοδιασμένος με γράμματα από τον αρχηγό, με τα οποία οριζόταν πληρεξούσιός του για την προπαρασκευή του Αγώνα στην Πελοπόννησο, αντελήφθη άμεσα ότι δεν ήταν δυνατόν να γίνει ανεκτός από τους σπλαρχηγούς και τους προκρίτους κάποιος άλλος πλην από τον ίδιο τον «υψηλού ονόματος» αρχηγό και γι' αυτό έστειλε μια επιστολή στον Εμμ. Ξάνθο όπου τον εκλιπαρούσε για την επιτάχυνση της καθόδου του Αλεξάνδρου Υψηλάντη ή κάποιου άλλου όμοιού του. Η επιμονή αυτή του Παπαφλέσσα οφειλόταν στο ότι ερχόμενος στην Πελοπόννησο σχημάτισε την ακράδαντη πεποίθηση ότι οι μελλοντικές δυσχέρειες στον αγώνα, από τις διάφορες αντιζηλίες ήταν μοιραίες. Για το λόγο αυτό αρνήθηκε στον Θεόδωρο Κολοκοτρώνη το δικαίωμα να φέρει τον τίτλο του αρχιστράτηγου ακόμη και μόνο για την διοίκηση που αφορούσε το σώμα της επαρχίας της Καρύταινας. Την ίδια πεποίθηση είχε και ο Αναγνωστόπουλος ως προς την ανάγκη ορισμού έστω και εκπροσώπου του αρχηγού για την στήριξη του Αγώνα στην Πελοπόννησο και για τον επισημότερο χαρακτήρα αυτού. Μετά από συνεννοήσεις και την επιμονή του Αναγνωστόπουλου, ο Αλέξανδρος πείσθηκε να συγκατατεθεί ώστε να αναλάβει αυτό το ρόλο ο αδελφός του Δημήτριος Υψηλάντης. Για το ταξίδι του Δημητρίου αλλά και για το ποσόν που θα αποτελούσε το πρώτο ταμείο για την Ελλάδα, η μητέρα και οι αδελφές Υψηλάντη προσέφεραν για να εκποιηθούν, όσα από τα κοσμήματά τους είχαν απομείνει διότι μεγάλο μέρος από αυτά είχαν πωληθεί για τις ανάγκες της επαναστατικής επιχείρησης του Αλέξανδρου.

Ο Δημήτριος, όταν κλήθηκε να επιτελέσει αυτό το καθήκον, λόγω της λεπτής υγείας του που δεν επέτρεπε την σκληρή στρατιωτική ζωή αλλά και για να επιβλέπει την κτηματική περιουσία των Υψηλάντηδων στην Βεσσαραβία είχε παραιτηθεί πριν από μικρό χρονικό διάστημα από τον ρωσικό στρατό. Το φυσικό του παράστημα, δεν ήταν επιβλητικό. Ήταν μάλλον κοντός, ισχνός, με πρόσωπο αποστεωμένο, καχεκτικό, με μύτη μακριά και σουβλερή, επάνω από ένα λεπτότατο μουστάκι, με χείλη λιπόσαρκα και με ζωνρά μόνο μάτια κάτω από τα έντονα τόξα των φρυδιών του που έλαμπαν από την εσωτερική φλόγα. Ήταν μόλις εικοσιοκτώ ετών αλλά η καχεκτική του όψη και η μεγάλη φαλάκρα τον έκαναν να φαίνεται πολύ μεγαλύτερος.

Στις 8 Ιουνίου 1821 ο Δημήτριος έφθασε στο λιμάνι της Ύδρας φέρνοντας μαζί του ένα αριθμό λογχοφόρων όπλων που αγοράστηκαν από συνεισφορές ομογενών της Τεργέστης για ένα μικρό στρατιωτικό σώμα που σκόπευε να σχηματίσει και ένα μικρό τυπογραφείο με σκοπό την έκδοση εφημερίδας. Το ταμείο αγώνα του εκπροσώπου του Αρχηγού, συμπεριλαμβανομένων των συνεισφορών της Τεργέστης, αποτελείτο από τριακόσιες χιλιάδες γρόσια. Παρόλη την αισθητή και απογοητευτική διαφορά της εμφάνισής του, σε σύγκριση των νέων ανδρών της ελληνικής γενιάς, ο ερχομός του χαιρετίστηκε με εκρήξεις άκρατου ενθουσιασμού. Ο πριγκηπικός του τίτλος δεν ήταν χωρίς σημασία τόσο για τον επαναστατημένο λαό όσο και για του Τούρκους. Επιτέλους οι επαναστατημένοι Έλληνες είχαν τον άξιο εμπιστοσύνης αρχηγό που θα συνένωνε τους ίδιους, θα συγκροτούσε με όλη την απαιτούμενη τάξη τα στρατιωτικά σώματα αλλά και οι Τούρκοι δεν θα ισχυρίζονταν ότι οι επαναστατημένοι δεν είχαν αρχηγό, για να παραδώσουν σε αυτόν τα πολιορκούμενα από τους επαναστάτες, φρούρια. Η άφιξη του Δημητρίου προκάλεσε έκρηξη ενθουσιασμού και αποδόθηκε σε αυτήν ύψιστη σημασία από τους παράγοντες στην επαναστατημένη Ελλάδα. Αυτές οι εκδηλώσεις δυνάμωσαν περισσότερο και τα δικά του ζωνρά αισθήματα, την εν γενεί του αισιοδοξία και το αγωνιστικό του πνεύμα. Αμέσως, μόλις έφθασε απέστειλε έγγραφα προς τους αρχηγούς των στρατοπέδων και των πολιορκιών με οδηγίες και υποσχέσεις για τις αμοιβές και γενικά την ικανοποίηση που θα είχε ο καθένας όταν ο αγώνας θα έφθανε σε αίσιο τέλος.

Ο Υψηλάντης αμέσως φανέρωσε το δημοκρατικό του φρόνημα με το να συστήσει εφορίες στα νησιά. Οι εφορίες αποτελούσαν για τον Υψηλάντη την πρώτη ενέργεια για την γενική κρατική οργάνωση, ήταν οι διοικήσεις ή οι υποδιοικήσεις που θα εξαρτώντο από την κεντρική δομή που θα σχηματιζόταν πολύ γρήγορα, έτσι όπως άρμοζε σε κάθε σωστό κράτος. Χαρακτηριστικό της απλότητας και της δημοκρατικότητάς του ήταν το ότι υπέγραφε τα έγγραφα με την απλή και εγκάρδια έκφραση «Ο πατριώτης και αδελφός Δημήτριος Υψηλάντης» και δεν χρησιμοποιούσε ποτέ τον πριγκηπικό του τίτλο. Όταν δε ο Θέμελης και ο Μαζαράκης που είχαν ορισθεί για να δημιουργήσουν τη νέα τάξη πραγμάτων βρήκαν δυσκολίες και ζήτησαν από τον Υψηλάντη να τους ενισχύσει με στρατιωτική δύναμη για να εισπράξουν τους φόρους εκείνος μεταξύ άλλων

τους απάντησε ότι σε μια γενική μεταρρύθμιση είναι φυσικό να συναντά κανείς εμπόδια, αλλά δεν πρέπει να καταφεύγει, πρόχειρα σκεπτόμενος, σε «πυρ και μαχαίρα, μέσα τυραννικά» αλλά στον λόγο και στην πειθώ που είναι παντοδύναμα και στις πιο σκληρές περιπτώσεις διότι πίστευε ότι με την πραότητα οι άνθρωποι πείθονται και υπακούουν με την θέλησή τους και όχι εξαναγκαζόμενοι λόγω της αυστηρότητας. Τα προαναφερόμενα φανερώνουν τον αγαθό χαρακτήρα του και την συνήθειά του να επιτυγχάνει τους σκοπούς του με διαλλακτικότητα και όχι με την βία. Είναι σημαντικό να αναφέρουμε ότι οι πρόκριτοι των νήσων, ακόμη και ο αγέρωχος Λάζαρος Κουντουριώτης στην Ύδρα, δέχθηκαν πρόθυμα το σύστημα του Υψηλάντη με το οποίο επεδίωκε την οργάνωση ενιαίας διακυβερνήσεως της επαναστατημένης χώρας και τον αναγνώρισαν σαν γενικό αρχηγό του αγώνα.

Στη συνέχεια, στις 19 Ιουνίου 1821, ο Υψηλάντης φθάνει στο Άστρος όπου προσήλθαν για να τον υποδεχθούν οι επιφανέστεροι αρχηγοί της Πελοποννήσου, πολιτικοί και στρατιωτικοί. Εκεί όμως οι εύθικτοι πρόκριτοι - πολιτικοί άρχοντες θεώρησαν ότι ο Υψηλάντης υπήρξε θερμότερος προς του στρατιωτικούς εκ του λόγου ότι ενώ αυτούς τους χαιρέτησε καθιστός μόλις είδε τους στρατιωτικούς σηκώθηκε όρθιος για να τους αγκαλιάσει. Επίσης παρατήρησαν ότι και ο Αναγνωστόπουλος, σύμβουλος του Υψηλάντη συνομιλούσε ιδιαίτερος με τους στρατιωτικούς. Η οικειότητα αυτή εξηγείτο απλά διότι, για τον Υψηλάντη ο Αναγνωσταράς, και ο Παπαφλέσσας ήταν πρόσωπα που γνώριζε και επίσης ο Κολοκοτρώνης είχε από καιρό αλληλογραφία με τον αδελφό του Αλέξανδρο, όσο για τον Αναγνωστόπουλο γνώριζε και αυτός αρκετούς στρατιωτικούς προσωπικά από την Ρωσία και την Κωνσταντινούπολη. Οι πρόκριτοι όμως είδαν με καχυποψία αυτές τις απλές εκδηλώσεις και προτίμησαν να θεωρήσουν αυτές ως εκδήλωση προτίμησης. Βέβαια, μέσα σε αυτό υπολάνθανε η δυσάρεστη διάθεσή τους από την άφιξη του αρχηγού που σίγουρα θα μείωνε την δική τους επιρροή στην εξουσία, της οποίας μέχρι τώρα ήταν αυτοί διαχειριστές.

Ο Υψηλάντης μη έχοντας τόσο ο ίδιος όσο και αυτοί τους οποίους χρησιμοποίησε ως συμβούλους, πείρα περί των πολιτικών πραγμάτων δεν αντελήφθη αμέσως το ζήτημα που δημιουργούσε η άφιξή του σε μια ήδη διαμορφωμένη κατάσταση εξουσίας από τους προκρίτους της Πελοποννήσου. Για τον ίδιο όπως και για πολλούς άλλους η επανάσταση είχε πηγάζει και είχε οργανωθεί από την Φιλική Εταιρεία η οποία είχε ορίσει ως αρχηγό του Αγώνα, με πολιτική και στρατιωτική εξουσία, τον αδελφό του Αλέξανδρο Υψηλάντη του οποίου ως αντιπρόσωπος είχε έρθει και ως τέτοιον τον είχαν υποδεχθεί. Εκπορευόμενη έτσι η εξουσία του και έχοντας ως προσωπική εμπειρία την υπηρεσία του ως αξιωματικού ενός κράτους με οργάνωση και ιεραρχία σεβαστή, αισθανόταν την θέση του, ως αντιπροσώπου του γενικού αρχηγού, όχι μόνο ως καθήκον αλλά και ως δικαίωμα. Δεν φρόντισε εγκαίρως να μελετήσει το περιβάλλον και τις συνθήκες του τόπου που έφθασε για να διοικήσει. Οπωσδήποτε, είχε στο

μυαλό του το κοινό καλό και την ενότητα και προσπαθούσε γι' αυτά με εντιμότητα και ειλικρίνεια, όμως δεν κατάλαβε εγκαίρως την διαφορετικότητα και την ιδιομορφία του περιβάλλοντος που βρισκόταν. Δεν αντιλήφθηκε ότι ο κόσμος στον οποίο απευθυνόταν δεν μπορούσε να δει τα πράγματα όπως εκείνος τα έβλεπε. Προερχόμενος από ένα κράτος με αυστηρή δομή θεωρούσε δεδομένη την αναγνώριση στο πρόσωπό του και την υπακοή στις εντολές του. Δεν καταλάβαινε ότι η συμπεριφορά που απαιτούσε αφορούσε ανθρώπους που είχαν ζήσει χωρίς να βλέπουν πουθενά στοιχεία οργανωμένου κράτους. Ο Σουλτάνος βρισκόταν τόσο μακριά που γι' αυτούς ήταν σαν το βασιλιά του παραμυθιού. Αντίθετα, κάθε ημέρα είχε να κάνει με μικρούς τοπικούς τυράννους, τους Τούρκους Μπέηδες και τους Έλληνες Κοτζαμπάσηδες και για να επιβιώσει έπρεπε να μηχανευτεί διάφορα τεχνάσματα για να τους κοροϊδέψει για να κρατήσει κάτι και για τον εαυτό του ή να γίνει κλέφτης στα βουνά και να επιβιώνει μέσω των ληστειών και των αρπαγών.

9.4 Οι προεστοί

Οι προεστοί, ή προύχοντες ή κοτζαμπάσηδες, αποτελούσαν μια τάξη με πολιτική δύναμη, την οποία απέκτησαν επί τουρκοκρατίας. Οι Τούρκοι επειδή δεν διέθεταν τους κατάλληλους ανθρώπους αλλά δεν θα ήταν και δυνατό μέσα στην αχανή Οθωμανική Αυτοκρατορία να διαθέτουν ικανό αριθμό τέτοιων, προκειμένου να διατηρήσουν την τάξη και να συλλέγουν τους φόρους έδωσαν αυτά τα δικαιώματα στους τοπικούς άρχοντες. Οι περισσότεροι από αυτούς προερχόμενοι από πλούσιες οικογένειες, φρόντιζαν να γίνονται πλουσιότεροι μέσω του δικαιώματος που είχαν για την είσπραξη των φόρων. Ασκούσαν συχνά με σκληρό τρόπο την εξουσία τους αντιγράφοντας την συμπεριφορά και την ζωή των Τούρκων πασάδων γι' αυτό ο λαός δεν τους συμπαθούσε. Έβλεπαν στο πρόσωπό τους το πρόσωπο του Οθωμανού τυράννου, που πολλές φορές απουσίαζε σαν φυσική παρουσία. Οι προεστοί ενώ θα μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν αυτή την εξουσία για το καλό των συμπατριωτών τους, μόνη φροντίδα τους ήταν να μη χάσουν τα πλούτη και την εξουσία τους. Για το λόγο αυτό αρχικά δεν είδαν με καλό μάτι την προοπτική μιας επανάστασης όμως γρήγορα κατάλαβαν το αναπόδραστο της κατάστασης και φάνηκαν θετικοί με απώτερο σκοπό να γίνουν οι διάδοχοι των Τούρκων στην ηγεσία.

Στην αρχή της Επανάστασης οι κατά τόπους αρχές διατηρήθηκαν, με την πρόοδο όμως του Αγώνα αναδύθηκε επιτακτική η δημιουργία μιας ενιαίας πολιτικής αρχής και διοίκησης την οποία γι' αυτούς, επέβαλλε περισσότερο η οικονομική ανάγκη του Αγώνα. Η συνέχιση και η επιτυχία της Επανάστασης προϋπέθετε την ύπαρξη μιας αρχής που θα ήταν ικανή να βρει τους αναγκαίους πόρους και να διαχειρίζεται ένα κοινό ταμείο, για τον εξοπλισμό και την

συντήρηση των αγωνιστών που θα έδιναν μάχες μακριά από τα σπίτια τους αλλά και των κατοίκων των επαναστατημένων περιοχών. Οι προεστοί της Πελοποννήσου, αποφάσισαν, μετά από συνεννοήσεις, να συγκεντρωθούν στην Μονή των Καλτεζών, όπου συμμετέχοντες ήταν οι προεστοί που δεν βρίσκονταν εκείνο τον καιρό, επί κεφαλής των στρατιωτικών σωμάτων. Εκεί κατέληξαν σε ένα πρακτικό που απετέλεσε το πρώτο επίσημο ελληνικό έγγραφο, με το οποίο ανακηρύχθηκε ως γενική ελληνική αρχή η Γερουσία της Πελοποννήσου, η οποία θα διοικούσε όλες τις υποθέσεις και ο Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης έλαβε τον τίτλο του αρχιστράτηγου.

Στην Συνέλευση των Καλτεζών, στις 20/26 Μαΐου 1821, η Γερουσία που ορίστηκε για την προσωρινή Διοίκηση των υποθέσεων της Επανάστασης αποτελείτο από του προεστούς που είχαν μείνει στον τόπο τους και δεν βρίσκονταν στις μάχες αφήνοντας έξω όχι μόνο τους στρατιωτικούς αλλά και όσους από τους προεστούς είχαν αναλάβει και στρατιωτική ηγεσία και έλειπαν στα στρατόπεδα. Εκεί όπου συντάχθηκε το πρώτο έγγραφο του υπό αναγέννηση εθνικού κράτους εκεί φυτεύτηκε συγχρόνως και ο σπόρος της διχόνοιας. Η έλευση του Δημητρίου Υψηλάντη ο οποίος ήρθε σαν πολιτικός και στρατιωτικός αρχηγός μετέβαλε την κατάσταση που οι προεστοί είχαν διαμορφώσει στην συνέλευση των Καλτεζών. Αυτοί πίστευαν ότι ήδη είχαν αποκτήσει δικαιωματικά την εξουσία την οποία και ήθελαν να διατηρήσουν. Όταν ο Υψηλάντης τους ζήτησε να διαλύσουν την Γερουσία διότι στο εξής θα ακολουθείτο ο οργανισμός της πολιτικής αρχής και διοικήσεως που είχε ήδη ετοιμάσει, το έναυσμα για τις εμφύλιες συρράξεις είχε δοθεί.

9.5 Οι στρατιωτικοί

Οι στρατιωτικοί που ανέλαβαν το ηρωικό και γενναίο έργο να δώσουν τις μάχες κατά των Τούρκων για να τους διώξουν από τον τόπο και να δημιουργηθεί το νέο ελληνικό κράτος ήταν κατ' αρχήν οι κάποι,⁴³ έτσι ονομάζονταν αυτοί που ορίζονταν από τον προεστό της κάθε περιοχής ως αγροφύλακες με αυξημένες εξουσίες, όπως την διαφύλαξη της δημόσιας τάξης και τη σύλληψη τόσο των κακοποιών όσο και αυτών που δεν πλήρωναν τους φόρους, οι οποίοι ήταν επίσης οι σωματοφύλακες των προεστών, οι ένοπλοι δηλαδή ακόλουθοί τους, πλήρως εξαρτώμενοι από αυτούς. Από αυτούς, κατά κύριο λόγο, προέρχονται και οι κλέφτες, οι οποίοι για να αποκτήσουν τα μέσα βιοπορισμού τους κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας, έστηναν ενέδρες στα περάσματα και ενεργούσαν ληστείες. Επίσης στους στρατιωτικούς εντάχθηκαν και όσοι από τους κλέφτες γύρισαν από τα Επτάνησα όπου είχαν καταφύγει μετά την καταδίωξή τους από τους Τούρκους λόγω της δράσης τους. Η εξάρτηση του Αγώνα από αυτούς και οι

⁴³ Προέρχεται από την ιταλική λέξη capo που μεταφράζεται ως η κεφαλή, ο προϊστάμενος και ως στρατιωτικός όρος χρησιμοποιείται για τον επικεφαλής.

επιτυχίες που πράγματι είχαν στις μάχες κατά των Τούρκων, άρχισε να τους αναδεικνύει ως σημαντικούς παράγοντες με μεγάλη δημοτικότητα στο λαό που τους έβλεπε ως απελευθερωτές και ήταν φυσικό να προκαλέσει την ανησυχία των προεστών. Διαπίστωναν ότι από τους πρώην υποτακτικούς τους δημιουργείται τώρα μία νέα ισχυρή τάξη και αυτό αποτελούσε κίνδυνο για την εξουσία τους.

Ήδη στην μυστική Συνέλευση στην Βοστίτσα, στις 26 Ιανουαρίου 1821, την οποία συγκάλεσε ο Παπαφλέσσας ως εκπρόσωπος της Φιλικής Εταιρείας και συμμετείχαν σε αυτή κληρικοί και προεστοί για τον καθορισμό του χρόνου και την οργάνωση της Επανάστασης φάνηκε ότι ανέκυπτε ζήτημα εξουσίας εκ μέρους των προεστών από το παρακάτω περιστατικό. Ο Σωτήρης Χαραλάμπης, ισχυρός κοτζαμπάσης των Καλαβρύτων παίρνοντας το λόγο έθεσε ζήτημα εξουσίας : «... Αλλ' ημείς εδώ, είπε, αφού σκοτώσωμεν τους Τούρκους, εις ποίον θα παραδοθώμεν; Ποίον θα έχωμεν ανώτερον; Ο ραγιάς ευθύς αφού πάρη τα όπλα, δεν θα μας ακούη και δεν θα μας σέβεται και θα πέσωμεν εις τα χέρια εκείνου, ο οποίος προ ολίγου δεν ημπορούσε να κρατήση το πηρούνι να φάγη.». Κλείνοντας τα λόγια του αυτά, έδειξε τον καπετάνιο Νικήτα Φλέσσα,. Αυτός άκουσε τα προσβλητικά λόγια χωρίς να μιλήσει, γεγονός ενδεικτικό της δύναμης των κοτζαμπάσηδων κατά την τουρκοκρατία. Τότε ο Παπαφλέσσας προσπάθησε να τους πείσει ότι η εξουσία θα παρέμενε σε εκείνους, γιατί για εκείνον μετρούσε εκείνη τη στιγμή περισσότερο η μη παρακώλυση της έναρξης του Αγώνα και όχι ένα τέτοιο ξεκαθάρισμα.⁴⁴

Ο φόβος των προκρίτων για την δύναμη των στρατιωτικών που θα έφερναν τις νίκες κατά των Τούρκων οδήγησε κάποιους από αυτούς, χωρίς να έχουν πολεμική πείρα να ηγηθούν στρατιωτικών σωμάτων. Τόσο πολύ τους απασχολούσε το να μη χάσουν την εξουσία ώστε να μη θέλουν και αυτή την κρίσιμη ώρα για τον τόπο, να κάνουν το καλύτερο για τον κοινό σκοπό γιατί έβλεπαν μόνο τον δικό τους σκοπό.

Οι στρατιωτικοί σε όλη τη διάρκεια του Αγώνα τα αντιμετώπιζαν όλα με εγωκεντρικό πάθος μέσα από το φακό του τοπικισμού. Ήταν αδύνατο, αυτοί, που κατάφεραν να διώξουν τους Τούρκους από τα μέρη τους να δεχθούν άλλο αφέντη στο κεφάλι τους, όπως οι ίδιοι διακήρυτταν. Δεν αναρωτήθηκαν όμως ποτέ πως θα κατάφεραν αυτοί, ανεκπαίδευτοι και ανίδεοι για τον πολιτισμό που έτρεχε γύρω τους, να διαμορφώσουν ένα ανεξάρτητο κράτος με σοβαρή παρουσία που θα οδηγούσε στην γενική πρόοδο και ευημερία. Το γενικό και το κοινό

⁴⁴ Η Ελληνική Επανάσταση Διονυσίου Α. Κόκκινου της Ακαδημίας Αθηνών Εκδόσεις «Μέλισσα», 1957, Τόμοι 1^{ος}, 2^{ος}, 3^{ος}, 4^{ος}

δεν υπήρχε στο μυαλό των περισσότερων αφού και αυτός ακόμη ο λαοφιλής, ευφυής και γενναίος Κολοκοτρώνης ο οποίος, έχοντας ζήσει αρκετά χρόνια στη Ζάκυνθο, είχε έρθει σε επαφή με τον ευρωπαϊκό τρόπο ζωής και σκέψης και τον οργανωμένο στρατό, προτίμησε να κρατήσει προς χρήση των προσωπικών φιλοδοξιών του όσα είχε εκεί οσμιστεί. Δεν μπόρεσε ποτέ να ξεπεράσει τα εγωιστικά πάθη του και να χρησιμοποιήσει τα προσόντα και τη λαοφιλία του για να γίνει ο ειρηνοποιός που χρειαζόταν το έθνος.

9.6 Οι νησιώτες

Οι νησιώτες και κυρίως Ύδρας, Σπέτσες και Ψαρά, μη έχοντας άλλο πόρο ζωής, εκμεταλλευόμενοι τις συγκυρίες, τους ναπολεόντειους πολέμους, την πειρατεία και την αύξηση του διεθνούς εμπορίου, με κίνδυνο της ζωής τους κατάφεραν να αποκτήσουν αξιόλογα πλοία και περιουσία. Με την έκρηξη της Επανάστασης διέθεσαν εαυτούς, πλοία και περιουσία στον Αγώνα χωρίς να παίρνουν παρά ελάχιστα για την κίνηση του στόλου τους.

Όντας πολυταξιδεμένοι, γνωρίζοντας την ζωή των άλλων λαών της Ευρώπης και έχοντας γίνει μέτοχοι των νέων ιδεών, αντιπροσωπεύουν το προοδευτικό πνεύμα, θέλουν να εισάγουν στο υπό ίδρυση κράτος, ένα νομικό πλαίσιο και τον τρόπο διακυβέρνησης όπως αυτό της Αγγλίας και της Αμερικής δηλαδή ατομικές ελευθερίες, ελεύθερη οικονομία και αντιπροσωπευτικό σύστημα. Εν τέλει, έχοντας δώσει όλα όσα με κόπους είχαν αποκτήσει για τον Αγώνα και έχοντας φθάσει σε κατάσταση ένδειας, αγανακτισμένοι από τις συνεχείς εμφύλιες διαμάχες, τις ίντριγκες, τους καιροσκοπισμούς, την ιδιοτέλεια και τα διπλά παιχνίδια εκ μέρους των άλλων παραγόντων του αγώνα, που είχαν σαν αποτέλεσμα την ακυβερνησία, το κενό ταμείο και τις εμφύλιες συρράξεις, αντιλαμβανόμενοι συγχρόνως, ότι οι Οθωμανοί προετοίμαζαν σκληρό χτύπημα δεν είχαν άλλο περιθώριο παρά να δράσουν πια και στην πολιτική σκηνή μέσα σε ένα πνεύμα διόρθωσης της κατάστασης. Το πνεύμα της ευνομίας και της εύρυθμης λειτουργίας της κρατικής μηχανής που διέκρινε την Κυβέρνηση υπό την προεδρία του νησιώτη Γεωργίου Κουντουριώτη είχε ως αποτέλεσμα να πάρει με το μέρος της το μεγαλύτερο μέρος του λαού και να χαίρει αναγνώρισης και από το εξωτερικό.

9.7 Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος

Προερχόμενος από παλαιές, ισχυρές φαναριώτικες οικογένειες και από τους δύο γονείς του, του Νικολάου Μαυροκορδάτου από τη μία που είχε δώσει πολλούς φωτισμένους ηγεμόνες στην Μολδοβλαχία και της Σμαράγδας Καρατζά από την άλλη, έλαβε ανώτατη μόρφωση και διακρινόταν για την άψογη γνώση της γαλλικής, της αγγλικής, της ιταλικής και της τουρκικής γλώσσας, τελειοποίησε δε τις σπουδές του στην Ιταλία. Το 1812 ακολουθεί τον θείο του Ιωάννη Καρατζά στο Βουκουρέστι, ο οποίος είχε διοριστεί ηγεμών της Βλαχίας. Εκεί διορίζεται γραμματέας του ηγεμόνα, θέση που αντιστοιχεί σε υπουργική και θα του δώσει την ευκαιρία να αποκτήσει διοικητική και πολιτική πείρα στην πράξη.

Ζώντας σε μεγάλες, ανεπτυγμένες, πόλεις όπως το Βουκουρέστι, την Γενεύη, την Πίζα θα έρθει σε επαφή και θα αναπτύξει σχέσεις με ανθρώπους που κινούνται στο πνεύμα του Διαφωτισμού και διαπνέονται από φιλελεύθερες ιδέες μεταξύ των οποίων, ο Μητροπολίτης Ιγνάτιος Ουγγροβλαχίας, ο Πέρσι και η Μαίρη Σέλλεϋ. Μαζί με άλλους δημιουργούν τον «Κύκλο της Πίζας» που διαδραμάτισε παρασκηνιακό ρόλο στην εξέλιξη της Επανάστασης. Μυείται στη Φιλική Εταιρεία από τον Αθανάσιο Τσακάλωφ και τον Παναγιώτη Αναγνωστόπουλο και είναι ο ένας από τους δύο Έλληνες ευρισκόμενους στο εξωτερικό, μαζί με τον μητροπολίτη Ιγνάτιο, που εισέρχονται σε αυτήν λόγω της εκτίμησης στην εξαιρετική τους αξία. Παρακολουθεί την προεργασία των επαναστατικών κινήσεων και γίνεται ένας από τους θερμότερους υποστηρικτές της ιδέας της αναγέννησης του έθνους. Προσηλυτίζει στις ιδέες της Φιλικής Εταιρείας όχι μόνο τους Έλληνες που βρίσκονται στην Ιταλία αλλά και τους ξένους του ανώτερου και διανοούμενου κόσμου, που έχει στον κύκλο των γνωριμιών του. Η Ιταλία, εκείνη την εποχή αποτελούσε το καλλιτεχνικό καταφύγιο των κορυφών του πνευματικού κόσμου της Ευρώπης. Ο ευγενής Έλληνας, με την ζωηρή έκφραση και το θερμό αίσθημα του Ανατολίτη στην εξωτερική του παρουσία, διαθέτοντας συγχρόνως και την πνευματική καλλιέργεια του Ευρωπαίου, προκαλεί μεγάλη εντύπωση όταν μιλάει για την ωραία σκλαβωμένη πατρίδα του, στους εκλεκτούς της κοινωνίας της Πίζας, Ιταλούς και ξένους που συχνάζουν στο σπίτι των Πέρσι και Μαίρης Σέλλεϋ, με τους οποίους είχε γίνει φίλος. Ο ποιητής ενθουσιασμένος με την ελληνική υπόθεση θα εμπνευστεί το αριστούργημά του *Ελλάς (Hellas)* και θα το αφιερώσει στον Μαυροκορδάτο.

Με το ξέσπασμα της Επανάστασης εξοπλίζει ένα πλοίο και κατεβαίνει στην Ελλάδα συνοδευόμενος από τον Γεώργιο Πραΐδη αλλά και από άλλους Έλληνες εγκατεστημένους σε διάφορες ευρωπαϊκές πόλεις που επιθυμούσαν να προσφέρουν στην αγωνιζόμενη πατρίδα τους όπως έκαναν και ο Γεώργιος Σέκερης, ο Νικόλαος Λουριώτης, ο Σεβαστόπουλος, ο Ψύλλας, ο Κατινάκης από τη Χίο και ο Αναστάσιος Πολυζωΐδης. Μαζί με τον Μαυροκορδάτο στο πλοίο ανεβαίνουν και Ευρωπαίοι αξιωματικοί μεταξύ των οποίων και ο Μαξίμ Ρεμπώ, οι οποίοι είτε από αγάπη για την Ελλάδα είτε από επιθυμία για μια νέα καριέρα θέλουν να προσφέρουν στον

Αγώνα. Στα τέλη Ιουλίου 1821 αποβιβάζονται στο Μεσολόγγι και ο Μαυροκορδάτος, θα γίνει ο κύριος συντελεστής ενός νέου κέντρου της επαναστατικής κίνησης στην Δυτική Ελλάδα.

Φθάνοντας στο Μεσολόγγι θα ανιχνεύσει το έδαφος και με την διορατικότητα και την ικανότητα που διέθετε να εκτιμά ανθρώπους και καταστάσεις, διακρίνει ότι η Δυτική Ελλάδα που προς το παρόν είναι όπως και η Ανατολική, εκτός του κυρίως αγώνα που διεξάγεται στην Πελοπόννησο, είναι ένα έδαφος κατάλληλο για να βάλει τις ρίζες για την διαμόρφωση στο μέλλον του νέου κράτους που θα προέκυπτε. Αναλαμβάνει διεργασίες για την πολιτική και στρατιωτική οργάνωση της Επανάστασης εκεί, χρησιμοποιώντας διπλωματία στις σχέσεις του τόσο με τον Υψηλάντη όσο και με τους τοπικούς οπλαρχηγούς για να αποφευχθούν οι αντιζηλίες και οι έριδες της Πελοποννήσου. Αντιλαμβάνεται ότι για να αποκτήσει πραγματική δύναμη στον λαό και επιβολή στους τοπικούς παράγοντες πρέπει να ασχοληθεί με τα στρατιωτικά παίρνοντας μέρος και ο ίδιος στον πολεμικό αγώνα. Για το λόγο αυτό υπάρχει ανάγκη συσπειρώσεως γύρω του των ισχυρών στρατιωτικών παραγόντων, οι οποίοι όμως ήδη και εκεί ήταν διηρημένοι μεταξύ τους, μη αναγνωρίζοντας ο ένας την αξία του άλλου και μη θέλοντας να δεχθούν κανενός την υπεροχή ώστε να αναλάβει αρχηγός των επιχειρήσεων. Με αυτά τα δεδομένα, ο Μαυροκορδάτος θα αναπτύξει και στρατιωτική δράση λαμβάνοντας μέρος σε τρεις πολεμικές επιχειρήσεις, χωρίς επιτυχία ανάλογη με αυτήν στο χώρο της πολιτικής, θα τον ξεχωρίσουν όμως σαν τον μόνο πρωθυπουργό που έλαβε προσωπική ενεργό δράση σε πολεμικές συγκρούσεις.

Ο Φαναριώτης πολιτικός παρόλη την ευστροφία, την ευελιξία και την δραστηριότητά του έχει να αντιπαλέψει με μεγάλες και απ' ό,τι αποδείχθηκε ανυπέρβλητες, ενδογενείς δυσχέρειες που οφείλονται στο ότι ο τόπος είναι καθυστερημένος πολιτιστικά και πολιτικά, τα οικονομικά μέσα ανύπαρκτα και οι στρατιωτικοί αρχηγοί διέπονται από ένα εξοργιστικά απειθαρχο πνεύμα ανεξαρτησίας προς μια κεντρική αρχή. Πως μπορεί κανείς να συντονίσει επιχειρήσεις όταν οι σχέσεις μεταξύ των παραγόντων που πρέπει να δράσουν, χαρακτηρίζονται από ζηλοφθονία, καχυποψία με προεξάρχον το ίδιο συμφέρον. Όλα αυτά δεν μπορούν παρά να οδηγούν σε αποτυχία και νίκες του εχθρού όπως στο Πέτα όπου στις 4 Ιουλίου 1822 για πρώτη φορά πολέμουν κατά παράταξη ελληνικά τακτικά στρατεύματα τα οποία είχαν οργανωθεί από τους έμπειρους ευρωπαϊούς αξιωματικούς που είχαν έρθει μαζί με τον Μαυροκορδάτο καθώς και τάγμα των φιλελλήνων, μαζί με άτακτες μονάδες. Η μη πιστή εφαρμογή του προσυμφωνηθέντος σχεδίου από τους άτακτους, παρόλο τον παροιμιώδη ηρωισμό μέχρις αυτοθυσίας των τακτικών, Ελλήνων και φιλελλήνων, θα οδηγήσει στην καταστροφή. Ο λαός μη μπορώντας να γνωρίζει τα αίτια βλέπει μόνο τα αποτελέσματα και καταδικάζει τον θεσμό του τακτικού στρατού ως αναποτελεσματικό ενώ επιδοκιμάζει την αντάρτικη μορφή πολέμου που έχει βαθιά ριζωμένη από το παρελθόν.

Ο Μαυροκορδάτος θα κατηγορηθεί ως αγγλόφιλος όμως θα πρέπει κανείς να κρίνει αυτή του την θετική διάθεση λαμβάνοντας υπόψη τα δεδομένα της παρούσας εσωτερικής και εξωτερικής κατάστασης, που τον οδήγησαν στην στροφή προς την Αγγλία και να αναγνωρίσει το ορθό στη στάση του αυτή. Πεισμένος ότι για την απελευθέρωση, η εξωτερική βοήθεια αποτελεί αναντίρρητη αναγκαιότητα και απογοητευμένος από την στάση της Ρωσίας να προχωρήσει σε έμπρακτη βοήθεια των επαναστατών εισβάλλοντας στην οθωμανική Αυτοκρατορία, αντιλήφθηκε ότι κάτι άλλαξε στην βρετανική πολιτική μετά την ανάληψη του Υπουργείου Εξωτερικών της Αγγλίας από τον Τζώρτζ Κάνινγκ και από εκείνη την στιγμή γίνεται αγγλόφιλος. Διότι στο παρελθόν που αντιλαμβανόταν ότι η άποψη των Άγγλων δεν ήταν ξεκάθαρη ακόμη υπέρ. του ελληνικού Αγώνα, κρίνοντας την στάση τους, αυτή της άποψης ουδετερότητας ως ύποπτη, συμβούλευε τον Βαρνακιώτη, «είναι μηχανήματα των Αγγλών για να προσκυνήσωμεν» και επίσης «όλα αυτά είναι σημεία ότι πλησιάζει να αποφασισθή η τύχη μας, καν ν' αποφασθή προς όφελός μας, όθεν και τα αδύνατα πρέπει να κάμωμεν δυνατά δια να ανθέξωμεν, προ πάντων δε ας μη πιστεύωμεν τελείως τους Αγγλούς, διότι βέβαια δεν θέλουν το καλόν μας»⁴⁵

Στη συνέχεια θα φροντίσει να καθυστερήσει τις ευρωπαϊκές κυβερνήσεις διαχωρίζοντας τις θέσεις της ελληνικής Επανάστασης από αυτές των Καρμπονάρων, μυστικών επαναστατικών οργανώσεων –εταιρειών που ιδρύθηκαν τον 19^ο αιώνα στην Ιταλία και επηρέασαν πολλές άλλες επαναστατικές ομάδες όπως στην Ισπανία των Κομουνέρος στην Ρωσία των Δεκεμβριστών και άλλων επαναστατικών κινήματων. Καθιερώνει την γαλανόλευκη ως σημαία του έθνους καταργώντας τα σύμβολα της Φιλικής Εταιρείας που για τους Ευρωπαίους ταυτίζονταν περισσότερο με τα άλλα επαναστατικά κινήματα. Τα προαναφερόμενα δείχνουν ένα άτομο που κρίνει ορθολογικά με βάση τα δεδομένα κάθε περιστάσεως και με κριτήριο κάθε φορά την επίτευξη της ανάδειξης ενός ανεξάρτητου κράτους. Ο Μαυροκορδάτος φέρνει μαζί τον διαφωτισμό και τις ιδέες της γαλλικής επανάστασης. Με το φιλελεύθερο και προοδευτικό πνεύμα που τον διακρίνει ονειρεύεται την ίδρυση του νέου κράτους σύμφωνα με τα πολιτιστικά και πολιτικά πρότυπα της Δύσης, με ισότητα δικαιωμάτων, ελεύθερη πρόσβαση για όλους σε ευκαιρίες για πρόοδο, με κυριαρχία του λαού, με εκλογές για ανάδειξη των αντιπροσώπων του, με δημοσιότητα στις πράξεις της διοίκησης, με ελευθεροτυπία και σχολεία που θα λειτουργούν με την αλληλοδιδασκτική μέθοδο διδασκαλίας (λαγκαστριανά) που κυριαρχούσε εκείνη την

⁴⁵ Απόστολος Ε. Βακαλόπουλος «Ιστορία του νέου ελληνισμού» Η Μεγάλη Ελληνική Επανάσταση (1821-1829) Θεσσαλονίκη 1982

εποχή στην Αγγλία και την Γαλλία διότι με χαμηλό κόστος εκπαίδευε μεγάλο αριθμό ατόμων και καταπολεμούσε τον αναλφαβητισμό γρήγορα και με επιτυχία.

Σίγουρα ο Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος έτσι ικανοποιούσε τις προσωπικές φιλοδοξίες του, πως θα μπορούσε να ισχύει κάτι άλλο για ένα ανθρώπινο πλάσμα άλλωστε, αλλά σύμφωνα με την προσωπικότητα που είχε διαμορφώσει και την παιδεία που είχε λάβει, δεν διαχώριζε αυτές από την δημιουργία ενός νέου ελληνικού κράτους όπου με την συνεργασία όλων σύμφωνα με το παραπάνω πνεύμα θα οδηγούσε σε μια συνολική ευημερία. Την προσωπική του επιβολή την είχε συνδέσει με την αποδοχή από όλους των αρχών της δημοκρατίας και του Δυτικού πολιτισμού, για το κοινό καλό. Τις ιδιαιτερότητες και τις αδυναμίες που υπήρχαν για να γίνει αυτό εφικτό τις είχε αντιληφθεί. Γι' αυτό υποστήριζε την καθυστέρηση της έναρξης της Επανάστασης ώστε πέρα από την προετοιμασία για ξεσήκωμα να γίνει και κάποιου είδους πολιτική και πολιτιστική προετοιμασία. Όταν όμως οι εξελίξεις άρχισαν να τρέχουν και κατέβηκε στην Ελλάδα, γνωρίζοντας τα δεδομένα του περιβάλλοντος προσπάθησε με διπλωματικό τρόπο να δημιουργήσει μια συνοχή στον Αγώνα, πράγμα όμως αδύνατο γιατί το «καλό» για τους πρωτεργάτες των αγώνων της ελευθερίας στον ελλαδικό χώρο ήταν να αντικαταστήσουν τους προηγούμενους τύραννους, όπως αποδεικνύουν τα ιστορικά γεγονότα.

9.8 Οι δανειστές

Το διεθνές κέντρο δανεισμού τα χρόνια που η Προσωρινή Διοίκηση της Ελλάδας απευθύνθηκε για εξωτερικό δανεισμό βρισκόταν στο Σίτυ του Λονδίνου και το χρηματοπιστωτικό σκηνικό διαμορφωνόταν από τη βρετανική κυβέρνηση, τους χρηματομεσίτες και τους ομολογιούχους.

Η Βρετανία, η ισχυρότερη οικονομικά χώρα των χρόνων εκείνων, βάσιζε την ευημερία της σε μια οικονομική πρόοδο άρρηκτα δεμένη με την εξάπλωση και επέκταση του ελεύθερου εμπορίου και των επιχειρήσεων παγκόσμια. Οι αρχές που πρέσβευε, άρρηκτα δεμένες με μια την οικονομική ανάπτυξη ήταν η ατομική ελευθερία, το δικαίωμα στην ιδιοκτησία και η πολιτική σταθερότητα. Η Μεσόγειος θάλασσα ήταν ένας χώρος που απαραίτητα μέσω αυτού διακινούνταν τα προϊόντα από και προς την Δύση και δεν θα μπορούσε να μη ενδιέφερε την Βρετανία που είχε σαν στόχο την οικονομική της εξάπλωση. Συνεπώς η επιρροή της σε μια χώρα που βρίσκεται ανάμεσα στους δύο κόσμους και βρέχεται από τη θάλασσα αυτή είναι κάτι που το αξιολογούσε πολύ. Η απελευθέρωση του ελλαδικού χώρου θα έδινε νέες προοπτικές στις βρετανικές εμπορικές συναλλαγές στη Μεσόγειο. Παράλληλα η υπόθεση των επαναστατημένων Ελλήνων, απογόνων των αρχαίων εκείνων Ελλήνων των κλασικών γραμμάτων, του κλασικού φιλοσοφικού πνεύματος και των κλασικών αριστουργημάτων της

τέχνης περιβάλλεται από ένα πέπλο ρομαντισμού και αναδεικνύεται σε μια πνευματική και πολιτιστική υπόθεση. Ο φιλελληνισμός, κυρίαρχο αίσθημα μεταξύ των Βρετανών πολιτών, οδήγησε στην δημιουργία του Φιλελληνικού Κομιτάτου το οποίο διακήρυττε ότι είναι ύψιστο καθήκον η υποστήριξη του αγώνα του χριστιανικού λαού των Ελλήνων που προέρχονται από τον αρχαίο ελληνικό πολιτισμό, χρησιμοποιούν τη γλώσσα και το αλφάβητο του, εναντίον των άπιστων Τούρκων.

Η Βιομηχανική Επανάσταση η οποία ξεκίνησε και ευοδώθηκε στην Βρετανία ακολουθήθηκε από μεγάλη ανάπτυξη του εμπορίου των παραγόμενων βρετανικών προϊόντων και αυτά έφεραν μεγάλα οικονομικά κέρδη και συγκέντρωση κεφαλαίων. Επακόλουθο της παραπάνω ανάπτυξης ήταν η δημιουργία νέων αγορών που θα εξυπηρετούσαν την εξαγωγή των βρετανικών προϊόντων και την εισαγωγή πρώτων υλών. Οι ανάγκες αυτών των αγορών καθώς και η συγκέντρωση κεφαλαίων δημιούργησε μια νέα οικονομική επανάσταση, την χρηματοπιστωτική, η οποία εισάγει θεμελιώδεις μετασχηματισμούς στην αγορά αυτή με την δημιουργία των μετοχικών τραπεζών και την είσοδο σε αυτήν νέων πρωταγωνιστών που δεν ανήκουν στην παλιά αριστοκρατία του χρήματος. Οικογένειες όπως οι Μπάρινγκς, οι Γκόλντσμινθ και οι Ροτσαϊλντ δημιουργούν ισχυρές ιδιωτικές τράπεζες οι οποίες εκδίδουν τα διεθνή δάνεια. Η Τράπεζα της Αγγλίας, ελεύθερη πια, μετά από το τέλος των πολέμων της Αμερικανικής Ανεξαρτησίας και των Ναπολεόντειων πολέμων θα ενισχύσει την κεφαλαιακή ρευστότητα. Σε αναζήτηση ρευστού και χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών θα σπεύσουν αυτή την εποχή στο Λονδίνο έμποροι, εβραίοι, καθολικοί, προτεστάντες, από την Ολλανδία, τη Γερμανία, τη Γαλλία καθώς και ορθόδοξοι Έλληνες, Αρμένιοι αλλά και μουσουλμάνοι από την ανατολική Μεσόγειο. Αλλά δεν είναι μόνο οι ιδιώτες που καταφεύγουν στο Λονδίνο για εξεύρεση ρευστού αλλά και κυβερνήσεις από τη Λατινική Αμερική έως την Άπω Ανατολή για τις οποίες οι τραπεζικοί οίκοι του Λονδίνου εκδίδουν τραπεζικά δάνεια. Στην Ευρώπη πολλά κράτη μετά το τέλος των Ναπολεόντειων πολέμων ζητούν πιστώσεις για να ενισχύσουν τις οικονομίες τους όπως η Πρωσία και η Ρωσία, χώρες παλιές, κραταιές, καλά οργανωμένες, για τις οποίες και εκδόθηκαν δάνεια με επιτόκιο 5%, όσο ήταν και το επιτόκιο των ελληνικών δανείων, δάνεια δηλαδή, για ένα ανύπαρκτο τότε κράτος.

Τα δάνεια σε χώρες που ήταν σε πόλεμο ή εμφύλιες διαμάχες διαμόρφωσαν μια ενδιαφέρουσα για τους επενδυτές, αγορά στο Λονδίνο. Τα δάνεια αυτά που ήταν δημόσια ακολουθούσαν είτε μια διαδικασία άμεσης συμφωνίας με ένα χρηματοπιστωτικό οίκο είτε συμφωνίες μέσω ενδιάμεσων τραπεζιτών για λογαριασμό ενός κράτους και ενός άγνωστου αριθμού δανειστών. Οι επενδυτές ενημερώνονταν για το δάνειο με την έντυπη προκήρυξη του ή με τη διαφήμιση των ομολογιών του. Σε κάθε ομολογία γραφόταν το όνομα του δανείου, το ποσό των τόκων, τα τοκομερίδια που αναλογούσαν για κάθε δόση τόκων και η ημερομηνία πληρωμής. Στην

προκειμένη περίπτωση τις ομολογίες του πρώτου δανείου (1824) εξέδωσε ο οίκος Loughnan Son & O' Brien και του δεύτερου δανείου (1825) ο οίκος Ricardo. Οι ομολογιούχοι ήταν άνδρες ή γυναίκες από όλα τα κοινωνικά στρώματα που ενδιαφέρονταν για επενδύσεις με ρίσκο διότι τους έδιναν την ευκαιρία του γρήγορου πλουτισμού μεταξύ αυτών και επώνυμοι φιλέλληνες που είχαν παίξει και ενεργό ρόλο στην διαπραγμάτευση για την έκδοση των δανείων. Οι δύο προαναφερόμενοι οίκοι ενήργησαν ως προς την διαχείριση των δύο δανείων σύμφωνα με την συνήθη διαδικασία που όριζαν οι οικονομικοί και τραπεζικοί κανόνες. Πουλώντας στην αγορά τις ομολογίες επιτελούσαν τον σκοπό της ίδρυσης και της λειτουργίας τους, όπως κάθε επιχείρησης που θέλει να επιβιώσει και να αναπτυχθεί, δηλαδή της επίτευξης κέρδους. Με δεδομένο δε ότι επρόκειτο για δανειοδότηση μιας χώρας χωρίς αυτόνομη συγκρότηση κράτους, που βρισκόταν σε εμπόλεμη κατάσταση με την μεγάλη Οθωμανική αυτοκρατορία αλλά και μαστίζονταν από εμφύλιες συγκρούσεις των παραγόντων του Αγώνα για την απελευθέρωσή της, ήταν λογικό οι εκδοτικοί οίκοι να επιθυμούν να διαμοιράσουν τον κίνδυνο αυτής της επιχείρησης που είχαν αναλάβει.

9.9 Οι Έλληνες εκπρόσωποι Ανδρέας Λουριώτης και Ιωάννης Ορλάνδος

Η επιτροπή στην οποία δόθηκε πληρεξουσιότητα για την σύναψη δανείου αποτελείτο από τους Ανδρέα Λουριώτη, Ιωάννη Ορλάνδο και Ιωάννη Ζαΐμη. Ο Ιωάννης Ζαΐμης θα αποχωρήσει κάποια στιγμή και θα αντικατασταθεί από τον Γεώργιο Σπανιολάκη όταν ήδη οι δύο πρώτοι είχαν προχωρήσει στις διαδικασίες. Η αντικατάσταση αυτή έγινε για «δια την επιφάνεια» όπως έγραφε το Εκτελεστικό στους δύο πρώτους εκπροσώπους, για να ενημερώσει τους ίδιους για την κατάσταση στην Ελλάδα και για να προσκομίσει μια επιστολή στον Canning⁴⁶. Εκείνος όμως επιχειρώντας να ανακατευθεί ενεργά θα έρθει σε σύγκρουση μαζί τους. Σε κάθε περίπτωση οι δύο αυτοί άνδρες είναι που σήκωσαν επάνω τους όλο το βάρος των διαπραγματεύσεων, των αποφάσεων και της διαχείρισης των δύο σημαντικότερων για την ύπαρξη του νέου ελληνικού κράτους, δανείων που απέβη γι' αυτούς δυσβάστακτο μέχρι το τέλος της ζωής τους.

Ο Ανδρέας Λουριώτης γεννήθηκε στην Άρτα το 1789 όταν τελείωσε τις στοιχειώδεις σπουδές του στα Γιάννενα πήγε στην Γερμανία και στη Γαλλία όπου σπούδασε οικονομικά και πολιτικές επιστήμες. 16 ετών θα βρεθεί τον «κύκλο της Πίζας» και θα αποκτήσει φιλικές σχέσεις με τον Αλέξανδρο Μαυροκορδάτο. Σαν φοιτητής θα μνηθεί στη Φιλική Εταιρεία και θα έχει μεγάλη δράση στα φιλελληνικά σωματεία στην Γερμανία και στη Γαλλία. Γνωρίζει τον Λόρδο Μπάιρον, τον Σανταρόζα και άλλους διαπρεπείς Ευρωπαίους τους οποίους παρακινεί να έλθουν

⁴⁶ Απολογία Λουριώτη Ορλάνδου τόμος β' σελ. 35

στην Ελλάδα. Με την κήρυξη της Επανάστασης επιστρέφει στην Ελλάδα για να αγωνιστεί. Έχει επίσης φιλικές σχέσεις με τον Ανδρέα Κάλβο ο οποίος με επιστολές του την εποχή των διαπραγματεύσεων των δανείων τον συστήνει στον Γεώργιο Θεριανό, καθηγητή της Ιουνίου Ακαδημίας με επιρροή στους αγγλικούς κύκλους για να τον βοηθήσει στον στόχο του. Οι γνώσεις και η φιλομάθειά που τον διέκριναν αποτέλεσε τον λόγο που επελέγη στην Επιτροπή. Η προηγούμενη δράση του με τα φιλελληνικά σωματεία και οι γνωριμίες του έπαιξαν ρόλο στην επιρροή του στο Φιλελληνικό Κομιτάτο του Λονδίνου. Αργότερα θα είναι ο διαμεσολαβητής για να δοθεί ο θρόνος στον πρίγκηπα Λεοπόλδο της Σαξονίας ο οποίος όμως δεν τον αποδέχθηκε τελικά.

Ο Ιωάννης Ορλάνδος γεννήθηκε στις Σπέτσες το 1770. Καταγόταν από πλούσια οικογένεια η οποία είχε μεταναστεύσει στις Σπέτσες τον 18^ο αιώνα από το Κρανίδι και είχε διακριθεί στο εμπόριο και την ναυτιλία. Σημαντικός πλοιοκτήτης και ο ίδιος, με την έναρξη της Επανάστασης θα θέσει τα πλοία του στην υπηρεσία του Αγώνα. Από το 1811 είχε μεταναστεύσει στην Ύδρα όπου θα παντρευτεί την αδελφή των Γεώργιου και Λάζαρου Κουντουριώτη. Στην Α΄ Εθνοσυνέλευση πήρε μέρος σαν πληρεξούσιος της Ύδρας και ορίστηκε μέλος της δωδεκαμελούς επιτροπής για την επεξεργασία του Συντάγματος. Πήρε μέρος στην Β΄ Εθνοσυνέλευση του Άστρους και στην Δ΄ Εθνοσυνέλευση του Άργους. Πνεύμα φιλελεύθερο διακήρυσσε πάντα την ανάγκη ενότητας και την αποφυγή των εμφυλίων συγκρούσεων. Τα φιλελεύθερα ιδεώδη του καθώς και η πεποίθησή του ότι το μέλλον της Ελλάδας θα έπρεπε να στηριχθεί στους θαλάσσιους δρόμους τον έκαναν να βλέπει ότι η σχέση της με την Αγγλία, χώρα με υπεροχή στην θάλασσα, θα απέβαινε επωφελής για την ανάπτυξη του νέου κράτους.

Το κλείσιμο της συμφωνίας του πρώτου δανείου δέχονται με ενθουσιασμό οι εκπρόσωποι διότι γνωρίζοντας πολύ καλύτερα τα δεδομένα τόσο στο Λονδίνο όσο και στην Ελλάδα, απολύτως δικαιολογημένα πιστεύουν ότι η σύμβαση ήταν η καλύτερη δυνατή. Ο Ορλάνδος απόλυτα ικανοποιημένος, θα γράψει στις 14 Μαρτίου 1823 στους αδελφούς Κουντουριώτη: «Θαύμα είναι και απίστευτον μοι φαίνεται, ούτω πως εχόντων των πραγμάτων της Ευρώπης μετά την πτώσιν πασών σχεδόν των ελευθέρων Διοικήσεων και των πραγμάτων μας ούτω ατάκτως όντων, να δυνηθώμεν να κατορθώσωμεν δάνειον και να λάβωμεν χρήματα και τούτο της δεξιάς του Υψίστου, και ας έχη δόξάν».⁴⁷

⁴⁷ Απόστολος Ε. Βακαλόπουλος «Ιστορία του νέου ελληνισμού» Η Μεγάλη Ελληνική Επανάσταση (1821-1829) Θεσσαλονίκη 1982

Όπως, όμως συχνά συμβαίνει στις ανθρώπινες σχέσεις και αποτελεί συχνό φαινόμενο μεταξύ των Ελλήνων, ερωτηματικά, αμφισβητήσεις, υποψίες και κακολογίες κατά των απεσταλμένων αναφάνηκαν σύντομα. Με τον ερχομό του Όθωνα θα αποτελέσουν τους αποδιοπομπαίους τράγους στις διαμάχες για την χρήση των δύο πρώτων δανείων.

Οι Έλληνες εκπρόσωποι επικρίθηκαν για πολλούς λόγους, τόσο για την διαχείριση της διαδικασία της συμφωνίας όσο και για την διαχείριση των δανείων. Μόνο όμως ένας επιφανειακός παρατηρητής θα μπορούσε να χαρακτηρίσει τις αποφάσεις τους ως εγκληματικές για το αγωνιζόμενο έθνος που η ανάγκη της για οικονομικούς πόρους ισοδυναμούσε με την επιβίωσή του. Συγκρίνοντας τα ονομαστικά ποσά των δανείων και του ποσού που κατέληξε σε ελληνικά χέρια, συγκεκριμένα από το πρώτο δάνειο των 800.000 λιρών στην Ελλάδα έφθασαν 308.000 λίρες και από το δεύτερο δάνειο των 2.000.000 λιρών, έφθασαν 232.558 λίρες, παρατηρεί κανείς την ποσοστιαία διαφορά στο ποσό που τελικά έφθασε σε ελληνικά χέρια και γνωρίζοντας ότι την διαχείριση του πρώτου την είχε το φιλελληνικό κοιτάτο ενώ του δεύτερου η «Τετραρχία» των δανειστών θα μπορούσε κανείς να σχολιάσει ότι η διαφορά οφειλόταν στην ύπαρξη κάποιων ρομαντικών και ιδεολόγων μεταξύ αυτών που απάρτιζαν το κοιτάτο οι οποίοι πράγματι κινούνταν από αισθήματα συμπόνιας και κατανόησης για τον Αγώνα του ελληνικού λαού για την απόκτηση της ελευθερίας του και της δημιουργίας ενός νέου ανεξάρτητου κράτους. Σύμφωνα όμως με τα διδάγματα της οικονομικής επιστήμης για το περί χαρακτηρισμού του ατόμου ως οικονομικού όντος, αυτή όμως η οπτική μόνο επιπόλαια συναισθηματική μπορεί να είναι, διότι οι διαχειρίσεις τέτοιου είδους εγχειρημάτων, όπως τα συγκεκριμένα που εξετάζουμε, περικλείουν μεγάλο ποσοστό κινδύνου και αβεβαιότητας στην επιλογή των αποφάσεων αυτών που τα αναλαμβάνουν παράγοντες που δεν μπορούν να αγνοηθούν. Στην προκειμένη περίπτωση οι εκπρόσωποι της ελληνικής πλευράς όντας δυσαρεστημένοι από την διαχείριση του πρώτου δανείου είχαν γίνει φιλύποπτοι και επιφυλακτικοί προς τους φιλέλληνες του κοιτάτου, γι' αυτό, θεώρησαν ότι αποφεύγοντας την κηδεμονία του στη διαχείριση του δεύτερου δανείου και προτιμώντας τους επιτυχημένους στο χώρο τους, τραπεζίτες, η διαχείρισή του θα γινόταν με ταχύτερο και επωφελέστερο τρόπο. Πρέπει δε να σημειωθεί ότι η αποδοχή της ανάθεσης στην Αμερική της κατασκευής των φρεγατών έγινε δεκτή εκτός του λόγου ότι εκεί υπήρχαν οι επιχειρήσεις που εφέροντο ως οι καταλληλότερες για το έργο αυτό και για λόγους διπλωματίας. Προσεγγίζοντας τις Ηνωμένες Πολιτείες η ελληνική πλευρά επωφελείτο από την αντιζηλία που υπήρχε μεταξύ αυτών και της Αγγλίας η οποία για να κατοχυρώσει την επιρροή της θα επιτάχυνε την αναγνώριση της ανεξαρτησίας της Ελλάδας.

Μεταξύ άλλων, επιπλέον όσων αναφέρθηκαν σε παραπάνω κεφάλαια, αναφέρουμε ότι οι δύο αντιπρόσωποι κατηγορήθηκαν για καθυστέρηση στην διευθέτηση των συμφωνιών με σκοπό να

παραμένουν στο Λονδίνο διάγοντας πολυτελή βίο, ότι δεν προέβαλαν σθεναρά, αντιρρήσεις στην διαμόρφωση των οικονομικών όρων, ότι δεν έδειξαν την απαιτούμενη μέριμνα ώστε να προασπίσουν ωφελιμότερα τα συμφέροντα της πατρίδας, ότι κράτησαν στα χέρια τους ένα υπόλοιπο από το ποσό του δεύτερου δανείου. Οι κατηγορίες εμφανίζονται αμέσως αστήρικτες, αν λάβουμε υπόψη μας τις δυσκολίες που αυτοί αντιμετώπισαν για να πεισθούν οι δανειστές και να δείξουν εμπιστοσύνη ώστε να επέλθει η συμφωνία και στην συνέχεια να επιβλέψουν την εκτέλεση των συμφωνιών. Αναλύοντας παρακάτω κάποια από τα σοβαρά προσκόμματα που είχαν στην αποστολή τους οι κατηγορίες εναντίον τους μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι είναι επίσης άδικες, υπερβολικές, κακεντρεχείς και περιέχουν μεγάλη δόση καχυποψίας.

Πρώτα απ' όλα πρέπει να υπενθυμίσουμε ότι οι δύο αυτοί αντιπρόσωποι των ελληνικών συμφερόντων δεν είχαν πίσω τους ισχυρά στήριξη από τους εντολείς τους, την Προσωρινή Διοίκηση της Ελλάδας, διότι μέσα στα χρόνια που αυτοί αγωνιζόντουσαν σε μια ξένη χώρα για την χρηματοδότηση του Αγώνα της απελευθέρωσης, πίσω στον ελλαδικό χώρο μαίνονταν οι προστριβές, οι εναλλαγές των προσώπων στις διάφορες θέσεις εξουσίας και οι συγκρούσεις των στρατιωτικών τόσο μεταξύ τους για την στρατιωτική αρχηγία όσο και με τους πολιτικούς για το ποιος πρέπει να έχει τον αποφασιστικό ρόλο. Εξαιτίας αυτής της καταστάσεως ήταν συχνό το φαινόμενο να λαμβάνουν αντικρουόμενες εντολές και έπρεπε να αντιμετωπίσουν το πρόβλημα πώς να διευθετήσουν τα πράγματα χωρίς να χαθεί η εμπιστοσύνη των δανειστών και των φιλελλήνων, η οποία οπωσδήποτε είχε πληγεί από όσες πληροφορίες έφθαναν στην Βρετανία για τις εμφύλιες συγκρούσεις. Το αποτέλεσμα γι' αυτούς ήταν, στις παραστάσεις τους στους ιθύνοντες Βρετανούς να αντιμετωπίζουν αρνητική στάση.

Δεύτερον, είναι σίγουρο ότι οι άνθρωποι αυτοί δεν είχαν τη δυνατότητα να έχουν την ίδια γνώση και την ίδια πληροφόρηση σε όλους τους τομείς που είχαν να ανταπεξέλθουν στην αποστολή τους, όπως ο χρηματοοικονομικός, ο τραπεζικός, ο επιχειρηματικός σε σχέση με τη γνώση και την πληροφόρηση των αντισυμβαλλομένων τους, τραπεζίτες, χρηματιστές, πολιτικούς, στρατιωτικούς και επιχειρηματίες των ξένων χωρών που ήταν αυτοί οι ίδιοι οι συντελεστές και οι δημιουργοί των νέων καταστάσεων σε αυτούς του τομείς. Πώς ακόμη μπορεί κανείς να έχει την απαίτηση οι δύο Έλληνες απεσταλμένοι να είναι σε θέση να αντιληφθούν, τα τεχνάσματα και την ηθική της άρτι αναπτυχθείσας χρηματοοικονομικής αγοράς. Και αν υποθέσουμε ακόμη ότι είχαν την απαιτούμενη γνώση και πληροφόρηση, η κατάσταση της χώρας που εκπροσωπούσαν έθετε πολλούς περιορισμούς στην δυνατότητα επιλογών στις αποφάσεις τους.

Οπωσδήποτε ο αντικειμενικός κριτής θα αντιληφθεί ότι τα σφάλματα στην διαχείριση των δανείων ήταν αναπόφευκτα για όλους αυτούς τους λόγους και οπωσδήποτε όχι από ιδιοτελή

πρόθεση των δύο αντιπροσώπων. Απεναντίας, ο μελετητής των ιστορικών γεγονότων όπως και ανωτέρω τα περιγράψαμε εύκολα θα αντιληφθεί οι δύο απεσταλμένοι, δεδομένων των όσων αφορούσαν την χώρα που αντιπροσώπευαν και των δυνατοτήτων που μπορούσε να έχει ένα Έλληνας που είχε ζήσει στις συνθήκες του τότε ελλαδικού χώρου, τις έστω καλύτερες από την πλειονότητα, έναντι των συμβαλλομένων τους έφεραν σε πέρας ένα δύσκολο έργο προσφέροντας σημαντικές υπηρεσίες στην πατρίδα.

Τα χρόνια που ακολούθησαν οι δύο αυτοί αντιπρόσωποι προσπάθησαν να αποδώσουν πλήρη λογαριασμό για τις κινήσεις τους, στους ιθύνοντες στην Ελλάδα, πράγμα που στάθηκε δύσκολο έως ακατόρθωτο διότι τα περισσότερα αποδεικτικά έγγραφα βρίσκονταν στο Λονδίνο στα αρχεία των δανειστών και των εκεί διαχειριστών, οι οποίοι όμως αναφέρουν σε επιστολές τους, κάποιες από τις οποίες φυλάσσονται στα αρχεία της Ιστορικής Εθνολογικής Εταιρείας Ελλάδος στην Παλαιά Βουλή και παρατίθενται στο Υπόμνημα Α'. Όπως αναφέρεται σε αυτές, οι διαθέτοντες τα όποια αποδεικτικά της χρήσεως κονδυλίων από τα δάνεια, προτίθενται να επιδείξουν τα αποδεικτικά αυτά σε όποιον θα πήγαινε εκεί, αλλά δεν δέχονταν να τα αποστείλουν στην Ελλάδα διότι αποτελούσαν και για αυτούς τεκμήρια. Άλλωστε οι λογαριασμοί που απέστειλαν οι δύο εκπρόσωποι κατά την διάρκεια της εκτέλεσης των συμφωνιών των δύο δανείων είχαν καταστραφεί μαζί με όλα τα αρχεία των προηγούμενων Προσωρινών Διοικήσεων. Πράγματι η Γ' Εθνική Συνέλευση με τη β' ψήφισμά της, στο πλαίσιο ελέγχου της κακοδιαχείρισης από την προηγούμενη Διοίκηση, που ξεκίνησε «λόγω φημών και δημοσιευμάτων στην αλλοδαπή που βλάπτουν την υπόληψη της Ελληνικής Διοίκησης και την πίστη στο ελληνικό έθνος» όπως αναφέρει σε επιστολή του ο Πανούτσος Νοταράς, Πρόεδρος της Γενικής Συνέλευσης των Ελλήνων, όρισε μια Αντικυβερνητική Επιτροπή αποτελούμενη από τους Άγγλους Φρ. Βουρδέτο και Ι. Ρικάρδο ο οποίος ήταν και δανειστής και τον Γ. Σπανιολάκη. Αυτή η Επιτροπή θα ενεργούσε ώστε να δοθεί ακριβής λογαριασμός της χρήσεως των δανείων. Στη συνέχεια ο Πρόεδρος της Γενικής Συνέλευσης των Ελλήνων ενημερώνει την παραπάνω Αντικυβερνητική Επιτροπή ότι σύμφωνα με το έγγραφο του κ. Σπανιολάκη, αυτή οφείλει να ζητήσει από τους δύο απεσταλμένους λογαριασμό για τα εξής ποσά:

5.039 9 11 λίρες στερλίνες οφειλόμενες από τον κύριο Ιωάννη Ορλάνδο

4.452 11 - λίρες στερλίνες οφειλόμενες από τον κύριο Ανδρέα Λουριώτη

351 8 3 λίρες στερλίνες οφειλόμενες για εξόφληση του διαληφθέντος λογαριασμού

7.500 - - λίρες στερλίνες χαρισμένες από τον κύριο Ρικάρδο και μη φαινόμενες στον ίδιο λογαριασμό

1.000 - - λίρες στερλίνες από την συνεισφορά της Καλκούτας και φαινόμενες στο λογαριασμό

1.250 - - λίρες στερλίνες ως διάφορο 30 μηνών σε 10 χιλιάδες ομολογίες του δανείου του 1824

825 - - λίρες στερλίνες ως διάφορο 6 μηνών σε 33 χιλιάδες ομολογίες του δανείου του 1825

1.475 16 2 μαζεύτηκαν από τους ασφαλιστές

71 3 6 μαζεύτηκαν από τους ασφαλιστές

85 10 - μαζεύτηκαν από τους ασφαλιστές

Συνολικά δε το ποσό των 22.050 18 10 λίρες στερλίνες από τις οποίες αφαιρούνται

4.000 λίρες στερλίνες που εστάλησαν στον Εϋνάρδο και

2.000 λίρες στερλίνες που χρησιμοποιήθηκαν για ναύλο και έξοδα αυτού του λογαριασμού

Ήτοι μένουν 16.050 λίρες στερλίνες για τις οποίες πρέπει να απολογηθούν οι δύο απεσταλμένοι στο Λονδίνο⁴⁸.

Παρά το ότι δόθηκαν αιτιολογημένες εξηγήσεις από τους Ορλάνδο και Λουριώτη και ο απεσταλμένος Ιωάννης Πάνος έφερε μεγάλο μέρος των δικαιολογητικών⁴⁹ χωρίς να είναι δυνατό να είναι αυτά πλήρη, θα συνεχιστεί η εναντίον τους δίωξη από το Ελεγκτικό Συνέδριο για διαφορετικές αιτίες αυτή την φορά.

9.9.1 Το Ελεγκτικό Συνέδριο και οι αντιπρόσωποι

Το Ελεγκτικό Συνέδριο από τον πρώτο χρόνο της ιδρύσεώς του το 1833, ασχολήθηκε με το θέμα της αποδόσεως λογαριασμού της διαχειρίσεως σχετικά με τα δάνεια και με τον έλεγχο δαπανών εκ μέρους των δύο εκπροσώπων. Όπως διαπιστώνουμε και από αντίγραφα των τηρουμένων πρακτικών επανειλημμένα αυτοί κλήθηκαν για να προσκομίσουν δικαιολογητικά και να παράσχουν διευκρινίσεις.⁵⁰ Όπως όμως και παραπάνω αναφέρθηκε η συλλογή των στοιχείων ήταν δυσχερής διότι κάποια ευρίσκονταν στο εξωτερικό και άλλα στα αρχεία των Προσωρινών Διοικήσεων και τα οποία καταστράφηκαν, όπως προαναφέρθηκε, κατά την διάρκεια των εμφύλιων συγκρούσεων.

Το ότι ένα χρόνο πριν εξετασθούν οι λογαριασμοί των δύο δανείων βιάστηκαν να εκδώσουν αποφάσεις κατάσχεσης της περιουσίας τους και να απαγορεύσουν τόσο τον απόπλου του πλοίου του Ορλάνδου αλλά και τους ίδιους να ταξιδεύσουν, εφόσον δεν τους χορηγούσαν, με αποφάσεις μη νομότυπες και αυθαίρετες, διότι αυτές δεν στηρίζονταν σε προηγηθείσα καταδικαστική κατά αυτών απόφαση, είναι ενδεικτική της προδιαθέσεως και του τρόπου αντιμετώπισεώς τους.

⁴⁸ Ανδρέου Ζ. Μάμουκα, ΤΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΙΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ εν Πειραιεί εκ της του Ηλία Χριστοφίδου Τυπογραφίας Η ΑΓΑΘΗ ΤΥΧΗ 1839

⁴⁹ Αρχεία της Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας της Ελλάδος. Παράρτημα της παρούσας εργασίας Α' γ.

⁵⁰ Αρχεία της Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας της Ελλάδος Βλ. Παράρτημα Α' δ. και Παράρτημα Β' α.

Οι κατηγορίες ήταν οι εξής: 1) ότι πλήρωσαν στον Bonfils μεσιτεία 4.800 λιρών αδικαιολόγητα ενόσω ήδη είχε πληρωθεί μεσιτεία 64.000 λιρών στον οίκο των Ricardo, 2) ότι δεν πέτυχαν την έκπτωση 10%, που συνηθιζόταν στην αγορά των πολεμοφοδίων, 3) ότι προέβησαν σε εξαγορές πολλών χιλιάδων ομολογιών, εις βάρος των οικονομικών συμφερόντων της πατρίδας, 4) ότι δεν έδειξαν την απαιτούμενη μέριμνα για την αγορά των σιδερένιων κανονιών και 5) ένα πλήθος από λάθη μικρά ή μεγαλύτερα στην αποτύπωση των λογαριασμών ή από έξοδα, συνήθως ναύλων και ταξιδιών για τα οποία δεν ανευρίσκονταν οι εντολές των εκάστοτε Προσωρινών Διοικήσεων. Πολλά από αυτά οφείλονται δε σε αριθμητικά λάθη, όπως αιτιολογούν στην Απολογία τους οι Λουριώτης και Ορλάνδος και συγκεκριμένα, είτε ως λάθος υπολογισμοί είτε ως λάθος από τις μετατροπές των νομισμάτων που είχαν χρησιμοποιηθεί στις συναλλαγές. Όσο για εντολές ή άλλα έγγραφα των Διοικήσεων που να δικαιολογούν κάποιες δαπάνες ταξιδιών, ατόμων που διακινούνται είτε προς την Ελλάδα είτε για εξυπηρέτηση των υποθέσεων της Επανάστασης πρέπει να υπενθυμιστεί η δυσκολία της αλληλογραφίας και της τήρησης των αρχείων. Δεν πρέπει δε να υποβαθμίζεται το γεγονός για το οποίο επί μακρόν αναφέρονται στην Απολογία τους οι δύο διαχειριστές-υπόλογοι, του ότι οι Προσωρινές Κυβερνήσεις τόσο με τις αποφάσεις ορισμού τους και τις οδηγίες που τους έδωσαν, όσο και με μετέπειτα επιστολές προς αυτούς, τους ανέθεταν την διαχείριση της υποθέσεως των δυο δανείων με πλήρη εμπιστοσύνη και ελευθερία δράσεως. Επιπλέον αναφέρουν ότι σε κάθε αναφορά και λογαριασμούς έστελναν προς τις Προσωρινές Διοικήσεις είχαν πάντα τη συναίνεσή τους.

Ειδικά όσον αφορά την υπόθεση Bonfils οι εκπρόσωποι αιτιολόγησαν την μεσιτεία αυτή ότι αφορούσε την διαπραγμάτευση του δανείου ενώ η μεσιτεία των Ricardo αφορούσε μεσιτεία για την έκδοση του δανείου. Όσο δε για τις λοιπές κατηγορίες σίγουρα δεν αποτελούσαν συμφέρουσες συμφωνίες για την Ελλάδα αλλά δεδομένων των όσων προαναφέραμε, δηλαδή ότι η Ελλάδα και συνακόλουθα οι εκπρόσωποί της είχαν πολλούς περιορισμούς κατά τη διαπραγμάτευση και τη σύναψη των συμφωνιών ως εκ της θέσεώς τους ώστε να μην έχουν δυνατότητα να προβάλλουν τους όρους τους. Η πατρίδα είχε απόλυτη ανάγκη από ρευστό, πολεμοφόδια και ένα ικανό στόλο, είχε και ζωτική ανάγκη να μη δυσαρεστεί τους υποστηρικτές της ανεξαρτησίας της στην Βρετανία και να μη χάνεται η πίστη τους στην ελληνική υπόθεση, η οποία ήδη δοκιμαζόταν με τους εμφυλίους πολέμους στο εσωτερικό του ελλαδικού χώρου. Αυτό προεξήρχε στο μυαλό των εκπροσώπων και με γνώμονα αυτό προέβησαν στις όποιες κινήσεις της διαχείρισης, ενώ δεν συνέβαινε το ίδιο με όλους τους Έλληνες εντός και εκτός ελλαδικού χώρου, οι οποίοι λόγω προσωπικών φιλοδοξιών και ιδίου συμφέροντος δεν ήταν σε θέση να αξιολογήσουν αντικειμενικά τις υπάρχουσες καταστάσεις.

Όταν οι απεσταλμένοι στο Λονδίνο άρχισαν τις επαφές και τις συζητήσεις βρήκαν απέναντί τους από τους Βρετανούς τραπεζίτες ένα τοίχος ψυχρότητας και επιφυλακτικότητας. Οι

πληροφορίες για τις διχόνοιες και τις εμφύλιες συρράξεις που έφθναν από την Ελλάδα έκαναν το ρίσκο της τοποθέτησης κεφαλαίων σε μια ανύπαρκτη χώρα ακόμη πιο επισφαλή. Το τοίχος αυτό έπρεπε να διασπάσουν οι δύο απεσταλμένοι οι οποίοι έπαιζαν και των ρόλων των ανεπισήμων αντιπρέσβων. Ο ίδιος ο Canning ζητά να απευθύνονται απευθείας σε αυτόν όταν έχουν κάτι σημαντικό να του πουν για την παρτίδα τους. Και αυτοί επωφελούμενοι, με τους χειρισμούς τους επιτυγχάνουν να δημιουργήσουν μια αίσθηση ασφάλειας και φιλικότητας προς την αγωνιζόμενη Ελλάδα. Με τις δικές τους προσπάθειες αμβλύθηκαν οι αντιδράσεις και οι προσωπικές επαφές και ενέργειες τους συνετέλεσαν ώστε επιφανή πρόσωπα όπως ο Jeremy Bentham, οι John Bowring, Joseph Hume, John Cam Hobhouse για τους οποίους μιλήσαμε σε ανωτέρω κεφάλαιο να δραστηριοποιηθούν ενεργά για την χορήγηση των δανείων. Περαιτέρω όταν προκαλείται πτώση της τιμής των ομολογίων των ελληνικών δανείων εξαιτίας των διχονοιών και της ακαταστασίας που υπήρχε στην Ελλάδα, οι ομολογιούχοι θορυβήθηκαν, μάλιστα κάποιοι από αυτούς διαπρεπή μέλη της βρετανικής κοινωνίας, πίεσαν τους απεσταλμένους της ελληνικής κυβέρνησης να εξαγοράσουν μέρος των ομολογίων, για να μην υποστούν όλο το βάρος της πτώσης των ελληνικών ομολόγων αυτοί. Οι δύο απεσταλμένοι ευρισκόμενοι σε πολύ δύσκολη θέση, κρίνουν σκόπιμο για να μη δημιουργηθεί δυσαρέσκεια, η οποία θα είχε σαν αποτέλεσμα να στραφούν και εκείνοι που μέχρι τώρα τους υποστήριζαν εναντίον των ελληνικών συμφερόντων, για να μη χαθούν οι πολύτιμες για την πατρίδα σχέσεις, αλλά και για να μη υπάρξει περαιτέρω πτώση των ελληνικών ομολογίων, να αγοράσουν μέρος από αυτές. Αυτή η εξαγορά είχε προσωρινό χαρακτήρα και με σκοπό αυτές να πωληθούν μόλις βελτιωνόταν η αγορά, πράγμα το οποίο και έγινε ώστε η Ελλάδα δεν είχε τελικά ζημιά. Ο Σπανιολάκης όμως θεώρησε ότι επρόκειτο για απλή κερδοσκοπία.

Η ιδιαίτερη επιμονή για την συγκεκριμένη υπόθεση, που έδειξε ο τότε Γενικός Επίτροπος του Ελεγκτικού Συνεδρίου Γεώργιος Σπανιολάκης, ο οποίος σε παλαιότερους χρόνους είχε προσπαθήσει να αναμειχθεί στην διαχείριση του δανείου αλλά ήρθε σε σύγκρουση με την επιτροπή, μπορεί βάσιμα να υποστηριχθεί πως υποκινείται από προσωπικό πάθος, απόδειξη δε γι' αυτό είναι ότι οι κατηγορίες του, κατά των δύο απεσταλμένων μετατρέπονταν κατά τις περιστάσεις και αυτό φανερώνει τις προσωπικές του αντιζηλίες⁵¹.

Το Ελεγκτικό Συνέδριο με απόφασή του που εκδόθηκε στις 29-10-1934 στο Ναύπλιο και κοινοποιήθηκε στους δύο εκπροσώπους στις 18 Ιανουαρίου 1835 λόγω της μεταφοράς του στην Αθήνα, τους καταλόγισε αλληλέγγυα, με το ποσό των 28.769 λιρών στερλινών ή 809.008,18 δραχμών.⁵² Η απόφαση αυτή η οποία εκδόθηκε χωρίς να απολογηθούν οι δύο κατηγορούμενοι

⁵¹ Ανδρ.Μιχ. Ανδρέαδου «Ιστορία των Εθνικών Δανείων» Εστία Αθήνα,1904

⁵² Αρχείο Ελεγκτικού Συνεδρίου (Γενικά Αρχεία του Κράτους) Παράρτημα παρούσας εργασίας Β'β.

οδήγησε στην έκδοση διαταγής από τον Όθωνα ώστε αυτή μη θεωρηθείσα ως οριστική να μην εκτελεστεί ώστε οι υπόλογοι να έχουν την ευκαιρία να απολογηθούν. Οι δύο υπόλογοι κατέθεσαν την δίτομη Απολογία τους στο Ελεγκτικό Συνέδριο. Η απόφαση αυτή δεν εκτελέστηκε ποτέ ως απόρροια της αδικίας της, δεδομένου ότι τα μέλη της εν Λονδίνω επιτροπής είχαν από της Προσωρινές Διοικήσεις στην Ελλάδα οι οποίες ήταν οι εντολείς τους, εν λευκώ εντολή των ενεργειών τους ότι οι συμφωνίες που επέτυχαν είχαν καλύτερους όρους από αυτούς που ορίζονταν στις οδηγίες των Διοικήσεων, τα δικαιολογητικά δε των δαπανών, υπό τις επικρατούσες συνθήκες (χώρος διεξαγωγής διαδικασιών στο εξωτερικό, τήρησής τους από διάφορους φορείς, καταστροφή αρχείων στην Ελλάδα) δεν θα ήταν δυνατό να είναι σε πλήρη και άρτια μορφή.

9.10 Ο λαός στον ελλαδικό χώρο

Η Επανάσταση βρήκε τους ολιγάριθμους κατοίκους του ελλαδικού χώρου ενδεείς. Στην κατά το μεγαλύτερο μέρος ορεινή χώρα η οικονομία ήταν αγροτική, γεωργία και κτηνοτροφία, μικρής όμως κλίμακος. Κατά τη διάρκεια της τουρκοκρατίας η χώρα παραμελήθηκε σε όλους τους τομείς. Οι καλλιεργήσιμες εκτάσεις πέρασαν στα χέρια των Τούρκων στρατιωτικών οι οποίοι συχνά ήταν αδιάφοροι για να τις καλλιεργήσουν. Η αγροτική παραγωγή ήταν διάσπαρτη και το μεγαλύτερο μέρος προέρχονταν από κτήματα που ανήκαν σε Τούρκους ή Έλληνες κοτζαμπάσηδες, τα οποία καλλιεργούσαν οι κολίγοι (ακτήμονες χωρικοί). Η μεταχείρισή των κολίγων από τους αφεντάδες τους, δεν διέφερε και πολύ από αυτή των ζώων της ιδιοκτησίας τους, και η συνήθης αμοιβή ήταν λιγοστό φαγητό και κατάλυμα στο στάβλο με τα ζώα. Έτσι και αυτοί ήταν νωχελικοί και δεν είχαν ενδιαφέρον για την απόδοση της δουλειάς τους. Κάποιοι ήταν μικροκαλλιεργητές σε μικρά κομμάτια γης που είτε τα νοίκιαζαν από τους παραπάνω ιδιοκτήτες είτε τους ανήκαν αλλά η συγκομιδή μόλις έφθανε για τις δικές τους ανάγκες και σε κάθε περίπτωση έπρεπε να πληρώνουν αβάσταχτους φόρους. Αρκετοί ασχολούνταν με την κτηνοτροφία, ζώντας σε χωριά απομακρυσμένα από τον κόσμο, κτισμένα σε απόκρημνες πλαγιές για να γλιτώνουν την καταπίεση και την κακομεταχείριση. Το μέγεθος των κοπαδιών τους ήταν συνήθως μικρό και μόλις έφθανε για την συντήρηση της οικογένειας.

Η τουρκική αδιαφορία και αδράνεια για την χώρα που κρατούσαν σκλαβωμένη, την είχε κάνει μια έκταση σχεδόν έρημη και άγονη. Η κεντρική διοίκηση αλλά και οι τοπικοί άρχοντες δεν ενδιαφέρονταν για τίποτα άλλο παρά για την συλλογή φόρων από τα ελάχιστα που με κόπο αποκτούσαν οι κάτοικοι για να επιβιώνουν απλώς. Δεν φρόντισαν ποτέ για δημιουργία δρόμων αμαξιτών, οι περισσότεροι δρόμοι ήταν κακοτράχαλα μονοπάτια. Η φύση της χώρας επίσης

αφέθηκε στην τύχη της, νερά που ξεχειλίζουν από λίμνες και άλλες πηγές δεν διευθετήθηκαν με υδραυλικά έργα και όσα υπήρχαν από την αρχαιότητα δεν συντηρήθηκαν με αποτέλεσμα πεδιάδες και χωράφια να πλημμυρίζουν, όπως στην Βοιωτία και την Στυμφαλία και να μεταβάλλονται τελικά σε έλη που ανάγκαζαν τους κατοίκους να φεύγουν για να γλιτώσουν από την ελονοσία. Τα βουνά που άλλοτε ήταν σκεπασμένα με πεύκα και βελανιδιές καταστράφηκαν από τις δενδροτομίες του στρατού, την αυθαίρετη ξύλευση που γινόταν χωρίς σύστημα, με απόλυτη ελευθερία ώστε καθένας έκοβε όσα δένδρα ήθελε. Άλλος λόγος ήταν η αλόγιστη υλοτομία για την ναυπηγική. Πολλά δάση καταστράφηκαν από τις φωτιές που έβαζαν οι βοσκοί το καλοκαίρι, για να πετάξουν τα δένδρα νεαρούς βλαστούς το φθινόπωρο και να εξασφαλίσουν τροφή για το κοπάδι τους. Η συλλογή ρητίνης επίσης γινόταν αυθαίρετα, με όχι σωστό τρόπο, με αποτέλεσμα να ξεραίνονται και να καταστρέφονται τα δένδρα. Με τους παραπάνω τρόπους εξαφανίστηκαν τα δάση που κάλυπταν πολλά βουνά, τα νερά της βροχής παράσερναν το χώμα, και από τα βουνά αλλά και από καλλιεργήσιμες εκτάσεις, μια που δεν υπήρχαν οι ρίζες των δένδρων που το συγκρατούσαν και άφηναν μια επιφάνεια από βράχους και πέτρες.

Οι περισσότεροι ελληνικοί οικισμοί, χωριά ή πόλεις ήταν βουτηγμένα στην αθλιότητα και στην δυστυχία. Καλύβες χρησιμεύουν για σπίτια του μεγαλύτερου μέρους του λαού οι οποίες συνήθως αποτελούνταν από ένα ενιαίο χώρο που μοιράζονταν άνθρωποι και οικιακά ζώα. Τα φτωχικά τους ρούχα τα φορούσαν ημέρα και νύχτα και δεν τα έβγαζαν παρά μόνο όταν επρόκειτο να πλυθούν. Διέφεραν μόνο τα σπίτια των προυχόντων Τούρκων και Ελλήνων και κάποιων πιο εύπορων χωρικών που ήταν ευρύχωρα, δίπατα με ευρύχωρη σάλα, αυλές και κήπο.

Αστικά κέντρα με την σημερινή έννοια δεν υπήρχαν. Οι δρόμοι ήταν στενοί, άστρωτοι ή καλντερίμια στρωμένα με πέτρες, ακάθαρτοι, γεμάτη λάσπες. Σε κεντρικό σημείο βρίσκονταν το καφενείο που αποτελούσε τη μόνη καθημερινή διεξοδό των αντρών αλλά και το κέντρο ενημερώσεως όπου όμως η πληροφόρηση δεν μπορούσε να έχει κανένα εχέγγυο για την αυθεντικότητα και την ποιότητά της. Επίσης στο κέντρο των μεγαλύτερων οικισμών και των πόλεων υπήρχαν οι αγορές που είχαν την μορφή του παζαριού. Υπήρχαν και κάποιοι μικροέμποροι και βιοτέχνες που είχαν κληρονομήσει από τον πατέρα τους την δουλειά ή την τέχνη και ο κύκλος εργασιών τους αφορούσε την κάλυψη των αναγκών των ντόπιων κατοίκων. Η κοινωνική δομή και η μορφή ιδιοκτησίας της ακίνητης περιουσίας κυρίως στις αγροτικές περιοχές δεν επέτρεπε καμία ανάπτυξη σε οικονομικό επίπεδο.

Η υπόλοιπη κοινωνική και πνευματική ζωή του λαού ήταν συνδεδεμένη με την εκκλησία τα μυστήρια της οποίας, γάμοι, βαπτίσεις, κηδείες και τα πανηγύρια για τον εορτασμό θρησκευτικών γεγονότων έδιναν αφορμή για κοινωνική επαφή και ψυχαγωγία. Η όποια

εκπαίδευση υπήρχε τα χρόνια της σκλαβιάς για τον λαό, προέρχονταν από τον κλήρο και όπως είναι φυσικό ο θρησκευτικός χαρακτήρας αυτής προσδιόριζε τα πλαίσιά της. Ο λαός επί αιώνες όχι μόνο ήταν αποκομμένος από τις πνευματικές, επιστημονικές και πολιτιστικές προόδους που εξελίσσονταν στον υπόλοιπο κόσμο αλλά είχε χάσει και κάθε επαφή με το ελληνικό πνεύμα και την ελληνική γραμματεία του παρελθόντος.

Η κατάσταση αυτή ήδη άθλια, χειρότερη με την έναρξη της Επανάστασης, Τούρκοι ή Έλληνες όταν κυριεύαν ένα τόπο επιδίδονταν σε λεηλασίες και αρπαγές και όταν επρόκειτο να αποχωρήσουν κατέστρεφαν και έκαιγαν τις πόλεις ή τα χωριά που είχαν κυριεύσει. Οι χωρικοί υπέφεραν τα πάνδεινα τόσο από τις καταδρομές του Τούρκων όσο και από τις καταπιέσεις των Ελλήνων οπλοφόρων που είχαν υπερβολικές αξιώσεις και προέβαιναν σε τέτοιες καταχρήσεις και αυθαιρεσίες. Οι εμφύλιοι πόλεμοι χειρότερεψαν ακόμη περισσότερο την ζωή των κατοίκων με ταραχές και συμπλοκές των ατάκτων μέσα στο χώρο που ζούσαν. Το αποτέλεσμα αυτών των καταστάσεων ήταν, οι κάτοικοι να αφήνουν τα σπίτια τους και να κρύβονται στα κοντινά βουνά. Χαρακτηριστικά θα αναφερθούμε στα λόγια του Υψηλάντη και του Φωτάκου αγωνιστή της Επανάστασης και υπασπιστή του Κολοκοτρώνη. Ο πρώτος όταν ήλθε στην Τριπολιτσά μετά την εκδίωξη των Τούρκων και την είσοδο των Ελλήνων ατάκτων και είδε το θέαμα που παρουσίαζε η πόλη, τους διέταξε να πάψουν το καταστροφικό τους έργο «Ο πόλεμος ημών, έλεγε, δεν γίνεται κατά των Οθωμανών και των οικιών των, αλλά κατά της τυραννίας. [...] Αι υπό την εξουσίαν των βαρβάρων πόλεις είναι ελληνικάί, ιδικαί μας, και δια τούτο δεν πρέπει να φθείρωμεν τα ιδιά μας». Και ο δεύτερος κατανοώντας την πολιτιστική σπουδαιότητα των μνημείων που κατέστρεφαν οι συμπατριώτες του όπου εισέβαλαν, τους κρίνει αυστηρά «Οι Έλληνες γράφει, [...] εστάθησαν βάρβαροι και άγριοι εις το πάθος των και ουδόλως εσυλλογίσθησαν το μέλλον, διότι τυφλωμένοι δια την ελευθερίαν των, κατέστρεψαν τα σωζόμενα μνημεία, τα τζαμιά, τους τάφους, τα λουτρά, τις βρύσες και τα παρόμοια, τα οποία θα ήσαν αιώνια αναθήματα δια την ιστορίαν, τον πολιτισμόν και το μεγαλείον τους έθνους μας».

Περιστατικά και αναφορές όπως τα παραπάνω υπάρχουν αμέτρητα, στις καταγραφές των ιστορικών, Ελλήνων και ξένων, των χρόνων εκείνων, γεγονός που αποδεικνύει ότι είχαν δίκιο όσοι αποδοκίμαζαν την έκρηξη της επανάστασης ως πρόωρης. Αυτοί ήταν φωτισμένοι Έλληνες, που αγαπούσαν την Ελλάδα και επιθυμούσαν την αναγέννησή της και την διαμόρφωση της σε ένα κράτος άξιο της εικόνας που υπήρχε γι' αυτήν, σε όλο τον τότε σύγχρονο κόσμο, ο οποίος, αναπτυσσόταν και προόδευε σε όλους τους τομείς, έχοντας σαν βάση τα έργα και τα επιτεύγματα των δικών της προγόνων. Όλοι αυτοί οι λόγιοι και ευφυείς άνθρωποι μεταξύ των οποίων ο Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος, ο Ουγγροβλαχίας Ιγνάτιος, ο Άνθιμος Γαζής, ο Κοραής, ο Καποδίστριας έβλεπαν ότι ο κόσμος του ελλαδικού χώρου δεν ήταν έτοιμος. Ο Καποδίστριας έλεγε χαρακτηριστικά «πρέπει πρώτα να μορφώσωμεν Έλληνας

και έπειτα να κάμωμεν Ελλάδα». Ο Κοραΐς περίμενε τη σωτηρία του Γένους μόνο από την εξάπλωση της παιδείας και φοβόταν μήπως επιχειρηθεί η αποτίναξη του ζυγού πριν τον πρέποντα καιρό, πριν αποκτήσει δηλαδή, αρκετά φώτα το γένος και έτσι βρεθεί σε κατάσταση χειρότερη της πρώτης.

Έχοντας έτσι η κατάσταση του, ένας λαός, που επί τετρακόσια χρόνια απλά επιβίωνε και που χαρακτηρίζεται από ένδεια και των βασικών πόρων διαβίωσης, αναλφαβητισμό, μακριά από οποιαδήποτε πνευματική καλλιέργεια, μη έχοντας προετοιμαστεί και ενημερωθεί, δέχθηκε την επανάσταση σαν ένα απελευθερωτικό αγώνα από τους Οθωμανούς τυράννους και όχι σαν κοινωνική επανάσταση που θα μετέβαλε την σύνθεση και τη δομή της κοινωνίας. Ο λαός δεν προσέβλεπε στην ανατροπή της κοινωνικής κατάστασής του και στην άνοδο του βιοτικού επιπέδου του γιατί η κατάστασή του δεν του επέτρεπε να σκεφθεί κάτι περισσότερο από μια καλύτερη διατροφή και απαλλαγή από τον φόβο της κακομεταχείρισης και των άδικων τιμωριών από τους Τούρκους. Η πραγματικότητα της Επανάστασης τους έφερε στη δυσάρεστη θέση να βλέπουν τους Έλληνες κοτζαμπάσηδες να αντικαθιστούν τους Τούρκους μπέηδες και τους στρατιωτικούς αρχηγούς να προσπαθούν να συντρίψουν την δύναμη των κοτζαμπάσηδων και να μπουν εκείνοι στις θέσεις της διοικητικής εξουσίας που προέκυψε από την Επανάσταση.

Σύνοψη-Συμπεράσματα

Μετά την εξέταση των ιστορικών γεγονότων των πρώτων χρόνων της Επανάστασης, την παράθεση των θεωριών των οικονομικών επιστημών και την παράθεση στοιχείων των προσωπικοτήτων των παραγόντων που διαδραμάτισαν καίριους ρόλους στα γεγονότα που μελετούμε, τα συμπεράσματα στα οποία καταλήγουμε είναι τα εξής:

Α. Όταν μιλάμε για τα δύο πρώτα δάνεια που έλαβε το αλύτρωτο έθνος των Ελλήνων, είναι λάθος να θεωρούνται ως η απαρχή του δημόσιου χρέους του νεοελληνικού κράτους και όχι ως η απαρχή της ανεξαρτησίας του από την οθωμανική κυριαρχία και ως ουσιαστικό στήριγμα της επαναστάσεως του ελληνικού έθνους. Αντικειμενικά, αποτελούν την πρώτη πράξη αναγνώρισης της ελληνικής Πολιτείας ως νομικής οντότητας και συνεπώς και αναγνώριση των δικαιών του ελληνικού λαού από μια μεγάλη οικονομική δύναμη της εποχής, με σημαντικό ρόλο στο διεθνές περιβάλλον, τη Βρετανία. Άμεσος αντίκτυπος ήταν η διεθνής μεταστροφή της εικόνας και της αντιμετώπισης του Αγώνα. Τώρα δεν είχαν απέναντί τους μόνο ένα φτωχό εξαθλιωμένο λαό αλλά το ενδιαφέρον μιας Υπερδύναμης της εποχής. Το ελληνικό ζήτημα αποκτά από την στιγμή εκείνη άλλη βαρύτητα για την παγκόσμια κοινότητα. Αλλά και για τον ίδιο τον λαό που είχε εξαθλιωθεί αποτέλεσε κίνητρο και ελπίδα για να συνεχίσει ένα αγώνα αντίξοο ανάμεσα σε εξωτερικούς και εσωτερικούς εχθρούς της ευημερίας του.

Η ιστορική πορεία, εισβολή Ιμπραήμ και ανακατάληψη πολλών απελευθερωμένων περιοχών, πτώση του Μεσολογγίου, καταστροφή των Ψαρών και της Κάσου και η παραλίγο αρνητική έκβαση της Επανάστασεως αν δεν παρενέβαιναν οι μεγάλες Δυνάμεις στο Ναβαρίνο και με την γαλλική εκστρατεία του Μοριά, αποδεικνύει ότι η σύναψη του πρώτου δανείου ήταν στην πραγματικότητα μεγαλύτερη επιτυχία από οποιαδήποτε άλλη στρατιωτική νίκη διότι η συνέχεια αυτής της οικονομικής σχέσης ήταν η προστασία της αγγλικής δυνάμεως και η άσκηση πολιτική πίεσης και προς τις άλλες δυνάμεις της εποχής να δουν θετικά την δημιουργία ενός νέου ελληνικού κράτους. Σε πολλούς κύκλους η οικονομική αυτή προσέγγιση θεωρήθηκε σαν μια πραγματική αναγνώριση της ελληνικής ανεξαρτησίας.

Αντίθετα, παρόλη την, επιφανειακά κρινόμενων των γεγονότων, προφητικότητα των λόγων του κολοκοτρωνικού Σπηλιάδη (από την πλευρά δηλαδή όσων ήταν αντίθετοι με τα δάνεια) «τα δάνεια των Αγγλών θα μείνωσιν εις βάρος των Ελλήνων επ' ολέθρω μάλλον αυτών ή επί σωτηρία, ήδη καταναλισκόμενα, και το έθνος ίσως εκ τούτων θα πάθη και αφ' ου αποκατασταθή ελεύθερον και ανεξάρτητον, διότι οι Άγγλοι θα λάβωσι και απ' αυτά ταύτα τα

δικαιώματα να επέμβωσιν εις τα πράγματα του», μόνο φανατισμό και μεροληψία δείχνουν, πάθη που θολώνουν την κρίση και δεν οδηγούν σε επιτυχή εξέλιξη. Διότι η επέμβαση των Άγγλων και των άλλων ξένων Δυνάμεων ήταν αυτή που ανέτρεψε την αποτυχία της ελληνικής Επαναστάσεως και όσο για τις ξένες επεμβάσεις στη συνέχεια και μέχρι σήμερα, οφείλεται περισσότερο από κάθε άλλο παράγοντα, όπως και τότε, στην έλλειψη πνεύματος ενότητας και της μη αναγνωρίσεως ότι τα προσωπικά συμφέροντα δεν μπορούν να διαχωριστούν για πολύ από τα συμφέροντα του όλου. Άλλωστε και η πλευρά του Κολοκοτρώνη προσέβλεψε στην ρωσική πλευρά για υποστήριξη των πολιτικών της φιλοδοξιών, μετά την ανεξαρτησία της Ελλάδας. Δεν θα πρέπει να ξεχνάμε άλλωστε, ότι στην ιδέα της βοήθειας και στήριξης του Αγώνα από την Ρωσία στηρίχθηκε η έναρξη της Επανάστασης.

Οι επικριτές κάθε είδους σχέσεων με τους ξένους θα μπορούσαν άραγε να μας απαντήσουν με σιγουριά με τι τρόπο θα μπορούσε η Ελλάδα να βγει από την οθωμανική σκλαβιά όταν τον ολιγάριθμο λαό της τον αποτελούσαν πεινασμένοι αμόρφωτοι αγρότες, οι περισσότεροι εκ των οποίων ζούσαν νομαδικά, αναζητώντας τα βασικά τρόφιμα για να επιβιώνουν, όταν τον άτακτο στρατό που διέθετε τον αποτελούσαν οι κλέφτες και οι αρματολοί που η ζωή τους ήταν οι ληστείες κατά Τούρκων για τους πρώτους και η καταπίεση του λαού για τους δεύτερους και οι οποίοι είδαν την Επανάσταση σαν μια ευκαιρία για πλουτισμό και αξιώματα.

Οι άνθρωποι αυτοί, δεν μπορούσαν να αντιληφθούν, λόγω της παντελούς έλλειψης του βασικού επιπέδου ζωής και της στοιχειώδους παιδείας, τη σημασία της ομόνοιας και της ενότητας στην κρίσιμη στιγμή του Αγώνα. Δυστυχώς δεν ήταν έτοιμοι να δουν τον στόχο, που ήταν η δημιουργία ενός ανεξάρτητου κράτους με δικαιώματα για όλους και συνολική ευημερία και αφέθηκαν να κυριαρχούνται από τα προσωπικά τους πάθη και μικροσυμφέροντα. Μέσα από το πρίσμα αυτό θα κρίνουν κάθε ενέργεια δική τους ή των άλλων.

Πολύ δε περισσότερο, όταν τα μέλη μιας κοινωνίας μάχονται το ένα το άλλο και δεν βλέπουν ότι το συμφέρον τους βρίσκεται στη μεταξύ τους συνεργασία και υποστήριξη, πως θα μπορούσαν να έχουν μια επωφελή συνεργασία με τους ξένους, που θα υπηρετούσε τα πραγματικά συμφέροντά τους, αφού δεν τα ξέρουν. Με αυτό τον τρόπο καταλήγουν να μην έχουν συνεργασίες αλλά «επεμβάσεις».

Σε κάθε περίπτωση η Βρετανία, διακήρυττε ότι δεν είχε εδαφικές βλέψεις στην Ελλάδα αλλά προσέβλεπε σε μια μελλοντική επωφελή συνεργασία με το νέο ανεξάρτητο κράτος στα πλαίσια της ελεύθερης οικονομίας και της ελεύθερης εμπορικής διακίνησης προϊόντων.

Αναφερόμενοι στις παραμέτρους μελέτης των Οικονομικών Επιστημών σε σχέση με την απόφαση της λήψης των δύο πρώτων δανείων βλέπουμε από την παράθεση των ιστορικών γεγονότων ότι η αγωνιζόμενη Ελλάδα αναντίρρητα δεν διέθετε πόρους για την συνέχιση του απελευθερωτικού της Αγώνα. Η μόνη σοβαρή πρόταση που προέρχονταν από μια μεγάλη Δύναμη της εποχής που περιελάμβανε οικονομικούς όρους οι οποίοι δεδομένων των συνθηκών της απειλής της δυσμενούς επιλογής, της βαθμού αβεβαιότητας και του υψηλού ρίσκου που ανέλαβαν οι δανειοδότες δεν θα μπορούσε να είναι καλλίτεροι, επιπλέον, όπως με ευφυΐα κρίθηκε από όσους αποτελούσαν την Προσωρινή Διοίκηση της Ελλάδος η ανάλυση κόστους-οφέλους περιλαμβάνει ασφαλώς και τα υπόλοιπα οφέλη από την σύναψη αυτών των δανείων όπως η ευρεία γνωστοποίηση στον τότε γνωστό κόσμο του ελληνικού ζητήματος, η δημιουργία διπλωματικών και οικονομικών σχέσεων ενός αγωνιζόμενου λαού με μια Δύναμη πολιτική, στρατιωτική και οικονομική της εποχής εκείνης που έδινε μια διαφορετική διάσταση και νομιμότητα στον αγώνα των Ελλήνων εν μέσω ενός διεθνούς εχθρικού περιβάλλοντος έναντι κάθε επαναστατικού κινήματος.

B. Τα ελληνικά δάνεια πραγματοποιήθηκαν με τους κανόνες της οικονομικής διαμεσολάβησης υπό συνθήκες ασύμμετρης πληροφόρησης σε μια περίοδο που από τη μια πλευρά είχαμε ένα μη ανεξάρτητο αγωνιζόμενο λαό με άγνωστη έκβαση του Αγώνα του και από την άλλη ένα σε αρχικά στάδια, υπό εδραίωση χρηματοπιστωτικό σύστημα. Το ύψος της δυσμενούς επιλογής και του ηθικού κινδύνου ήταν τεράστια και για τις δύο πλευρές. Από ελληνικής πλευράς έχουμε την Προσωρινή Διοίκηση (εντολέας) που αναθέτει στην άλλη πλευρά τους διαμεσολαβητές (εμπόρους και χρηματιστές) να εκδώσουν ομολογιακά δάνεια και να διαχειριστούν στην αγορά, τις ομολογίες. Ο επιδιωκόμενος σκοπός από την πλευρά του εντολέα είναι η μεγιστοποίηση του δανειζόμενου κεφαλαίου με την ελαχιστοποίηση του κόστους, δηλαδή του επιβαλλόμενου επιτοκίου και των άλλων εξόδων. Από την πλευρά των διαμεσολαβητών και των ομολογιούχων ο επιδιωκόμενος σκοπός είναι το κέρδος. Στην προκειμένη περίπτωση οι διαμεσολαβητές και οι ομολογιούχοι, έχουν από τη μια μεριά το ηθικό κίνητρο της κοινωνικής αναγνώρισης και καταξίωσης, ότι δηλαδή, συμμετέχουν στην επίτευξη του ιερού σκοπού απολυτρώσεως ενός χριστιανικού έθνους από τον απάνθρωπο ζυγό των αλλόπιστων όμως από την άλλη πλευρά, δεν είναι δυνατό ένα ορθολογικά σκεπτόμενο όν να θυσιάσει την δική του επιβίωση προς χάριν κάποιου άλλου. Είτε μιλάμε συνεπώς για τους διαμεσολαβητές είτε για τους δανειστές-ομολογιούχους είναι απόλυτα λογικό ότι αυτοί θα ελάμβαναν υπόψη τους τις ιδιαίτερες συνθήκες της δανειοδότησης. Ο υψηλός κίνδυνος και η αβεβαιότητα λόγω της εμπόλεμης κατάστασης και των αντικρουόμενων πληροφοριών για νικηφόρες νίκες αλλά και για εμφύλιες διαμάχες μεταξύ των εμπόλεμων διαμόρφωναν ένα αυξημένο αλλά δικαιολογημένο, οικονομικά, κόστος.

Και όταν ο Bowring, φιλέλληνας, γραμματέας του Κομιτάτου, έμπορος και πολιτικός από τους πρωτεργάτες στην Βρετανία για την σύναψη των δανείων, ορμώμενος από την αργοπορία της ελληνικής κυβέρνησης να υπογράψει τη συμφωνία του δανείου, λόγω των εσωτερικών διαφωνιών και θα προκληθεί πτώση της αξίας των ελληνικών ομολόγων που είχαν αγοράσει από τους ομολογιούχους- δανειστές θα αναφωνήσει «όπου πρόκειται για συμφέρον, δεν έχει θέση ούτε η φιλανθρωπία, ούτε ο πατριωτισμός ούτε και η ανεξαρτησία», θα φανεί κυνικός. Όμως στην πραγματικότητα είναι απλά ορθολογικός και ειλικρινής και η αντίδρασή του ανταποκρίνεται στην φύση του ανθρώπου ως οικονομικού όντος που ζυγίζει τα πράγματα και αποφασίζει ούτε να αυτοκαταστραφεί διότι τότε δεν θα ήταν δυνατή εκ μέρους του η οποιαδήποτε κοινωνική προσφορά αλλά ούτε να μείνει αδιάφορος στην δεδομένη περίπτωση που μπορεί κερδίζοντας και εκείνος, να προσφέρει και σε άλλους ώστε να βελτιώσουν τη δική τους ζωή, ενέργεια που προηγουμένως είχε προβεί και με την βοήθεια στην έκδοση του πρώτου δανείου αλλά και διαθέτοντας μέρος της περιουσίας του στην αγορά των επισφαλών ελληνικών χρεογράφων.

Γ. Είναι απόλυτα υποκριτικό, να επικρίνονται οι ξένοι γιατί δεν θυσίασαν τον εαυτό τους, ή ξένες χώρες ότι φρόντισαν τον συμφέρον τους, πράγμα φυσικό και λογικό, όταν οι ίδιοι που επιζητούσαν την απελευθέρωσή τους και ήθελαν να ονομάζονται πατριώτες δεν ξεχνούσαν τα ίδια συμφέροντά τους προς χάριν του ιερού σκοπού της απελευθέρωσης της πατρίδας.

Οι ήρωες της ελληνικής Επανάστασης που σίγουρα διεξήγαγαν αιματηρές και νικηφόρες μάχες έναντι των Οθωμανών τυράννων είναι τα ίδια πρόσωπα που δεν δίσταζαν να φθάσουν επίσης σε αιματηρές συγκρούσεις με τους συμπατριώτες του, δεν δίσταζαν στην οποιαδήποτε δολοπλοκία ακόμη και σε άνομες συμμαχίες, φθάνει αυτό να εξυπηρετούσε τις προσωπικές φιλοδοξίες τους και τους ιδιοτελείς σκοπούς τους. Ο κάθε ένας αποσκοπούσε, όπως εύκολα ο μελετητής της ιστορίας της ελληνικής Επανάστασης, μπορεί να διαπιστώσει, στην ανέλιξη του στην εξουσία και την κάρπωση του οποιουδήποτε κέρδους θα προέκυπτε, τόσο από την λαφυραγωγία των νικημένων κατά την διάρκεια των μαχών, όσο και από την απόκτηση εξουσιών στο νέο κράτος που έμελλε να δημιουργηθεί. Τα ιστορικά γεγονότα (βίαιες συγκρούσεις, συκοφαντίες, δολοπλοκίες, εμφύλιες συρράξεις) αποκαλύπτουν συμπεριφορές που απόρροια πρωτόγονων ενστίκτων και παθών μπορούν να θεωρηθούν παρά ενδείξεις πατριωτισμού..

Λαμβάνοντας υπόψη όσα υποστηρίζονται στις Οικονομικές Επιστήμες και ιδιαίτερα στην Οικονομική Ψυχολογία συμπεραίνουμε ότι η συμπεριφορά σημαντικών παραγόντων όπως κάποιων προεστών και στρατιωτικών διαμορφώθηκε από τα συναισθήματα τους, τις προκαταλήψεις για έννοιες όπως η μομφή, η τιμή, η ηθική, ψυχολογικές καταστάσεις όπως το

φαινόμενο της κτητικότητας, η αγκίστρωση σημεία αναφοράς σε σχέση με τις μέχρι τότε εμπειρίες τους, η έλλειψη παιδείας (άγνοια) και πληροφόρησης.

Ο χρόνος που δεν δόθηκε πριν το ξέσπασμα του απελευθερωτικού Αγώνα ώστε να υπάρξει μεγαλύτερη και πληρέστερη ενημέρωση των παραγόντων αυτών τόσο μέσω της καλλιέργειας των ιδεών του Διαφωτισμού για την δημιουργία δημοκρατικών κρατών που ο κάθε πολίτης θα μπορούσε να εκφραστεί, να δημιουργήσει και να αναπτυχθεί σε κάθε τομέα ελεύθερα χωρίς αυτό να θέτει σε κίνδυνο την ευημερία του άλλου όσο και για τις οικονομικές εξελίξεις του κόσμου έξω από την Οθωμανική Αυτοκρατορία που έδιναν ευκαιρίες προόδου σε όποιον ήθελε να δραστηριοποιηθεί δεν έδωσε την δυνατότητα να δώσουν αυτοί τις δυνάμεις τους στην ουσία του Αγώνα. Αντίθετα η επιρροή που είχαν δεχθεί από τον Οθωμανικό τρόπο διοίκησης τους είχε παγιώσει λανθασμένες αντιλήψεις για την έννοια του κράτους και τους είχε διαμορφώσει σε άτομα με λανθασμένη εκτίμηση του ανθρώπινου εγωισμού.

Για τους Φιλικούς, εννοώντας κυρίως αυτούς που ίδρυσαν και αυτούς που ηγούντο μπορούμε να πούμε ότι ενώ παρακινήθηκαν για την δράση τους έχοντας αποκτήσει την εμπειρία της ανάμειξης του με το εμπόριο και τα νέα οικονομικά δεδομένα και είχαν αναγνωρίσει την αξία τους για την ευημερία ενός κράτους κατά τις προσπάθειες να προσηλυτίσουν και να ωθήσουν σε εξέγερση τους εγκαταβιούντες στον ελλαδικό χώρο προτίμησαν να προβάλλουν ως λόγους της εξέγερσης περισσότερο τους εθνικούς και όχι τόσο πολύ την δημιουργία ενός νέου κράτους που θα ιδρυθεί με βάση τις φιλελεύθερες ιδέες που κατέκλυζαν τον Δυτικό κόσμο. Οι Φιλικοί ωθούμενοι από τον ενθουσιασμό τους για την δημιουργία ενός κράτους το οποίο ευρισκόμενο σε εξαιρετικά σημαντικό γεωγραφικό σημείο θα μπορούσε να αποτελέσει πεδίο οικονομικής και εμπορικής δράσεως ευρείας κλίμακας με αποτέλεσμα την δημιουργία πλούτου και ευημερίας δεν αξιολόγησαν τις δυνάμεις υλικές και στρατιωτικές που ήταν απαραίτητες σε ένα τέτοιο αγώνα. Αντιστοιχίζοντας με τα διδάγματα των Οικονομικών Επιστημών δεν έγιναν οι αναλύσεις του εσωτερικού και εξωτερικού περιβάλλοντος ούτε διαμορφώθηκαν στρατηγικές που θα αξιοποιούσαν στο μέγιστο βαθμό τους όποιους πόρους σε υλικά και ανθρώπινο δυναμικό μπορούσαν να διαθέσουν οι σκλαβωμένοι Έλληνες.

Ο Αλέξανδρος Υψηλάντης μεγαλωμένος σε μια οικογένεια με υψηλά ιδεώδη, ζώντας μέσα στην αυλή του Τσάρου και έχοντας διαμορφώσει ένα υψηλό φρόνημα ως στρατιωτικός αποδέχθηκε τον εξαιρετικά καίριο και βαρύ ρόλο του Αρχηγού του Αγώνα. Παρασυρμένος από τα συναισθήματα που του προκαλούσε ο μεγαλοϊδεατισμός του, βασιζόμενος στις στρατιωτικές νίκες που είχε όταν βρισκόταν στις τάξεις του ρωσικού στρατού ιδιαίτερα αυτές στις μάχες κατά του Ναπολέοντα του είχε διαμορφώσει την πεποίθηση ότι θα πετύχαινε και σε αυτό το εγχείρημα. Οι αποφάσεις του δεν βασίζονταν σε αντικειμενικά κριτήρια, σε

πραγματικούς πόρους και σε κατάσταση σχεδίων με σωστή εκτίμηση των δυνάμεων και των αδυναμιών .

Ο Δημήτριος Υψηλάντης, εμπορούμενος πράγματι από πατριωτισμό, όπως και οι υπόλοιπη οικογένειά του, έφθασε στην Ελλάδα ως «Αρχηγός» έχοντας στο μυαλό του την μορφή ενός κράτους διαμορφωμένου με τάξη και οργάνωση όπως αυτό στο οποίο είχε ζήσει μέχρι τότε πίστευε ότι θα βρει τους Έλληνες έτοιμους και πρόθυμους για την αποδοχή μια ενιαίας διοίκησης και την δημιουργία τακτικού στρατού ώστε όλοι μαζί να εργαστούν με αφοσίωση στον κοινό σκοπό. Στρατιωτικός στον άριστα οργανωμένο στρατό μιας τεράστιας χώρας που ο σεβασμός στην ιεραρχία στον κάθε τομέα μέσα στο ρωσικό κράτος ήταν απόλυτα αποδεκτός και αποτελούσε τον συνεκτικό κρίκο δεν φανταζόταν ότι δεν θα γινόταν ο ίδιος και η οργάνωση που είχε προβλέψει σεβαστά και αποδεκτά άμεσα. Αναφερόμενοι με οικονομικούς όρους δεν είχε κάνει έρευνα τους περιβάλλοντος ώστε να καταλήξει στην σωστή στρατηγική που θα ήταν κατάλληλη γι' αυτό.

Α. Επόμενο, άλλωστε, ήταν η κυβέρνηση Κουντουριώτη να διαχειριστεί τα χρήματα που ήλθαν τελικά στην Ελλάδα εν μέσω εμφυλίων σπαραγμών, προσπαθώντας να ανταποκριθεί στις άμεσες ανάγκες της περιόδου εκείνης, όπως θα έκανε η οποιαδήποτε κυβέρνηση, ορθολογικά φερόμενη. Και οι ανάγκες της εποχής ήταν η ύπαρξη στρατού ικανού και αφοσιωμένου στον σκοπό της ανορθώσεως ενός ενωμένου έθνους. Οι ανταρσίες και οι εμφύλιες διαμάχες έπρεπε να παύσουν, να γίνει αποδεκτή η συνεννόηση και η συνεργασία προς όφελος του υπό δημιουργία κράτους. Ο Ιμπραήμ και ο Κιουταχής περίμεναν την κατάλληλη στιγμή να επιτεθούν, τα κεκτημένα κινδύνευαν. Οι φανατισμένοι Μοραΐτες μεγαλοκοτζαμπάσηδες και οπλαρχηγοί αρνούμενοι το ενωτικό πνεύμα αμφισβητούσαν ακόμη και αυτόν τον κίνδυνο, που τελικά επήλθε. Συνεχίζοντας την πρόκληση εσωτερικών ταραχών με σκοπό να επιβληθούν και να έχουν την κατάσταση στα χέρια τους κατάφεραν να μεταβάλουν τα πνεύματα των Ευρωπαίων και να δυναμώνει την φωνή των διαφωνούντων με την ελληνική ανεξαρτησία, που διακήρυτταν ότι οι Έλληνες είναι ανάξιοι να κυβερνώνται μόνοι τους και ότι οι μεταξύ τους αιματοχυσίες θα παύσουν μόνο κάτω από ένα ξένο βαρύ ζυγό.

Μελετώντας όμως τις θεωρίες των Οικονομικών Επιστημών μπορούμε να καταλάβουμε ότι ήταν φυσικό να δημιουργηθούν στους προεστούς και σε αυτούς που ηγούντο των άτακτων στρατιωτικών σωμάτων, αισθήματα φόβου για απώλεια του οποιουδήποτε πλούτου και εξουσίας κατείχαν αυτοί μέχρι τότε, ανασφάλειας για την θέση τους στην νέα κατάσταση, θυμό γιατί η εμφάνιση των μορφωμένων που έφερναν τις νέες ιδέες του Δυτικού κόσμου θα μείωνε την αξία των δικών τους θυσιών χάριν των οποίων δίνονται οι νικηφόρες μάχες, ντροπή και απόρριψη γιατί διεκδικούσε και κάποιος άλλος τις θέσεις εξουσίας που θεωρούσαν ότι τους ανήκαν δικαιωματικά. Χρόνος και πληροφόρηση δεν τους δόθηκε ώστε να καταλάβουν και να

δεχθούν ότι μέσα σε ένα κράτος οργανωμένο με δημοκρατικές και φιλελεύθερες αξίες και δομές θα μπορούσαν να ανθίσουν όλοι και να έχουν και οι ίδιοι μεγαλύτερη ευημερία από αυτή που επιθυμούσαν να μη χάσουν. Η άγνοια τους έκανε να μένουν προσκολλημένοι σε χαρακτηριστικά οικεία τους από το παρελθόν και στις προκαταλήψεις τους ενάντια σε κάθε τι καινούργιο.

Ε. Η έλλειψη βασικών βιοτικών πόρων, πληροφόρησης και η άγνοια είναι οι παράγοντες που βάρυναν περισσότερο στην κατάσταση του επαναστατημένου λαού. Η ανυπαρξία εκπαίδευσης, η χρόνια ένδεια τους οδηγούσαν ώστε να μην αντιστέκονται στις προσταγές των ενστίκτων τους και των προσωπικών τους παθών. Η ορθολογικότητά τους οριζόταν από τα στενά πλαίσια τόσο τα προσωπικά όσο και του περιβάλλοντος τους. Αυτό που όριζε τις επιλογές τους ήταν η κάλυψη των βασικών και άμεσων αναγκών όπως η διασφάλιση από την πείνα και την αρρώστια και η απόκτηση ενός ελάχιστου ελεύθερου χώρου όπου θα μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν για μικρής τάξεως γεωργία και κτηνοτροφία ώστε να εξασφαλισθούν ως προς τις βασικές βιοτικές του ανάγκες και για το μέλλον. Μεγαλωμένοι σε ένα τόπο σκλαβωμένο για αιώνες σε ένα σκληρό και οπισθοδρομικό κατακτητή που είχε σαν πολιτική του για την διατήρηση της εξουσίας του το κρατάει σε χαμηλό βιοτικό και μορφωτικό επίπεδο τους υπηκόους του δεν είχαν καμία δυνατότητα να σκεφθούν ότι για να κρατήσουν και στο μέλλον ότι θα αποκτούσαν σε μία μάχη απαιτούσε οργάνωση και δομές και επίσης ότι θα μπορούσαν να έχουν ένα άλλο είδος ζωής με ελευθερίες και πολιτισμό. Ήταν επομένως φυσικό να ενεργούν με την ψυχολογία του κοπαδιού εντασσόμενοι μάλιστα τότε στην μια ομάδα τότε στην άλλη ακολουθώντας κάθε φορά αυτό που έκαναν και οι άλλοι χωρίς να έχουν προσωπικές απόψεις. Πώς να κατηγορήσουμε γι' όλα όσα εκθέσαμε τους προγόνους μας ότι δεν στάθηκαν ικανοί να αναλάβουν την ώρα εκείνη προσωπική ευθύνη σε ότι αφορά την χρήση των δανείων που είναι απόρροια γενικότερη της μορφής της διεξαγωγής του Αγώνα, όταν χρόνια πολλά μετά, η οικονομική επιστήμη έχουν αναπτύξει για την συμπεριφορά των ανθρώπων πολυάριθμες αναλύσεις και θεωρίες για τον αναρίθμητο, πολυπόικιλο και πολύπλοκο χαρακτήρα των παραγόντων που παίζουν ρόλο στην λήψη των αποφάσεων του ατόμου το οποίο, δρώντας μικροοικονομικά επηρεάζει τα μεγέθη τις μακροοικονομίας. Στις ημέρες μας ακόμη, την εποχή της πληροφορίας και της τεχνολογίας συνεχίζεται η πορεία των επιστημών, ιστορικών και οικονομικών προς το δρόμο της ανακάλυψης και διαφώτισης των σύγχρονων ανθρώπων για την λήψη της ορθής επιλογής.

Ο οικονομικός αναλφαβητισμός που ταλανίζει ακόμη τις σύγχρονες κοινωνίες και η ηθική αναστολή και του να αναρωτηθούμε ακόμη, μήπως όλες μας οι αποφάσεις είναι οικονομικές, θα μας εμποδίζει πάντα να φθάσουμε στο στόχο της ευημερίας. Και ακόμη πιο τραγικό είναι, ότι οι άνθρωποι, παρόλη την πρόσβαση στη γνώση και στην πληροφορία, συνεχίζουν να μη

αξιολογούν το ότι, η αγνόηση των αναγκών του διπλανού τους, η αποστέρησή του από την δυνατότητα να φθάσει τη δική του ευημερία θα τους απομακρύνει και από τη δική τους.

Ζ. Κλείνοντας θα πρέπει να σημειώσουμε, ότι η εντύπωση που δημιουργείται είναι ότι ο λεγόμενος «κύκλος της Πίζας» ορθά υποστήριζε ότι το έθνος δεν ήταν έτοιμο ακόμη να επαναστατήσει και έκρινε απαραίτητη την προετοιμασία των κατοίκων του ελλαδικού χώρου όχι μόνο να πάρει τα όπλα αλλά γιατί να πάρει τα όπλα. Ο Μαυροκορδάτος, βλέποντας το αναπόδραστο πια της έκρηξης της Επανάστασης θα έρθει αμέσως στον τόπο του Αγώνα και θα δώσει πράγματι πολυεπίπεδες μάχες, για να προκύψει από αυτήν ένα νέο κράτος που θα οργανωθεί και θα διέπεται από το πνεύμα του Διαφωτισμού και από τις αρχές της ελευθερίας και της ισότητας, ονειρευόμενος ένα νέο κράτος που θα παρείχε δυνατότητες προόδου για όλους, αντάξιο της φήμης του, στο παγκόσμιο περιβάλλον, ως συνέχειας του αρχαιοελληνικού πνεύματος σε συνδυασμό με τις πολιτιστικές και οικονομικές εξελίξεις. Η μόρφωση, η γνώση των τεκταινομένων στον τότε πολιτισμένο και αναπτυσσόμενο ευρωπαϊκό χώρο και οι προσωπικές τους ικανότητες τον έκαναν ικανό να δρα με ορθολογικό τρόπο. Δυστυχώς όπως διαφαίνεται και από τις παραπάνω αναλύσεις το περιβάλλον δεν ήταν έτοιμο καθώς επίσης και οι βλέψεις των υπολοίπων παραγόντων δεν συνέπιπταν ούτε με τα παραπάνω ούτε όμως και μεταξύ τους. Αντιμετωπίστηκε όπως κάθε καινοτόμος που θέλει να φέρει μια νέα τάξη πραγμάτων ο οποίος είναι αναπόφευκτο να κάνει εχθρούς όσους τα κατάφερναν καλά μέχρι τότε ενώ παράλληλα όσοι δεν είναι ευχαριστημένοι και επιθυμούν την αλλαγή δεν τον εμπιστεύονται απόλυτα ώστε να τον υπερασπιστούν με τον απαιτούμενο ζήλο. Το έργο του ήταν δύσκολο και επικίνδυνο για τον ίδιο παρόλα αυτά δεν θα πάψει να χρησιμοποιεί τον ορθολογικό τρόπο σκέψης για τις αποφάσεις του λαμβάνοντας υπόψη πάντα όλα τα δεδομένα του παρόντος, προσβλέποντας συγχρόνως και στην μελλοντική απόδοση των αποφάσεών του.

Η. Από τις αναφορές στις έρευνες και τα πορίσματα των οικονομικών επιστημών διαπιστώνουμε πόσο δύσκολο και πολύπλοκο είναι για τον άνθρωπο να πάρει μια απόφαση ή να κάνει μία επιλογή, απαλλαγμένος από τα προσωπικά του πάθη, τις πεποιθήσεις και τις προκαταλήψεις του και δέσμιος της άγνοιας και της ελλιπούς πληροφόρησης, δεδομένου, επιπλέον ότι, ο κίνδυνος και η αβεβαιότητα είναι πανταχού παρόντα στοιχεία. Αυτό που έπαιξε κύριο λόγο στην εξέλιξη των γεγονότων που εξετάζουμε αλλά ταλανίζει όλες τις εποχές έως και σήμερα είναι η τραγική αλήθεια ότι ο άνθρωπος για να πάρει μια απόφαση βλέπει τον εαυτό του μέσα στο στενό και άμεσο περιβάλλον του και σπάνια βγαίνει έξω από αυτό αξιολογώντας ότι το αποτέλεσμα της απόφασής του επηρεάζει αλλά και επηρεάζεται από το ευρύτερο περιβάλλον στο οποίο ανήκει, Το άτομο, δηλαδή, στην διαδικασία λήψης των αποφάσεών του, για οτιδήποτε, εξαιρετικά σπάνια θα δει τον εαυτό του ως μέλος της κοινωνίας στην οποία ζει, ακόμη όμως σπανιότερα θα σκύψει μέσα τους να ελέγξει γιατί παίρνει αυτή την απόφαση.

Εν κατακλείδι και μετά από όσα μελετήσαμε δικαιολογημένα θα υποστηρίζαμε ότι η επιλογή της λήψης των δανείων πέρα από το ότι, ιστορικά και οικονομικά ήταν μονόδρομος, για την συνέχιση του Αγώνα, έπαιξαν καταλυτικό ρόλο για την αναγνώριση του ανεξάρτητου ελληνικού κράτους. Όσο για τις διαδικασίες λήψης, διαχείρισης και χρήσης, οι ευθύνες βαραίνουν κυρίως τους υπευθύνους των εμφυλίων πολέμων.

Επίλογος

Η απλοϊκή εικόνα της απατημένης και μονίμως κακομεταχειρισμένης Ελλάδας, από εγχώριους και ξένους κερδοσκόπους αλλά και από τις ξένες κυβερνήσεις, στην προκειμένη περίπτωση τη βρετανική, που μόνη τους φροντίδα είναι η εκμετάλλευση της χώρας μας δεν έχει φέρει κανένα θετικό και έμπρακτο αποτέλεσμα. Τοποθετήσεις μακριά από μια προηγούμενη έρευνα και μελέτη της ιστορίας αλλά και των κριτηρίων που εισάγουν οι Οικονομικές επιστήμες σε ότι αφορά στις σχέσεις της χώρας μας με τις άλλες χώρες που προβάλλονται ως ξενική εξάρτηση προς τον Έλληνα πολίτη, ο οποίος χαρακτηρίζεται ακόμη και στις ημέρες, από μεγάλο βαθμό οικονομικού αναλφαβητισμού δεν βοηθούν να ξεφύγουμε από την φτώχεια και την κακομοιριά σε όλα τα επίπεδα. Η ηρωοποίηση και η προβολή ονομάτων που αναντίρρητα αγωνίστηκαν με σθένος, κατά των Τούρκων, και έτσι συνέβαλαν στην δημιουργία του νεοελληνικού κράτους, παραλείποντας όμως την παράλληλα αρνητική δράση τους, που επίσης συνέβαλε στην μη ομαλή πορεία για την ανεξαρτησία και την πρόοδο αυτού του κράτους, λόγω του ότι δεν μπόρεσαν να ξεπεράσουν τις μικρότητες της ανθρώπινης φύσης τους την δεδομένη στιγμή και να δουν τον κοινό σκοπό πρώτα, θα μας καταδικάσουν να επαναλαμβάνουμε τα ίδια λάθη. Μετά από όσα όμως αναπτύξαμε ανωτέρω, ιστορικά και οικονομικά στοιχεία, ποιος έστω και με την κοινή λογική σκεπτόμενος θα παρέμενε ακόμη σε αυτή την θέση; Αν η ελληνική πλευρά δεν ήταν σε θέση είτε από άγνοια και αναλφαβητισμό είτε διότι τα προσωπικά πάθη σκότιζαν την ορθολογική σκέψη των ιθυνόντων γιατί θα πρέπει να κατηγορήσουμε όσους δεν είναι ίδιοι. Αντίθετα θα πρέπει να αναγνωρίσουμε την πολύτιμη υπηρεσία που προσφέρθηκε στην πατρίδα μας με την χορήγηση των δανείων, όταν ακόμη την παρουσία της δεν αποτελούσαν μόνο μερικές χιλιάδες ατάκτων αγωνιστών με ελάχιστο πολεμικό εξοπλισμό και μερικές χιλιάδες λαού αγράμματου και πεινασμένου. Η κριτική όμως που ασκείται πάντοτε στην Ελλάδα είναι σαν να συγχέει την συνδρομή και την αλληλεγγύη με την επαιτεία. Αν όμως δεν αλλάξει ο τρόπος αυτός σκέψης και αντιμετώπισης της οποιασδήποτε βοήθειας δεχόμαστε, αν δεν την χρησιμοποιούμε σαν ένα οικονομικό πόρο που πρέπει να τον κάνουμε να πολλαπλασιαστεί θα παραμείνουμε επαίτες.

Ο δανεισμός θα πρέπει επιτέλους, να απελευθερωθεί από την θεωρία της οικονομικής εξάρτησης και να ιδωθεί όπως ακριβώς είναι, σαν ένας οικονομικός πόρος-εργαλείο το οποίο χρησιμοποιούμενο ορθολογικά από τους συμμετέχοντες σε αυτό, πολλαπλασιάζεται και αυξανόμενο προσφέρει στην γενική ευημερία.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Ιστορία του ελληνικού έθνους, Εκδοτική Αθηνών Α.Ε., Τόμοι ΙΑ, ΙΒ & ΙΓ
- Η Ελληνική Επανάσταση Διονυσίου Α. Κόκκινου της Ακαδημίας Αθηνών Εκδόσεις «Μέλισσά», 1957, Τόμοι 1^{ος}, 2^{ος}, 3^{ος}, 4^{ος}
- Τερτσέτη Άπαντα, Αναστήλωσε Γ. Βαλέτας , Κολοκοτρώνη Απομνημονεύματα, Τόμος τρίτος, έκδοση Τρίτη συμπληρωμένη, Εκδόσεις Χρ. Γιοβάνη Ο.Ε. Αθήνα 1967
- Ανδρ.Μιχ. Ανδρεάδου «Ιστορία των Εθνικών Δανείων» Εστία Αθήνα,1904
- Β. Παναγιωτόπουλος Η ιστορία του Νέου Ελληνισμού 1770-2000, Αθήνα 2003
- Απόστολος Ε. Βακαλόπουλος «Ιστορία του νέου ελληνισμού» Η Μεγάλη Ελληνική Επανάσταση (1821-1829) Θεσσαλονίκη 1982
- Νίκος Γ. Σβορώνος Το ελληνικό έθνος Γένεση και διαμόρφωσή του Νέου Ελληνισμού Εκδόσεις ΠΟΛΙΣ 2004
- Εύη Δ. Σκληράκη Τα Δάνεια της Εξάρτησης και της Χρεοκοπίας 1824-1940 Εκδόσεις Σμίλη
- Τάσος Μηνά Ηλιαδάκης Ο εξωτερικός δανεισμός στην γένεση και στην εξέλιξη του Ελληνικού Κράτους 1824-2009 Εκδόσεις Μπατσιούλας
- Μαρία Χριστίνα Χατζηιωάννου «Το προπατορικό χρέος» Εκδόσεις Gutenberg, 2013
- Θάνος Μ. Βερέμης Γιάννης Σ. Κολιόπουλος Ιάκωβος Δ. Μιχαηλίδης 1821 Η δημιουργία ενός έθνους-κράτους Εκδόσεις Μεταίχμιο
- Απολογία Ιωάννου Ορλάνδου και Ανδρέου Λουριώτου εις την κατ' αυτών απόφασιν του Ελεγκτικού Συνεδρίου περί των εν Λονδίνω διαπραγματευθέντων δύο ελληνικών δανείων κατά το 1824 και 1825 Εκ της τυπογραφίας Κωνσταντίνου Αντωνιάδου Εν Αθήναις 1839
- Αρχείον Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών, Ιστορία της Πολιτικής Οικονομίας υπό Δ. Καλιτσουνάκι, Τόμος 9^{ος}
- Τάσος Λιγνάδης «Το πρώτο δάνειο της Ανεξαρτησίας, Διπλωματική Διατριβή 1970, Βιβλιοθήκη του Τμήματος Ιστορίας και Φιλοσοφίας της Επιστήμης του ΕΚΠΑ
- Βασίλης Πατρώνης Ελληνική Οικονομική Ιστορία Οικονομία, Κοινωνία και Κράτος στην Ελλάδα (18^{ος}-20^{ος} αιώνας), Ελληνικά Ακαδημαϊκά Ηλεκτρονικά Συγγράμματα και Βοηθήματα, 2015

Φώτιος Χρυσανθόπουλος «Απομνημονεύματα περί της Ελληνικής Επανάστασεως» Τύποις και Βιβλιοπωλείω Π.Δ. Σακελλαρίου 1858 Αθήναι

Ι.Κ.Κορδάτου «Η κοινωνική σημασία της Ελλην. Επανάστασεως του 1821» Εκδοτικός οίκος Γ.Ι.Βασιλείου, Αθήναι 1924

Θ.Γεωργακόπουλος Εισαγωγή στη Δημόσια Οικονομική, Εκδόσεις Μπένου 1997

Γ.Δράκος Εισαγωγή στη Δημόσια Οικονομική, Εκδόσεις Σταμούλη, 1998

Πετράκη-Κώττη Α. και Γ. Κώττης Εισαγωγή στη Σύγχρονη Μακροοικονομία, Εκδόσεις το Οικονομικό, 1996

Βασίλειος Κοντόλαιμος, Δημόσιος Δανεισμός και Διαχείριση Χρέους μια νέα αρμοδιότητα του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους, Σεμιναριακή διάλεξη, 1999

Αριστείδη Χατζή Το θεώρημα του Coase και η Οικονομική Ανάλυση του Δικαίου στο συλλογικό τόμο «Ο ρόλος της Δικαιοσύνης στην Άσκηση της Επιχειρηματικής Δραστηριότητας» Επιμέλεια Πόπη Καλαμπούκα, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2012

Γιούλη Φωκά-Καβαλιεράκη Οικονομική Ψυχολογία Μικρές Εισαγωγές, Εκδόσεις Παπαδόπουλος

Gregory Mankiw Αρχές της Οικονομικής, Εκδόσεις ΤΥΠΟΘΗΤΩ/ΔΑΡΔΑΝΟΣ, 2001

Richard Thaler «Παράτυπη Συμπεριφορά», Εκδόσεις Κάτοπτρο, 2018

Damasio, A. R. (1994). *Descartes error: Emotion, reason and the human brain*. New York: Putnam.

Wilson, T. D. & Gilbert, D. T. (2005). *Affective Forecasting*. *Current Directions in Psychological Science*, 14, 131-134.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α΄

**Αρχεία που τηρούνται στην Ιστορική και Εθνολογική
Εταιρεία της Ελλάδος**

Παράρτημα Α. α΄

Αλληλογραφία της Ελληνικής Επιτροπής με τους Δανειστές και τους Αντιπροσώπους στη Ζάκυνθο για τη διευθέτηση της αποστολής των δόσεων του α΄ δανείου.

à Messieurs J. Orlando et A. Laviottis

21737

Londres 7 Avril 1824,

Messieurs,

Nous vous confirmons la lettre que nous eumes l'honneur de vous adresser le 27 du passé et à présent nous avons celui de vous annoncer que nous avons reçu les payements à échoir sur la somme de £ 8500 de l'emprunt de la Grèce faisant selon la note ci jointe et déduit l'es compte celle de £ 4135.1.9. que nous retenons, comme le reste, sujette à de tels ordres que vous nous passerez surant l'article 3 du contrat fait le 21 février dernier. —

Ce matin nous venons de recevoir une lettre de nos correspondans de Portsmouth nous apprenant que le navire de guerre de sa Majesté "Terror" Capitaine Arbuthnot doit se donner à la voile pour l'isle de Malte le 12 du courant et que le Capitaine prendra des espiers pour quelque port que ce soit de la Méditerranée et nous avons cause pour

croire que l'amirauté donnera la permission
nécessaire. Si vous avez l'intention de faire
d'autres remisés d'argent à votre gouvernement
veuillez nous communiquer vos ordres sans
délai. —

Ayez M. J. l'assurance de notre
estime et dévouement

Loughnan fils & O'Saicy

Note du montant reçu

1824		486. 1. 2	Excompté	3. 18. 10
Avril 2	sur 1000			
6	" 7500	3647. - . 7		id 27. 19. 5
		<u>4133. 1. 9</u>		
		31. 18. 3		
		<u>4165 - -</u>		

VALPULCHRE
L. F.

1824

1824

Loughnan Jarvis

7. cent / Loughnan Jarvis

Repondu Jarvis:

Scritto al S. Ellis. 2.° giorno
relativi a questa

avec le produit de
£4165 — de la somme de
£8500

N. 13

M. M. J. Jarvis do S. M. Jarvis
Melley Hotel
Loughnan Jarvis

T. P.
Lombardi

21738

Messrs Loughnan fils & O'Brien ont l'honneur de présenter
 leurs respects à Mess J. Orlanos & A. Hurvittis & de
 leur annoncer que le second paiement de l'emprunt
 grec, s'est fait jusqu'à présent très couramment, &
 qu'il y a toute apparence que le tout sera payé avant
 la fin du jour en lundi matin au plus tard.

19 Coleman Street

10 Avril 1824.

Le prix aujourd'hui en est à 72 fl. d'escompte.

Loughman fils,
le 10 avril 1824.

répondu le même jour.

N. 15

Messrs J. Brabant &
Co. Amst.

20. St. B.
Millers Hotel
Savigny Street

82x12

21739

Messrs J. Belando &
A. Luriotte

Messieurs

Nous avons devant nous la lettre
dont vous nous avez honoré ce matin et nous
serons ce soir à Portsmouth pour faire les
renseignements qui sont nécessaires.

Nous avons l'honneur d'être

Messieurs

vos très humbles

et obéissants serviteurs

Loughran fils & Co. Brien

Colemanth 9 April 1824

Loughman H.
129. Avrie.

Response. 12 Avrie

N. 14

N

Messieurs
M. M. J. Brando

J. A. Lurotho

Millers Hotel Jernynde
St. James's

ST. JAMES'S
LONDON

12/10/24

A Messieurs

21740

M. M. J. Orlando et A. Luriotte

Messieurs,

Nous venons de recevoir une lettre de Portsmouth en réponse à celle que nous avons écrite le 9 du courant, dont voici une copie traduite en François pour votre gouverne.

"J'ai reçu votre lettre d'hier et j'ai à vous informer que j'ai vu au Capitaine Arbuthnot du "Terrot" qui m'a dit que vos espèces doivent être ici le 17 du courant et qu'il s'obligea de les livrer au port de Haute avec la condition que si à son arrivée à Gibraltar il seroit obligé par des circonstances à présent entièrement inattendues de joindre l'Amiral qui tient le command dans la Méditerranée, il devoit être permis de remettre l'argent par un autre vaisseau de guerre de sa M. B. par lequel il s'oblige qu'il sera remis à sa destination. Capt. Arbuthnot me dit qu'il ne ~~se~~ va pas se mettre aux ordres de l'Amiral dans la Méditerranée. Mais qu'il est chargé d'une mission particulière et qu'il retourne ici après qu'il l'a exécutée, ainsi seulement des circonstances très imprévues et inespérées à présent,

peuvent causer quelque déviation de ses
instructions." Je suis &c. - Portsmouth 10 Avril.

Si, donc, vous croyez que la présente est
une bonne occasion pour remettre quelques
sommés à la Grèce, veuillez bien nous communi-
quer vos ordres avec la concurrence de M^r M^r
Hunt & Elliot, ^{au plus tôt que possible} pour que nous puissions agir
en temps pour que l'argent soit en Portsmouth au
temps marqué.

Nous avons l'honneur d'être

Supplément

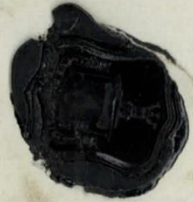
Vos très humbles et obéissants serviteurs

Loughnan fils & Co Bury

Coleman Street

12 Avril 1824

a Messieurs
Mr. M. J. Blando et Administrateur
Muller Hotel
Jermyn Street

Longman & Co.
to the order
of Messieurs
Messieurs Blando & Co.
No. 16

13/10/24

Messieurs

M. M. Jean Orlando & A. Luriottis

21741

Messieurs,

Nous avons l'honneur d'acuser
la réception de votre lettre de hier et conformément
à vos desirs nous suspendons la remise d'argent
par le "Tercer". Nous avons le plaisir de vous
informer qu'à l'exception d'environ de £400 que
sans doute se payera aujourd'hui, le second paiement
est complété. — Le délai de quelques semaines comme
celle que nous avons marquée est occasionné par
ceux qui ont acheté le Scip, qui vivent à la campagne.

Nous avons l'honneur de vous saluer très
cordialement.

Messieurs

vos humbles serv^{rs}

Roughnan Nijo y O'Brien

Coleman H

13 April 1824

ANCON
APR 13 1894

W. H. S. Bland & A. Smith
Millers Hotel
Genyond

Genyond
Apr 14
Apr 13. 1894

à Messieurs

M. M. J. Orlando et A. Luriotte

21742

Londres ce 13 Avril 1824

Messieurs,

En réponse à la lettre que vous nous avez fait l'honneur de nous adresser ce matin nous avons celui de vous informer que le vaisseau Anglois nommé John Dougan, Capitaine Thomas Leggett sera le premier qui partira pour Smyrne et ira à Constantinople ayant déjà une grande partie de sa charge aboard. Le Capitaine prendra environ dix mille livres Sterling en argent pour la somme de cent livres Stg de fret et il sera prêt pour donner ^{à la} voile dans dix jours: il s'engage à aller à Tharso tout droit et à suivre son voyage à Smyrne et Constantinople après y avoir déchargé l'argent. Nous croyons que l'assurance ne coûtera plus que la dernière que nous avons faite savoir un pour cent. Ce brick le John Dougan est arrivé et au port de

Loughman & Co
13 April 1824

Response to 14.

N. 18

P

Mr. Stephens

St. J. Orlando

Mr. A. Linnott

Millers Hotel

George Street

COMMERCIAL
P. O.

2478

cent quarante Souneaux.

En attendant vos ordres nous avons
l'honneur d'être
Vos très humble serviteurs
Loughnan fils & O'Keary

Londres 15 Avril 1824

Messieurs J Orlando et A Luriettis

21943

Messieurs

Nous venons de recevoir la lettre dont vous nous avez honoré aujourd'hui en réponse à la notre de ce matin, et le Courtier du Vaisseau John Bougan vient de nous dire qu'il n'irait pas à Lante pour £ 80 mais qu'il ne peut pas y aller du tout, ayant déjà fait son assurance à Smyrna Direct et qu'il n'est pas possible de la changer à présent. Le "Little Sally" est un Vaisseau superbe de 250 Tonneaux de registre, mais ne portant que 180 de cargaison à cause de sa construction très étroite; ayant été fait exprès pour le service de sa Majesté et étant une véritable Chaloupe de Guerre quoique à présent employée dans le Commerce. Le Capitaine demande £ 300 et ne prendra rien moins de cette somme, comme le Courtier nous a assuré. Le "Little Sally" se décharge à présent et dans très peu de jours sera prêt pour se donner à la voile. Il ne prendra d'autre charge que les espèces et sera entièrement à nos ordres.

L'Aurora se charge à présent pour l'île de Matte et prendra £ 10,000 à Lante pour £ 100 après avoir touché à Matte, mais il faut nécessairement qu'il y touche premièrement. Il y a de autres Vaisseaux que
nous

pourrions prêter entièrement à diverses primes de £ 200
à £ 300 ou quelque chose de plus.

Quand Messieurs de la 3e partie nous auront répondu
nous vous communiquerons leur décision et nous avons
l'honneur d'être Messieurs

Vos très humbles Serviteurs

Longhuan fils & O'Brien

P.S.

Touchant la somme de £ 4.000 que vous désirez
que nous payons à Messrs. Ransond & Co pour compte de
Lord Byron, nous le ferions avec plaisir si les termes
du contrat ne nous privoient du pouvoir jusqu'à ce que
la ratification du même soit reçue. Nous espérons que
ce délai que ne peut pas être long à présent ne causera
point d'inconvénient ni à Lord Byron ni à Messrs.

Ransond & Co.

A. J. & O.B.

Londres le 15e Nov. 1824

Mr. Haughnan

15^e
16^e

De Messieurs

~~17e~~

Widlers Hotel

J. Blandin et F. Juvicottis

~~18e~~
19^e

Messieurs J. Orlando et A. Liviotti

21745
 Londres 17 Avril 1874

Messieurs,

Nous sommes l'honneur de recevoir votre lettre de hier et en conformité avec vos ordres nous avons envoyé notre courtier chez le propriétaire du vaisseau *Letth Sally* mais nous sommes fâchés de vous dire qu'il prétend £400 pour son vaisseau et s'il est obligé de faire voile le 1 May au plus tard et avant ce jour là s'il est possible. - Le Courtier nous avoit dit que rien moins de £300 seroit pris mais il n'avoit pas alors vu le propriétaire. Il y d'autres bâtiments qui voient pour £300 quoiqu'ils ne sont pas si grands ni ont un air si guerrier comme le *Letth Sally*. Les vaisseaux petits de 80 Tonneaux à peu près voient pour £200 peut être, mais le risque d'être pris seroit plus grand et par conséquence l'assurance seroit bien plus chère. Nous croyons qu'il vaut mieux payer un peu plus de fret pour un bon bâtiment et léger à la voile que d'économiser dans le fret d'un vaisseau médiocre parce que ce qui se gagneroit dans cela se perdrait, et peut être plus, dans l'assurance, et

surtout si quelque malheur arrieroit votre
Gouvernement souffriroit un inconuenient incalculable
par le delai en receuoir des secours, ce qui est de
plus importance que tout.

Nous auons communiqué à Messrs Hum et Ellice
votre intention de remettre soixante mille livres Sterling
à l'usage commun de la Florida. Le premier nous a
donné son consentement, mais Mr Ellice croit qu'il
conviendroit mieux se borner à £ 40,000. Nous sommes
prêts à faire ce que vous ordonnerez, avec la conformité
de ces Messieurs; et nous croyons que vous gagneriez
du tems si Mr Linneths voudroit bien se voir avec
Mr Ellice en New York avant qu'il part pour la
Cité le lundi matin; et quand il y arriue nous serons
prêts à acheter les £ 60,000 ou les £ 40,000 selon vous
auantageux. Ayez la bonté de nous dire au même
tems si nous ^{selons} remettrons £ 10,000 en or, monnoie de ce
pays et le reste (£ 50,000 ou £ 30,000) en piastres d'Espagne
comme vous dites seulement en espèces.

Nous auons l'honneur d'être

Messieurs

vos très humbles seruiteurs,

Loughnan fils & O'Brien

Le lundi nous pourrions proposer des autres
vaisseaux.

[Faint, mirrored handwriting, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is largely illegible due to fading and the hole at the top.]

[A large, stylized handwritten letter or symbol, possibly a 'P' or 'B', written in brown ink.]

Londres 17. Av 1874

Lancashire

179 D
19

~~N. 21.~~

Waller's Hotel
St. James Street
London
W. J. Foxworth

Messieurs J. Orlando et A. Lucotti

21747

Londres 20 Avril 1824

Messieurs,

Nous avons l'honneur de vous annoncer que nous avons conclu le prêt d'un vaisseau "Little Sally" pour prendre des espèces et jus qu'à 500 barils de poudre à feu, à Gante pour la somme de quatre cent livres sterling, et nous vous enverrons une copie du contrat aussitôt qu'il est exécuté.

Nous n'avons pas trouvé Mr Elch chez lui ce matin quoiqu'on nous y a fait à son compte plusieurs fois, mais nous lui avons fait savoir que "Little Sally" part le 1er Mai dans délai et que la poudre doit être abord avant ce jour là, si l'on fait l'envoyer par ce bâtiment.

Nous avons ^{touché} les versements par anticipation sur une somme de £6500 de l'emprunt et déduit l'escompte à raison de 4 p cent à l'an cela fait selon la note qui accompagne une somme de £3012. 3. 3. au crédit de votre gouvernement.

Nous avons l'honneur d'être Messieurs
vos très respectueux serviteurs
Loughnan fils & O'Brien

P. S. Nous avons vu le capitaine du vaisseau "Little Sally"
 et le capitaine ne veut pas s'obliger à aller à Napoli
 de Romagne. Tout ce qu'il convient de faire c'est de
 lui dire l'or à Lante et s'il trouve en arrivant qu'il n'y
 a pas de danger d'être pris par les Turcs, il conti-
 nuera son voyage à Napoli en recevant une somme
 additionnelle de fret, laquelle il n'a pas encore nommée,
 mais il croit qu'il ne pourra pas suivre jusqu'à
 Napoli à cause des Turcs. Nous venons de voir M.
 Illice qui nous assure que le Boudin sera par à bord
 avant le 1 Mai.

A Paris

Note..

April 8 ^r	£4000	Stock	£ 1960. 12.	£ 14. 10.	à compte
10	1000		490. --	3. 10. 4	
			<u>£ 2450</u>	18. -- 4	
			18. -- 4		
			<u>£ 2431. 19. 8</u>		£ 2431. 19. 8

Avril 17	£1500	Stock	à payer	£ 585. --	
			à compte	4. 16. 5	580. 3. 7
					<u>£ 3012. 3. 3</u>

Loughnan C.

le 20 Avril 1824

Response "282"

N. 23

H. M. Belando et Lurotto

Miller Hotel

Messrs Loughman Son & O'Brien
London

Lante April 27. 1824

21749

Gent^{rs}

We have the pleasure to announce the arrival of the Brig "Florida" Hodgson, in this port in the evening of the 24 Inst. bearer of your much esteemed favor of the 24 ult^o which served to inclose Bill of Lading of 23 Cases containing Fifty thousand Spanish Dollars, and five boxes containing Thirty Thousand Sovereigns, shipped by you to our joint address, to be paid over to the order of the late Lord Byron, Mr Thomas Gordon (or in his absence Colonel Stanhope) and M. Lazzari Cundurcotti, or any other three Gentlemen whom you may hereafter appoint.

We beg to advise you that in consequence of the lamented death of Lord Byron, and the absence of Mr Gordon, we have sent expresses by three routes, one of which was under the charge of Sign A Polisoidi, to advise the executive & legislative body of Greece now assembled at Argos or Coranidi, as well as Colonel Stanhope and L Cundurcotti, the former we suppose at the seat of Government, and the latter at Hydra to announce the arrival of the "Florida" with this remittance on board, and to request the ratification

of

of the Contract on the part of the Greek Government
and the necessary powers from the Commissioners for the
payment of the money

Considering the extreme urgency of the case, that the Greek
Government should have immediate possession of the money
on account of their very great want of it, to prepare
for the ensuing Campaign against the Turks, and after
consulting with Mr Blaquiere, we are of opinion that
the Demise of Lord Byron, and the absence of Colonel
Gordon, ought not to cause any Demur in paying over the
money, and that after we have received the ratification
of the Contract, and the necessary Powers from the two
remaining Commissioners, provided we have no further
instructions from you on the subject, we shall be fully
justified in paying over the money shipped of Florida
to the order of the abovenamed Commissioners

We beg to assure you that we feel extremely flattered
by the confidence Displayed in us, by intrusting this business
to our management, and that it shall not only have our
very best attention, but that we shall be happy to be
favoured with your future commands, and beg leave
to subscribe ourselves most respectfully, Your most Obedient Servants

signed Samuel Pasoff
" Cesare Logoshetti

1824

Copie de la lettre
de M. M. Parff & Logothetti
à M. M. Loughnan & Co.

27. April 1824.

N. 25

copy

London 3 May 1824

Mr Samuel Bampf
and
M. le Comte Cesare Logothetti

21750

Lancaster

Gentlemen

Here with me wait upon you
with the Bill of Lading of Five Cases marked
L.S.O numbered 1 to 5 inclusive, each Case
containing Eight thousand Gold Sovereigns Coin of
this empire in all forty thousand Sovereigns or pound
Sterling - Each package is sealed in the usual
way - the impression of the Seal is on the other side

The Shipment is made by the British
Ship "Little Lally" Captain Gibson, to your
address jointly to be held by you to the order
of the following Gentlemen viz

^{vizt}
 The Honble Lord Noel Byron
 Thomas Gordon of Farness Esquire (or in his
 to the Honble Colonel Leicester Stanhope)
 and Mr Lazare Cunduricotti's, or to the
 order of any other three Gentlemen that we
 may hereafter appoint, should any
 circumstance arise to render it necessary
 to make any change in the appointment of the
 above three Gentlemen before you have
 delivered the money to them, which however
 we do not at all anticipate.

Immediately on the arrival of the vessel you will
 of course write to advise Lord Byron and the
 other Gentlemen of the circumstance, and
 deliver the money to their written order which
 will be your discharge - The Freight is to
 be paid here - Trusting to your good management
 of this transaction we are &c
 (Signed Loughnan Son & B)

P.S.

Herewith we send you a letter to Lord Byron and
 the other gentlemen, which you will have the
 goodness to forward to them by a safe conveyance
 we trust the Brig. Florida & Captain Maguire
 are safely arrived by this time.
 (as above)

Lettere écrites par M. M.
 Loughnan Ho. à M. M.
 Samuel Barff & le
 Comte Cesare Logothetti

3. may.

N. 28

Παράρτημα Α΄. β

**Αλληλογραφία Κοντόσταβλου με Ελληνική Επιτροπή
για το θέμα των φρεγατών**

order that the two frigates may sail, and ^{that} he has authorized his friend
in America, to subscribe in that case for his account \$12,000.
This induces us to hope that you will find much facility in carry-
ing this important affair to a good result, and the more so
when we take into consideration your zeal & patriotism on which
we place great reliance.

If, contrary to all our hopes, you will not be able to
despatch the two frigates, we think it will not be a
difficult matter to ~~leave~~ leave one as a pledge and to
expedite the departure of the other without loss of time.
This will secure the interests of the two houses and give our
Country the desired succour, ~~and~~ after the lapse of a
short time, the credit of Greece will be re-established & she
will be enabled to despatch the other. This manner of
arranging the business ~~should~~ ^{should} not meet with any opposition
if, as we have before said, you might be prevented from
despatching both.

Being at present on the spot, you are now of course
better able to judge of the matter, and to think of a
remedy. Much, however, will depend on your prudence
and on the manner in which you treat those Gentlemen,
namely, Messrs Le Roy, Bayard, & Howland & Genl. Lallemand,
in order that you may meet with fewer obstacles in
affording to Greece the assistance, which will save her.

We inclose you a letter of Recommendation to His
Excellency Gov. Rush of Washington, and you will
judge, after having perused it and consulted with
our friends in New York, if ~~it~~ it will be advisable to
forward it to him. We also forward you ^{open} letters from
Messrs Le Roy, Bayard, & Howland, the contents of which
read and then hand them to the parties, as also one
for Genl. Lallemand.

We remain, Sir, Y^r Obedt Servt

Signed / John Deland

And. Luriotis.

To Mr Alexander Contostavlos, }
(off Gibraltar.) }

London, 19th September 1826.

Sir,

Mr Orlando having, as I said in my last, left this country for Greece, I ~~cannot~~ reply to your 2 esteemed favours of the 8th and 16th August, ^{to the Deputation,} and to your private letter to myself of the latter date, to which I have hitherto delayed returning an answer since you informed me that you were to leave America about the middle of September and that my reply could not reach you. I perceive what steps you took after the sentence was given, and the reasons you assign for ^{accepting} that unjust decision, and agreeing to the settlement, namely, to be able at least to despatch the one frigate and to avoid having recourse to the tribunals, & to incur delays without any hope, or even probability, of gaining any advantage, on account of the position in which Bayard & Howland now are, and lastly I saw the offers you made for a settlement and the acceptance of them, though without their giving the guarantee ^{for} Ricardo.

I was much vexed and grieved to see the enormous expenses for guarding the vessel and the insurance of \$800,000. This latter is really surprizing. Greece pays £155,000 for two frigates, she is condemned only to receive one for that sum, which can not be valued at more than £50,000; An insurance has been effected on \$800,000, and Greece is again obliged to pay for what she will never receive. On the one ^{hand} ~~side~~, I am consoled by reflecting that you have been able to free even one frigate, but on the other my heart is afflicted on considering that you found the frigates ~~anchored~~ entangled in the rapacious and dishonest hands of Le Roy, Bayard and Howland.

Nobody can deny that you have exerted your utmost powers, ~~and~~ that you have acted like an honorable and worthy man, and that by your attention & sedulity you have succeeded in freeing one of the two frigates. ~~What~~ The Greek Government will find some difficulty to give credit to all that has occurred in this business. I think it therefore highly necessary that you ^{yourself} should go to Napoli, to deliver up the ~~case~~ ^{case} to the Greek Government, and to explain every

- thing circumstantially by showing written vouchers, and our
Correspondence, that you may thereby justify your and our
deeds. Let then the Greek Government do what it may consider
most effectual. Let it address either directly, or through the
means of Commissioners, the ~~Greek~~ Government of the United
States, and take ~~such~~ steps against Le Roy, Bayard & Howland to
avoid being injured by their want of principle, and to gain an
indemnity for the immense loss our nation sustains. This is
my opinion & I beg you by the love you bear our Country
to add this to what you have already done. You have already
spent so many months in America, sacrifice one or two
months more for Greece & proceed thither without touching
at Marseilles, since this will occasion a loss of time
and ~~it~~ you do not know what unexpected obstacles
you may experience either from the ~~French~~ ^{French} Government
or other causes, or even what dangers of the sea.

I therefore address the present to you off Gibraltar & again
warmly solicit you to go yourself to Napoli. If I
had not been most unjustly assailed by certain persons I
would myself go to Gibraltar & proceed in the frigate
to Greece, this I should have desired, but can I do it
without injuring my own Reputation and prejudicing the
interests of Greece?

I take it for granted, that, on considering all things
you will go to Greece, and I therefore request that on
returning from there you will bring with you all
the documents & letters relating to the affair of the
frigates that they may be published, & that the English
public, which has a right as the creditor of Greece to
know every thing, may become acquainted with the
business and that all suspicion with regard to your
direction of the affair, or our conduct, may be
removed. On your return here, I shall therefore give
everything to the Press. ~~It~~

I have already written to you respecting the order
you received from Ricardo, for Messrs Walker to give

same effect, we wrote again immediately, namely, on
the 11th Sept. to Mess. Ricardo but they returned me the
same answer.

I hope previous to your departure from America
to be informed respecting the insurance of the frigate that
if you cannot effect it there at a ~~good~~ moderate rate
I may try to do it here. I enclose in this a letter for
the Commander of the frigate to provide against every
unexpected or sudden occurrence. If, however, as I hope
you decide on going to Napoli, then it will be needless
to give it to him, for you can yourself direct him
to sail for that place.

Wishing your health and success in this
undertaking I salute you & remain

Yours very truly,

Signed/ And. Luriettis.

Αρραβωνίας
μεταξὺ τῆς ἐκείνου
ἐπιγραφῆς
καὶ τοῦ Κορδοβανῶν
ἐπιτῶν
ἐν Ἀμυγδαλίᾳ Ἐπιγραφῆς
μεταξὺ τῆς ἐκείνου

ἀριθμὸς
τοῦ ἀπὸ 59. τῶν
ἐπιγραφῶν ἀναγραφῶν

Ἄπ. 92. —

1218

Παράρτημα Α΄. γ

21899 Λογαριασμοί Ρικάρδων για ατμόπλοια

21901 Λογαριασμοί δαπανών της Διοίκησης

21899

Date	To	Description	Amount		
1825 August 19	To	Paid order	37000		
29	"	Cash to McGalloway	3500		
Septeme 14	"	" " " Gordon	400		
17	"	" " " Richardson for Timber	1092	5	
22	"	" " " Gordon	1000		
24	"	" " " Brent	800		
28	"	" " " Gordon	400		
October 1	"	" " " Marshall Timber	153	19	
	"	" " " Richardson do	807	17	
8	"	" " " Brent	900		
	"	" " " Galloway	2600		
	"	" " " Solly & Co. Timber	525	18	
15	"	" " " Charlton & Co. do	170	0	3
17	"	" " " Gordon	800		
18	"	" " " Richardson Timber	1155		
19	"	" " " Jennings do	542	0	8
20	"	" " " Luck do	344	6	10
	"	" " " Rogers do	64	3	6
21	"	" " " Brent	1000		
November 1	"	" " " Gordon	1400		
5	"	" " " Thompson & Co. Iron &c.	224	14	3
	"	" " " Brent	1000		
19	"	" " " Galloway	1000		
19	"	" " " Brent	800		
	"	" " " Williams & Co. Copper	273	0	8
21	"	" " " Luck Timber	236	7	2
23	"	" " " Woakes do	179	3	3
25	"	" " " Dr Bruno. Medicine Chest	40		
28	"	" " " Gordon	1000		
30	"	" " " Hawkes (Patent Captan)	150		
	"	" " " Woakes Timber	141	4	
	"	" " " Dr Bruno. Medice Chest	40		
December 1	"	" " " Galloway	1000		
3	"	" " " Brent	700		
5	"	" " " Graham Ordnance &c.	2500		
7	"	" " " Gordon	1000		
10	"	" " " Jennings Timber	235	9	
	"	" " " Williams & Co. Copper	229	3	4
15	"	" " " Galloway	1000		
17	"	" " " Richardson & Co. Timber	609	1	6
	"	" " " Fox & Co. do	229	8	
	"	" " " Brent	585		
	"	" " " Captan Harvie (County house)	11	10	
24	"	" " " Williams & Co. (Copper)	711	14	7
	"	" " " do	61	18	6

Date	Particulars	Amount	Cents	Fractions
1825	To amount brought forward	68613		
Decr 31	Cash to Mr Brent	600		
	Bonadaile & Co Patent felt	87	19	
1826	Jolly & Co Timber	117	4	
Jan 7	Galloway	1500		
	Luck Timber	118		4
	Thompson & Co Iron	175	4	10
14	Cohen } on ac of Ordnance to Brent } amuse & shipment of boat & poles }	500		
	Brent	400		
	Gordon	1400		
18	Harvie Rigging Perseverance	50		
	Cohen ac of Ordnance &c	700		
25	Harvie Unicorn	625		
27	Cohen ac of Ordnance &c	150		
	Brent	600		
28	Cohen ac of Ordnance &c	400		
Feb 4	Harvie Unicorn	1932	6	
7	Brent	600		
11	Jolly & Son Timber	181	8	
14	Hane 200 Dollars c 4/4	43	6	8
15	Cohen ac of Ordnance &c	400		
18	Cherry Ships forge	20	9	6
	Thompson & Co Iron	52	19	
	Cohen ac of Ordnance &c	50		
20	Ditto do	250		
	Brent	140		
	Galloway	2000		
23	Sturge & Son (Sanks)	34		
25	William & Co Copper	818	17	3
	Brent	400		
	Jolly & Son Timber	237	5	3
March 4	Brown Brass Guns	75	6	9
7	Galloway	500		
10	Cohen ac of Ordnance &c	400		
11	McGhie & Co Shipwrights	55		
	Richardson Shops	206	17	6
	Brown & Co Sables	277	9	10
	Brent	400		
13	Cohen ac of Ordnance &c	121	11	8
16	Phillips Boats Unicorn	11		
18	Jackson Shoes	115	13	6
	Jennings Timber	105	2	4
	Galloway	1000		
21	Ditto	1000		
22	Harvie	50		
	Arden Printing Press &c	31	6	6
	Jay Topped	29	8	5
25	Cowthorpe Boat for Unicorn	15		
	Carried forward	87591		

1826

To Amount		brought forward			
h 25.	Cash to	Thompson & Co.	(Iron)		
		Walkers & Co.	Lead		
		Woodhouse	Cocoa		
		Brent		25	
		Marshall	Timber	75	
		Foulger	Medicine	94	0
28		Gibson	freight to Savannah	500	
		200 Dollars for do	c 43	42	10
29		Hughes	Duty &c to Savannah	18	
		Galloway		500	
		Gordon		1000	
30		Bichwith	Arms	999	4
		Galloway		500	
April 1		Gyle	Paper &c	20	4
6		Scanlan	(Pay)	20	
7		Brent		400	
8		Downton	(Patent Water Closet)	17	11
		Brown	Tools &c Perseverance	231	5
		Delle	do Mercurius	46	16 6
11		Liddou	Supplies do	700	
11		Baptu Scott	(Pay)	160	
		Baptu Barvie		50	
18		William & Co.	(Iron)	18	11 10
		Steele	baskets &c	47	2 6
		Baptu Monkham	freight Alfred	300	
		Galloway		340	6 2
17		Broadfield	Pay (Sweden)	30	
		17000 lbs of Dollars @ 57 1/2	4072.18.4	4078	16 4
		per Broker's Comm	5.18		
20		Ward & Son	Surgical Instruments	42	4 3
21		Hawkes	(Patent Capstan)	150	
		Barvie		100	
22		Linklater	(Provisions Unicorn)	65	14 10
		Graham		923	12 6
		Brent		400	
		Foulger	Paints & oils & Unicorn	39	15 6
				100137	11 "

1826

April 22	To Amount of Account sent		100 137 11
27	Pd Mr Cherry for Ships forge		27 2
28	" Captu Barvie		100
29	Arnold	Rum	24 8
	Jennings	Timber	81 13
	Smith & Holliday	Sundr Unicorn	26 4
	Christie	Bakers Stores	46 6 0
	Lamuda	Insurances	205 16
	Staples	Butchers Stores	34 15 6
	Greig	Earthenware	42 1 3
	G Brown	Sails &c	12 5 2
	Tolly & Son	Timber	215 3
	Galloway		500
May 1	Longridge & Co	Freight & Boats, Albon	597 15
3	Barvie		150
	Galloway		1000
6	Courthope	Boats	76 2 6
	Brent		250
	Rainbridge	Timber	59 18 5
	Longridge & Co	Freight New Albany	300
12	Lamuda	Insurances	96 12 2
	Galloway		1000
	Mc Pherson		50
16	Cherry	Tools &c	10 9 6
	Smith	Cordage &c	297 9 8
18	Cohen		400
		Carra form	105 354 11 6

1826	To amount brought forward	105864 11 6
May 19	Galloway	1000
20	Insurance Unicorn	78 15
	Brown Sails &c	140 12
	Hawkes Patent Capstan	150
	Brent	320
	4244 oz Dollars @ 57 1/4	1012 7 5
24	Harvie	200
	Galloway	700
27	Christie (Bakers Stores)	78 17
	Staples Butchers do	101 11 7
	Linklater Provisions	116 15
	Harvie	150
31	Louch Joiners work	450 15 2
	Captin Crosbie	100
June 2	Gordon	2500
3	Brent	350
	Williams & Co Copper	43 16 2
	Captin Gibson Coals	106 6 6
5	Mc Pherson	30
6	Wm Cutchley	5
7	Galloway	700
8	Harvie	100
17	Williams Ironmongery &c	75 7
	Brent	480
27	Captin Crosbie	100
	Galloway	1000
30	Ditto	1000
	Brent	850
July 1	Mc Pherson	20
5	Wm Cutchley	5
	Carry forward	<u>117841 14 4</u>

1826	To amount brought forward	
July 6	Bechwith	
	Mc Pherson	
"	Longridge & Co	
15	Galloway	500
	Brent	900
	Bainbridge	Timber 63 15 10
21	Jefferson	20
	Harvie Captin	100
	Porter	Run 12 14 4
22	Linklater	Provisions 121 2
	Stange & Son	Tanks 86 19 1
	Williams & Co	Copper 47 19 6
24	Gordon	361 11 9
29	Mc Pherson	100
	Melner & Co	Musts &c 286 4
	Louch	Joiners work 534 8 4
	Brent	700
	Credit to Captin Hastings	300
	Harvie	350
Aug 3	Wm Cutchley	5
4	Dodgson	Pumps &c 227 16 9
5	Cherry	Patent forge 26 12 4
	Gardener	Adventure 117 13 4
8	Crosbie	100
12	Hannings	Timber 172 11 10
		<u>£ 123109 8 2</u>

1826 To Amount brought forward
 May 19 " Galloway
 20 " Insurance
 Brown

Souls
 Pa

Νομαρχαρχιός
 Β. και Σ. Σιμαζόων
 τῶν ἀρχιεπισκόπων τῆς ἐκκλ.
 τῆς Ἀρμενίας.
 ἀπὸ 19, ἀπριλίου, 1825
 ἕως 12, ἀπριλίου, 1826,
 ἔργον ὁμοῦ ἔργου, 123109, 8, 2.

Apr 25,

21899

Date	To	Description	Amount	Units	Units
1825 August 19	To	Paid order	37000		
29	"	Cash to McGalloway	3500		
Septemr 14	"	" " " " Gordon	400		
17	"	" " " " Richardson for Timber	1092	5	
22	"	" " " " Gordon	1000		
24	"	" " " " Brent	800		
28	"	" " " " Gordon	400		
October 1	"	" " " " Marshall Timber	153	19	
	"	" " " " Richardson do	807	17	
8	"	" " " " Brent	900		
	"	" " " " Galloway	2600		
	"	" " " " Solly & Co. Timber	525	18	
15	"	" " " " Charlton & Co. do	170	0	3
17	"	" " " " Gordon	800		
18	"	" " " " Richardson Timber	1155		
19	"	" " " " Jennings do	542	0	8
20	"	" " " " Luck do	344	6	10
	"	" " " " Rogers do	64	3	6
21	"	" " " " Brent	1000		
November 1	"	" " " " Gordon	1400		
5	"	" " " " Thompson & Co. Iron &c.	224	14	3
	"	" " " " Brent	1000		
19	"	" " " " Galloway	1000		
19	"	" " " " Brent	800		
	"	" " " " Williams & Co. Copper	273	0	8
21	"	" " " " Luck Timber	236	7	2
23	"	" " " " Woakes do	179	3	3
25	"	" " " " Dr Bruno. Medicine Chest	40		
28	"	" " " " Gordon	1000		
30	"	" " " " Hawkes (Patent Captan)	150		
	"	" " " " Woakes Timber	141	4	
	"	" " " " Dr Bruno. Medice Chest	40		
December 1	"	" " " " Galloway	1000		
3	"	" " " " Brent	700		
5	"	" " " " Graham Ordnance &c.	2500		
7	"	" " " " Gordon	1000		
10	"	" " " " Jennings Timber	235	9	
	"	" " " " Williams & Co. Copper	229	3	4
15	"	" " " " Galloway	1000		
17	"	" " " " Richardson & Co. Timber	609	1	6
	"	" " " " Fox & Co. do	229	8	
	"	" " " " Brent	585		
	"	" " " " Captn Harvie (Count House)	11	10	
24	"	" " " " Williams & Co. (Copper)	711	14	7
	"	" " " " do	61	18	6

Date	Party	Item	Amount	Units
1825	To amount brought forward		68613	
Decr 31	Cash to Mr Brent		500	
	Bonadaile & Co	Putent felt	87	19
	Solly & Co	Timber	117	4
1826			1500	
Jan'y 7	Galloway		118	4
	Luck	Timber	175	4 10
	Thompson & Co	Iron	500	
14	Cohen	on ac of Ordnance to be paid for	400	
	Brent	amercement & shipment of powder	1400	
	Gordon		50	
18	Harvie	Rigging Perseverance	700	
25	Cohen	1/2 of Ordnance &c	625	
27	Harvie	Unicorn	150	
	Cohen	1/2 of Ordnance &c	500	
28	Brent		400	
	Cohen	1/2 of Ordnance &c	1932	6
Feb'y 4	Harvie	Unicorn	600	
7	Brent		181	8
11	Solly & Son	Timber	43	6 8
14	Harvie	200 Dollars @ 4/4	400	
15	Cohen	1/2 of Ordnance &c	20	9 6
18	Cherry	Ship's forge	52	19
	Thompson & Co	Iron	50	
	Cohen	1/2 of Ordnance &c	250	
20	Ditto	do	140	
	Brent		2000	
23	Galloway		34	
	Sturge & Son	(Lands)	818	17 3
25	William & Co	Copper	400	
	Brent		237	5 3
	Solly & Son	Timber	75	6 9
March 4	Brown	Brass Gun	500	
9	Galloway		400	
10	Cohen	1/2 of Ordnance &c	55	
11	McGhie & Co	Shipwrights	206	17 6
	Richardson	Shops	277	9 10
	Brown & Co	Sables	400	
	Brent		121	11 8
13	Cohen	1/2 of Ordnance &c	11	
16	Phillips	Boats Unicorn	115	13 6
18	Jackson	Shoes	105	2 4
	Jennings	Timber	1000	
	Galloway		1000	
21	Ditto		50	
22	Harvie		31	6 6
	Arday	Printing Press &c	29	8 5
	Fry	Tappet		

1826

To Amount brought forward

h 25	Cash to	Thompson & Co	(Iron)		
		Walkers & Co	Lead		
		Woodhouse	Cocoa		
		Brent		20	
		Marshall	Timber	75	
		Foulger	Medicine	94	0
28		Gibson	freight & Soudah	500	
		200 Dollars for do	c 4.13	42	10
29		Hughes	Duty & Soudah	18	
		Galloway		500	
		Gordon		1000	
30		Beckwith	Arms	999	4
April 1		Galloway		500	
6		Gyle	Paper &c	20	4
7		Scanlan	(Pay)	20	
8		Brent		400	
		Downton	(Patent water Closet)	17	11
		Brown	Tools &c Perseus	231	5
		Ditto	do Unicorn	46	16 6
11		Liddon	Supplies do	700	
14		Baptu Scott	(Pay)	150	
		Baptu Barvie		50	
15		Williams & Co	(Iron)	18	11 10
		Steele	Baskets &c	47	2 6
		Baptu Monkham	freight Alfred	300	
		Galloway		340	6 2
17		Broadfield	Pay (London)	30	
		17000 of Dollars	c 57 1/2 4072.18.4	4078	16 4
		Per Broker's Commis	5.18		
20		Wau & Son	Surgical Instruments	42	4 3
21		Hawkes	(Patent Capstan)	150	
		Barvie		100	
22		Linklater	(Provisions Unicorn)	65	14 10
		Graham		923	12 6
		Brent		400	
		Foulger	Paints & oiled & Unicorn	39	15 6
				100137	11 "

1826

April 22	To Amount of Account sent		100 137 11
27	Pd Mr Cherry for Ships forge		27 2
28	" Captu Barvie		100
29	Arnold	Rum	24 8
"	Jennings	Timber	81 13
"	Smith & Holliday	Sundr Unicorn	26 4
"	Christie	Bakers Stores	46 6 0
"	Lamuda	Insurances	205 16
"	Staples	Butchers Stores	34 15 6
"	Greig	Earthenware	42 1 3
"	G Brown	Sails &c	12 5 2
"	Tolly & Son	Timber	215 3
"	Galloway		500
May 1	Longridge & Co	Freight & Boats, Albon	597 15
3	Barvie		150
"	Galloway		1000
6	Courthope	Boats	76 2 6
"	Brent		250
"	Rainbridge	Timber	59 18 5
"	Longridge & Co	Freight New Albany	300
12	Lamuda	Insurances	96 12 2
"	Galloway		1000
"	Mc Pherson		50
16	Cherry	Tools &c	10 9 6
"	Smith	Cordage &c	297 9 8
18	Cohen		400
		Carra form?	105 354 11 6

1826	To amount brought forward	105864 11 6
May 19	Galloway	1000
20	Insurance Unicorn	78 15
	Brown Sails &c	140 12
	Hawkes Patent Capstan	150
	Brent	320
	4244 oz Dollars @ 57 1/4	1012 7 5
24	Harvie	200
	Galloway	700
27	Christie (Bakers Stores)	78 17
	Staples Butchers do	101 11 7
	Linklater Provisions	116 15
	Harvie	150
31	Louch Joiners work	450 15 2
	Captin Crosbie	100
June 2	Gordon	2500
3	Brent	350
	Williams & Co Copper	43 16 2
	Captin Gibson Coals	106 6 6
5	Mc Pherson	30
6	Wm Cutchley	5
7	Galloway	700
8	Harvie	100
17	Williams Ironmongery &c	75 7
	Brent	480
27	Captin Crosbie	100
	Galloway	1000
30	Ditto	1000
	Brent	850
July 1	Mc Pherson	20
5	Wm Cutchley	5
	Carry forward	<u>117841 14 4</u>

1826	To amount brought forward	
July 6	Bechwith	
	Mc Pherson	
"	Longridge & Co	
15	Galloway	500
	Brent	900
	Bainbridge	Timber 63 15 10
21	Jefferson	20
	Harvie Captin	100
	Porter	Run 12 14 4
22	Linklater	Provisions 121 2
	Stange & Son	Tanks 86 19 1
	Williams & Co	Copper 47 19 6
24	Gordon	361 11 9
29	Mc Pherson	100
	Melner & Co	Musts &c 286 4
	Louch	Joiners work 534 8 4
	Brent	700
	Credit to Captin Hastings	300
	Harvie	350
Aug 3	Wm Cutchley	5
4	Dodgson	Pumps &c 227 16 9
5	Cherry	Patent forge 26 12 4
	Gardener	Adventure 117 13 4
8	Crosbie	100
12	Hannings	Timber 172 11 10
		<u>£ 123109 8 2</u>

1826 To Amount brought forward
May 19 " Galloway
20 " Insurance
Brown

Souls
Pa

Νομαρχιακός
Σ. Μαί Σ. Συναγώνων
των εγγυημένων δα
τά Αρμόβροα.
από 19, άπότος, 1825
εως 12, άπότος, 1826,
Γέρου όπου γέρου, 123109, 8, 2.

Apr 25,

Παράρτημα Α΄. δ

**Διάταγμα στο Ελεγκτικό για έλεγχο των λογαριασμών
της Ελληνικής Επιτροπής**

Ερωτήσιν κατ' ἐν τῷ ἑαυτῶν ἀρχαίῳ. ὁ δὲ μὲν ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ
ἐν Μάρτῳ 1830, ἀνεκρίθη ὅτι ἐπὶ τοῦ ἑαυτῶν τοῦ ἐκείνου ἔχει
ἐπιβλεψῆς αὐτῷ τῶν κατὰ τὴν ἀρχαίῳ, ἀρχαίῳ δὲ ἐν αὐτῷ τῷ ἑαυτῶν
ἀποκρίσας αὐτῷ τοῦ κατὰ τὴν Α. Νουβίου ἐν τῷ ἑαυτῶν, ἐν ὅτι
κατὰ τῷ Μάρτῳ 1829, ἔκδομα ἐπὶ τοῦ κατὰ τὴν ἑαυτῶν
ἐπὶ τῶν ἑαυτῶν τοῦ Νουβίου ἔστι.

Ἐν ἑαυτῶν τοῦ Α. Νουβίου κατὰ τὴν ἑαυτῶν τῷ
τοῦ κατὰ τὴν, ἑαυτῶν ἐν ὅτι 752, καὶ τοῦ ἑαυτῶν ἐν ὅτι
καὶ ἀνεκρίθη αὐτῷ ἐπὶ τοῦ ἑαυτῶν, ἐν ὅτι 752, ἐν ὅτι
τοῦ ἐκείνου καὶ κατὰ τὴν ἑαυτῶν καὶ τῶν κατὰ τὴν
ἐν ἑαυτῶν καὶ ἀνεκρίθη ἐν ἑαυτῶν ἐπὶ τοῦ ἑαυτῶν
κατὰ τὴν ἑαυτῶν ἐν ὅτι αὐτῶν ἑαυτῶν

κατὰ τὴν ἑαυτῶν τοῦ κατὰ τὴν ἀνεκρίθη ὅτι Α. Νουβίου
ἐν ὅτι 63, ἐν ὅτι τοῦ κατὰ τὴν 1830, ἀνεκρίθη, ὅτι ἐν ἑαυτῶν
ἐν ἑαυτῶν ἑαυτῶν, ὅτι αὐτῶν ἐν ἑαυτῶν, κατὰ τὴν
ἐν ὅτι ἐπὶ τοῦ κατὰ τὴν ἑαυτῶν, καὶ τῶν κατὰ τὴν
ἐπὶ τοῦ κατὰ τὴν ἑαυτῶν, ἐν ὅτι ἑαυτῶν καὶ ἑαυτῶν.
Ἐν ἑαυτῶν τοῦ κατὰ τὴν ἑαυτῶν ἐν ὅτι κατὰ τὴν
ἐν ὅτι 74, ἐπὶ τοῦ ἑαυτῶν, ἐν ὅτι ὅτι Α. Νουβίου
τοῦ ἀνεκρίθη ἐν ὅτι κατὰ τὴν τοῦ κατὰ τὴν 1830, ἐν ὅτι
ὅτι καὶ ἐπὶ τοῦ ἐν ἑαυτῶν ἑαυτῶν, ὅτι ἑαυτῶν ἐν ὅτι
αὐτῶν.

κατὰ τὴν ἑαυτῶν τοῦ κατὰ τὴν ἑαυτῶν, ἐν ὅτι ἑαυτῶν
ἐπὶ τοῦ κατὰ τὴν ἑαυτῶν ἀνεκρίθη τοῦ κατὰ τὴν
ἐν ὅτι ἐπὶ τῷ κατὰ τὴν ἐν ὅτι 1829, -

τοῦ κατὰ τὴν ἑαυτῶν ἐπὶ τοῦ κατὰ τὴν ἑαυτῶν ἑαυτῶν
ἐπὶ τοῦ κατὰ τὴν ἑαυτῶν ἐν ὅτι 165, ἐν ὅτι ἑαυτῶν
ἐπὶ ἀνεκρίθη ἐπὶ τοῦ κατὰ τὴν ἑαυτῶν, ὅτι δὲ ἀνεκρίθη
30. Μάρτῳ 1830, ἐκδομα κατὰ τὴν ἑαυτῶν, ἀνεκρίθη ἐπὶ τοῦ κατὰ τὴν
ἐν ὅτι 8. Μάρτῳ 1828, ἀνεκρίθη ἐπὶ τοῦ κατὰ τὴν τοῦ κατὰ τὴν ἑαυτῶν

Παράρτημα Β΄
Αρχείο Ελεγκτικού Συνεδρίου
Γενικά Αρχεία του Κράτους
Κεντρική Υπηρεσία

Παράρτημα Β΄. α

**Πρακτικά του Ελεγκτικού Συνεδρίου για αναζήτηση
στοιχείων και δικαιολογητικών από μέλη της
Ελληνικής Επιτροπής**

ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΑΡΧΕΙΟ ΤΗΣ ΕΤΕ

Ημερομηνία φωτογράφισης: 3/12/1987 Αρ. φιλμ: 115

Σειρά: XI ΑΡΧΕΙΟ ΕΠΕΓΚΤΙΚΟΥ ΣΥΜΦΩΡΙΟΥ

Βιβλίο : 1 (1833-1834)

Περιεχόμενο: Πρακτικά Γενικών Συνεδριάσεων

1834
N° 5 de l'ann.
1834

No 5 de l'ann. 1834. *(The text in this column is handwritten and appears to be a list or index of various entries, possibly related to the 1834 budget or administrative matters. It includes numerous small, illegible notes and signatures.)*

Journal
N° 29

Le conseil s'est réuni le 5 février 1834, à 10 heures avant midi. La liste des membres présents est annexée au procès-verbal.

- 1° M. de Serres a lu un rapport N° 222, relatif à l'inspection des magasins d'Etat, par lequel il a été observé qu'une grande quantité de denrées y déposées sont gâtées. M. de Serres a ajouté verbalement que les magasins ne sont ni planchés, ni peints, ni pavés, ni clos. M. le Procureur, a été chargé de verser au Ministère et d'entendre le Régime, pour prendre une mesure sur toutes les denrées et s'assurer en même temps, que la Cour a déjà donné des ordres à tous les préfets de faire envoyer dans les provinces, pour qu'ils fassent des inspections des magasins.
- 2° Le même a lu un rapport N° 223, relatif à l'inspection de la caisse d'effacement général d'Angleterre et d'Allemagne, dans lequel il a été observé que tout l'effacement n'était pas tenu dans la caisse. M. le Procureur a chargé l'un des avocats du Ministère de finances et de lui envoyer une copie de l'état de la caisse de ce compte.
- 3° Le même a lu un rapport N° 224, relatif à l'inspection de la caisse de la Cavalerie d'infanterie, dans lequel il a été observé qu'il a fait des avances pour 512 000 et 31° M. le Procureur a été chargé de verser au Ministère de la Guerre et de lui envoyer une copie de l'état de cette caisse.
- 4° Le même a lu un rapport N° 225 relatif à l'inspection de la caisse de l'effacement royal qui a été trouvée conformément au titre de caisse.
- 5° M. le Président, a proposé de tenir un livre de réclamation des inspections résultant soit des articles de la Cour, soit des décisions du conseil, soit de la présente le projet de statuer la proposition a été approuvée.
- 6° M. le Président a été interpellé par M. le Président, s'il a fini son travail de la catalogue des titres de propriété de biens nationaux, vendus après l'arrivée de M. le Président Comte Capot de Beaufort, et sur le tableau de réclamation de la commission législative. Il a répondu que le catalogue des titres était entièrement fini, lorsque la commission des biens a repris le dernier livre contenant les titres de propriété, que l'on demandait au plus après demain il présentera un tableau de réclamation de la commission législative.
- 7° M. le Procureur a été chargé de l'administration des biens nationaux, tous les livres contiennent des titres de propriété de biens nationaux vendus et notamment sur tableau de réclamation de l'Administration des biens nationaux, à M. de Serres relatif à la vente des biens nationaux sous la dernière commission d'administration jusqu'à l'année de 1833, et en général tous les archives jusqu'à tout 1833.
- 8° M. Christy, a été interpellé sur le travail qui a été chargé de finir son travail de la commission de conseil, et il a répondu qu'il a déjà commencé, mais qu'il n'a encore rien fait.
- 9° M. de Serres, a été interpellé, s'il a commencé à réunir toutes les propriétés de biens nationaux vendus avant l'arrivée de M. le Président, et il a répondu qu'il n'a pas encore commencé, mais qu'il va s'en occuper.
- 10° On a lu une requête de M. de Louvois, N° 226 par laquelle il dit que les livres de fin de la Cour s'appuyent sur deux années d'imprévu à la Cour de la Cour a été entièrement fait d'une lettre de M. de Louvois au d'Etat de ... un rapport d'instance faite par la Cour d'Etat de Louvois et de Serres pour la production de tous les documents nécessaires à appuyer leurs comptes relatifs aux deux années de 1832 et 1833. Les documents ont été soumis à l'examen de la Cour. Considérant que le motif allégué par M. de Louvois, pour retarder cette production, en retardant qu'on demandait son travail à la Cour, n'est nullement satisfaisant, puisque déjà le même motif a été invoqué par lui en 1830, lorsqu'il fut interpellé par la commission de conseil, laquelle

1834
29

Les V. D. qui ont été nommés pour assister à la séance, ont été nommés par le conseil d'administration le 29 novembre 1834. Les V. D. qui ont été nommés pour assister à la séance, ont été nommés par le conseil d'administration le 29 novembre 1834. Les V. D. qui ont été nommés pour assister à la séance, ont été nommés par le conseil d'administration le 29 novembre 1834.

L. B. [Signature]
J. [Signature]
A. [Signature]

Suite de la 29e séance.

- 1. (suite) Il s'agit de faire venir immédiatement ces documents, que postérieurement à cette interpellation, se trouvant prêts plus vivement par la demande d'une lettre pour son dépôt à Londres afin de faire voter ces pièces par un parti du gouvernement. M. Cassebot ne répondit plus et s'éleva immédiatement de la tribune.
- Qu'il s'agit de craindre qu'une nouvelle instance de même genre n'ait encore le même résultat.
- Que s'il n'est pas possible d'aller retirer à Londres par un agent du Gouvernement tout ce qu'on veut à laquelle la Cour ne peut pas s'opposer.
- Que dans cette affaire le Comité de M. De la Cour, et également l'Assemblée puisqu'il s'agit d'être condamné par la Cour de comptes à une amende de 500 fr. pour ne pas avoir rendu ses comptes et de bonne heure, on a en première la présentation.
- Considérant que ces deux derniers comptes, qu'on se soit vu des propriétés, l'un à l'autre à l'Assemblée, pourvu qu'il s'agit de la Cour de comptes à l'Assemblée, l'autre à l'Assemblée, pourvu qu'il s'agit de la Cour de comptes à l'Assemblée.
- La Cour a été convaincue de charger de la Cour de comptes à l'Assemblée et d'être dans cette affaire de porter ce fait à la connaissance de la Cour de comptes à l'Assemblée.
- qu'elle puisse donner à son gouvernement toute mesure préventive de sûreté qu'elle jugerait opportune dans la circonstance, et faire donner à la Cour des Comptes des ordres sur la conduite à tenir.

30

Les V. D. qui ont été nommés pour assister à la séance, ont été nommés par le conseil d'administration le 29 novembre 1834. Les V. D. qui ont été nommés pour assister à la séance, ont été nommés par le conseil d'administration le 29 novembre 1834. Les V. D. qui ont été nommés pour assister à la séance, ont été nommés par le conseil d'administration le 29 novembre 1834.

- Le Comité s'est réuni le 4. Par son 1834. Le Comité s'est réuni le 4. Par son 1834. Le Comité s'est réuni le 4. Par son 1834.
- 1. M. D. a été un projet de circulaire aux capitaines de port pour accompagner les comptes annuels toutes les pièces à l'appui d'après leurs instructions. / approuvé /
- 2. Le même a été un autre projet de circulaire aux officiers de santé ayant traitant sur qui d'autre projet. / approuvé /
- 3. M. le Président a dit qu'il est avec regret que la Cour et les autres ont été à ses travaux, ce qui provient de ce que les références en viennent au bureau que tous les, et de ce que M. le Président, lorsqu'ils n'ont rien à faire ne viennent pas se trouver au Président. M. le Président a dit que les références de venir au bureau un jour plutôt que aux références de ce que qu'il n'arrivent à neuf heures avant midi, qu'ils qu'arrivent le bureau de ce que après midi.
- 4. M. Marguerite a été chargé de reviser les comptes du capitaine de port de ce qu'il y avait d'être transmis par le référendaire M. Auguste.
- 5. M. Papafante a été un rapport qui a pour objet la réduction d'un tableau qui contient les affaires administratives traitées par la commission appelée Logistique. Le même a été chargé de présenter à la Cour un rapport relatif à l'origine, à l'usage, et aux abus des obligations nationales qui forment le premier article du tableau des mentions. On a été ensuite les pièces suivantes:
- 6. Une lettre de M. le Ministre de l'Intérieur, sous N. 200, par lequel il soumettait à la Cour de comptes les comptes du gouvernement provisoire de l'Alsace, M. Mandel et du Gouvernement provisoire de la Pologne. M. Auguste, référendaire a été chargé de l'examen de ces comptes et M. Marguerite de leur révision.
- 7. Une lettre de M. le Ministre de l'Intérieur, N. 200, par laquelle il avait demandé de lui renvoyer quelques pièces accompagnées de deux catalogues, qu'il demandait de lui renvoyer.

31

o' Nigim...
 1° Nigim...
 2° Nigim...
 3° Nigim...
 4° Nigim...
 5° Nigim...
 6° Nigim...
 7° Nigim...
 8° Nigim...
 9° Nigim...
 10° Nigim...
 11° Nigim...
 12° Nigim...
 13° Nigim...
 14° Nigim...
 15° Nigim...
 16° Nigim...
 17° Nigim...
 18° Nigim...
 19° Nigim...
 20° Nigim...
 21° Nigim...
 22° Nigim...
 23° Nigim...
 24° Nigim...
 25° Nigim...
 26° Nigim...
 27° Nigim...
 28° Nigim...
 29° Nigim...
 30° Nigim...

Lecture de

- 13. son rapport de l'efficien de...
 et envoi de deux reliefs à la...
 la circulaire
- 14. son rapport de l'efficien...
 de copies de notes et de comptes...
 l'affaire en suspendu 15
- 15. une petition de St. Orlinda...
 et les archives de la communité...
 mais les 16. Lurioti et Spasi
- 16. son rapport de l'efficien...
 pour le mois de Janvier et
- 17. son rapport de l'efficien...
 de livres et de comptes l'affaire en
- 18. cinq rapports de l'efficien...
 par lesquels il envoi de comp...
 affaires indisciplinées de la Marine...
 l'affaires en suspendu, en 1824
- 19. son rapport de l'efficien...
 ordonnances, de dépenses, et de...
 prière la cour de suspendre l'ordre...
 ordre du Gouvernement auquel...
 personnel, il a été écrit de ne...
 20. un rapport de l'efficien...
 occidentale de la Marine et...
 1824, par lequel il envoi de...
 l'affaires en suspendu
- 21. une lettre du Ministère...
 à la cour copie de l'ordonna...
 = action de l'archevêque de...
 porte que cette lettre de...
 dans ce moment que l'appli...
 cation de tous les...
 fonction du greffier de...
 Ministère, la...
 le fonction du greffier...
 à l'inspection et 3 sont...
 ceux qui sont à la...
 de traductions les autres...
 actuels de la cour d'...
 sont toujours les plus a...
- 22. une lettre du...
 et envoi de la cour de...
 lorsqu'il s'agit de faire...
 militaire.
- 23. son rapport de l'efficien...
 par lequel il envoi de
- 24. son rapport de l'efficien...
 25. 1. 1. il envoi de

1854

39

Dispositio... [Handwritten text in a columnar format, likely a ledger or account book]

Various signatures and stamps at the bottom of the first page.

May 5 40

1854... [Detailed handwritten text, possibly a report or account, with some numbers and dates]

1854

40

Sur la... [Handwritten text, possibly a letter or report, starting with 'Sur la...']

Le conseil... [Handwritten text, possibly a council report or decision, starting with 'Le conseil...']

Il a été... [Handwritten text, possibly a continuation of the council report, starting with 'Il a été...']

54

Εὐθὺς ἔπει 1833. καὶ ἐπὶ τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ τῶν ἐπιπέδων ἐπὶ τῆς ἐπιπέδου.

11. Ἐπιπέδου τῶν ἐπιπέδων ἀνεπίπεδοι. ἐπὶ τῆς 1191. τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ, ὅπου τῶν ἐπιπέδων ἀνεπίπεδοι, καὶ ἀνεπίπεδοι ἐπιπέδων ἀνεπίπεδοι ἐπιπέδων ἀνεπίπεδοι.

12. Ἐπιπέδου τῶν ἐπιπέδων ἀνεπίπεδοι. ἐπὶ τῆς 1192. τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ, ὅπου τῶν ἐπιπέδων ἀνεπίπεδοι, καὶ ἀνεπίπεδοι ἐπιπέδων ἀνεπίπεδοι ἐπιπέδων ἀνεπίπεδοι.

13. Ἐπιπέδου τῶν ἐπιπέδων ἀνεπίπεδοι. ἐπὶ τῆς 1193. τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ, ὅπου τῶν ἐπιπέδων ἀνεπίπεδοι, καὶ ἀνεπίπεδοι ἐπιπέδων ἀνεπίπεδοι ἐπιπέδων ἀνεπίπεδοι.

14. Ἐπιπέδου τῶν ἐπιπέδων ἀνεπίπεδοι. ἐπὶ τῆς 1194. τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ, ὅπου τῶν ἐπιπέδων ἀνεπίπεδοι, καὶ ἀνεπίπεδοι ἐπιπέδων ἀνεπίπεδοι ἐπιπέδων ἀνεπίπεδοι.

15. Ἐπιπέδου τῶν ἐπιπέδων ἀνεπίπεδοι. ἐπὶ τῆς 1195. τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ, ὅπου τῶν ἐπιπέδων ἀνεπίπεδοι, καὶ ἀνεπίπεδοι ἐπιπέδων ἀνεπίπεδοι ἐπιπέδων ἀνεπίπεδοι.

16. Ἐπιπέδου τῶν ἐπιπέδων ἀνεπίπεδοι. ἐπὶ τῆς 1196. τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ, ὅπου τῶν ἐπιπέδων ἀνεπίπεδοι, καὶ ἀνεπίπεδοι ἐπιπέδων ἀνεπίπεδοι ἐπιπέδων ἀνεπίπεδοι.

17. Ἐπιπέδου τῶν ἐπιπέδων ἀνεπίπεδοι. ἐπὶ τῆς 1197. τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ, ὅπου τῶν ἐπιπέδων ἀνεπίπεδοι, καὶ ἀνεπίπεδοι ἐπιπέδων ἀνεπίπεδοι ἐπιπέδων ἀνεπίπεδοι.

18. Ἐπιπέδου τῶν ἐπιπέδων ἀνεπίπεδοι. ἐπὶ τῆς 1198. τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ, ὅπου τῶν ἐπιπέδων ἀνεπίπεδοι, καὶ ἀνεπίπεδοι ἐπιπέδων ἀνεπίπεδοι ἐπιπέδων ἀνεπίπεδοι.

19. Ἐπιπέδου τῶν ἐπιπέδων ἀνεπίπεδοι. ἐπὶ τῆς 1199. τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ, ὅπου τῶν ἐπιπέδων ἀνεπίπεδοι, καὶ ἀνεπίπεδοι ἐπιπέδων ἀνεπίπεδοι ἐπιπέδων ἀνεπίπεδοι.

20. Ἐπιπέδου τῶν ἐπιπέδων ἀνεπίπεδοι. ἐπὶ τῆς 1200. τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ, ὅπου τῶν ἐπιπέδων ἀνεπίπεδοι, καὶ ἀνεπίπεδοι ἐπιπέδων ἀνεπίπεδοι ἐπιπέδων ἀνεπίπεδοι.

Handwritten signatures and notes at the bottom of the page, including names like 'C. A. ...' and '...'. There are several lines of cursive handwriting, some appearing to be signatures or official stamps.

150^a 1. *Chaque* des *Chaque* sur *Chaque* ... *Chaque* ... *Chaque* ...

2. *Chaque* des *Chaque* sur *Chaque* ... *Chaque* ... *Chaque* ...

3. *Chaque* des *Chaque* sur *Chaque* ... *Chaque* ... *Chaque* ...

4. *Chaque* des *Chaque* sur *Chaque* ... *Chaque* ... *Chaque* ...

5. *Chaque* des *Chaque* sur *Chaque* ... *Chaque* ... *Chaque* ...

6. *Chaque* des *Chaque* sur *Chaque* ... *Chaque* ... *Chaque* ...

7. *Chaque* des *Chaque* sur *Chaque* ... *Chaque* ... *Chaque* ...

8. *Chaque* des *Chaque* sur *Chaque* ... *Chaque* ... *Chaque* ...

9. *Chaque* des *Chaque* sur *Chaque* ... *Chaque* ... *Chaque* ...

10. *Chaque* des *Chaque* sur *Chaque* ... *Chaque* ... *Chaque* ...

11. *Chaque* des *Chaque* sur *Chaque* ... *Chaque* ... *Chaque* ...

12. *Chaque* des *Chaque* sur *Chaque* ... *Chaque* ... *Chaque* ...

13. *Chaque* des *Chaque* sur *Chaque* ... *Chaque* ... *Chaque* ...

14. *Chaque* des *Chaque* sur *Chaque* ... *Chaque* ... *Chaque* ...

15. *Chaque* des *Chaque* sur *Chaque* ... *Chaque* ... *Chaque* ...

16. *Chaque* des *Chaque* sur *Chaque* ... *Chaque* ... *Chaque* ...

17. *Chaque* des *Chaque* sur *Chaque* ... *Chaque* ... *Chaque* ...

18. *Chaque* des *Chaque* sur *Chaque* ... *Chaque* ... *Chaque* ...

19. *Chaque* des *Chaque* sur *Chaque* ... *Chaque* ... *Chaque* ...

20. *Chaque* des *Chaque* sur *Chaque* ... *Chaque* ... *Chaque* ...

[Faint, mostly illegible handwritten text on the right page, overlaid with a large 'X']

1. H. Haggard...
 2. H. Haggard...
 3. H. Haggard...
 4. H. Haggard...
 5. H. Haggard...
 6. H. Haggard...
 7. H. Haggard...
 8. H. Haggard...
 9. H. Haggard...
 10. H. Haggard...
 11. H. Haggard...
 12. H. Haggard...
 13. H. Haggard...
 14. H. Haggard...
 15. H. Haggard...
 16. H. Haggard...
 17. H. Haggard...
 18. H. Haggard...
 19. H. Haggard...
 20. H. Haggard...

1. A. D. 1800. ...
 2. ...
 3. ...
 4. ...
 5. ...
 6. ...
 7. ...
 8. ...
 9. ...
 10. ...
 11. ...
 12. ...
 13. ...
 14. ...
 15. ...
 16. ...
 17. ...
 18. ...
 19. ...
 20. ...
 21. ...
 22. ...
 23. ...
 24. ...
 25. ...
 26. ...
 27. ...
 28. ...
 29. ...
 30. ...
 31. ...
 32. ...
 33. ...
 34. ...
 35. ...
 36. ...
 37. ...
 38. ...
 39. ...
 40. ...
 41. ...
 42. ...
 43. ...
 44. ...
 45. ...
 46. ...
 47. ...
 48. ...
 49. ...
 50. ...
 51. ...
 52. ...
 53. ...
 54. ...
 55. ...
 56. ...
 57. ...
 58. ...
 59. ...
 60. ...
 61. ...
 62. ...
 63. ...
 64. ...
 65. ...
 66. ...
 67. ...
 68. ...
 69. ...
 70. ...
 71. ...
 72. ...
 73. ...
 74. ...
 75. ...
 76. ...
 77. ...
 78. ...
 79. ...
 80. ...
 81. ...
 82. ...
 83. ...
 84. ...
 85. ...
 86. ...
 87. ...
 88. ...
 89. ...
 90. ...
 91. ...
 92. ...
 93. ...
 94. ...
 95. ...
 96. ...
 97. ...
 98. ...
 99. ...
 100. ...

09.4.1793

1681. 1682. 1683. 1684. 1685. 1686. 1687. 1688. 1689. 1690. 1691. 1692. 1693. 1694. 1695. 1696. 1697. 1698. 1699. 1700. 1701. 1702. 1703. 1704. 1705. 1706. 1707. 1708. 1709. 1710. 1711. 1712. 1713. 1714. 1715. 1716. 1717. 1718. 1719. 1720. 1721. 1722. 1723. 1724. 1725. 1726. 1727. 1728. 1729. 1730. 1731. 1732. 1733. 1734. 1735. 1736. 1737. 1738. 1739. 1740. 1741. 1742. 1743. 1744. 1745. 1746. 1747. 1748. 1749. 1750. 1751. 1752. 1753. 1754. 1755. 1756. 1757. 1758. 1759. 1760. 1761. 1762. 1763. 1764. 1765. 1766. 1767. 1768. 1769. 1770. 1771. 1772. 1773. 1774. 1775. 1776. 1777. 1778. 1779. 1780. 1781. 1782. 1783. 1784. 1785. 1786. 1787. 1788. 1789. 1790. 1791. 1792. 1793. 1794. 1795. 1796. 1797. 1798. 1799. 1800. 1801. 1802. 1803. 1804. 1805. 1806. 1807. 1808. 1809. 1810. 1811. 1812. 1813. 1814. 1815. 1816. 1817. 1818. 1819. 1820. 1821. 1822. 1823. 1824. 1825. 1826. 1827. 1828. 1829. 1830. 1831. 1832. 1833. 1834. 1835. 1836. 1837. 1838. 1839. 1840. 1841. 1842. 1843. 1844. 1845. 1846. 1847. 1848. 1849. 1850. 1851. 1852. 1853. 1854. 1855. 1856. 1857. 1858. 1859. 1860. 1861. 1862. 1863. 1864. 1865. 1866. 1867. 1868. 1869. 1870. 1871. 1872. 1873. 1874. 1875. 1876. 1877. 1878. 1879. 1880. 1881. 1882. 1883. 1884. 1885. 1886. 1887. 1888. 1889. 1890. 1891. 1892. 1893. 1894. 1895. 1896. 1897. 1898. 1899. 1900. 1901. 1902. 1903. 1904. 1905. 1906. 1907. 1908. 1909. 1910. 1911. 1912. 1913. 1914. 1915. 1916. 1917. 1918. 1919. 1920. 1921. 1922. 1923. 1924. 1925. 1926. 1927. 1928. 1929. 1930. 1931. 1932. 1933. 1934. 1935. 1936. 1937. 1938. 1939. 1940. 1941. 1942. 1943. 1944. 1945. 1946. 1947. 1948. 1949. 1950. 1951. 1952. 1953. 1954. 1955. 1956. 1957. 1958. 1959. 1960. 1961. 1962. 1963. 1964. 1965. 1966. 1967. 1968. 1969. 1970. 1971. 1972. 1973. 1974. 1975. 1976. 1977. 1978. 1979. 1980. 1981. 1982. 1983. 1984. 1985. 1986. 1987. 1988. 1989. 1990. 1991. 1992. 1993. 1994. 1995. 1996. 1997. 1998. 1999. 2000.

o. h. Paganos... de...

o. h. Paganos... de...

o. h. Paganos... de...

o. h. Paganos... de...

o. h. Paganos... de...

o. h. Paganos... de...

o. h. Paganos... de...

o. h. Paganos... de...

o. h. Paganos... de...

o. h. Paganos... de...

o. h. Paganos... de...

o. h. Paganos... de...

o. h. Paganos... de...

o. h. Paganos... de...

o. h. Paganos... de...

o. h. Paganos... de...

o. h. Paganos... de...

o. h. Paganos... de...

99 4772

Παράρτημα Β΄. β

Απόφαση Ελεγκτικού Συνεδρίου για καταλογισμό Ι.

Ορλάνδου και Α. Λουριώτη

ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΑΡΧΕΙΟ ΤΗΣ ΕΤΕ

Ημερομηνία φωτογράφισης: 7/12/1987 Αρ. φιλμ: 123

Σειρά: XI ΑΡΧΕΙΟ ΕΠΕΓΕΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΡΙΟΥ

Βιβλίο 2 (1835 - 1836)

Περιεχόμενο: Πρακτικά Δυναστικών Συνεδρίσεων και Αποφάσεις
(1835 - 1836)

parlement que les comités
des lois fixes accompagnés
d'une ou de plusieurs, la cour
50 = 300: Proclamation, a rend
constable, yant à M. Corbott

est celle par laquelle l'État
a été à la guerre des forces armées
et en conséquence de la loi

mention de la loi de la cour
après de ces lois justificatives
et interprétatives...

à l'abolition de la confirmation

1833.
même article pour le dit
de 300 Proclamations qui est
modification des articles d'après
autres atteintes à la procédure
après

président M. M. M.
est absent selon l'ordre
vice-président, M. M.

qui parle président

Posteur lui sera

Απόφαση 2^α.

Απόφαση 3^α.

Ο Επικεφαλής
των...
των...

Παύλος (Μ. Μ.)

Επισημάνσεις
και...
1836.

27 Μαΐου 1833 Η: Διακήρυξη, το δόγμα της...
το Εγγράφον Συνεδρίου...
μετά τα άρματα ατόν...
προσέβη, το Εγγρ. Συνεδρίου...
απαγγέλλει...
μετά του Κωνσταντίνου Ορράτου.

Όμιλος Εγγρ. Θεού Βασιλέως Ης Ελλάδος.

Το Εγγράφον Συνεδρίου...
το περιεχόμενον...
και...
1824 & 1825.

Παραθέτουμε...
Συνεδρίου...
και...
1834, και...

Παραθέτουμε...
απόφαση (Gottion)

Οι άνω άνω...
Διακήρυξη...
Επισημάνσεις...
και...
17...

Επίσης...
F. Πελοπόννησος...

A. Παναγιώτου...
και...
Επισημάνσεις...

Πρόεδρος του Συνεδρίου...
και...

και κατά του...
και...

Α. Παύλος...
Χ. Ορράτος...
Α. Παύλος...

Великую императорскую печать...
судимых и в делах...
указом Императора.

Великий Император
И. С. Александрович
И. С. Александрович
И. С. Александрович
И. С. Александрович

Сего 27 числа...
судимых и в делах...
указом Императора.

Великий Император
И. С. Александрович
И. С. Александрович
И. С. Александрович
И. С. Александрович

Сего 27 числа...
судимых и в делах...
указом Императора.

Судимых 51, 52,
53, 54, 55...
судимых 26, 27, 28,
29, 30, 31, 32, 33, 34,
35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42,

Александров 90.

Хочу...
указом Императора...
указом Императора...

Объяснение

Великого Императора Александра
Сергеевича и Императрицы

Император...
указом Императора...
указом Императора...

Император...
указом Императора...
указом Императора...

Монахская 33809. 3.1

Монахская...
указом Императора...
указом Императора...

Монахская...
указом Императора...
указом Императора...

Монахская...
указом Императора...
указом Императора...

De remplir fidèlement
Coyptes Livre de N. M.
Coyptes de S. M.
quidem pro des amica
De laisser ce point
Le secret de mes
mes Coyptes tant
aux mems Coyptes.

γράφω χυρὸν ἅπαντα τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Συμβουλίου καὶ ἑπισημαίνω, ὡς καὶ ἔγωγε ἔδωκα ἰδίᾳ
ἐπισημαίνω τοῦ Συμβουλίου τοῦ Ἄ. Μ. τοῦ Παλαιῦς· χυρὸν ὅτι ἐδωκα ἰδίᾳ ἐπισημαίνω ὡς ἕως
ἀλλὰ ἐπισημαίνω ἰδιαιτέρως, ὡς ἀπὸ τῆς ἐξουσίας τῆς ἐξουσίας τοῦ Συμβουλίου, ὡς ἔδωκα ἰδίᾳ
ἕως τὸ περιεχόμενον τοῦ ἑξατάκτου καὶ ἄλλων ἰδιαιτέρως τοῦ ἑξατάκτου. Ἔως ὅτι τὸς τοῦ ἑξατάκτου
δὴλον ὡς ὅτι τὸς τοῦ ἑξατάκτου καὶ ἄλλων ἰδιαιτέρως τοῦ Συμβουλίου συνετάκτου καὶ.

Ἡ Θεοῦ ἀγαθότης καὶ ἰσχυρὸς βοήθημα καὶ ἰδιαιτέρως ἐπισημαίνω τὸ ἕνδεκα
παρακείμενος τῆς ἐξουσίας τοῦ Συμβουλίου, κατὰ τὸ ἕνδεκα τῆς ἐξουσίας τοῦ Συμβουλίου
καὶ πορὰ τοῦ ἑξατάκτου Συμβουλίου.

Π. Γεωργίου Παναγιώτου
οὐλομένης ἀγάπης ἀδελφότητος

Handwritten signatures and notes:
A. Panayiotou
A. Panayiotou
A. Panayiotou
A. Panayiotou
A. Panayiotou
A. Panayiotou

τὸ ἕνδεκα συνέτακτον τοῦ 16 ἑβραίου 1834 μετὰ τὸς 10 τοῦ
ἑξατάκτου πλανητικῶν τοῦ ἑξατάκτου καὶ ἄλλων ἰδιαιτέρως
ἑξατάκτου ἰδιαιτέρως τῆς ἐξουσίας τοῦ Συμβουλίου, ὡς ἔδωκα ἰδίᾳ
δύο καὶ τὸς τοῦ ἑξατάκτου ἑξήκοντος καὶ ἑξήκοντος
δὴ τῆς ἐξουσίας τοῦ ἑξατάκτου καὶ ἄλλων ἰδιαιτέρως
ἐπισημαίνω κατὰ τὸ ἕνδεκα τῆς ἐξουσίας τοῦ Συμβουλίου
ἐπισημαίνω τὸ ἕνδεκα καὶ ἄλλων ἰδιαιτέρως τῆς ἐξουσίας
τοῦ Συμβουλίου.

Ὁδὸν Ἐξῆς Θεοῦ
Παναγιώτης τῆς Ἐξουσίας.

τὸ ἑξατάκτον Συμβουλίου.

Ἐξῆς ὡς ὅτι ἔδωκα ἰδίᾳ τῆς ἐξουσίας τοῦ Συμβουλίου καὶ ἄλλων ἰδιαιτέρως
ἑξατάκτου τῆς ἐξουσίας τοῦ Συμβουλίου καὶ ἄλλων ἰδιαιτέρως
ἐπισημαίνω τὸ ἕνδεκα καὶ ἄλλων ἰδιαιτέρως τῆς ἐξουσίας
τοῦ Συμβουλίου τοῦ 16 ἑβραίου 1834, ἕως ὅτι

un tout en fait
et tout en fait
pour la quelle
et pour quelle
pour quelle
pour quelle

un tout en fait
et tout en fait
pour la quelle
et pour quelle
pour quelle
pour quelle

1834. 2. 2.

1. *Handwritten entry 1:* 270

2. *Handwritten entry 2:* 15

3. *Handwritten entry 3:* 258, 55, 978, 510, 17, 10

Handwritten notes and entries on the right page:

Handwritten entry 12:
Handwritten entry 13:

